Wilhelmsson
Jääskinen

ÖPPET BOLAG OCH KOMMANDIT-BOLAG

LAKIMIESLIITON KUSTANNUS

Juridikbok.se

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

• Kopiera och vidaredistribuera materialet oavsett medium eller format

• Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

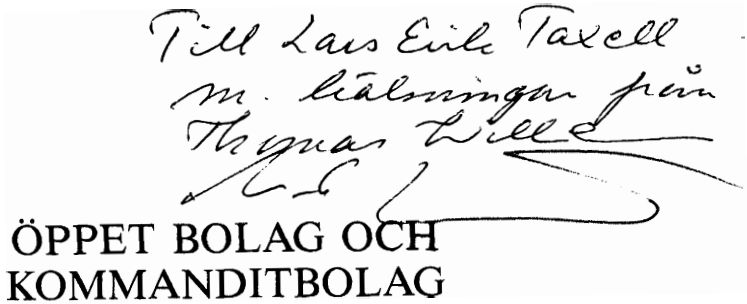
• Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.

• Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.

• Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att gör något som licensen tillåter.

Se även information på
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv

http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:juridikbokse-f4447

ÖPPET BOLAG OCH KOMMANDITBOLAG

Thomas Wilhelmsson — Niilo Jääskinen

ÖPPET BOLAG OCH KOMMANDITBOLAG

LAKIMIESLIITON KUSTANNUS
Helsinki 1989

© 1989 LAKIMIESLIITON KUSTANNUS,
Thomas Wilhelmsson och Niilo Jääskinen

Omslag: Jukka Mäkelä

Fotosättning: Multiprint

Tryckeri: Mäntän Kirjapaino Oy, Mänttä

ISBN 951-640-408-1

Förord

Communio est
mater rixarum

Efter ett antal misslyckade försök under 1900-talet har Finland nu erhållit en tidsenlig lagstiftning om personbolag. En ny lag alstrar alltid ett behov av rättslitteratur som klarlägger och kompletterar lagen. Det föreliggande arbetet är skrivet för att fylla detta behov. Arbetet är främst avsett att användas som en handbok för praktiker, men vi hoppas att dess korpustext också kan brukas vid undervisningen.

I den nya lagen om öppna bolag och kommanditbolag regleras blott en del av de problem som kan uppkomma då man samverkar i form av personbolag. Fastän vissa debattörer t.o.m. har hävdat att den nya lagen vore alltför lång, har man trots detta varit tvungen att lämna många av de bolagsrättsliga frågor som gäller verksamhet i personbolag oreglerade i lagen. Av denna anledning har arbetet givits formen av en systematisk framställning; i en paragrafkommentar hade många viktiga problem av såväl allmän som speciell karaktär lätt förbigåtts.

Det första förslaget till ny lag bereddes av småbolagskommissionen. Undertecknad Wilhelmsson fungerade som ordförande och Jääskinen som sekreterare för denna kommission. Trots detta har vi sökt analysera lagstiftningen närmast från synvinkeln av en utomstående observatör. Tidens gång — småbolagskommissionen avgav sitt betänkande år 1983 — samt de ändringar som under senare skeden av lagberedningsarbetet gjordes i kommissionens förslag har kanske i någon mån gjort det lättare för oss att anamma en sådan extern attityd.

Arbetsfördelningen mellan författarna har varit den att Wilhelmsson skrivit kapitlen 1, 3, 4, 6, 7 och 12 och Jääskinen kapitlen 2, 5 och 8—11. Varje avsnitt har härefter granskats och korrigerats av medförfattaren. Ställningstagandena i arbetet är därför gemensamma.

Boken publiceras både på finska och svenska. Jääskinens avsnitt är sålunda skrivna på finska och översatta till svenska av jur.kand. *Mikael Hagman.* Lagstiftningsrådet *Maria Rehbinder* har med skarp skatterättslig blick läst manuskriptet och gjort flera nyttiga anmärkningar. Assistenten, jur.stud. *Anna-Karin Lindholm* har omsorgsfullt och utan knot bistått oss vid korrekturläsningen.

Helsingfors den 6 december 1988

Thomas Wilhelmsson *Niilo Jääskinen*

Innehåll

Förord V
Litteratur XIV
Förkortningar XVIII

1. Inledning 1
   1.1. Frågeställning m.m. 1
   1.2. Det finska personbolaget 3
      1.2.1. Frågor 3
      1.2.2. Varför används öppet bolag och kommanditbolag? 4
      1.2.3. Fakta om öppna bolag och kommanditbolag 8
      1.2.4. De öppna bolagens och kommanditbolagens samhälleliga betydelse 11
   1.3. Tillkomsten av ÖKL 13
      1.3.1. Tidigare läge 13
      1.3.2. Beredningen av ÖKL 16
   1.4. Målen med lagstiftningen 18
   1.5. Personbolagsrättens källor 20

2. Bolagsformerna och tillämpningsområdet för ÖKL 26
   2.1. Bolagsformerna och bolagsbegreppet 26
   2.2. Gränsdragningsfrågor 31
      2.2.1. Bolag och föreningar 31
      2.2.2. Bolag och familje- och arvsrättsliga sammanslutningar 33
      2.2.3. Bolagsförhållanden och vissa andra avtal .. 35
      2.2.4. Bolagsförhållande och samägande med kvotdelar 37
   2.3. Det öppna bolagets och kommanditbolagets kännetecken 38
      2.3.1. Allmänt 38
      2.3.2. Ett öppet bolags syfte 39

2.3.3. Näringsverksamhet som det öppna bolagets verksamhetsområde 40
2.3.4. Bolagsavtalet 44
2.3.5. Kommanditbolag 46
2.4. Bolagens rättskapacitet och bolagsmännens samägande 47
2.4.1. Rättskapacitet 47
2.4.2. Rättskapacitetens begynnande och upphörande 49
2.4.3. Öppna bolags och kommanditbolags firma 50
2.4.4. Bolagsmännens äganderätt till bolagets egendom 51
2.5. Bolagets forum och statut 53
2.6. ÖKL:s tidsmässiga tillämpningsområde 55

3. Bolagsavtalet 57
3.1. Allmänna förutsättningar för bundenhet 57
3.1.1. Allmänna ogiltighetsregler 57
3.1.2. Avtalsparterna 59
3.2. Avtalets form 59
3.2.1. Behovet av ett formkrav 59
3.2.2. Formfritt avtal giltigt 60
3.2.3. Formkrav vid registrering 61
3.3. Avtalsfriheten angående avtalets innehåll 63
3.3.1. Allmänt 63
3.3.2. Jämkning av bolagsavtal 65
3.4. Ändring av bolagsavtal 67
3.4.1. Allmänt 67
3.4.1.1. Form 67
3.4.1.2. Krav på enighet 68
3.4.2. Överlåtelse av rättigheter i bolaget 70
3.4.2.1. Överlåtelse av bolagsandel 70
3.4.2.2. Överlåtelse av ekonomiska rättigheter i bolaget 72

4. Bolagets förvaltning 74
4.1. Inledning 74
4.2. Bolagsmans förvaltningsbefogenhet 75
4.2.1. En personlig befogenhet 75
4.2.2. Bolagsmans aktiva förvaltningsbefogenhet . 78

4.2.2.1. Huvudregeln 78
4.2.2.2. Gränser för förvaltningsbefogenheten 79
4.2.2.3. Avtalade förvaltningsmodeller ... 83
4.2.3. Bolagsmans förbudsrätt 88
4.2.3.1. Huvudregel 88
4.2.3.2. Bolagsavtalets inverkan på förbudsrätten 89
4.3. Verkställande direktör 91
4.4. Upphörande av specialuppdrag i bolaget 94
4.5. Granskning och revision 97
4.5.1. Bakgrund 97
4.5.2. Bolagsmans granskningsrätt 98
4.5.3. Revision 101
4.5.3.1. Revisionsstadgandenas tillämpningsområde och karaktär 101
4.5.3.2. Revisors behörighet och jäv 103
4.5.3.3. Utseende av revisor 105
4.5.3.4. Revisors mandattid 107
4.5.3.5. Verkställande av revision 108
4.5.3.6. Revisors tystnadsplikt 110
4.5.3.7. Revisors skadeståndsskyldighet .. 111

5. De ekonomiska förhållandena mellan bolagsmännen 112
5.1. Bolagsandelen och dess ekonomiska sida 112
5.2. Bolagsmännens förpliktelser 113
5.2.1. Skyldighet att medverka 113
5.2.2. Bolagsinsatsen 114
5.2.2.1. Egendomsinsats 114
5.2.2.2. Arbetsinsats 118
5.2.2.3. Påföljderna av underlåtenhet att erlägga insatsen 118
5.2.3. Tyst bolagsmans insats 120
5.3. En bolagsmans ekonomiska rättigheter 122
5.3.1. Ersättning för utgifter på bolagets vägnar . 122
5.3.2. Rätt till arvode 125
5.3.3. Delning av vinst och förlust 128

5.3.3.1. Grunderna för vinstfördelning i ett öppet bolag 128
5.3.3.2. Återstående insats 130
5.3.3.3. De ansvariga bolagsmännens vinstandel och förlustandel 132
5.3.3.4. Exempel på vinstfördelning 135
5.3.4. Tyst bolagsmans vinstandel 136
5.4. Bolagets bokslut 137
5.5. Medel att trygga bolagsmans ekonomiska rättigheter 140
5.5.1. Klandertalan mot bokslutet 140
5.5.2. Talan mot bolaget 142
5.5.3. Talan mot en bolagsman 143

6. Bolagsmännens förpliktelser 145
6.1. Översikt 145
6.2. Bolagsmans trohetsplikt 149
6.3. Konkurrensförbudet 152
6.4. Bolagsmans m.fl. skadeståndsskyldighet 156
6.4.1. Inledning 156
6.4.2. Förutsättningarna för skadeståndsskyldighet 158
6.4.3. Jämkning och fördelning av skadestånd ... 161
6.4.4. Bolagsmans talerätt 163
6.4.5. Preskription av rätten att väcka talan 165
6.4.5.1. Allmänt. Tillämpningsområde ... 165
6.4.5.2. Huvudregeln 167
6.4.5.3. Förlängd preskriptionstid 168

7. Företrädande av bolaget 171
7.1. Allmänt 171
7.1.1. Inledning 171
7.1.2. Något om rättsverkningarna 174
7.1.3. Hur utförs rättshandlingar för bolaget? ... 176
7.2. Bolagsmans rätt att företräda bolaget 179
7.2.1. Ansvarig bolagsman 179
7.2.2. Tyst bolagsman 186
7.3. Verkställande direktörens rätt att företräda bolaget 187
7.4. Prokura 189

7.4.1. Prokuristens rätt att företräda bolaget 189
7.4.2. Givande och återkallande av prokura 190

8. Bolagsmans gäldsansvar 192
8.1. Ansvarig bolagsman 192
8.1.1. Principerna för gäldsansvaret 192
8.1.2. Gäldsansvarets sakliga innehåll 194
8.1.3. Gäldsansvarets utsträckning i tiden 198
8.1.4. Inverkan av bolagets konkurs 202
8.1.5. Bolagets gäld i en bolagsmans konkurs 202
8.1.6. Kvittningsfrågor 204
8.1.7. Realiseringen av gäldsansvaret 205
8.1.8. En bolagsman som borgenär 206
8.2. En tyst bolagsmans gäldsansvar 208

9. Likvidation och upplösning av bolag 210
9.1. Allmänt 210
9.2. En bolagsmans utträde 214
9.3. Bolagets upplösning utan likvidation 216
9.3.1. Bolagets konkurs 216
9.3.2. Enmansbolag 218
9.3.3. Beslut om avslutande av bolaget 220
9.4. Upplösningsgrunderna 221
9.4.1. Lagstadgad upplösning av ett bolag 221
9.4.2. Bolagstidens utgång och uppnående av bolagets syfte 222
9.4.3. Uppsägning av bolagsavtalet 224
9.4.4. Bolagsmans konkurs 227
9.4.5. Utmätning av bolagsandel 229
9.4.6. Bolagsmans död 231
9.4.7. Upphörande av förutsättningarna för bolagsförhållandet 233
9.4.8. Avslutande av bolagets konkurs 238
9.4.9. En tyst bolagsman och upplösningsgrunderna 238
9.5. Verkan av en upplösningsgrund 239
9.6. Inlösen för undvikande av upplösning 240
9.6.1. Inlösningsförfarandet 240

9.6.2. Inlösningstvister 247
9.6.3. Inlösen av en tyst bolagsmans bolagsandel . 250
9.7. Likvidation 250
9.7.1. Likvidationens begynnelsetidpunkt 250
9.7.2. Bolagssyftet för ett bolag i likvidation 251
9.7.3. Avtalsbaserat likvidationsförfarande och lagstadgad likvidation 253
9.7.4. Likvidatorerna 254
9.7.4.1. Bolagsmannalikvidation 254
9.7.4.2. Av domstol förordnad likvidator . 257
9.7.4.3. Interimistiskt förordnande 260
9.7.4.4. Arvode till likvidator 263
9.7.4.5. Befriande av en likvidator från hans uppdrag 265
9.7.4.6. En likvidators skadeståndsskyldighet 266
9.8. Förvaltning och företrädande av bolaget under likvidationen 266
9.9. Likvidationsförfarandet 272
9.9.1. Förfarandets dispositiva karaktär 272
9.9.2. Utredning av bolagets tillgångar 273
9.9.3. Utredning av bolagets gäld 275
9.10. Likvidationens upphörande 277
9.10.1. Slutredovisning 277
9.10.2. Beslut om fortsatt verksamhet 280
9.10.3. Skifte av bolagets egendom utan att betala dess skulder 281
9.11. Efterlikvidation 281

10. Skifte av bolagets egendom 283
10.1. Rätt att yrka på skifte 283
10.2. Av bolagsmännen förrättat skifte och officialskifte 285
10.3. Skiftesbegreppet 288
10.4. Bestämmande av skiftesandelar 291
10.4.1. Öppna bolag 291
10.4.2. Kommanditbolag 298
10.5. Skiftets form 298
10.6. Det reella skiftet av egendomen 299

10.7. Klander av skifte 300
10.8. Registrering 303

11. Ändring av bolagsform och fusion av bolag 304
11.1. De associationsrättsliga verkningarna av företagsombildning 304
11.2. Ombildning av en enskild rörelse till ett öppet bolag eller ett kommanditbolag 305
11.3. Ändring av bolagsform mellan öppna bolag och kommanditbolag 306
11.4. Ombildning av ett öppet bolag och ett kommanditbolag till aktiebolag 308
11.5. Fusion mellan öppna bolag och kommanditbolag .. 312
11.6. Inlösen i samband med ombildning till aktiebolag och fusion 313
11.7. Enmansbolag 314

12. Utlänning som bolagsman 315
12.1. Bakgrund 315
12.2. Utlännings rätt att inträda som bolagsman 316
12.2.1. Tillståndsplikt 316
12.2.2. Kontrollen av bolagsavtalets innehåll 317
12.2.3. Påföljder av att tillstånd inte söks eller beviljas 320
12.2.3.1. Utebliven registrering 320
12.2.3.2. Ogiltighet 320
12.2.3.3. Förbud mot ändring av verksamhetsområde 322
12.3. Verkan av att en bolagsman är utlänning 323

Bilaga. Lag om öppna bolag och kommanditbolag 325
Sakregister 339

Litteratur

Aarbakke, Magnus, Ansvarlig selskap. 2. opplag, Lommedalen 1983.
Aarnio, Aulis, Perillisen oikeusasemasta, Helsinki 1967.
-,,-, Oikeussäännösten tulkinnasta, Helsinki 1982.
-,,-, Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, Jyväskylä 1984.
Aarnio, Aulis — Kangas, Urpo, Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus, Jyväskylä 1983.
Andersson, Edward, Tulo- ja varallisuusverolaki. 3. painos, Vammala 1986.
Bygglin, Gustav, Om franchiseavtal och upplösningsfrihet. Oikeustiede — Jurisprudentia XI s. 89—157, Vammala 1978.
Gadolin, A.W., Om bolagsmans ansvarighet för bolagets förbindelser. Festskrift för friherre R.A. Wrede s. 249—266, Helsingfors 1921.
Haataja, Kyösti, Vuokran käsite. Yksityismaan vuokrasta maalla nykyään voimassa olevan Suomen lainsäädännön mukaan, Porvoo 1921.
Hakulinen, Y.J., Avoimen yhtiön muuttamisesta kommandiitti- tai osakeyhtiöksi, LM 1961 s. 283—290.
Halila, Jouko, Saamisoikeuksien kuittaamisesta, Vammala 1961.
-,,-, Konkurssioikeuden pääpiirteet, Toinen uusittu painos, Helsinki 1972.
Halila, Jouko — Ylöstalo, Matti, Saamisen lakkaamisesta, Neljäs korjattu painos, Helsinki 1979.
Heikonen, Arvo R., Avoimen yhtiön perustamisesta, DL 1930 s. 347—356, 373—390.
-,,-, Avoin yhtiö Suomen oikeuden mukaan, Porvoo 1948.
Hernberg, Alarik, Kommanditbolaget närmast med hänsyn till Finlands civilrätt. I. Uppkomst och väsen, Helsingfors 1915.
Hueck, Alfred, Gesellschaftsrecht, Dreizehnte Auflage, München—Berlin 1965.
Huttunen, Allan, Onko ns. rajoituslain tarkoittamassa mielessä vaarallinen sellainen suomalainen avoin yhtiö, jonka yhtiömiehenä on saman lain mukaan vaarallinen suomalainen osakeyhtiö? DL 1961 s. 34—43.
-,,-, Kaupparekisteri ja toiminimi, Porvoo 1965.
-,,-, Avoimen yhtiön, osuuskunnan ja osakeyhtiön selvitystilasta ja sulautumisesta, DL 1984 s. 9—29.
Hyvönen, Olavi — Caselius, Ilmari, Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö, 2. painos, Porvoo 1972.
Ikkala, Olli — Andersson, Edward — Nuorvala, Erkki, Uusi elinkeinoverolainsäädäntö, viides uusittu painos, Vammala 1986.
Järvinen, Risto — Nuorvala, Erkki — Riistama, Veijo — Tikkanen, Jukka — Vahtera, Pauli, Uusi kirjanpitolainsäädäntö, 2. painos, Espoo 1987.
Keinonen, Markku, Sudenkuopista yritysmuodon muutoksissa erityisesti harvainyhteisöissä, DL 1985 s. 382—431.

Kivimäki, T.M., Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu, Helsinki 1924.
Kivimäki, T.M. — Ylöstalo, Matti, Suomen siviilioikeuden oppikirja, yleinen osa, 4. painos, Juva 1981.
Klami, Hannu Tapani, Kommanditäärin oikeudesta kuitata yhtiöpanos saatavallaan yhtiöltä, DL 1970 s. 216—226.
KM 1961, Komitean ehdotus avoimia ja kommandiittiyhtiöitä koskevan lainsäädännön uudistamiseksi joulukuun 28. päivältä 1961. Moniste.
KM 1983:56, Pienyhtiötoimikunnan mietintö, Helsinki 1983.
Knudsen, Gudmund, Selskapsloven. En innføring i lov om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper, Otta 1985.
Kom.bet. 1969:A 20, Aktiebolagskommitténs betänkande, Helsingfors 1969.
Koski, Pauli — af Schultén, Gerhard, Osakeyhtiölaki selityksin I—II, 2. painos, Vammala 1984.
Kunnas, Heikki J., Pieni ja keskisuuri teollisuus (PKT) Suomessa. Suomen itsenäisyyden juhlavuoden 1967 rahasto, sarja B, N:o 49, Helsinki 1979.
Kurvinen, Pekka, Näkökohtia avoimen ja kommandiittiyhtiön voitonjaosta laadittavaa lakia silmälläpitäen. Juhlajulkaisu Matti Ylöstalo s. 235—248, Helsinki 1987.
-„-, Yhtiömiehen vastuu avoimen ja kommandiittiyhtiön verovelasta, LM 1986 s. 719—736.
Kyläkallio, Juhani, Avoimen yhtiön "pakkoselvityksestä", LM 1984 s. 1142—1156.
Lagber. 1914:1, Förslag till förordningar angående öppna bolag och kommanditbolag, om slutna bolag samt angående skyldighet att föra handelsböcker jämte motiv, Helsingfors 1914.
LaUB 1/1973, Lagutskottets betänkande nr 1 med anledning av regeringens proposition med förslag till revision av vissa stadganden i lagstiftningen angående utlännings och vissa sammanslutningars rätt att bilda bolag samt att äga fastighet och aktier.
LaUB 6/1987, Lagutskottets betänkande nr 6 om regeringens proposition med förslag till lag om öppna bolag och kommanditbolag samt lagstiftning som har samband med den.
Leppo, Matti — Leppo, Tapio, Kansantalouden kiertokulku, Porvoo 1972.
LTK 1/1986, Avoimet yhtiöt ja kommandiittiyhtiöt. Laintarkastuskunnan lausunto 1/1986, Helsinki 1986.
Moberg, Krister, Bolagsrevisorn, Stockholm 1986.
Montgomery, Robert, Om bolagskontraktet i 1734 års lag, Helsingfors 1870.
Muukkonen, P.J., Muotosäännökset, Vammala 1958.
Nial, Håkan, Om handelsbolag och enkla bolag, 2. uppl., Stockholm 1983.
NOU 1980:19, Lov om selskaper m.v., Oslo 1980.
Nuolimaa, R.O., Rekisteröimättömän osakeyhtiön puolesta tehdystä kiinteistön kaupasta, Vammala 1981.
Nykänen, Olli, Kommandiittiyhtiö ja avoin yhtiö verotuksessa, DL 1978 s. 454—465.

Ohjeita ulkomaiselle liikkeenperustajalle, Kauppa- ja teollisuusministeriö, Ulkomaisten investointien neuvottelukunta, Helsinki 1980.

Ojanen, Ilmari — Sutinen, Juhani, Yrityskiinnitys, Helsinki 1986.

Olsson, Curt, Uppsägning av bolagsavtal, JFT 1965 s. 303—320.

Pekkanen, Raimo, Sekatyyppinen työsopimus, Helsinki 1966.

Pettersson, Per, Handelsbolag. Årsredovisning. Kommentar till Lagen om handelsbolag och enkla bolag och Lag om årsredovisning m.m. i vissa företag, Uddevalla 1981.

Pusa, Erkki, Kiinteistöihin liittyvistä vero-oikeudellisista ongelmista muutettaessa yksityisliike avoimeksi yhtiöksi tai kommandiittiyhtiöksi, DL 1985 s. 524—534.

Raulos, Kari, Hajahavaintoja korkeimman oikeuden oikeuskäytännöstä konkurssiasioissa 1980—1984, LM 1986 s. 796—828.

Reg.prop. 102/1938, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om utlänningars och vissa sammanslutningars rätt att äga och besitta fast egendom och aktier.

Reg.prop. 199/1972, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till revision av vissa stadganden i lagstiftningen angående utlännings och vissa sammanslutningars rätt att bilda bolag samt att äga fastighet och aktier.

Reg.prop. 187/1973, Regeringens proposition till Riksdagen angående lagstiftning om skadestånd.

Reg.prop. 27/1977, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ny lagstiftning om aktiebolag.

Reg.prop. 82/1982, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om utlänningars samt vissa sammanslutningars rätt att äga och besitta fast egendom och aktier samt vissa därtill anslutna lagar.

Reg.prop. 6/1987, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om öppna bolag och kommanditbolag samt lagstiftning som har samband med den.

Reg.prop. 64/1988, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till föreningslag samt till vissa lagar som har samband med den.

Reg.prop. 66/1988, Regeringens proposition till Riksdagen med de första förslagen till ändringar i strafflagen och vissa andra lagar i syfte att genomföra en totalrevidering av strafflagstiftningen.

Reg.prop. 109/1988, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om skatt på inkomst och förmögenhet samt till lagstiftning som har samband med den.

Reg.prop. 110/1988, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om beskattning av inkomst av näringsverksamhet och lagen om koncernbidrag vid beskattningen.

Reg.prop. 112/1988, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om gottgörelse för bolagsskatt och lagstiftning som har samband med den.

Rekola, Aarne, Saamisoikeuden vanhentuminen I—II, Vammala 1938.
Routamo, Eero — Hoppu, Esko, Suomen vahingonkorvausoikeus, toinen painos, Vammala 1988.
Saario, Voitto, Yhtiöiden henkilöstatuutista, LM 1962 s. 28—37.
Sarin, Matti, Kommandiittiyhtiön muuttaminen osakeyhtiöksi, DL 1981 s. 351—356.
Saxén, Hans, Skadeståndsrätt, Åbo 1975.
SOU 1978:67, Nya bolagsregler m.m. Delbetänkande av 1974 års bolagskommitté, Stockholm 1978.
Suomen asianajajaliiton lausunto pienyhtiötoimikunnan mietinnöstä, DL 1984 s. 402—412.
Svensson, Bo, Handelsbolagslagen. Kommentar till lagen om handelsbolag och enkla bolag med lagtext, Göteborg 1981.
SvProp 1979/80:143, Förslag till ny lagstiftning om handelsbolag m.m.
Taxell, Lars Erik, Avtal och rättsskydd, Åbo 1972.
-„-, Bolagsledningens ansvar, Åbo 1983.
Tepora, Jarno, Yleisen ja erityisen etuoikeuden erottelun hyväksikäytöstä juridisessa päättelyssä, DL 1981 s. 332—350.
Tirkkonen, Tauno, Uusi todistuslainsäädäntö, Vammala 1949.
-„-, Suomen siviiliprosessioikeus I, toinen uusittu painos, Porvoo 1974.
-„-, Suomen siviiliprosessioikeus II, toinen uusittu painos, toimittanut Jouko Halila, Porvoo 1977.
VHJ 400, Tulojen ja varallisuuden perusteella maksuunpannut verot vuodelta 1986 toimitetussa verotuksessa. Tilastotiedotus. Verohallituksen julkaisu 400, Helsinki 1988.
Yritysjärjestelytyöryhmän muistio. Työryhmämuistio 1988: VM 3, Helsinki 1988.
Wilhelmsson, Thomas, Avtal om fastighetsförmedling, Vammala 1979.
-„-, The Power of a Court to Adjust Unreasonable Terms in the By-Laws of a Corporation. Stock Exchange Law and Corporation Law. Report from a symposium in Sweden 1984 s. 25—37, Lund 1984 (1984a).
-„-, Standardavtal. Om avtalsbundenhet och oskäliga avtalsvillkor, Vammala 1984 (1984b).
-„-, Den nordiska rättsgemenskapen och rättskälleläran, Tidsskrift for Rettsvitenskap 1985 s. 181—197.
-„-, Social civilrätt, Vammala 1987.
Wilhelmsson, Thomas — Sevón, Leif, Räntelag och dröjsmålsränta, Vammala 1983.
Wirilander, Juhani, Maanvuokraoikeus vuoden 1966 maanvuokralain ja siihen liittyvän lainsäädännön mukaan, Helsinki 1981.
Ylöstalo, Matti, Asianajajan käsikirja, Porvoo 1975.
-„-, Hiukan asianajajaosakeyhtiöstä, DL 1988 s. 7—13.
Zitting, Simo — Rautiala, Martti, Esineoikeuden oppikirja, 4. tarkistettu ja täydennetty painos, Helsinki 1976.

Förkortningar

ABL	L om aktiebolag 29.9.1978/734
ArbAvtL	L om arbetsavtal 30.4.1970/320
AvtL	L om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område 13.6.1929/228
BeskattningsL	Beskattningslag 12.12.1958/482
BokfF	Bokföringsförordning 19.10.1973/783
BokfL	Bokföringslag 10.8.1973/655
DL	Defensor Legis
FirmaL	Firmalag 2.2.1979/128
FörmynderskapsL	L ang. förmynderskap 19.8.1898/34
FörmånsrättsF	F om förmånsrätt 9.11.1868/32
HB	Handels Balk
HRF	Handelsregisterförordning 23.2.1979/208
HRL	Handelsregisterlag 2.2.1979/129
HyresL	Hyreslag 10.7.1987/653
IFL	L om skatt på inkomst och förmögenhet 31.12.1974/1043
JB	Jorda Balk
JFT	Tidskrift, utgiven av Juridiska Föreningen i Finland
JL	Jordlegolag 29.4.1966/258
KommF	F om tysta- eller kommanditbolag 24.11.1864/28
KS	Konkursstadga 9.11.1868/31
KöpL	Köplag 27.3.1987/355
LM	Lakimies
NSL	L om beskattning av inkomst av näringsverksamhet 24.6.1968/360
NäringsL	L ang. rättighet att idka näring 27.9.1919/122
PreskF	F om preskription i fordringsmål och om offentlig stämning på borgenärer 9.11.1868/32
ProkL	Prokuralag 2.2.1979/130
RB	Rättegångs Balk
RänteL	Räntelag 20.8.1982/633
SamägL	L om vissa samäganderättsförhållanden 25.4.1958/180
SjöL	Sjölag 9.6.1939/167
SkL	Skadeståndslag 31.5.1974/412
SL	Strafflag 19.12.1889/39
SvHBL	L (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag (Sverige)

UL	Utsökningslag 3.12.1895/37
UtlBegrL	L om utlänningars samt vissa sammanslutningars rätt att äga och besitta fast egendom och aktier 28.7.1939/219
UtlBolagsmL	L om rätt för utlänningar och vissa sammanslutningar att inträda såsom bolagsman i handelsbolag och kommanditbolag 18.4.1973/322
ÄB	Ärvdabalk 5.2.1965/40
ÖKL	L om öppna bolag och kommanditbolag 29.4.1988/389

1. Inledning

1.1. Frågeställning m.m.

Den 29 april 1988 gavs en ny lag om öppna bolag och kommanditbolag (ÖKL) för att träda i kraft från ingången av följande år. Genom denna lag erhöll Finland en relativt omfattande reglering av de bolagsrättsliga problemen vid samverkan i personbolag. ÖKL innebar en introduktion av ett stort antal nya lagregler på bolagsrättens område i Finland.

Ny lagstiftning föder ny rättsvetenskaplig litteratur. I det föreliggande arbetet presenteras en *rättsdogmatisk* analys av gällande finsk personbolagsrätt sådan som den framträder efter tillkomsten av ÖKL. Målet har likväl inte varit att framställa en "heltäckande" beskrivning av den typ som anses eftersträvansvärd i en rättsdogmatisk monografi. Boken avses tillgodose behovet av såväl en ny lärobok som en kortfattad handbok i ämnet, vilket fått diktera urvalet av de problem som behandlats.

Boken innehåller en *systematisk* framställning av reglerna om öppna bolag och kommanditbolag. Då framställningen gäller en modern lagstiftning med en genomtänkt systematik har det i många fall varit möjligt att bygga på de systematiska lösningar som omfattats i lagen. I ett väsentligt avseende har här likväl valts en annan disposition: medan man i ÖKL samlat vissa särregler angående den tysta bolagsmannen i kommanditbolag i ett särskilt kapitel (7 kap.) behandlas i den föreliggande framställningen samtliga aspekter på det öppna bolaget och kommanditbolaget parallellt i varje sammanhang.

> Angående de *ansvariga bolagsmännen* i det öppna bolaget och kommanditbolaget gäller i regel samma stadganden. Då i fortsättningen talas om den ansvarige bolagsmannen avses såväl öppet bolag som kommanditbolag där inte annat särskilt anges.

Arbetet riktar sig mot de bolagsrättsliga problemen i öppna bolag och kommanditbolag. De skatterättsliga reglerna angående dessa bolag berörs sålunda endast som bakgrund till den bolagsrättsliga framställningen (se avsnitt 1.2.2. p. a), trots att dessa regler naturligtvis i praktiken ofta kan vara av större betydelse för bolaget och dess bolagsmän än de bolagsrättsliga reglerna.

I det betänkande av småbolagskommissionen som ligger till grund för beredningen av den nya lagen om öppna bolag och kommanditbolag föreslogs stiftande av en lag om personbolag. Under denna rubrik önskade man ge stadganden inte blott om öppna bolag och kommanditbolag, utan även om en mer primitiv samarbetsform som man benämnt enkelt bolag. De sistnämnda stadgandena bortlämnades dock under den fortsatta beredningen av lagen. Ämnet för det föreliggande arbetet har avgränsats i överensstämmelse med lagens slutliga utformning. Av personbolagsformerna behandlas, som redan framgått, endast det öppna bolaget och kommanditbolaget, medan det enkla bolaget, liksom också det s.k. tysta bolaget, förbigås. Terminologin är också anpassad efter detta: när i fortsättningen termerna *personbolagsrätt* och *personbolagsrättslig* utnyttjas, åsyftas härmed blott de i ÖKL reglerade bolagsformerna.

För undvikande av missförstånd bör påpekas, att utelämnandet av reglerna om *enkelt bolag* från ÖKL inte innebär, att finsk rätt inte skulle erkänna en sådan bolagsform.[1] Den sagda omständigheten innebär blott att man beträffande enkla bolag — stundom används också termerna civilbolag eller vanliga bolag — måste falla tillbaka på oskriven rätt. Denna är dock i många stycken obestämd såväl när det gäller avgränsningen av institutet enkelt bolag — man talar löst om "mer eller mindre temporärt samarbete som inte klart såsom en självständig enhet i relation till utomstående kan skiljas från bolagsmännens övriga verksamhet"[2] — som i fråga om innehållet i de regler som skall gälla för detta bolag. Den centrala rättsliga karaktären hos det enkla bolaget är dock klar; bolaget saknar rättskapacitet och rättshandlingar kan alltså inte företas i dess namn. Rättshandlingarna binder normalt blott de bolagsmän som företagit dem.

Det s.k. *tysta bolaget,* som stundom omtalas i den bolagsrättsliga litteraturen, är en mellanform mellan ett försträckningsförhållande och ett bolagsförhållande.[3] Med tyst bolag avses ett arrangemang genom vilket en person insätter egendom i en annan persons rörelse på villkor att egendomen, liksom vid försträckning, övergår i rörelseidkarens

---

[1] I 1.3 § SamägL talar man uttryckligen om "vad som angående det rättsliga förhållandet mellan delägarna i annat än genom lag reglerat bolag bör anses vara överenskommet...".

[2] *Reg.prop. 6/1987* s. 8. En sådan definition kan täcka mycket disparata företeelser: som exempel på enkla bolag har nämnts såväl tippnings- och lottogrupper, teatergrupper och gemensamma resor som olika slags gemensamma entreprenader, pooler och konsortier, se *KM 1983:56 s. 11.*

[3] Se t.ex. *Nial* 1983 s. 417 ff. I den tyska Handelsgesetzbuch §§ 335—342 ingår särskilda stadganden om "stille Gesellschaft".

ägo, men denna "insats" ger fordringshavaren en rätt till andel i rörelsens vinst och eventuellt också en skyldighet (gentemot rörelseidkaren) att ta del i förlusten. Det har ansetts osäkert huruvida man i finsk rätt kan tala om förekomsten av rättsinstitutet tyst bolag[4] och företeelsen har knappast heller någon större praktisk betydelse.[5]

Då vid argumenteringen i det föreliggande arbetet på många punkter utnyttjas material från Sverige, är det skäl att redan i detta skede peka på en väsentlig terminologisk differens mellan finsk och svensk rätt. I Finland utnyttjas termen *handelsbolag* i dag som en synonym till öppet bolag såväl i rättslitteraturen[6] som också i lagstiftningen.[7] Språkbruket i Sverige är ett annat: där är "handelsbolag" ett överbegrepp som täcker också kommanditbolaget.[8] I detta arbete undviks den sagda termen vid beskrivningen av finsk rätt.

1.2. Det finska personbolaget

1.2.1. Frågor

För att erhålla en bild av hur det öppna bolaget och kommanditbolaget i dag faktiskt ser ut och vilken roll det spelar i det finska näringslivet behöver vi ett svar på följande frågor:

(a) *Varför* har bolagsmännen i ett öppet bolag eller ett kommanditbolag valt just denna form för samverkan? Vilka skäl talar m.a.o. för eller emot att driva näringsverksamhet just i personbolagsform?

---

[4] *Reg.prop. 6/1987* s. 8.
[5] Även om man i den ledande handboken i Sverige godtagit och beskrivit det tysta bolaget, finns rättsfiguren inte omnämnd i något publicerat svenskt rättsfall på bolagsrättens område, se *Nial* 1983 s. 423.
[6] Se *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 17.
[7] UtlBolagsmL samt UtlBegrL § 2 p. 1.
[8] Se t.ex. SvHBL § 2: "Ett kommanditbolag är ett handelsbolag ...".

(b) *Hurudant* är det typiska öppna bolaget och kommanditbolaget med hänsyn till storlek, kapital, antal bolagsmän, organisation m.m.?

(c) I *hurudan omfattning* används instituten öppet bolag och kommanditbolag i det finska näringslivet som helhet och inom olika branscher och vilken samhällsekonomisk roll spelar dessa bolag?

1.2.2. Varför används öppet bolag och kommanditbolag?

Öppet bolag och kommanditbolag är rättsformationer som är avsedda att användas i näringsverksamhet. De som avser att idka näringsverksamhet har normalt en valfrihet när det gäller organiseringsformen. I stället för att organisera bolaget som ett öppet bolag eller ett kommanditbolag kan man välja att organisera samarbetet mellan bolagsmännen t.ex. i form av ett aktiebolag.[9] Vidare har naturligtvis bolagsmännen var för sig möjlighet att driva rörelse som enskild näringsidkare i stället för att överhuvudtaget grunda ett bolagsförhållande. Vilka omständigheter är av betydelse då man utför detta val?

(a) *Beskattningen.*[10] I många fall kan hänsyn till beskattningen utgöra det avgörande argumentet bakom valet av organisationsform för näringsverksamhet. Beskattningen av olika organisationsformer är inte likadan. Den som avser att driva näring kan därför genom val av lämplig organisationsform i hög grad påverka omfånget av den skatt som påläggs näringen. Reglerna om bolagsbeskattning är nämligen i huvudsak anknutna till de bolagsrättsliga kategorierna; ett bolagsrättsligt giltigt val av bolagsformen öppet bolag eller kommanditbolag kan i skatterättsligt hänseende underkännas bara i undantagsfall. En sådan skatterättslig "upplösning" av bolaget kan ske med stöd av generalklausulen i 56 § beskattningslagen (482/58), då "förhållande eller åtgärd givits sådan rättslig form, som ej motsvarar sakens egentliga natur eller syftemål."

Den reform av beskattningen som nu genomförts innebär en betydande förändring av de centrala skatterättsliga förutsättningarna för valet av organisationsform för idkande av näring. Detta gäller såväl möjligheterna till prog-

---

[9] I vissa fall kan det förekomma begränsningar härvidlag. Så får t.ex. advokatverksamhet enligt 5.2 § lagen om advokater (496/58) i regel inte bedrivas i aktiebolagsform, varför den normala formen för bolagsrättslig samverkan mellan flera advokater är det öppna bolaget eller kommanditbolaget. Se närmare *Ylöstalo* 1988.

[10] Se till det följande t.ex. *Andersson* 1986 s. 83 ff. och *Nykänen* 1978.

ressionsutjämning över flera skattesubjekt som frågan om dubbelbeskattning av vinst. Tillsvidare har reformen emellertid blott förverkligats genom ny ettårig lagstiftning och tidigare gällande lagar har alltså inte definitivt upphävts. Då läget är detta kan den skatterättsliga betydelsen av valet av bolagsform här beröras blott mycket kortfattat.

Av 18.4 § i tidigare gällande IFL framgår, att ett öppet bolag eller kommanditbolag som idkar affärsverksamhet (liiketoimintaa) och som införts i handelsregistret[11] har beskattats som ett *separat skattesubjekt* såväl vid inkomstbeskattningen som vid förmögenhetsbeskattningen. Då dessa beskattningsformer är progressiva är det normalt förmånligt att skattemässigt kunna fördela inkomst och förmögenhet på flera skattesubjekt. I regel har det därför lönat sig bättre med hänsyn till beskattningen att driva affärsverksamhet i öppet bolags eller kommanditbolags form än att fungera som enskild näringsidkare. Alltid har denna möjlighet dock inte stått till buds: i skatterättslig praxis har man i vissa fall med stöd av den ovan nämnda skatterättsliga generalklausulen underkänt öppna bolag och kommanditbolag t.ex. mellan makar eller mellan föräldrar och barn, då syftet med bolaget ansetts vara en strävan att kringgå skatt.[12] I samband med skattereformen strävade man att generellt frånta personbolagen deras ställning som separata skattesubjekt och vid beskattningen fördela deras inkomst på delägarna. I den lösning man nu stannat för har man dock inte gått så långt. I den nya temporära lagen om skatt på inkomst och förmögenhet stadgas, att *hälften* av den beskattningsbara inkomsten i öppna bolag och kommanditbolag, som idkar rörelse och införts i handelsregistret, vid beskattningen skall fördelas på bolagsmännen.[13]

Såväl enligt tidigare gällande som kommande rätt beskattas ett sådant öppet bolag eller kommanditbolag som nämnts ovan enligt *progressiva inkomstskatteskalor,* medan aktiebolag och andra samfund däremot enligt huvudregeln beskattas enligt en fast inkomstskatteprocent. Förhållandet mellan dessa olika sätt att beräkna skatt är givetvis av central betydelse då man tar ställning till, huruvida man önskar driva verksam-

---

[11] Bägge de angivna förutsättningarna har förutsatts vara uppfyllda. Ett i handelsregistret inskrivet öppet bolag eller kommanditbolag som inte de facto idkat affärsverksamhet (utan t.ex. blott yrkesverksamhet, se *Andersson* 1986 s. 86 f.) har därför beskattats enligt 15 § IFL, vilket innebär att bolagets inkomst har fördelats mellan delägarna och lagts till deras inkomst. Ett sådant öppet bolag eller kommanditbolag har alltså inte utgjort ett separat skattesubjekt.

[12] Se närmare t.ex. *Andersson* 1986 s. 87 f., *Nykänen* 1978 s. 454 ff. — Den omständigheten att fiscus inte accepterat bolaget som bolag hindrar givetvis inte att man i de bolagsrättsliga relationerna kan tillämpa ÖKL.

[13] Lag om skatt på inkomst och förmögenhet (1240/88) § 34.2, se härom *Reg.prop. 109/1988.*

het i personbolags- eller aktiebolagsform.[14] P.g.a. den progressiva beskattningen av det öppna bolaget och kommanditbolaget är dessa bolagsformer i regel mycket oförmånliga vid mer omfattande verksamhet som avkastar en större vinst (räknad i absoluta tal).

Såtillvida har verksamhet i öppet bolags och kommanditbolags form varit förmånlig att vinsten ur ett sådant bolag *inte dubbelbeskattats.* Det vad delägare i ett öppet bolag eller kommanditbolag, som utgör skild skattskyldig, erhållit som andel av bolagets beskattade inkomst utgör inte skattepliktig inkomst för delägaren. Som känt har det tidigare gällt andra regler för verksamhet i aktiebolagsform: man har i princip beskattat såväl bolaget för dess resultat som aktieägaren för den utdelning han erhållit ur bolaget (p.g.a. de avdrag som fått göras i båda dessa situationer har dubbelbeskattningen dock i själva verket varit blott partiell). Denna oförmånliga behandling av aktiebolagen avlägsnas dock vid skattereformen, där ett väsentligt tema varit ett avskaffande av dubbelbeskattningen. En ettårig lag med detta innehåll har redan givits.[15]

(b) *Behov av enkelhet och flexibilitet.* Kännetecknande för aktiebolaget är att delägaren saknar personligt ansvar för bolagets förpliktelser (ABL 1:1.2). ABL innehåller därför många regler vilkas syfte är att skydda bolagets borgenärer mot att bolaget töms på sina tillgångar. Då den ur samhällets synvinkel centrala storföretagsverksamheten främst bedrivs i aktiebolagsform är det naturligt att ABL också i övrigt innehåller en noggrann och delvis tvingande reglering av olika aspekter av verksamheten. P.g.a. det personliga ansvaret för bolagsmännen eller vissa av dem i ett öppet bolag och ett kommanditbolag samt p.g.a. att bolagen oftast är småbolag har man däremot i ÖKL långt kunnat undvika den ingående reglering som är utmärkande för aktiebolaget. Behovet av enkelhet och flexibilitet, som tillgodoses väl i bolagsformerna öppet bolag och kommanditbolag, kan, särskilt vid småbolagsverksamhet, leda till ett val av dessa bolagsformer.

Man har i lagstiftningen ställt lägre krav på organiseringen av verksamheten i öppna bolag och kommanditbolag bl.a. i följande avseenden:

— Medan man för aktiebolagets del har uppställt kravet på ett startkapital om 15 000 mk (ABL 1:1.3), föreligger inget motsvarande krav på minimikapital för det öppna bolaget och kommanditbolaget. Ett öppet bolag

---

[14] Sänkningen av inkomstskatteprocenten för aktiebolag med tio procentenheter vid ingången av år 1986 sägs ha resulterat i att många personbolag ombildades till aktiebolag, se *LaUB 6/1987* s.2.

[15] Lag om gottgörelse för bolagsskatt (1232/88), se härom *Reg.prop. 112/1988.*

kan startas t.o.m. utan att man alls sätter in något kapital i bolaget.

— Också i övrigt är det lätt att bilda ett öppet bolag eller ett kommanditbolag. Det krävs i stort sett blott att man gör ett skriftligt bolagsavtal och en grundanmälan enligt 5 eller 6 § HRL för att bolaget skall kunna registreras, medan formkraven i 2 kap. ABL är mer komplicerade.
— Beträffande förvaltningen av öppet bolag och kommanditbolag råder huvudsakligen avtalsfrihet. Bolagsmännen kan därför ordna sina inbördes förhållanden som de finner bäst — och också överenskomma om ändring av dem — obundna av sådana detaljerade bestämmelser som ingår t.ex. i ABL.
— De tvingande stadgandena i ABL om vinstutdelning och uttagande av kapital ur bolaget saknar motsvarighet i ÖKL.
— Också upplösningen av ett öppet bolag och ett kommanditbolag kan i princip ske i enklare form än upplösningen av ett aktiebolag, för vilket det lagstadgade upplösningsförfarandet är obligatoriskt (13 kap. ABL).
— Reglerna om bokföring och bokslut är enklare i öppna bolag och kommanditbolag än i aktiebolag. Ett öppet bolag och ett kommanditbolag av normalstorlek behöver inte heller anordna någon revision (se ÖKL 10:1).

(c) *Gäldsansvaret.* Som tidigare nämnts har bolagsmännen i ett öppet bolag obegränsat ansvar för bolagets gäld. Önskar bolagsmännen undvika detta ansvar måste de driva sin verksamhet t.ex. i aktiebolagsform.

Med hänsyn till bolagsmännens personliga ansvar representerar kommanditbolaget en mellanform mellan det öppna bolaget och aktiebolaget: den ansvariga bolagsmannen har ett obegränsat ansvar medan den tysta bolagsmannens ansvar är begränsat till hans insats. Kommanditbolagsformen kan därför utnyttjas då blott vissa bolagsmän är beredda att personligen bära fullt ansvar för verksamheten, medan andra intressenter vill engagera sig bara med en begränsad insats.

Även om aktiebolagsformen med hänsyn till gäldsansvaret ter sig långt mer förmånlig för bolagsmännen än det öppna bolaget eller kommanditbolaget, är skillnaderna mellan de båda typerna av bolagsformer i detta hänseende i praktiken ofta mindre, när det är fråga om verksamhet i småbolag. Professionella kreditgivare förutsätter ofta, då man beviljar större krediter till små aktiebolag, att delägarna eller åtminstone de dominerande delägarna personligen går i borgen för återbetalningen av krediten. På detta sätt kommer alltså också delägare i aktiebolag att ansvara för bolagets gäld åt-

minstone i förhållande till banker och liknande institutioner. Vid småbolagsverksamhet utgör m.a.o. bolagsmannens principiella avsaknad av personligt gäldsansvar i aktiebolag inte alltid något särskilt vägande argument för valet av den sagda bolagsformen.

(d) *Delägarnas ömsesidiga beroendeförhållande.* I ABL har man noggrannt reglerat de olika bolagsorganens kompetens och sättet att utse dem. I det öppna bolaget och kommanditbolaget har åter i princip envar bolagsman rätt att företräda bolaget och teckna dess firma i angelägenheter som faller inom ramen för bolagets verksamhetsområde (ÖKL 3:1.1). Denna omständighet i kombination med det faktum att de ansvariga bolagsmännen bär personligt ansvar för bolagets alla förpliktelser medför att verksamhet i öppet bolag och till någon del också i kommanditbolag förutsätter att bolagsmännen har förtroende för varandra. En ansvarig bolagsman kan ju på eget initiativ ådra de övriga ansvariga bolagsmännen personligt ansvar för nya förpliktelser så länge de faller inom ramen för bolagets verksamhetsområde.

Då öppet bolag — eller kommanditbolag med flera ansvariga bolagsmän — sålunda är mindre ägnat som samarbetsform mellan bolagsmän som saknar det nödiga förtroendet för varandra, är det naturligt att dessa bolagsformer kommer till användning framför allt då bolagsmännen är fåtaliga.

1.2.3. Fakta om öppna bolag och kommanditbolag

Av det som sagts i föregående avsnitt framgår, att bolagsformen öppet bolag och kommanditbolag framför allt är lämplig för små företag. Man kan sålunda anta att det främst är sådana företag som valt att organisera sig som öppna bolag eller kommanditbolag. Detta antagande stöds också av de uppgifter som föreligger angående den faktiska användningen av de sagda bolagsformerna i Finland.

Småbolagskommissionen lät utföra en begränsad undersökning av bolagspraxis på grundval av uppgifter ur handelsregistret och av skattemyndigheterna.[16] De bolag som undersöktes kunde i regel betecknas som små såväl

---

[16] Undersökningen utfördes av *Oili Rahnasto* och finns publicerad som bilaga till *KM 1983:56*. P.g.a. det begränsade urval som kunde företas är resultaten av undersökningen blott riktgivande.

med hänsyn till bolagsmännens antal som när det gäller det kapital som insatts i företagen.

Det öppna bolaget visade sig, som man kunde anta, regelmässigt utgöra ett fåmansbolag. Särskilt kan noteras, att det typiska öppna bolaget består av blott två bolagsmän. Detta faktum har varit av betydlig vikt då man diskuterat den lämpliga regleringen av förhållandena i ett öppet bolag, bl.a. när det gäller krav på enhälliga beslut m.m.

Tabell 1. Antalet bolagsmän i öppna bolag

2 bolagsmän	127 bolag
3 ,,	18 ,,
4 ,,	5 ,,
	150 ,,

Också i de undersökta kommanditbolagen var bolagsmännen fåtaliga, om det ock här stundom förekom ett något större antal bolagsmän. Även för kommanditbolaget förefaller tvåmansbolaget vara prototyp. I nästan hälften av de undersökta bolagen förekom en ansvarig bolagsman och en tyst bolagsman. I relativt många bolag fanns det dock flera tysta bolagsmän. Över 70% av alla undersökta bolag hade blott en ansvarig bolagsman.

Tabell 2. Antalet bolagsmän i kommanditbolag

1 ansvarig	+ 1 tyst bolagsman	130 bolag
1 ,,	+ 2—3 tysta bolagsmän	87 ,,
1 ,,	+ 4 eller fler tysta bolagsmän	6 ,,
2 ansvariga	+ 1 tyst bolagsman	39 ,,
2 ,,	+ 2—3 tysta bolagsmän	25 ,,
2 ,,	+ 4 eller fler tysta bolagsmän	4 ,,
3 ,,	+ 1 tyst bolagsman	4 ,,
3 ,,	+ 2—3 tysta bolagsmän	1 ,,
3 ,,	+ 4 eller fler tysta bolagsmän	1 ,,
4 ,,	+ 1 eller fler tysta bolagsmän	3 ,,
		300 ,,

Inte heller det kapital som insatts i bolagen var särskilt stort. Bolagsmännens sammanlagda insatser i de undersökta kommanditbolagen uppgick i flertalet fall till högst några tiotusental mark. I materialet ingick blott ett fåtal kommanditbolag, i vilka insatsernas sammanlagda belopp enligt bolagsavtalet översteg 60.000 mk. De (några) öppna bolag, beträffande vilka man erhöll uppgifter angående insatserna, hade också de ett lika litet insatskapital.

Också då man utnyttjar bolagens personal som mätare framstår de finska öppna och kommanditbolagen som småbolag. I en undersökning under slutet av 1970-talet konstaterade man, att över hälften av alla industriföretag som organiserats i öppet bolags eller kommanditbolags form hade en personal på högst fyra personer. Det förekom dock även större bolag, vid den tidpunkten t.o.m. ett som hade en personal på över 500 personer.[17]

I småbolagskommissionens undersökning av bolagsavtalspraxis fann man vidare att bolagsavtalens innehåll var varierande. Det förefaller inte ha utbildats någon eller några enstaka standardiserade avtalsformulär som skulle dominera fältet, om det ock naturligtvis här och där kan föreligga likheter mellan olika avtal.

I bolagsavtalen förekom bestämmelser om varierande frågor. I allmänhet hade man i avtalet på något sätt berört bolagets organisation. I många fall var dessa bestämmelser dock mycket kortfattade och var inte ägnade att ge någon god ledning för verksamheten i bolaget. Det var inte ovanligt att man i bolagsavtalet hade nämnt organ, som varken tidigare gällande lagstiftning eller ÖKL känner, såsom t.ex. styrelse.

Då bolagsavtalen i flertalet fall är kortfattade och oklara, har de dispositiva lagreglerna en rätt stor praktisk betydelse på detta område. Stadgandena i ÖKL kan inte uppfattas som en sådan dispositiv reservreglering, vars tillämpning sällan kommer i fråga därför att det föreligger en välutvecklad avtalspraxis. Undersökningen av avtalspraxis avser visserligen tiden före tillkomsten av ÖKL och det kan tänkas att lagstiftningen inspirerar nya bolagsbildare att noggrannare överväga och utforma sina bolagsavtal; med hänsyn till de öppna bolagens och kommanditbolagens småbolagskaraktär är det likväl knappast realistiskt att vänta sig någon väsentlig förbättring i detta hänseende.

Även om det typiska öppna bolaget och kommanditbolaget är ett småbolag med litet kapital och få bolagsmän förekommer det trots allt också i någon utsträckning personbolag som inte kan betecknas som små vare sig när det gäller kapital eller antalet bolagsmän. I sådana större bolag är förvaltningen ofta organiserad på ett mer komplicerat sätt än i de typiska fallen. Ett extremfall representerar de s.k. *kommanditaktiebolagen.*[18] Härmed avses kommanditbolag, i vilka man exempelvis p.g.a. ett stort delägarantal

---

[17] *Kunnas* 1979 s. 51.
[18] Se härom *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 97 ff. och *KM 1983:56* s. 112 f.

valt att bygga upp bolagets organisation utgående från det mönster aktiebolagslagstiftningen erbjuder. I ett sådant kommanditbolags bolagsavtal kan t.ex. förekomma bestämmelser om bolagsorgan såsom bolagsstämma och styrelse, vilka har sin närmaste motsvarighet i aktiebolagsrätten. För insatserna i bolaget utges stundom dokument som liknar aktiebreven i ett aktiebolag och som förutsätts vara överlåtbara såsom aktiebrev. Rätten att rösta på bolagsstämman är — åtminstone för de tysta bolagsmännens del — ofta anknuten till antalet på detta sätt bestämda andelar i bolaget. Den eller de ansvariga bolagsmännens rösträtt fastställs dock normalt på annat sätt; man vill i regel garantera att röstmajoriteten tillfaller de ansvariga bolagsmännen.

Det bör betonas att det s.k. kommanditaktiebolaget inte juridiskt utgör någon särskild bolagsform. Bolaget är ett kommanditbolag som underlyder ÖKL; man har blott inom ramen för den vidsträckta avtalsfriheten på detta område funnit lämpligt att avtalsvägen i viss utsträckning utnyttja den modell aktiebolaget erbjuder. Härmed är inte sagt att ABL skulle sakna betydelse för bedömningen av rättsförhållanden i ett kommanditaktiebolag. Vid tolkningen och utfyllnaden av bestämmelser som har en tydlig förebild i ABL ligger det naturligtvis nära till hands att falla tillbaka på tidigare aktiebolagsrättsliga tolkningar.

Kommanditaktiebolaget förefaller inte vara en alldeles udda företeelse i vår bolagspraxis. I det slumpmässiga urval omfattande 300 kommanditbolag som granskades i småbolagskommissionens undersökning ingick hela fem bolag som kunde klassificeras som s.k. kommanditaktiebolag.[19]

1.2.4. De öppna bolagens och kommanditbolagens samhälleliga betydelse

Det öppna bolaget och kommanditbolaget är bolagsformer vilkas popularitet är stadd i ökning; skattereformen kan dock tänkas bryta denna utveckling. Den stigande trenden framgår t.ex. av handelsregistrets statistik över de nya firman som årligen antecknats i handelsregistret:[20]

---

[19] *KM 1983:56* s. 112.

[20] Patentti- ja rekisterihallituksen kaupparekisteriosaston vuositilastot.

Tabell 3. I handelsregistret antecknade nya firman

	Aktiebolag (ej bostads-)	Öppna bolag och kommanditbolag	Andelslag (ej bostads-)	Enskilda näringsidkare
1970	1525	954	29	1411
1975	2793	2920	35	1328
1980	3164	4153	41	2350
1987	11162	6769	58	3564

Det stora antalet öppna bolag och kommanditbolag medför att dessa, trots sin normalt ringa storlek, totalt sett spelar en inte obetydlig roll i det finska näringslivet. Detta kan belysas exempelvis med hjälp av uppgifter om beskattningen av olika slag av juridiska personer: vid 1986 års beskattning debiterade man i statlig inkomstskatt av personbolagen sammanlagt 645,6 milj.mk (22 197 skattskyldiga) och kommunalskatt 420,4 milj.mk (30 958 skattskyldiga) medan motsvarande tal för aktiebolagen var 1209,6 milj.mk (22 732 skattskyldiga) och 1962,3 milj.mk (50 425 skattskyldiga).[21]

Också i sysselsättningshänseende har personbolagen en viss betydelse. Enligt statistikcentralens företagsstatistik för år 1984 sysselsattes följande antal personer inom olika slag av företag:[22]

Tabell 4. Företagen enligt juridisk form år 1984

	Personal	Löner (milj.mk)
Fysiska personer	80 312	2 770
Öppet bolag	35 224	1 955
Kommanditbolag	128 302	7 484
Aktiebolag	855 342	63 140
Andelslag	94 114	6 396
Annan	33 539	2 565
Sammanlagt	1 226 834	84 310

Bolagsformerna öppet bolag och kommanditbolag förekommer inom alla delar av näringslivet, dock framför allt inom tjänstesektorn. Detta framgår av följande tabell:[23]

---

[21] *VHJ 400*, tabell 7 och 9.
[22] Statistikcentralen. YR 12. Företagen enligt näringsgren och juridisk form år 1984.
[23] *Ibid.*

Tabell 5. De öppna bolagens och kommanditbolagens fördelning enligt näringsgren år 1984

	Öppna bolag (antal)	Kommanditbolag (antal)
Jord- och skogsbruk samt fiskerihushållning	540	463
Brytning av mineral	46	92
Tillverkning	1 445	4 065
El-, gas- och vattenförsörjning	1	1
Byggnadsverksamhet	1 052	2 686
Parti- och minuthandel, restaurangrörelse m.m.	2 880	7 944
Samfärdsel, upplagring m.m	664	1 420
Finansiering, försäkring, fastighetsrörelse m.m.	458	1 984
Samhällelig och personlig service	995	2 086
Sammanlagt	8 081	20 741

1.3. Tillkomsten av ÖKL

1.3.1. Tidigare läge

Av de egentliga bolagsformer man i dag känner till i finsk rätt framstår personbolagen i många avseenden som de mest primitiva. Då bolagsmännen bär ett personligt ansvar för bolagets gäld ter sig bolagets status som en från sina bolagsmän helt självständig juridisk personlighet inte fullt utvecklad. I detta avseende är aktiebolaget och andelslaget långt mer sofistikerade samfundsformer.

Det är mot denna bakgrund inte överraskande att det öppna bolaget och kommanditbolaget är gamla rättsinstitut. När det inom ramen för den spirande marknadsekonomin under senmedeltiden uppkom behov av sammanslutningar för idkande av näring var det naturligt att man organiserade dessa i personbolagsform. Det egentliga aktiebolaget sådant som vi känner det i dag är en senare skapelse.

Den första mer omfattande regleringen av personbolaget i svensk-finsk rätt skedde genom 1734 års lag.[24] I 15 kap. HB ingick stadganden om "Huru bolag skal läggas, hållas, och brytas". Dessa grundläggande stadganden om det öppna bolaget kom att förbli i kraft i över 250 år mer eller mindre oförändrade. I 15 kap. HB hade blott en paragraf ändrats och en upphävts när man slutligen kunde ersätta kapitlet med en modern lagstiftning år 1988.

Även om 1734 års lag saknade stadganden om kommanditbolag innebär detta inte att kommanditbolaget som bolagsform skulle ha uppkommit först senare.[25] Också kommanditbolag förekom i Sverige-Finland senast på 1600-talet. Lagstiftningen om kommanditbolag utvecklades likväl först under 1800-talet. I finsk rätt skedde detta genom F om tysta- eller kommanditbolag (KommF) år 1864. Också denna lagstiftning kom att fortleva fram till tillkomsten av ÖKL.

Det kan förefalla förbluffande att bolagsrättsliga stadganden, som skrivits för ett näringsliv på en helt annan utvecklingsnivå än dagens, kunnat hållas i kraft under en så lång tid. Hur är det möjligt att de ålderstigna stadgandena inte kommit att bli en sådan black om foten för ett modernt näringsliv, att de ekonomiska hänsynen helt enkelt tvingat fram en ny lagstiftning långt tidigare? I Sverige gavs ju redan år 1895 en ny och omfattande lag om handelsbolag och enkla bolag.

En anledning till att kraven på ny lagstiftning inte blivit alltför starka kan sökas i de gamla stadgandenas mycket kortfattade utformning. Stadgandena i 15 kap. HB innehåller inte någon mer eller mindre uttömmande reglering av de rättsproblem som ansluter sig till det öppna bolaget. Genom de tolv kortfattade paragraferna i det sagda kapitlet fastslog man blott några allmänna principer samt reglerade på ett kasuistiskt sätt vissa praktiska problem. De allmänna principerna, av vilka man särskilt kan nämna regeln om bolagsmännens solidariska ansvar för bolagets gäld i HB 15:2 — "Bolagsmän äga svara alle för en, och en för alla, til the handel, som för bolaget slutes" — utgjorde sådana utgångspunkter för det öppna bolagets verksam-

---

[24] Redan i ett Kungl. brev av den 12 juni 1673 föreskrevs, att "när twå eller flere inlåta sig i en Compagnie handel med hwar annan, och then ene betror then andra at wara Institor och förhandla godset, så betror han honom ock eo ipso att förskrifwa godz, så at hwad förthenskul then ene eller andre giör til theras Compagnie bästa, thet böre the ock både häfta före." Se härom t.ex. *Montgomery* 1870 s. 64 ff.

[25] En tidig analys av kommanditbolagets uppkomst har presenterats av *Hernberg* 1915.

het som betraktas som acceptabla än i dag. I bolagsmännens inbördes förhållanden rådde en närmast obegränsad avtalsfrihet.

Samma karakteristik kan anföras beträffande stadgandena om kommanditbolag i KommF, där man i sju paragrafer tagit ställning till vissa spörsmål som var speciella för denna bolagsform.

Det största problemet med de tidigare gällande ålderstigna stadgandena i HB och KommF var alltså inte deras innehåll utan snarare deras *bristfällighet*. Den detaljerade regleringen av de personbolagsrättsliga problemen måste utvecklas genom rättspraxis, vilket i många frågor innebar en tämligen betydande rättsosäkerhet. Särskilt när det gällde de viktiga spörsmålen i anslutning till bolagets upplösning hade klara och fungerande principer inte vunnit stadga i rättspraxis. Lagstiftningens bristfällighet avhjälptes inte i tillräcklig mån av möjligheterna att avtalsvägen reglera de bolagsrättsliga förhållandena. Som tidigare nämnts lämnar ju utformningen av bolagsavtalen inom de småbolag som det här huvudsakligen är fråga om mycket övrigt att önska.

Behovet av en klar och mer detaljerad reglering av de öppna bolagen och kommanditbolagen har i och för sig länge varit känt. Redan i samband med att den första lagen om aktiebolag stiftades i vårt land år 1895 beslöt man att bereda en ny lagstiftning om personbolag. Lagberedningen fick nämligen samma år i uppdrag att bereda ett förslag till lag om öppna bolag och kommanditbolag. Det förslag som lagberedningen sedermera avgav[26] ledde inte till lagstiftning, vilket är förståeligt med hänsyn till den tidpunkt då förslaget gavs (1913).

Frågan aktualiserades nästa gång år 1956, då statsrådet tillsatte en kommitté för att bereda ett förslag till reform av lagstiftningen om öppna bolag och kommanditbolag. Kommitténs förslag,[27] som på flera punkter avsevärt avvek från tidigare gällande principer, mötte så stark kritik, att man inte ansåg det befogat att fortsätta beredningen på grundval av förslaget.

---

[26] *Lagber. 1914:1.*
[27] *KM 1961.*

1.3.2. Beredningen av ÖKL

Frågan om ny lagstiftning angående öppna bolag och kommanditbolag blev åter aktuell under 1970-talet, då man i de övriga nordiska länderna satte igång lagberedningsarbete på området. För finsk del togs det avgörande steget först den 26 mars 1981, då justitieministeriet tillsatte en kommission (*småbolagskommissionen*) för att bereda lagstiftning om öppna bolag och kommanditbolag.[28] Kommissionens enhälliga betänkande sändes på en omfattande remiss med positivt utfall: i flertalet utlåtanden fann man kommissionens förslag vara till sitt innehåll i huvudsak godtagbart. Många remissinstanser skyndade på den fortsatta beredningen med hänvisning till den gällande lagstiftningens föråldrade och bristfälliga innehåll. Trots denna anda av consensus dröjde beredningen av en regeringsproposition i ärendet relativt länge. Orsaken härtill var, förutom en allmän resursknapphet på justitieministeriets lagberedningsavdelning, den omständigheten att man också sände förslaget på remiss till laggranskningsrådet[29] — en omgång som ex post förefaller ha varit onödig, med beaktande av de obetydliga spår laggranskningsrådets tämligen långvariga arbete kom att sätta i den slutliga lagstiftningsprodukten. Regeringens proposition med förslag till lag om öppna bolag och kommanditbolag samt lagstiftning som har samband med den gavs slutligen till riksdagen den 30 april 1987.[30] Att lagförslaget också i detta skede uppfattades som mycket "opolitiskt" framgår av det faktum att propositionen avgavs av en expeditionsminister efter riksdagsvalet våren 1987. Några större problem uppkom inte heller under riksdagsbehandlingen av propositionen och de ändringar som gjordes i riksdagen var mycket små.[31]

> Då de grundläggande målen för den nya lagstiftningen var vidsträckt accepterade, berörde de meningsskiljaktligheter angående lagens innehåll som förekom under olika skeden av beredningen huvudsakligen blott detaljer av mindre betydelse. Som en mer principiell tvis-

---

[28] Det avgörande incitamentet till denna åtgärd syns ha varit republikens president *Urho Kekkonens* nyårstal 1981, i vilket han skarpt kritiserade det faktum att flera hundra år gamla lagar fortsättningsvis var i kraft på många områden.
[29] Se *LTK 1/1986.*
[30] *Reg.prop. 6/1987.*
[31] Se *LaUB 6/1987.*

tefråga kan dock nämnas debatten om kravet på *obligatorisk revision* i större personbolag. Genom detta krav har man i första hand strävat att tillgodose det allmännas samt även arbetskraftens intresse av en sakenlig kontroll. Då utnyttjandet av revisorer, särskilt ifall man uppställer särskilda kompetensvillkor för dem, medför ökade kostnader för bolaget, är det naturligt att man från näringslivets håll i görligaste mån önskade begränsa skyldighet att ordna revision, medan andra instanser fann behovet av revision större. I småbolagskommissionens förslag hade man stannat för en kompromisslösning, enligt vilken stadgandena om obligatorisk revision med av Centralhandelskammaren eller handelskammare godkänd revisor skulle äga tillämpning endast i bolag som haft i genomsnitt över femtio anställda.[32] Vid remissomgången kritiserade bl.a. skattestyrelsen och fackföreningsrörelsen (FFC) gränsen, som angavs vara för hög. I regeringens proposition hade man dock hållit fast vid denna gräns, samtidigt som man i enlighet med förslag som ställts under remissomgången utbyggt de materiella stadgandena om revision samt kompletterat stadgandena om den bokslutsinformation som bör ges i öppna bolag och kommanditbolag. På denna punkt genomfördes dock en ändring i riksdagen: i enlighet med lagutskottets förslag[33] gjordes revision obligatorisk i bolag som haft fler än trettio anställda, dock så att av Centralhandelskammaren eller handelskammare godkänd revisor fortsättningsvis skulle vara påbjuden först då gränsen femtio anställda överskridits.

Under remissomgången framställdes också från näringslivets sida kritik mot förslagets stadganden angående den *tysta bolagsmannens ställning* i kommanditbolag. Särskilt fäste man sig vid att ändring av bolagsavtalet — och därigenom också ändring av bolagsform och fusion av bolag — samt överlåtelse av bolagsandel enligt lagens dispositiva huvudregel förutsatte också de tysta bolagsmännens godkännande.[34] Man ansåg att dessa regler gav den tysta bolagsmannen en alltför stark ställning med hänsyn till att han i första hand borde uppfattas blott som en finansiär i bolaget. Endast sådana dispositioner som påverkade hans insats och rätt till vinstutdelning borde därför förutsätta hans godkännande. Kommissionens förslag, som byggde på den traditionella tanken att den tysta bolagsmannen utgör en med övriga bolagsmän jämställd part i bolagsavtalet, vilket i likhet med andra avtal inte borde kunna ändras utan alla avtalsparters medgivande, upprätthölls dock under den fortsatta beredningen. De eventuella praktiska problem regleringen kan medföra i enskilda bolag kan elimineras avtalsvägen, då stadgandena har dispositiv karaktär.

---

[32] *KM 1983:56*, lagförslag 11:2.
[33] *LaUB 6/1987* s. 5.
[34] *KM 1983:56*, lagförslag 2:2 samt 10:4 och 10:7.

1.4. Målen med lagstiftningen

Genom ÖKL eftersträvade man inte att genomföra några djupgående förändringar av de rättsliga ramarna för verksamheten i småbolag. De uttalade målen för den nya lagstiftningen, såsom de framträder i förarbetena till ÖKL,[35] kan sammanfattas i följande punkter:

(a) Som tidigare nämnts var den tidigare gällande lagstiftningen otillfredsställande framför allt p.g.a. dess bristfällighet. I praxis och doktrin hade man inte heller i tillräcklig utsträckning kunnat fylla det praktiska behovet av möjligast säkra och lättillämpliga regler angående de bolagsrättsliga förhållandena i personbolag. Huvudsyftet med ÖKL blev därför att skapa en ökad *klarhet* i dessa frågor.

Klarläggandet av rättsreglerna kunde förväntas ha positiva konsekvenser såväl i rättsligt som i ekonomiskt hänseende:

— Dels underlättade man arbetet för de rättstillämpande myndigheterna vid lösningen av konfliktsituationer som uppkommer vid verksamhet i personbolag.
— Dels utgick man från att en klar lagstiftning skulle befrämja idkandet av en planmässig och rationell företagsverksamhet inom ramen för de bolagsformer som här är i fråga.

(b) Då man genom ÖKL framför allt strävade till att klarlägga rättsläget, bygger lagen i många hänseenden på tidigare gällande principer. Särskilt betonade man strävan att bibehålla det öppna bolagets och kommanditbolagets grundkaraktär som en *flexibel form* för småbolagsverksamhet. Den vidsträckta avtalsfrihet som tidigare varit gällande inom ramen för personbolagsformen upprätthölls i stort sett. Några sådana detaljerade regleringar angående bildning av bolaget, skyddet av bolagets kapital m.m. som ingår i aktiebolagslagstiftningen ansågs inte nödvändiga för det öppna bolagets och kommanditbolagets del. Bolagsmännens personliga ansvar ansågs i tillräcklig mån tillgodose borgenärernas intressen.

(c) ÖKL innehåller likväl också ett antal nya regleringar som betingats av de *enskilda bolagsmännens behov av rättsskydd.* Den viktigaste nyheten är de ingående stadgandena om *upplösning* av de ifrågavarande bolagen. Bristfälligheten i de tidigare gällande reglerna hade nämligen just i upplösnings-

---

[35] Se *KM 1983:56* s. 8 f., *Reg.prop. 6/1987* s. 3 f.

situationer vållat problem för bolagsmännen.[36] Vid oenighet mellan bolagsmännen kunde en enskild bolagsman fördröja likvidationsprocessen i avsevärd mån till förfång för de övriga bolagsmännen. Genom ÖKL strävade man därför till att trygga den enskilda bolagsmannens möjligheter att vid likvidation av bolaget erhålla sin andel inom rimlig tid. Rättsskyddet för sådana bolagsmän som önskar fortsätta verksamheten stärktes å andra sidan också genom de ökade möjligheterna att inlösa motvilliga bolagsmäns andelar.

(d) Den klarläggande lagstiftningen har i sig antagits ha någon — förmodligen dock ringa — positiv ekonomisk effekt genom att den förbättrar småbolagens allmänna verksamhetsförutsättningar.[37] Andra allmänna samhällspolitiska målsättningar har däremot i rätt begränsad utsträckning beaktats i samband med stiftandet av ÖKL. Personbolagets betydelse för sysselsättningen har dock påverkat lagstiftningen i vissa avseenden:

— Man har strävat att i mån av möjlighet underlätta att fungerande företagsenheter bibehålls. Detta kommer till synes framför allt i de redan nämnda ökade möjligheterna för bolagsmännen att undvika upplösning av bolaget med hjälp av inlösen.
— Vid likvidation av personbolag är likvidatorerna i sin verksamhet inte uteslutande bundna av bolagsmännens intressen. Enligt ÖKL 5:15.2 får likvidatorerna nämligen fortsätta bolagets näringsverksamhet under likvidationen även "i den mån... en skälig tid för bolagets arbetstagare att söka nytt arbete förutsätter det."
— Som tidigare nämnts har kontrollen av de stora öppna bolagen och kommanditbolagen ökats genom stadganden om obligatorisk revision. Redan tidigare har därtill bokslutsoffentligheten i större personbolag tryggats genom 33 § BokfL.

I detta sammanhang är det likväl skäl att påpeka, att den offentliga insynen i de öppna bolagen och kommanditbolagen försvåras av avsaknaden av sakenliga *koncernregler*. Några stadganden om koncernredovisning m.m. som skulle likna dem som ingår i ABL finns inte i ÖKL. Vid beredningen av ÖKL ansåg man nämligen det vara mindre ändamålsenligt att reglera koncernfrågorna särskilt för varje bolagsform.[38] Innan eller i samband med att

---

[36] Se t.ex. *Kyläkallio* 1984.
[37] *KM 1983:56* s. 20, *Reg.prop. 6/1987* s. 15.
[38] *KM 1983:56* s. 20, så även *Reg.prop. 6/1987* s. 15.

man reglerar koncernfrågor i öppna bolag bör man ta ställning till motsvarande problem bl.a. för andelslagens och stiftelsernas del.

> I svensk rätt har man valt en mellanlösning; lagen om årsredovisning m.m. i vissa företag (SFS 1980:1103) innehåller regler om koncernredovisning som gäller såväl för större personbolag som för motsvarande enskilda näringsidkare. Denna lag ligger bakom småbolagskommissionens rekommendation — som upprepas i regeringens proposition — enligt vilken koncernfrågorna borde utredas i samband med en reform av bokföringslagstiftningen.[39]
>
> (e) Den nya lagstiftningen om öppna bolag och kommanditbolag kunde tänkas få återverkningar på regleringen av andra bolagsformer, särskilt aktiebolagen. Då man genom att klarlägga spelreglerna gjort det öppna bolaget och kommanditbolaget till mera *attraktiva former för samverkan* vid näringsverksamhet i mindre skala, kunde man samtidigt ha möjlighet att skärpa kraven för användningen av aktiebolagsformen. Småbolagskommissionen fann det möjligt att efter tillkomsten av ÖKL vid behov höja det i ABL föreskrivna minimiaktiekapitalet.[40] Tillsvidare har dock ÖKL inte lett till några ändringar i ABL.

1.5. Personbolagsrättens källor

Mot bakgrund av beskrivningen av tillkomsten av ÖKL, dess mål och dess regleringsobjekt är det möjligt att i någon mån precisera de rättskällor som står till buds vid en rättsdogmatisk analys av gällande personbolagsrätt.

Vad beträffar den centrala rättskällan, lagstiftningen, är saken klar: de grundläggande lagstadgandena om öppna bolag och kommanditbolag ingår i dag i ÖKL. Det förekommer likväl även annorstädes i lagstiftningen normer av betydelse för de personbolagsrättsliga förhållandena. Här kan särskilt nämnas följande:

— Viktiga stadganden angående *registrering* av öppet bolag och kommanditbolag och av vissa uppgifter rörande sådana bolag ingår i handelsregisterlagen (*HRL*), som kompletteras av en handelsregisterförordning (*HRF*).

---

[39] *Ibid.*
[40] *KM 1983:56* s. 91.

— Stadganden om öppet bolags och kommanditbolags *firma* ingår i firmalagen (*FirmaL,* se särskilt § 7 p. 2 och 3).
— Prokuralagen (*ProkL*), som reglerar givande av *prokurafullmakt,* innehåller en särregel för öppna bolag och kommanditbolag (§ 3.2).
— I bokföringslagen (*BokfL*) regleras det öppna bolagets och kommanditbolagets *bokföringsskyldighet* (§ 1.3) samt ges regler om bokföring och bokslut (i tillägg till dem som ingår i ÖKL kap. 9). Lagen kompletteras av bokföringsförordningen (*BokfF*).
— *Utlännings* möjlighet att vara delägare i finskt öppet bolag och kommanditbolag framgår av lagen om rätt för utlänningar och vissa sammanslutningar att inträda såsom bolagsman i handelsbolag och kommanditbolag (*UtlBolagsmL*).

Vid tolkningen av ny lagstiftning anses lagens *förarbeten* ha särskild tyngd som rättskälla. Vid argumenteringen i det föreliggande arbetet har författarna utgått från att explicita ställningstaganden i förarbetena bör följas, där icke starka skäl talar för en annan lösning. Just då fråga är om en ny lag som ÖKL, vars beredning, som ovan framgått, kunnat försiggå i relativt stark endräkt utan starka omkastningar i målsättningar och utan "politiska" konflikter, ligger det nära till hands att följa den av *Aarnio* föreslagna principen för prioriteringen av rättskällorna, enligt vilken lagberedningsarbetena har försteg framom övriga rättskällor (med undantag givetvis för lag och sedvana).[41]

De viktigaste förarbetena är:
— Pienyhtiötoimikunnan mietintö (Betänkande avgivet av småbolagskommissionen), *KM 1983:56.*
— Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om öppna bolag och kommanditbolag samt lagstiftning som har samband med den, *Reg.prop. 6/1987.*
— Lagutskottets betänkande nr 6 om regeringens proposition med förslag till lag om öppna bolag och kommanditbolag samt lagstiftning som har samband med den, *LaUB 6/1987.*

På många punkter är regeringens proposition mer eller mindre identisk med småbolagskommissionens betänkande. I sådana fall hänvisas nedan blott till propositionen.

---

[41] *Aarnio* 1982 s. 102.

Ovan konstaterades att en av målsättningarna med ÖKL var att åstadkomma ett klarare rättsläge på personbolagsrättens område. Till stora delar sägs lagen grunda sig på redan *tidigare gällande principer,* vilka blott precicerats och gjorts klarare.[42] Då en av utgångspunkterna för lagberedningsarbetet varit denna är det givet att uppgifter om tidigare gällande rätt i Finland kan vara av betydelse också för tolkningen av ÖKL. Tolkningsrekommendationerna i detta arbete bygger på det generella antagandet att man genom ÖKL i fall där själva lagtexten eller motiven inte antyder något annat inte eftersträvat någon ändring av det tidigare rättsläget. Detta innebär naturligtvis inte att man noga bör följa uppgifter om — i vissa avseenden kanske föråldrad — äldre rätt. Också en relativt lätt motargumentation kan vara tillräcklig för att kullkasta en ståndpunkt i tidigare gällande rätt även där lagtexten och förarbetena i sig inte skulle förhindra att man fortsatt håller fast vid denna ståndpunkt.

Uppgifter om tidigare gällande rätt erhålls — förutom ur en relativt rikhaltig rättspraxis — ur den rättsvetenskapliga doktrinen. De viktigaste arbetena om tidigare gällande finsk rätt angående öppna bolag och kommanditbolag är:

— *Heikonen*, Avoin yhtiö Suomen oikeuden mukaan (1948) och
— *Hyvönen — Caselius*, Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö (2 uppl. 1972).

I direktiven till småbolagskommissionen angavs uttryckligen att kommissionen skulle beakta det lagberedningsmaterial som uppkommit i de övriga nordiska länderna. Kommissionen strävade också i enlighet med detta att uppnå enhetlighet med den svenska lagstiftningen till den del man fann det motiverat.[43] Som senare skall framgå har flera av stadgandena i ÖKL nära motsvarigheter i den svenska lagen om handelsbolag och enkla bolag från år 1980 (*SvHBL*), även om man i den finska lagen valt en annan systematik än i den svenska. Av olika anledningar fäste man däremot mindre vikt vid material från Danmark och Norge.[44]

Den sagda strävan att uppnå enhetlighet med den svenska lagstiftningen utgör en god motivering för att tillerkänna också *material angående svensk*

---

[42] *Reg.prop. 6/1987* s. 3.
[43] *KM 1983:56* s. 20.
[44] Se närmare *KM 1983:56* s. 20.

rätt argumentvärde vid tillämpningen av ÖKL. Särskilt i de fall där man i ÖKL valt en lösning som till sin utformning överensstämmer med eller ligger nära den svenska lagen kan man anta, att den finska lagberedaren avsett att den finska lagen skall tolkas på samma sätt som den svenska, om man inte i de finska förarbetena givit uttryck för en motsatt ståndpunkt. Man kan också utgå från, att den finska lagen avsetts vila på samma grund av allmänna bolagsrättsliga principer som den svenska.

Därtill talar även praktiska argument för att låta det svenska materialet framträda som en rättskälla i det förevarande fallet:[45] dels underlättas tillämpningen av den nya lagen av att man kan falla tillbaka på det rätt omfattande material som redan föreligger beträffande SvHBL, dels kan det naturligtvis vid det ekonomiska samarbetet mellan Finland och Sverige vara till fördel att de civilrättsliga normer som kan påverka samarbetet är möjligast likartade. Den sistnämnda synpunkten, som betonats bl.a. i förarbetena till den i nordiskt samarbete beredda aktiebolagslagstiftningen,[46] är dock förmodligen av mindre betydelse vid sådan småbolagsverksamhet som utgör det centrala regleringsfältet för ÖKL.

Upplysningar om den svenska rätten har hämtats främst ur lagförarbeten och litteraturen. Här kan särskilt nämnas följande källor:

— Nya bolagsregler m.m. Delbetänkande av 1974 års bolagskommitté, *SOU 1978:67.*
— Förslag till lagstiftning om handelsbolag m.m. *SvProp 1979/80:143.*
— *Nial,* Om handelsbolag och enkla bolag (1983).[47]

I den mån material från de övriga nordiska länderna eller från utomnordisk rätt anförs åberopas detta material endast i syfte att belysa problemställningarna och inte såsom någon auktoritativ källa.

---

[45] Se *Wilhelmsson* 1985. Förutom de i texten nämnda sakargumenten kan man naturligtvis alltid stöda sig på en auktoritativ hänvisning till Samarbetsöverenskommelsen mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige (det s.k. Helsingforsavtalet, FördrS 28/1962) art. 4, där de fördragsslutande parterna förbundit sig att bedriva lagsamarbete "i syfte att uppnå största möjliga överensstämmelse på privaträttens område".

[46] Se *Kom.bet. 1969: A 20* s. 49.

[47] Från litteraturen kan vidare nämnas de mer kortfattade paragrafkommentarer som utgivits av personer som tagit del i lagberedningsarbetet, se *Pettersson* 1981 och *Svensson* 1981.

En förteckning över godtagbara juridiska argument kan som känt knappast göras fullständig. Vid sidan av de auktoritativa argumenten accepteras *sakargument* av olika slag. För att man på ett övertygande sätt skall kunna utföra en sådan reell argumentering bör man ha en ingående kännedom om den samhälleliga verklighet argumentationen gäller. I syfte att skapa den i detta hänseende nödvändiga bakgrunden för den rättsliga argumentationen har vissa aspekter av verksamheten i öppet bolag och kommanditbolag i Finland beskrivits närmare ovan. Uppgifterna t.ex. om bolagens typiska karaktär av småbolag och fåmansbolag måste uppenbarligen ha betydelse för lagtolkningen.

Lagstiftningen om personbolag har haft och kommer också i fortsättningen att ha huvudsakligen dispositiv karaktär (i förhållandet mellan bolagsmännen). Vid tvister inom bolaget kan lösningen av det enskilda fallet därför ofta bli beroende av *bolagsavtalets bestämmelser.* En framställning av personbolagsrätten, i vilken man önskade ge en realistisk bild av det faktiska rättsläget i fråga om de interna relationerna i bolaget, skulle förutsätta att också avtalspraxis empiriskt undersöktes och beskrevs. Småbolagskommissionen lät som tidigare nämnts utföra en sådan undersökning i liten skala, vilken utnyttjats i lämplig utsträckning också i det föreliggande arbetet. En ny och mer omfattande undersökning är från rättsdogmatisk synpunkt knappast motiverad i detta skede, innan den nya lagen hunnit inverka på utformningen av avtalspraxis.

I en rättsdogmatisk undersökning kan uppgifter angående avtalspraxis vara av betydelse i följande hänseenden:

(a) Genom en kännedom om avtalspraxis minskar man risken att man ägnar stor möda åt tolkningsproblem som i praktiken visar sig vara mer eller mindre akademiska därför att man regelmässigt löser problemet i avtalspraxis. Redan den begränsade undersökning som småbolagskommissionen lät företa visar att denna risk knappast föreligger på det aktuella området. Avtalspraxis visade sig nämligen vara så heterogen och villkoren beröra så olika frågor att det knappast kan sägas föreligga något stadgande i ÖKL som skulle sakna praktisk betydelse därför att man *regelmässigt* träffar avtal i frågan.

(b) Genom en genomgång av avtalspraxis kan man påträffa nya tillämpningsproblem som är tillräckligt betydelsefulla för att vara värda en rättsdogmatisk analys. När det gäller en ny lag som ÖKL kan det särskilt bli aktuellt att behandla de problem som uppkommer när gammal av-

talspraxis konfronteras med ny lag. Även andra problem hämtade ur avtalspraxis berörs i det föreliggande arbetet: som exempel må nämnas spörsmålen kring det s.k. kommanditaktiebolaget.

(c) En analys av avtalspraxis kan stundom få betydelse som direkt rättskälla: visar det sig exempelvis att man i avtalspraxis (mellan jämbördiga parter) regelmässigt brukar förfara på ett bestämt sätt kan detta åberopas som ett argument av sedvanerättslig karaktär. Med hänsyn till de variationer i praxis som konstaterats föreligga på personbolagsområdet är en sådan argumentering likväl knappast möjlig här.

2. Bolagsformerna och tillämpningsområdet för ÖKL

2.1. Bolagsformerna och bolagsbegreppet

De privaträttsliga personsammanslutningarna eller samfunden (*korporationerna*) indelas i föreningar och bolag[1]. Bolag är bland annat det enkla bolaget eller civilbolaget, det tysta bolaget, det öppna bolaget, kommanditbolaget, rederibolaget och aktiebolaget. Aktiebolagen är *kapitalbolag*. I kapitalbolag grundar sig bolagets verksamhet och kreditvärdighet i princip på bolagets egen förmögenhet, eftersom ingen av delägarna har personligt ansvar för bolagets förpliktelser[2]. *I personbolag* däremot svarar åtminstone en del av bolagsmännen personligen för de förpliktelser som föranleds av bolagets verksamhet. Härvid utgörs grunden för bolagets verksamhet snarare av bolagsmännens samarbete och personliga förmögenhetsställning än av det kapital som har placerats i bolaget.

I Finland har av personbolagen med lag reglerats det öppna bolaget, kommanditbolaget (ÖKL) och partrederiet (SjöL 24—40a §)[3] och av kapitalbolagen aktiebolaget (ABL)[4]. Om civilbolaget eller det enkla bolaget existerar inga egna stadganden, men på rättsförhållandena mellan dess bolagsmän tillämpas, om inte annat har avtalats, stadgandena i lagen om vissa samäganderättsförhållanden (180/58).

> Den finska rätten känner inte till den i Mellaneuropa allmänna kapitalbolagsformen bolag med begränsad ansvarighet ("GmbH-bolag" eller

---

[1] Se *Kivimäki — Ylöstalo 1981* s. 168, 171—174.

[2] I små aktiebolag blir huvudägarna i praktiken ofta tvungna att på bolagets vägnar ge borgensförbindelser till bolagets finansiärer och de är således personligt ansvariga för en betydande del av bolagets förpliktelser.

[3] I samband med stiftandet av ÖKL reviderades sjölagens stadganden om partrederier (L 393/88).

[4] Aktiebolag som är underkastade särreglering är bostadsaktiebolagen (L om bostadsaktiebolag 30/26), försäkringsaktiebolagen (L om försäkringsaktiebolag, 1062/79), affärsbankerna (L om affärsbanker 540/69), kreditaktiebolagen (L om kreditaktiebolag 546/69), hypoteksbankerna (L om hypoteksbanker 545/69) samt vissa statsägda aktiebolag, om vilka har stadgats särskilt.

andelsbolag). Andelsbolag (slutna bolag har också föreslagits som benämning) är synnerligen allmänna i Förbundsrepubliken Tyskland, Frankrike och andra länder i Mellaneuropa. I de nordiska länderna har bolagsformen inte omfattats med undantag av Danmark. I andelsbolag har delägarna inte personligt ansvar för bolagets förpliktelser. Bolagsandelarna kan inte fritt överlåtas och bolagets förvaltning är ordnad på ett enklare sätt än i aktiebolag[5].

Såsom särskild bolagsform har i Finland inte reglerats det så kallade kommanditaktiebolaget, i vilket de tysta bolagsmännens bolagsandelar har bildats till överlåtbara andelar i likhet med aktier i aktiebolag och där bolagsmännens möte är det centrala organet för beslutsfattande. Den omfattande avtalsfriheten i ÖKL möjliggör organiserandet av kommanditbolag till kommanditaktiebolag genom bestämmelser i bolagsavtalet. I praktiken finns det några verksamma kommanditaktiebolag i vårt land.

Det så kallade tysta bolagets ställning som särskild rättsbildning i den finska rätten är ifrågasatt.

Bolagsformernas differentiering har lett till att man inte kan framlägga någon sådan bolagsdefinition, som skulle vara tillämplig på alla bolagsformer[6]. Detta har å andra sidan inte någon nämnvärd rättslig betydelse, eftersom de praktiska tillämpningsproblemen anknyter sig till gränsdragningen för det sakliga tillämpningsområdet för stadgandena om olika bolagsformer, inte till finnandet av bolagets "väsen" eller bolagsbegreppets allmänna kännetecken. Ur pedagogisk synvinkel är det ändå fortfarande nyttigt att klargöra de element, som är karakteristiska för rättsbildningar som kallas bolag. Praktisk betydelse kan bolagets kännetecken ha av den anledningen, att uppkomsten av personbolag inte förutsätter något skriftligt avtal och att registreringen av dem inte har någon konstitutiv verkan, varför rättsförhållandets karaktär av bolag eller något annat motsvarande avtalsförhållande kan vara oklar.

Till bolagets kännetecken hör för det första *bolagsmännen* eller delägarna. Bolaget är ett rättsförhållande mellan två eller flera rättssubjekt, vilket skiljer bolagen från enskilda rörelser och annan verksamhet som bedrivs för ett subjekts räkning skild från subjektets övriga verksamhet.

---

[5] Om andelsbolag och de grunder, på vilka bolagsformen inte har ansetts behövlig i vårt land, se *KM 1983:53,* s. 84—90.

[6] I stället för begreppet bolag är det egentligen sakligt riktigare att tala om en rättsbegreppsfamilj, som de olika bolagsformerna utgör. Jfr *Nial* 1983 s. 282: " 'Bolag' och 'juridisk person' är rent tekniska juridiska begrepp, som kan användas när det motiveras av sakliga skäl".

Från principen om att bolag har flera medlemmar finns det enligt den gällande rätten två undantag. För det första kan ett öppet bolag verka som ett enmansbolag under ett års tid (ÖKL 5:9), om bolagsandelarna efter grundandet av bolaget övergår till en ägare[7]. Såsom enmansbolag får ett öppet bolag (eller kommanditbolag) däremot inte grundas. För det andra kan ett aktiebolag utan begränsningar verka som ett enmansbolag och ett aktiebolags grundare behöver inte vara flera än en till antalet. I ett aktiebolag bör det dock finnas minst tre aktier (ABL 1:1.3), varför delägarnas antal i princip alltid bör kunna stiga till minst tre.

Bolagets andra kännetecken är *bolagssyftet.* Den verksamhet som bedrivs i bolaget skall ha ett visst syfte och detta syfte är gemensamt för bolagsmännen. Det att bolagssyftet är gemensamt betyder, att verksamheten i bolaget bedrivs för bolagsmännens gemensamma räkning. Den ekonomiska eller andra nyttan av verksamheten tillfaller samtliga bolagsmän. Beroende på bolagsformen sker den gemensamma verksamheten antingen i bolagets eller bolagsmännens namn. I ett civilbolag bedrivs den gemensamma verksamheten i allmänhet i bolagsmännens namn och användandet av kännetecken som anger bolagsförhållandet kan leda till att bolagsmännens gäldsansvar skärps. I ett så kallat tyst bolag bedrivs bolagets verksamhet i den ansvarige bolagsmannens namn. I öppna bolag, kommanditbolag och aktiebolag bedrivs delägarnas gemensamma verksamhet i bolaget i bolagets eget namn[8].

Den gemensamma verksamheten i bolaget sker på bolagsmännens gemensamma risk. Om verksamheten visar sig vara förlustbringande kan en bolagsman förlora det kapital som han har placerat i bolaget. En ansvarig bolagsman kan dessutom förlora också annat än den förmögenhet som han anvisat för bolagssyftet för att erlägga prestation för förpliktelser som föranletts av bolagets verksamhet.

---

[7] Se nedan 9.3.2.

[8] Termen öppet bolag (jfr den i den tyska rätten använda benämningen öppet handelsbolag, die offene Handelsgesellschaft) grundar sig just på att bolagets existens uttrycks öppet eller verksamheten sker i bolagets eget namn. Benämningarna tyst bolag, den i Frankrike om aktiebolag använda benämningen anonymt bolag (Société anonyme) och den i kommanditbolagsförordningen använda benämningen "tyst" eller kommanditbolag grundar sig för sin del på, att åtminstone en del av bolagsmännen förblir okända för personer i tredjemansställning. Se *Nial 1983* s. 71 fotnot 1.

Bolagets syfte är i allmänhet ekonomiskt[9]. Det att syftet är ekonomiskt innebär att bolagets syfte är att främja bolagsmännens ekonomiska intressen, i allmänhet att åstadkomma ett ekonomiskt resultat att fördelas mellan bolagsmännen (*lukrativt bolag* eller bolag som eftersträvar vinst). Syftet är ekonomiskt också då bolaget inte åsyftar direkt vinst utan till exempel kostnadsinbesparing (gemensamma anskaffningar, gemensamma offerter, gemensamma anordningar), fördelning av ekonomiska risker (gemensam forskningsverksamhet, produktutveckling eller marknadsföring[10]) eller ökning av bolagsmännens ekonomiska inflytande (karteller, delägarkonsortier för att styra ett aktiebolag osv.). För en bolagsman kan ett bolag med ekonomiskt syfte i sig vara ett medel för att främja bolagsmannens egna ideella syfte. Till exempel ideella föreningar kan bedriva anskaffning av medel med hjälp av verksamhet som bedrivs i bolagsform.

Bolagets tredje kännetecken är *samverkan för gemensam räkning.* Bolagsmännens samverkan i bolaget är ett medel, varmed bolagssyftet förverkligas. I bolaget är det alltid fråga om bolagsmännens gemensamma företag, om en organisation, vari man för uppnående av bolagssyftet förenar de materiella eller immateriella insatser som bolagsmännen har placerat i projektet. Den gemensamma verksamheten kan bestå av verksamhet — arbete eller tjänster — eller av att ge riskkapital att användas i det gemensamma projektet. Området för bolagsmännens samverkan i bolaget är kvalitativt sett begränsat. Bolaget har ett visst *verksamhetsområde,* inom vilket den gemensamma verksamheten för att främja bolagets syfte bedrivs.

Bolagets fjärde kännetecken är att bolagen är *baserade på rättshandlingar.* Bolagen är i sin enklaste form enbart avtalsförhållanden mellan bolagsmännen, vilka rättsförhållanden inte alls röjs för utomstående[11]. De mest utvecklade bolagen, framför allt naturligtvis aktiebolaget, är juridiska personer, som har sin egen förmögenhetssfär, sina egna beslutsorgan och sina

---

[9] Ett öppet bolags eller kommanditbolags syfte är alltid ekonomiskt (ÖKL 1:1.1). Ett aktiebolag kan däremot undantagsvis grundas också för ett ideellt ändamål, till exempel för att upprätthålla en skola eller en välgörenhetsinrättning. En till sin status oklar personsammanslutning som verkar för ett ideellt ändamål torde *in dubio* snarare vara en oregistrerad ideell förening än ett civilbolag.

[10] I Frankrike finns stadganden om en särskild personbolagsform (groupement d'intéret economique, GIE), vars syfte är att bedriva forskning, produktutveckling eller annat sådant samarbete mellan företag. GIE-bolaget eftersträvar inte vinst, men dess delägare är ansvariga för förpliktelser som föranleds av bolagets verksamhet. Se *KM 1983:56* s. 16.

[11] Den romerska rättens *societas* var enbart ett obligationsrättsligt avtalförhållande. Detsamma gäller också fortfarande det civila bolaget eller enkla bolaget som motsvarar societas.

egna lagbestämda företrädare. Härvid är det rättshandlingsmaterial som utgör grunden för dem — till exempel i aktiebolag stiftelseavtalet, bolagsordningen och besluten om teckningen av aktierna — synnerligen komplicerat. Gemensamt för bolagen är dock att deras existens förutsätter ett bolagsavtal eller andra rättshandlingar, genom vilka bolagets syfte och verksamhetsområde blir definierade och bolagsmännen förbinder sig till de förpliktelser som föranleds av bolagsförhållandet.

Ett bolagsrättsligt rättsförhållande eller ett bolags*förhållande* mellan två subjekt är i sig inte beroende av att det mellan bolagsmännen skulle existera ett bolagsavtal eller en motsvarande rättshandlingsbaserad regelsamling (till exempel ett aktiebolags stiftelseurkund eller bolagsordning). Ett bolags*förhållande* kan uppstå utan giltigt bolagsavtal till exempel då bolagsavtalet på grund av en bolagsmans omyndighet eller någon annan ogiltighetsgrund enligt 3 kap. AvtL är utan verkan. På motsvarande sätt uppstår ett bolagsförhållande då ett med suspensivt villkor grundat personbolags verksamhet påbörjas före den föreskrivna tiden i bolagsavtalet eller då man verkar i ett oregistrerat aktiebolags namn. Bolagsförhållandet kan också fortgå efter att bolagets verksamhet har upphört. Ett uttryck för detta är bland annat stadgandena i ÖKL och ABL om efterlikvidation. Samverkan för gemensam räkning som bedrivs utan någon som helst viljeförklaring som tar sikte på bindning till något bolagssyfte torde enligt den gällande rätten inte kunna grunda något bolagsförhållande[12].

> Sådana rättsförhållanden, i vilka det existerar egendomsgemenskap men inte någon rättshandlingsbaserad samverkan för gemensam räkning, är i sig inte några bolagsförhållanden. Till exempel samäganderättsförhållanden som uppstår genom kvotdelsöverlåtelser, arv, testamente eller gåva (sk. *communio incidens*) grundar inte några bolagsförhållanden[13].

---

[12] Småbolagskommissionen föreslog visserligen, att det enkla bolaget skulle ha kunnat uppstå också som ett så kallat faktiskt bolag (*société crée du fait*) utan bolagsavtal. Se *1983:53* s. 23.
[13] Se *Heikonen 1948* s. 55—56.

2.2. Gränsdragningsfrågor

2.2.1. Bolag och föreningar

Enligt den traditionella definitionen är föreningarna personsammanslutningar som beträffande medlemsantalet är öppna då åter bolagen är slutna samfund, vilkas medlems- eller medlemsandelsantal är bestämt på förhand. För bolagen skulle det dessutom till skillnad från föreningarna vara karakteristiskt, att deras medlemmar har en skyldighet att verka för uppnåendet av bolagssyftet[14].

Med tanke på Finlands gällande samfundsrätt är dessa kriterier av mindre betydelse. Både ideella och ekonomiska föreningar kan vara slutna och beträffande medlemsantalet *de facto* konstanta. En förenings medlemmar har enligt den finska rätten en skyldighet att avhålla sig från åtgärder som inverkar menligt på uppnåendet av föreningens syfte och de kan också ha en positiv förpliktelse att verka för att främja föreningens syfte[15]. Bolagen kan för sin del i realiteten vara öppen för nya medlemmar och ett aktiebolags delägarantal eller antal medlemsandelar — om bolaget har ett varierande aktiekapital — behöver inte vara konstant.

De ideella föreningarna erhåller rättskapacitet genom registrering. Av föreningslagstiftningen framgår dock å andra sidan, att oregistrerade ideella föreningar är möjliga[16]. En förenings syfte kan också vara ekonomiskt. Ur finsk rätts synvinkel är den viktigaste formen av ekonomiska föreningar andelslagen som regleras i lagen om andelslag (247/54). I lag har stadgats också om flera slags ekonomiska föreningar som tjänar speciella ändamål[17]. I Finland verkar förutom andelslag och lagstadgade ekonomiska föreningar ett tjugotal etablerade ekonomiska föreningar, vilkas rättskapacitet inte baserar sig på den skrivna lagen. De är regionala telefonföreningar, industrins försäljningsföreningar inom olika branscher och föreningar som bedriver beställnings-

---

[14] Om skillnaden mellan bolag och föreningar, se *Kivimäki — Ylöstalo 1981* s. 172 och *Nial 1983* s. 62—63.

[15] Se *Reg.prop. 64/1988*. Enligt 14 § i förslaget till föreningslag kan föreningsmedlem förutom på de i stadgarna nämnda uteslutningsgrunderna alltid uteslutas, om han har underlåtit att uppfylla de förpliktelser, som han genom att ansluta sig till föreningen har förbundit sig till, eller om han genom sitt förfarande i föreningen eller utanför den avsevärt har försvårat föreningens verksamhet.

[16] Se förslaget till föreningslag (*Reg.prop. 64/1988*) 10 kap.

[17] Dessa är bland annat färje- och flottningsföreningar, bolag för vattenståndsreglering, ägofredsföreningar, viltvårdsföreningar, föreningar för skydd av vattenfåglar, trafikförsäkringsföreningen, understödskasseföreningen, renbeteslag och renbeteslagens förening, skogsvårdsföreningar, fiskelag, handelskammare, hypoteksföreningar, ömsesidiga försäkringsföreningar, understödskassor och arbetlöshetskassor.

centralsverksamhet för bilar. Dessa föreningar har i tiden erhållit rättskapacitet på sedvanerättslig väg bland annat genom anteckning i handelsregistret. Numera anser man att *numerus clausus*-principen, som är rådande i vår rätt om de juridiska personerna, leder till att i lag oreglerade ekonomiska föreningar inte kan uppnå rättskapacitet[18], och nya ekonomiska föreningar intas inte längre i handelsregistret. Grundandet av ekonomiska föreningar är i sig inte lagstridigt, men föreningen kan inte på grund av sin bristande rättskapacitet i eget namn förvärva rättigheter och skyldigheter och den kan inte uppträda som part inför domstolar och myndigheter. För en oregistrerad ekonomisk förenings förpliktelser svarar de medlemmar i föreningen eller i dess organ, som har deltagit i rättshandlingen.

Gränsdragningen mellan föreningar och bolag är aktuell närmast då man blir tvungen att bedöma, om det i en viss personsammanslutning är fråga om ett enkelt bolag eller en oregistrerad ideell eller ekonomisk förening. Om sammanslutningens syfte är ideellt, bör den anses vara en förening. Beträffande en personsammanslutning med ekonomiskt syfte som inte idkar näringsverksamhet och inte är ett aktiebolag eller ett andelslag under bildning, har indelningen i civilbolag eller i ekonomisk förening utan rättskapacitet ingen praktisk betydelse, eftersom på vardera kategorin torde böra tillämpas rättsregler av väsentligen samma innehåll. I förhållandena mellan sammanslutningens medlemmar råder avtalsfrihet. Beträffande rättshandlingar som har företagits i sammanslutningens namn är utgångspunkten den att endast de medlemmar som har deltagit i en rättshandling ansvarar för den. Om samfundet med sina medlemmars samtycke har använt ett firmaliknande gemensamt kännetecken, kan gäldsansvaret gälla alla medlemmar[19].

Om till sammanslutningen har förvärvats egendom, kan dess rättsliga ställning i bolagsmännens inbördes relationer vara olika beroende på, om den ifrågavarande sammanslutningen anses vara en förening eller ett bolag. Om sammanslutningen anses vara ett enkelt bolag, hör egendomen till bolagsmännen med kvotdelar, om inte annat har avtalats. Om det är fråga om en oregistrerad ideell eller ekonomisk förening, kan den till föreningen hörande egendomen i förhållandena mellan sammanslutningens medlemmar anses vara separat egendom, som har anförtrotts ett visst syfte och som föreningens organ råder över.

---

[18] Se *Reg.prop. 64/88* s. 23, *KM 1983:56* s. 23.

[19] Jfr förslaget till föreningslag (*Reg.prop. 64/88*) 58 § och *KM 1983:53* s. 11, 13, 61.

2.2.2. Bolag och familje- och arvsrättsliga sammanslutningar

Äkta makar bedriver ofta sinsemellan och eventuellt tillsammans med sina barn ekonomisk verksamhet för gemensam räkning, till exempel jordbruk. En sådan här verksamhet, även om den bedriven mellan främmande personer skulle kunna tolkas som ett enkelt eller öppet bolag baserat på ett konkludent bolagsavtal, kan då den bedrivs mellan familjemedlemmar stanna utanför tillämpningsområdet för de bolagsrättsliga stadgandena[20]. Egendoms- och gäldsförhållanden mellan äkta makar avgörs med de familjerättsliga reglerna som utgångspunkt också då makarna för gemensam räkning har bedrivit näringsverksamhet eller annan ekonomisk samverkan. Först i det skedet, då den ekonomiska verksamheten klart avskiljer sig från familjesfären till ett skilt företag, kan det uppstå behov av att tillämpa bolagsrättsliga normer på förhållandena mellan äkta makar. De kan å andra sidan med stöd av sin inbördes avtalsfrihet fritt sluta ett särskilt bolagsavtal, som grundar ett bolagsförhållande mellan dem[21]. Detsamma gäller föräldrar och barn som lever i gemensamt hushåll.

Det så kallade samboförhållandet har i Finland inte särreglerats civilrättsligt, varför rättsliga problem i anslutning därtill avgörs på basen av allmänna civilrättsliga principer och eventuellt också analog tillämpning av de äktenskapsrättsliga stadgandena. Också i ett samboförhållande leder parternas inbördes förhållande och syftet med och karaktären av samverkan i anslutning därtill till, att i oklara fall är presumtionen mot ett bolagsförhållande baserat på ett konkludent avtal. Först när de samboendes ekonomiska samverkan klart utvidgas till ett företag utanför den vanliga familjegemenskapen, kan man tala om ett bolag mellan de sammanboende:

HD 1977 II 86 (omr.) Mellan A och B, vilka fortgående levat tillsammans i gemensamt hushåll utan att ingå äktenskap men under förhållanden av äktenskaplig natur, ansågs, då de på en av dem gemensamt ägd fastighet för samfälld räkning bedrivit handel med begagnade varor, ha bildats ett öppet bolag.

---

[20] Till exempel det i 5 § NäringsL avsedda idkandet av näring mellan makar och omyndiga barn utan särskilt driftsställe, torde i allmänhet inte innebära uppkomsten av ett bolagsförhållande mellan parterna. På samma sätt som arbete som utförs på familjerättslig grund ofta stannar utanför tillämpningsområdet för regleringen av arbetsförhållanden, hör familjemedlemmarnas inbördes ekonomiska samverkan inte alltid till tillämpningsområdet för den bolagsrättsliga regleringen. Jfr *Pekkanen 1966* s. 29—30.

[21] Se *Heikonen 1948* s. 68—71 och *Reg.prop. 6/1987* s. 16.

Lika litet som äktenskapet begränsar parternas personliga förhållande de sammanboendes frihet att sinsemellan sluta ett bolagsavtal[22].

Verksamheten i oskiftade dödsbon har reglerats i 18 och 24 kap. ÄB, av vilka det sistnämnda gäller avtalsbaserad samförvaltning. Bodelägarnas ekonomiska samverkan för gemensam räkning hör till ÄB:s tillämpningsområde, till den del den gäller kvarlåtenskapsegendomen eller dess surrogat. Om samförvaltningen avtalas att utsträcka sig till egendom utanför kvarlåtenskapen och denna egendom används för gemensam räkning, kan till denna del komma i fråga en tillämpning av de bolagsrättsliga normerna. Efter avvittring kan det till exempel mellan dödsboet och den efterlevande maken uppstå ett enkelt bolag, vars verksamhet berör en gårdsbrukslägenhet, som boet och den efterlevande maken äger med kvotdelar[23]. På motsvarande sätt kan ett öppet bolag uppstå på så sätt, att arvlåtarens företag i arvskiftet lämnas oskiftad och blir delägarnas gemensamma. Härvid är det fråga om ett så kallat broderbolag eller *fraterna compagnia,* ur vilket det öppna bolaget rättshistoriskt sett har utvecklat sig[24].

Gränsen mellan ett oskiftat dödsbo och ett eventuellt enkelt eller öppet bolag dras således på basen av den egendom som är föremål för verksamheten. Om den ekonomiska samverkan riktar sig enbart mot kvarlåtenskapsegendomen eller dess surrogat och avkastning, är det inte före förrättande av avvittring och arvskifte fråga om ett bolag. Vid tillämpningen av denna enkla regel kan det uppstå problem då boets delägare bedriver rörelse eller annan ekonomisk verksamhet för dödsboets räkning och finansierar verksamheten med sina medel utanför boet eller med främmande kapital, de till exempel förvärvar egendom för näringsutövningen till boet med lånemedel. I detta fall bör bodelägarnas avsikt ges avgörande betydelse. Om delägarna har avsett, att verksamheten skall bedrivas i boets namn och för dess räkning, utvidgas avtalet om boets förvaltning och ÄB:s stadganden om samförvaltning till att gälla också den näringsverksamhet som delägarna gemensamt utövar och dess avkastning. Om verksamheten däremot har ordnats skilt från boets övriga förvaltning, kan verksamheten anses vara ett från dödsboet skilt bolag.

---

[22] Se *Nial 1983* s. 42.

[23] Om gränsdragningen mellan oskiftade dödsbon och bolag, se *Nial 1983* s. 41—42 och *Heikonen 1948* s. 65—68.

[24] Se *Heikonen 1930* s. 349 och *Hyvönen — Caselius 1972* s. 12.

2.2.3. Bolagsförhållanden och vissa andra avtal[25]

Sådana förmögenhetsrättsliga samverkansförhållanden, vari parterna inte har något gemensamt syfte, är inte bolagsförhållanden. Härvid sker samverkan för var och en parts egen räkning, och mellan parterna råder inte gemenskap i fråga om vinst och förlust. Då den gemensamma verksamhetens resultat fastställs skilt och sedan fördelas mellan parterna, är det i allmänhet fråga om ett bolagsförhållande; om envar part själv för sin egen del svarar för sina egna utgifter och intäkter i projektet, är presumtionen mot ett bolagsförhållande.

Såsom mest problematiska framstår gränsdragningsproblemen i samverkansfall, där någon parts ersättning för hans prestation är *partiär* eller dess storlek är helt eller delvis bunden till projektets resultat. Till exempel ersättning för en arbetsprestation, för utförande av ett uppdrag eller för ett lån kan delvis bestämmas enligt resultatet av den verksamhet, vartill prestationen hänför sig. Det att en ersättning som part får för sin insats beror på den gemensamma verksamhetens resultat kan i sig vara ett tekniskt arrangemang som inte inverkar på rättsförhållandets karaktär. I ett arbetsförhållande kan lönen avtalas att betalas som tantiem, som beror på verksamhetens resultat, utan att detta arrangemang skulle ge anledning till att ifrågasätta att det skulle vara fråga om ett arbetsförhållande. På motsvarande sätt kan till exempel en bank binda den låneränta som uppbärs av en företagskund, som håller på att sanera sin verksamhet, till låntagarens driftsbidrag eller resultat, utan att frågan om ett bolagsförhållande mellan banken och låntagaren skulle kunna väckas[26]. Ibland kan avtalsförhållandet dock vara sådant, att den frågan väcks, om den varierande ersättningsandelen i själva verket är ett tecken på parternas gemensamma bolagssyfte.

I en situation av det här slaget skall man göra en helhetsbedömning av samverkansförhållandet. Är den varierande ersättningsandelen endast ett tillägg av liten betydelse till den fasta ersättningsandelen, varvid arbetsförhållandets, uppdragets eller försträckningens kännetecken präglar samarbetsförhållandet, eller är den fasta ersättningsandelen endast en garantiarvodesandel, varvid samarbetsförhållandet närmar sig ett bolagsförhållande? Då det är fråga om en ersättningsandel som bestäms enligt verksamhetens resultat bör man också fästa särskild uppmärksamhet vid om dess beräkningsgrund är den gemensamma verksamhetens brutto- eller nettoresultat. Arvode som uträknas på basen av bruttoresultatet pekar i riktning mot arbetsförhållande,

---

[25] Beträffande framställningen nedan, se *Nial 1983* s. 52—56, *Heikonen 1948* s. 52—55, *Pekkanen 1966* s. 36 och *Bygglin 1978* s. 123 ff.

[26] Banklagstiftningen förbjuder däremot banker att förbehålla sig vinstandel i en kunds affärsverksamhet (L om affärsbanker 42 §, L om sparbanker 53 §, L om andelsbanker 45 §).

uppdrag eller försträckning. En ersättning som är bunden till nettoresultatet, i synnerhet om därtill ansluter sig också skyldighet att delta i en förlust som verksamheten förorsakar, pekar för sin del i riktning mot ett bolagsförhållande. Förutom ersättningsgrunden inverkar också innehållet i beslutanderätten, granskningsrätten och medverkansskyldigheten i anslutning till det gemensamma projektet på om det är fråga om ett bolag eller ett annat avtalsförhållande.

Ovannämnda kriterier kan tillämpas också vid gränsdragningen mellan ett bolagsförhållande och ett hyresförhållande. Om lägenhetshyran eller hyran för en lös sak i betydande utsträckning har bundits till hyrestagarens omsättning eller vinst och hyresgivaren har granskningsrätt och beslutanderätt beträffande hyresföremålets eller -lägenhetens användning, närmar sig rättsförhållandet ett bolagsförhållande. Ett starkt indicium för ett bolagsförhållande föreligger om hyrestagaren befrias från skyldighet att betala hyran ifall hans verksamhet är förlustbringande eller om hyresgivaren till och med har andel i förlusten. Om däremot endast en del av hyran är bunden till omsättningen eller vinsten medan huvuddelen av hyran bestäms på en grund som är oberoende av resultatet av hyrestagarens verksamhet, är det inte fråga om ett bolag[27].

Beloppet av jordlega kan bindas till avkastningen av markens användning, varvid det är fråga om ett så kallat *dellegoavtal.* Legobeloppet för odlingsmark kan till exempel bestämmas till en viss andel av skörden. Stadgandena i 1966 års JL 1 och 7 §§, enligt vilka legobeloppet bör kunna fastställas till ett fast penningbelopp, leder till att ett dellegoavtal inte kan anses vara ett i JL avsett jordlegoavtal utan ett bolagsförhållande[28].

Karakteriseringen av ett rättsförhållande som å ena sidan ett bolagsförhållande eller å andra sidan som ett arbets-, uppdrags-, försträcknings- eller hyresförhållande betyder inte, att ett rättsförhållande inte skulle kunna anses på så sätt vara ett blandförhållande, att på det inte samtidigt skulle kunna tillämpas regler om både bolagsförhållanden och det ifrågavarande andra rättsförhållandet. Som en försiktig tolkningsrekommendation kan man framlägga, att då rättsförhållandet påminner om både ett bolagsförhållande och något annat rättsförhål-

---

[27] På ovannämnda grunder kan så kallade franchisingförhållanden ofta anses vara bolagsförhållanden. Vid franchising har partiledet eller något annat högre marknadsled skapat ett marknadsföringssystem, som består av uthyrande av affärsutrymmen till minutförsäljningsledet, gemensam marknadsföring, gemensamma varumärken, centraliserade bokförings- och lagertjänster och så vidare. Franchisingförhållanden är karakteristiska för dagligvaruhandeln och servicestationsverksamheten.

[28] Om gränsdragningen mellan partiella hyresförhållanden och bolag, se *Haataja 1921* s. 236—241 och *Wirilander 1981* s. 23—25. JL från år 1966 är i detta avseende klarare än JL från år 1902, som möjliggjorde de partiella legoavtalen också som jordlegoavtal.

lande, borde tillämpningsområdet för rättsföljderna som hänför sig till vederbörande avtalstyper prövas självständigt[29]. På goda grunder kan man till exempel komma till det slutresultatet, att man på ett rättsförhållande tillämpar de tvingande stadgandena i arbets- eller hyreslagstiftningen medan rättsförhållandets andra villkor bestäms enligt parternas såsom bolagsavtal tolkade avtal och de dispositiva bolagsrättsliga stadgandena. Till exempel en arbetstagares rätt till semester torde inte kunna fråntas honom genom att av honom uppbära en nominell bolagsinsats till arbetsgivaren, såsom i partrederier veterligen har skett. Å andra sidan är det i situationer av det här slaget inte alltid nödvändigt att frånta den svagare parten rättigheter som baserar sig på bolagsrättsliga normer på den grunden, att avtalet delvis kan anses vara ett dissimulerat arbetsavtal. Att samtidigt tillämpa bolagsrättsliga normer och normer gällande andra avtalstyper kan komma i fråga endast i gränsfall. I vanliga öppna bolag och kommanditbolag framträder problem av det här slaget mera sällan[30].

2.2.4. Bolagsförhållande och samägande med kvotdelar

På rättsförhållanden mellan delägare i bolag, som inte annanstans har reglerats i lag, tillämpas, om inte annorlunda har avtalats, lagen om vissa samäganderättsförhållanden (SamägL 1 § 3 mom.)[31]. Ur finsk

---

[29] Beträffande bestämmandet av rättsverkningrna av så kallade avtal av blandtyp har det framförts flera uppfattningar, som kan indelas i enhetlighetsteorier och den analytiska teorin. Enhetlighetsteorier är absortptionsteorin, kombinationsteorin och analogiteorin. Enligt absorptionsteorin bör ett avtal av blandtyp ges rättsverkningar i enlighet med den avtalstyp, vars prestationsskyldighet kan anses vara huvudförpliktelsen för avtalet. Enligt kombinationsteorin bör ett avtal av blandtyp inte behandlas som en helhet, utan varje däri ingående prestationslöfte skall bedömas skilt enligt sin egen avtalstyp. Enligt analogiteorin skall ett avtal av blandtyp anses vara en helhet. Tillämpandet av reglerna om en viss avtalstyp på det är berättigat endast om avtalet i sin helhet hör till denna avtalstyps sfär. I övrigt skall på avtalet tillämpas allmänna obligationsrättsliga regler, varvid särskilda regler gällande olika avtalstyper kan tillämpas endast analogt. Enligt den analytiska teorin skall varje avtal och tillämpningsfråga bedömas individuellt genom att analysera parternas intressen, avtalsförhållandets struktur och jämföra avtalsförhållandet med normerade avtalstyper. Ingen enhetlighetsteori är enligt den analytiska teorin i sig tillräcklig för att lösa frågor i anslutning till avtal av blandtyp. Se *Pekkanen 1966* s. 175 ff. och *Bygglin 1978* s. 111—112. Den analytiska teorin bör anses vara en riktig utgångspunkt vid granskningen av avtal, vari bolagsavtalets drag förenas med andra avtalstyper. I praktiken leder detta till ett sätt att närma sig problemet som är nära det som analogiteorin förordar.

[30] Gränsdragningsproblemens svårighetsgrad avspeglas i *HD 1927 II 523,* där fyra justitieråd ansåg ett visst avtal vara ett jordlegoavtal, ett råd ansåg att det var fråga om ett arbetsavtal och ett råd att det var fråga om ett bolagsavtal.

[31] Se *Kyläkallio 1965* s. 45—48.

rätts synvinkel är gränsdragningen mellan ett enkelt bolag och ett vanligt samäganderättsförhållande således inte på samma sätt av betydelse som i Sverige, där samäganderättslagen inte till någon del tillämpas på bolagsförhållanden[32].

Skillnaden mellan ett vanligt samäganderättsförhållande och ett civilbolag beror på om man har avtalat om att använda en gemensam sak eller annan egendom för gemensam räkning. Om vardera samägaren använder den gemensamma saken skilt för egen del, till exempel om en gemensamt ägd fastighet har skiftats fysiskt mellan samägarna, uppstår det inget bolag. Om man däremot har avtalat om gemensamt nyttjande av den gemensamma fastigheten för gemensam räkning, är det fråga om ett enkelt bolag[33].

2.3. Det öppna bolagets och kommanditbolagets kännetecken

2.3.1. Allmänt

Stadgandena om öppna bolag och kommanditbolag tillämpas, när två eller flera med stöd av avtal tillsammans utövar näringsverksamhet för uppnående av ett gemensamt ekonomiskt syfte (ÖKL 1:1.1). Stadgandets ordalydelse täcker förutom öppna bolag och kommanditbolag flera andra samfundsformer. På grund härav har i stadgandet såsom tilläggsförutsättning för tillämpandet av ÖKL uppställts att lagen tillämpas endast då inte annat stadgas i en annan lag.

---

[32] Se härom *Nial 1983* s. 56—61 och s. 45 fotnot 1.

[33] Enligt småbolagskommissionens förslag skulle det inte ha varit en förutsättning för ett enkelt bolag att det förekom ett bolagsavtal, utan samverkan för främjande av ett gemensamt ekonomiskt syfte skulle ha varit tillräcklig för uppkomsten av ett enkelt bolag. Då det inte gavs några stadganden i ÖKL om enkla bolag, är sådana här faktiska bolags (*société crée de fait*) ställning oklar. I praktiken torde man beträffande situationer av det här slaget bli tvungen att antingen tänja på rättshandlingsbegreppets gränser och anse att ett konkludent bolagsavtal har slutits eller öppet analogt tillämpa regler gällande bolag på obligationsrättsliga förhållanden mellan samägare. Ett tyst bolag kan inte höra till tillämpningsområdet för SamägL, eftersom det är en avtalstyp, vars utgångspunkt är att samägande till bolagsegendomen är uteslutet.

Utanför ÖKL:s tillämpningsområde stannar i andra lagar reglerade samfund, som i sig skulle kunna uppfylla definitionen i ÖKL 1:1.1. Dessa är bland annat aktiebolagen och andelslagen. De ekonomiska föreningar, som har antecknats i handelsregistret och som har uppnått rättskapacitet på sedvanerättslig väg, bör vid tolkningen av stadgandet jämställas med i andra lagar reglerade samfund[34]. Utanför ÖKL:s tillämpningsområde stannar också de så kallade förbolagen eller de under bildning varande aktiebolagen och andelslagen[35]:

> *HD 1941 II 149.* Mellan personer, som för ett under bildning varande aktiebolags räkning hade köpt en restaurang- och kaférörelse, ansågs inte ha uppkommit ett öppet bolag.

ÖKL reglerar två bolagsformer: det öppna bolaget och kommanditbolaget. Skillnaden mellan dessa två bolagsformer beror på bolagsavtalet. I ett öppet bolag svarar alla bolagsmän för bolagets förpliktelser till deras fulla belopp såsom för egen gäld. I ett kommanditbolag kan däremot en eller flera bolagsmäns ansvar för bolagets förpliktelser vara begränsat till den egendomsinsats som anges i bolagsavtalet (*tyst bolagsman*). I ett kommanditbolag finns minst en ansvarig bolagsman eller *komplementär* och minst en tyst bolagsman eller *kommanditär*. På den ansvariga bolagsmannen tillämpas samma stadganden som på en bolagsman i ett öppet bolag.

2.3.2. Ett öppet bolags syfte

Ett öppet bolag har enligt ÖKL 1:1.1 ett ekonomiskt syfte, d.v.s. syftet med bolagets verksamhet är att åstadkomma ekonomisk nytta för bolagsmännen, i allmänhet utdelningsbar vinst. Som tillräckligt ekonomiskt syfte kan man dock anse förvärvande av vilken som helst ekonomisk nytta för bolagsmännen. Ett öppet bolag kan således i stället för vinst sträva till att uppnå till exempel kostnadsinbesparing eller riskfördelning för bolagsmännen. Ett

---

[34] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 15 och *KM 1983:56* s. 23. Däremot torde en ny sammanslutning som bedriver näringsverksamhet för gemensam räkning på basen av avtal inte kunna undvika till exempel tillämpandet av gäldsansvarsstadgandena i ÖKL genom att uppträda som en ekonomisk förening.

[35] Se *Heikonen 1948* s. 37—42, *Kyläkallio 1965* s. 48—50 och *Nuolimaa 1981* s. 80—84.

öppet bolags syfte bör vara gemensamt för bolagsmännen. Om verksamheten i realiteten inte bedrivs för gemensam räkning, kan det i stället för ett öppet bolag — eller överhuvudtaget ett bolag — vara fråga om något annat avtalsförhållande[36].

2.3.3. Näringsverksamhet som det öppna bolagets verksamhetsområde

I ett öppet bolag är medlet för att uppnå bolagssyftet *utövning av näringsverksamhet* för gemensam räkning, d.v.s. det öppna bolagets *verksamhetsområde* är näringsverksamhet. Med verksamhetsområde avses bolagets verksamhets allmänna karaktär[37]. Exempel på samfunds verksamhetsområde är industri, partihandel, värdepappershandel, reklam, advokatverksamhet och så vidare. För att ett bolag skall vara ett öppet bolag och inte ett civilbolag, bör dess verksamhetsområde enligt bolagsavtalet vara ekonomisk verksamhet som kan räknas till näringsverksamhet. Karaktären av denna verksamhet skall uppges till handelsregistret då bolaget registreras (HRL 5—6 §§). Verksamhetsområdet enligt bolagets bolagsavtal begränsar bland annat området för bolagsmännens förvaltningsbefogenheter, rätt att företräda bolaget och gäldsansvar[38].

Begreppen näringsverksamhet, näring och näringsidkare används i många författningar. Begreppets innehåll är dock inte nödvändigtvis detsamma i olika författningar[39].

> I 1 § lagen angående rättighet att idka näring (122/19) ges varje finsk medborgare samt inom ramen för dess stadgar bolag, andelslag och förening rätt att utöva handels-, fabriks- och hantverksrörelse och annan till förvärv eller försörjning avsedd rörelse eller näring. Lagstiftaren

---

[36] "Delägare" i ett simulerat bolag kan dock bli ersättningsskyldiga mot "bolagets" avtalsparter, om dessa inte kände till rättsförhållandets verkliga karaktär. Detsamma gäller ett verkligt bolags "skendelägare". Se *Heikonen 1949* s. 113, 293. I beskattningen påförs den "bolagsdelägare" skatt, som i form av ett simulerat bolag i verkligheten konstateras bedriva ekonomisk verksamhet för egen räkning. Se *Kurvinen 1986* s. 725, fotnot 15.

[37] Om begreppet verksamhetsområde, se *Nial 1983* s. 42—43.

[38] Vissa former av näringsverksamhet kan dock inte bedrivas i ett öppet bolag. I form av öppet bolag kan inte bedrivas till exempel bankverksamhet eller försäkringsrörelse.

[39] Om tolkningen av begreppet näringsverksamhet, se *Nial 1983* s. 72—75, *Järvinen — Nuorvala — Riistama — Tikkanen — Vahtera 1987* s. 14—17, *KM 1983:56* s. 22 och *Reg.prop. 6/1987* s. 16—17.

har medelbart definierat näringsverksamhet bland annat i 5 § konsumentskyddslagen (38/78) och i 3 § lagen om konkurrensbegränsningar (709/88), enligt vilka med näringsidkare avses fysisk eller juridisk person, som yrkesmässigt saluför, köper, säljer eller annars mot vederlag överlåter (konsumtions)nyttigheter. I NSL (360/68) avses med näringsverksamhet rörelse och yrkesutövning (1 § 2). På motsvarande sätt tillämpas BokfL (655/73) på rörelse och yrkesutövning (1 § 1).

I ÖKL avses med näringsverksamhet närmast detsamma som i BokfL och NSL[40], således *affärsverksamhet* (rörelse) *och yrkesutövning.* Näringsverksamhetens begrepp är i dessa lagar snävare än till exempel i konsumentskyddslagen eller konkurrensbegränsningslagen.

Med affärsverksamhet avses en självständig och planmässig verksamhet, som avsetts vara en viss eller obestämd tid och vari olika slags förmåner utsätts för risker och som på ett synbart sätt riktar sig till ett obegränsat eller vittomfattande antal personer[41]. För affärsverksamhet är dessutom kännetecknande lukrativitet, d.v.s. man eftersträvar vinst eller inkomst. Av affärsverksamhet som avses i ÖKL förutsätts dock inte vinstsyfte, utan det är tillräckligt, att man med verksamheten syftar till ekonomisk nytta, till exempel sänkning av en annan näringsverksamhets kostnader[42]. Affärsverksamhetens självständighet innebär att verksamheten bedrivs för egen räkning, på eget ansvar och i eget namn. Från lönearbete åtskiljs affärsverksamheten just av dess självständighet; affärsverksamhet bedrivs inte under någon annans ledning och tillsyn. Affärsverksamhetens planmässighets- och kontinuitetskriterier innebär, att tillfälliga, vid förmånligt tillfälle gjorda affärstransaktioner inte ännu innebär idkande av affärsverksamhet.

Med yrkesutövning avses ekonomisk verksamhet som bedrivs i mera begränsad omfattning än affärsverksamhet. Vid yrkesutövning utsätts inte egendomsvärden i nämnvärd utsträckning för risker. Härvid består den huvudsakliga insatsen av den personliga yrkesskickligheten, inte av en kapitalplacering[43].

---

[40] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 16.
[41] Se *Ikkala — Andersson — Nuorvala 1981* s. 16 ff.
[42] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 16.
[43] Ur den gällande lagstiftningens synvinkel föreligger det inget hinder att utöva också ren yrkesverksamhet i ett öppet bolag eller ett kommanditbolag, vilket under 1895 års firmaförordnings (se not 44) tid var ifrågasatt. Se *Heikonen 1930* s. 352. Till exempel advokat-, arkitekt-, revisors- och bokföraryrket kan obehindrat utövas i ett öppet bolag. Under den gamla firmaförordningens tid intogs advokaternas öppna bolag och kommanditbolag inte i handelsregistret. Se *Ylöstalo 1975* s. 42.

I verksamhet som beskattas enligt NSL är det i allmänhet fråga om näringsverksamhet som avses i ÖKL. Någon absolut tolkningsmässig bindning mellan det skatterättsliga näringsbegreppet och det bolagsrättsliga näringsbegreppet existerar dock inte. Oberoende av tolkningen av NSL, kan såsom näringsverksamhet som avses i ÖKL anses utåtriktad yrkesmässigt bedriven ekonomisk verksamhet, för vilken är karakteristisk planmässighet, kontinuitet och självständighet och som till sin omfattning inte är fullständigt betydelselös.

Den viktigaste rättsverkan, som följer av att ett bolag klassificeras som ett öppet bolag eller ett kommanditbolag, är bolagsmännens gäldsansvar. På grund härav bör synnerligen central betydelse ges åt det intryck som verksamheten ger utåt. Om den gemensamma verksamheten är organiserad på så sätt, att den åt en utomstående ger ett intryck av en skild självständig rörelse eller företag, är det ofta skäl att anse, att verksamheten utgör näringsverksamhet. Ett starkt indicium för att kriterierna för näringsverksamhet är uppfyllda är det, att delägarna i bolagets namn företar rättshandlingar med utomstående eller annars i verksamheten använder firma eller annat gemensamt kännetecken:

> *HD 1945 II 40.* Mellan A och B ansågs ha uppstått ett öppet bolag, då de på grundval av ett muntligt avtal för gemensam räkning bedrev rörelse under särskild firma ("A:s Radio-, El- och Cykelaffär").
>
> *HD 1966 II 99.* Mellan två personer ansågs ha bildats ett öppet bolag då de för gemensam räkning bedrev busstrafik.

Den näringsverksamhet som avses i ÖKL är i ekonomiskt avseende inte någon verksamhet i alldeles liten skala. I 1895 års firmaförordning[44] 9 § befriades från handelsregisteranmälan jordbukare, idkare av näring som utövas i samband med jordbruk eller som hör till hemindustri, idkare av näring som utövas för egen försörjning utan anmälan eller tillstånd enligt näringslagen, hantverkare som huvusakligen tillverkar beställningsarbeten samt tillverkare och försäljare av mat- och dryckesvaror, vilka till sin hjälp använder endast familjemedlemmar och eget husfolk. På goda grunder kan man anse, att den verksamhet i liten skala som detta upphävda lagrum beskriver inte heller då den bedrivs i bolag innebär att ett öppet bolag uppkommer, om inte annat uttryckligen har avtalats. Till exempel ett avtal om saluförande eller för-

---

[44] Förordningen om handelsregister samt om firma och prokura 22/1895.

säljning för gemensam räkning av naturprodukter eller livsmedel eller hantverksprodukter av egen tillverkning på torg eller vid sidan av vägen innebär inte uppkomsten av ett öppet bolag.

I vårt land har gårdsbruk och det därmed jämförbara fisket och renskötseln ofta ansetts vara specialfall i näringsrättslig mening. Till dessa näringar ansluter sig jordbruks-, social-, ekonomi- samt befolkningspolitika särproblem som avviker från kommersiella och industriella näringar. Prisbildningen för lantbruksprodukter har huvudsakligen inkluderats i ett särskilt lantbruksinkomstsystem, för att lantbruksbefolkningens inkomstbildning skall följa löntagarnas förtjänstutveckling. Lantbrukets beskattning och pensionssystem avviker från det som gäller för övrig företagsverksamhet. Också vid tillämpningen av ÖKL är det motiverat att anse, att för gemensam räkning bedrivet lantbruk, fiske och renskötsel inte grundar ett öppet bolag utan ett enkelt bolag[45]. I annat fall skulle största delen av gårdsbrukslägenheterna vara öppna bolag, där gårdsbruk bedrivs för äkta makars gemensamma räkning, vilka till hälften var äger gårdsbrukslägenheten. Först i det skedet, då till gårdsbruket anknyts trädgårdsodling, pälsdjursfarmning, inkvarteringsrörelse eller annan binäring i betydande omfattning eller det bedrivs i klart större omfattning än i genomsnitt, kan det vara fråga om utövande av näring som avses i ÖKL[46].

> Uthyrning av en gemensamt ägd fastighet eller bostadsaktie utgör i allmänhet inte näringsverksamhet som avses i ÖKL. Om sådan här verksamhet bedrivs i bolagsform, är det således fråga om ett enkelt bolag. Om uthyrningsverksamheten däremot omfattar flera gemensamt ägda fastigheter eller bostadsaktier och i ekonomiskt avseende bör anses vara yrkesmässig, eller om den till sin karaktär närmar sig utövande av inkvarteringsrörelse, kan det vara fråga om utövande av sådan näring som avses i ÖKL. Också gemensamt bedriven fastighetshandel — till exempel försäljning av tomter för gemensam räkning från en gemensam stomlägenhet — innebär i allmänhet ett enkelt bolag och inte ett öppet bolag. Om bolagsmännen däremot regelbundet och yrkesmässigt förvärvar fastigheter och på dem bygger eller låter bygga byggnader i försäljningsavsikt, torde det vara fråga om ett öppet bolags verksamhet.

---

[45] I Sverige leder inte utövning av näringsverksamhet underställd lantbruksbokföringslagen (1979:141) i ett bolag till uppkomsten av ett handelsbolag utan ett enkelt bolag (SvHBL 1:1.2 och 1:3.1).

[46] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 16.

Företagen sammanslår ibland sina funktioner för att spara kostnader eller uppnå konkurrensfördelar vid förverkligandet av ett visst projekt. Exempel på detta fenomen är bland annat byggnadsföretagens gemensamma entreprenader eller avgivandet av en gemensam offert för förverkligandet av en viss entreprenad samt företagens konsortier och pooler för att genomföra produktutveckling och marknadsföring. I dessa konsortier eller sammanslutningar (*joint venture*) är det inte fråga om utövande av näringsverksamhet tillsammans för gemensam räkning utan om att sammanslutningens medlemmar var och en utövar sin egen näringsverksamhet genom att tillfälligt förena därtill hörande funktioner med andra. I en gemensam entreprenad kan t.ex. en part sköta jordbyggnadsarbetena, en annan de egentliga byggnadstekniska arbetena, en tredje elarbetena o.s.v. En gemensam entreprenad förutsätter av parterna koordinering av verksamheten bland annat vad gäller offertuträkning och förvaltning av arbetsplatsen, men sammanslutningen uppträder inte i sina avtalsförhållanden som en helhet, utan var och en av medlemmarna företar för sin egen del rättshandlingarna i anslutning till projektet. Om man i sammanslutningen inte skapar en ny från parterna avskiljd verksamhetsenhet utan samarbetet begränsar sig till koordinering av delfunktioner för att åstadkomma ett gemensamt överenskommet slutresultat, är det inte fråga om ett öppet bolag utan ett enkelt bolag eller ett ännu lösare avtalsförhållande[47]:

HD 1957 II 6. En sammanslutning som två personer bildat endast för att utföra en målningsentreprenad ansågs inte vara ett öppet bolag.

2.3.4. Bolagsavtalet

En förutsättning för uppkomsten av ett öppet bolag eller ett kommanditbolag är att det föreligger ett bolagsavtal (ÖKL 1:1.1). Bolagsavtalet är formfritt, varför ett öppet bolag kan grunda sig på också ett muntligt eller konkludent avtal. Om inte någon rättshandlingsvilja att grunda ett bolagsförhållande kan påvisas, kan den gemensamma verksamheten inte anses utgöra ett öppet bolag eller ett kommanditbolag. Enligt 8 och 9 §§ HRF skall till ett öppet bolags och ett kommanditbolags grundanmälan fogas bolagsavtalet i original. Med stadgandet strävar man till att främja bruket av skriftlig form i dessa bolags bolagsavtal utan att dock skapa de problem, som intagandet av ett egentligt formstadgande i lagen skulle kunna medföra

---

[47] Om konsortiernas juridiska karaktär, se *SOU 1978:67* s. 116—117.

för dessa bolag[48]. I ÖKL finns det inga stadganden om bolagsavtalets minimiinnehåll. Ett minimikriterium som följer av sakens natur är två subjekts klart utsagda eller konkludenta viljeförklaringar om utövande av näringsverksamhet för gemensam räkning. Frågor i anslutning till bolagsavtalet behandlas närmare i kapitel 3.

> Av principen *falsa demonstratio non nocet* ("fel benämning är inte till förfång)[49] följer, att man inte kan ge avgörande rättslig betydelse åt den benämning som parterna använder om sin gemensamma verksamhet. Ett öppet bolag kan således existera också då bolagsmännen kallar sitt samverkansavtal arbetsavtal eller sammanslutning eller anmäler det till handelsregistret som en enskild rörelse som ägs av den ena bolagsmannen:
>
> *HD 1932 II 28.* Den omständigheten, att en handelsrörelse som två personer bedrev gemensamt hade antecknats i handelsregistret i enbart den enas namn, utgjorde inte hinder för att anse rättsförhållandet mellan dem vara ett bolagsförhållande.
>
> Inte heller kan ett arbets-, uppdrags- eller annat liknande rättsförhållande ändras till ett öppet bolag genom att man kallar det så[50].
>
> I vissa gränsfall torde den benämning som bolagsmännen använder om sitt rättsförhållande ha betydelse. Till exempel vid gränsdragningen mellan ett enkelt bolag och ett öppet bolag kan man ge betydelse åt den benämning som parterna använder om bolagsförhållandet och som öppet bolag anse också ett sådant bolag — till exempel ett gemensamt gårdsbruk — som annars skulle anses vara ett civilbolag. Ett motsatt förfarande, d.v.s. att man kallar ett öppet bolag för sammanslutning eller annat motsvarande, har däremot inte rättslig betydelse, eftersom bolagsmännen i ett öppet bolag inte till skada för tredje man kan disponera över sitt personliga gäldsansvar eller över andra egenskaper hos det öppna bolaget vilka anknyter till tredje mans intresse.

Till förutsättningarna för existensen av ett öppet bolag hör inte egendomsinsatser, särskild firma eller anteckning i handelsregistret. I den äldre rättslitteraturen ansågs bolagsmännens personliga gäldsansvar vara ett av det öppna bolagets kännetecken[51]. Personligt gäldsansvar är dock inte ett kännetecken för det öppna bolaget utan en rättsföljd av att en viss personsammanslutning är ett öppet bolag.

---

[48] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 18.
[49] Se *Kivimäki — Ylöstalo 1981* s. 323.
[50] Se *Nial 1983* s. 47—48. Till exempel genom att rubricera ett arbetsavtal som ett öppet bolags bolagsavtal kan man inte kringgå de arbetsrättsliga skyddsstadgandena.
[51] Se till exempel *Heikonen 1948* s. 28—30.

2.3.5. Kommanditbolag

I ett kommanditbolag är bolagssyftet och verksamhetsområdet desamma som i ett öppet bolag. Skillnaden mellan dessa bolagsformer är således den, att det i ett kommanditbolag finns minst en tyst bolagsman.

> På samma sätt som ett öppet bolag kan också ett kommanditbolag uppkomma genom ett konkludent eller muntligt avtal och en anteckning i handelsregistret är inte nödvändigt för bolagets uppkomst. På grund härav kan det uppstå gränsdragningsproblem mellan å ena sidan ett oregistrerat kommanditbolag och å andra sidan partiär försträckning och sådana olika slags finansierings-, borgens- och garantiarrangemang, vid vilka ersättningen för finansieringen eller ansvarsförbindelsen varierar i enlighet med verksamhetens resultat. I dessa fall kan det vara oklart, om kapitalet eller ansvarsförbindelsen var avsedda som insats i kommanditbolaget eller om det var fråga om överlåtelse av kapital såsom främmande kapital till en enskild rörelse. I riktning mot ett kommanditbolagsförhållande pekar följande omständigheter: placerarens eller ansvarsförbindelsens givares existens röjs för utomstående, den ersättning som han får beror på verksamhetens nettorsultat, han har getts granskningsrätt beträffande verksamheten och av omständigheterna framgår, att det inte har varit avsikten att ge honom rätt att i verksamhetsutövarens konkurs bevaka sin fordran på grundval av sin placering eller ansvarsförbindelsens realisering. Om kapitalplaceringen eller anvarsförbindelsen däremot har getts på samma villkor som för främmande kapital eller det inte har varit avsikten att den går förlorad om verksamheten visar sig vara förlustbringande, och finansiärens existens inte uttrycks utåt, är det fråga om ett rättsförhållande som stannar utanför ÖKL:s tillämpningsområde. Härvid kan man i enlighet med utländsk förebild tala om ett tyst bolag, som enligt finsk rätt dock inte torde vara en särskild avtalstyp[52].

---

[52] I finsk rätt har det tysta bolagets ställning varit osäker, vilket framgår av namnet på ÖKL:s föregångare förordningen om tysta- eller kommanditbolag (28/1864). I förordningens rubrik likställdes kommanditbolaget och det tysta bolaget. Om sammanslutningen inte kan anses vara ett kommanditbolag, torde inte karakteriserandet av en finansiärs ställning som å ena sidan ett tyst bolags tysta bolagsman och å andra sidan partiär borgenär eller borgensman ha nämnvärd materiell betydelse. I vartdera fallet blir man, då den skrivna lagen tiger om saken och då stadgade principer saknas om dessa avtalstyper, tvungen att ty sig till prövning *in casu* på basen av det ifrågavarande avtalet och allmänna obligationsrättsliga principer. Om skillnaden mellan försträckning och tyst bolag, se *Hueck 1965* s. 101—102. I finsk beskattningspraxis har det tysta bolaget likställts med försträckning: *HFD 1972 II 573*. Ett finländskt bolag deltog i ett av ett svenskt bolag ägt passagerarfartyg med en stor finansieringsandel. Andelen ansågs vara enbart en fordran.

2.4. Bolagens rättskapacitet och bolagsmännens samägande

2.4.1. Rättskapacitet

Ett öppet bolag och ett kommanditbolag kan förvärva rättigheter och ingå förbindelser samt uppträda som part inför domstolar och andra myndigheter (ÖKL 1:3). Med stadgandet har lagstiftaren för egen del jakande besvarat frågan om de öppna bolagen och kommanditbolagen är juridiska personer. Öppna bolag och kommanditbolag har således rättskapacitet då åter ett enkelt bolag inte är ett rättssubjekt[53].

Som materiellträttsliga begrepp innebär det öppna bolagets och kommanditbolagets rättskapacitet att bolaget har sin egen separata rättssfär, vartill hörande rättigheter bolaget självt utövar i sitt eget namn. Denna separata rättssfär existerar både utåt i bolagets förhållanden till tredje man samt internt mellan bolaget och bolagsmännen. Bolagsmännens verksamhet i bolagets namn och för dess räkning är verksamhet såsom bolagets lagbestämda företrädare, inte verksamhet för bolagsmännens egen räkning. På motsvarande sätt är dessa bolag civilrättsligt ansvariga, d.v.s. de kan ådra sig förpliktelser på basen av avtalsbrott eller utomkontraktuell ansvarighet.

En viktig uttrycksform för det öppna bolagets och kommanditbolagets rättskapacitet är att bolagets förmögenhet utgör en från bolagsmännens privata förmögenhet fristående egendomsmassa, som de bolagsmän som sköter bolagets angelägenheter råder över. Om bolaget tillförs fast egendom som insats eller bolaget i eget namn förvärvar fast egendom, skall bolaget beviljas lagfart. Bolagets egendom svarar inte för bolagsmännens förpliktelser och den utgör vid utmätning och konkurs en separat helhet.

---

[53] Heikonens uppfattning om det öppna bolaget som ett sk. samhands(Gesamthand)förhållande har således närmast lärdomshistoriskt intresse. Se *Heikonen 1948* s. 72—107. Såsom metodisk anmärkning bör man helt visst konstatera, att lagstiftaren genom stadgandet i ÖKL 1:3 inte har avsett att delta i diskussionen om läran om de juridiska personerna utan endast anslutit de i stadgandet individualiserade rättsverkningarna till öppna bolag och kommanditbolag. Av stadgandet är det således inte berättigat at dra sådana slutsatser, att alla juridiska personer nödvändigtvis skulle ha likadana gemensamma rättsliga egenskaper, som nu skulle gälla också öppna bolag. Med stadgandet har man inte avsett att ta ställning till frågan om karaktären av bolagsmännens äganderätt till bolagets egendom. Jfr *Nial 1983* s. 103—105 och ur allmän synvinkel också *Aarnio 1967* s. 92—118.

Som juridiska personer har de öppna bolagen och kommanditbolagen både aktiv och passiv rättskapacitet, de kan vara subjekt för både rättigheter och skyldigheter. Bolagets motpart i ett rättsförhållande kan också vara dess bolagsman. Bolaget kan vara bolagsmannens borgenär och tvärtom. Det att bolagets och bolagsmännens rättssfärer är separata syns bland annat däri, att bolaget inte svarar för bolagsmännens förpliktelser och en bolagsmans förhållande till bolagets avtalspart påverkar i sig inte heller i övrigt bolagets rättsställning:

> *HD 1935 II 13* och *HD 1944 II 177.* Ett öppet bolags egendom fick inte utmätas för en bolagsmans gäld.
>
> *HD 1974 II 17.* Person, hörande till den ena bolagsmannens i ett öppet bolag hushåll, hade orsakat skada på en bolaget tillhörig, i ett försäkringsbolag kaskoförsäkrad bil. Enär det icke i de allmänna bilförsäkringsvillkoren var föreskrivet att en dylik persons handlingar kunde inverka på *bolagets* (kurs. TW/NJ) rätt att med stöd av försäkringsavtalet få ersättning av försäkringsbolaget och då skäl icke förelåg att tolka nämnda av försäkringsbolagen uppgjorda försäkringsvillkor extensivt till försäkringsbolagets förmån, förpliktades sistnämnda bolag att utgiva försäkringsersättning till det öppna bolaget.

Processuellt sett framträder det öppna bolagets och kommanditbolagets kapacitet att vara rättssubjekt som *partsbehörighet*[54]. De deltar i rättegångar i eget namn och är i eget namn parter i förvaltningsförfarande och i förvaltningsrättslig lagskipning. Bolaget kan uppträda som motpart till en bolagsman i rättegångar och också i övrigt. I detta fall kan den bolagsman som är motpart till bolaget inte föra bolagets talan. Ur processuell synvinkel är förhållandet mellan ett öppet bolags bolagsman och det öppna bolaget i det avseendet intimare än förhållandet mellan ett aktiebolag och dess delägare, att ett öppet bolags bolagsman såsom bolagets lagstadgade företrädare är jävig att vittna i ett tvistemål, där bolaget är part[55]:

> *HD 1986 II 28.* Då domens rättskraft i ett mål angående återvinning till konkursbo sträcker sig till konkursborgenärerna var den ansvariga bolagsmannen i ett kommanditbolag, som var konkursborgenär, enligt 17 kap. 18 § 2 mom. rättegångsbalken jävig att vittna i återvinningsmålet.

---

[54] Se *Tirkkonen 1974* s. 311.
[55] Se RB 17:18.2 och 17:64 samt *Tirkkonen 1949* s. 102, 274—275.

Öppna bolag och kommanditbolag har *konkurshabilitet,* d.v.s. deras egendom kan överlämnas till konkurs. Bolagets konkurs och bolagsmännens eventuella konkurser är separata förfaranden, och bolagets konkurs förorsakar i sig inte en bolagsmans konkurs eller tvärtom:

> *HD 1930 II 520* och *HD 1940 II 366.* Bolagsmännens privata egendom hörde inte till ett öppet bolags konkursbo.

2.4.2. Rättskapacitetens begynnande och upphörande

Ett öppet bolag och ett kommanditbolag "uppkommer" (ÖKL 1:2) eller får rättskapacitet vid den tidpunkt då bolagets bolagsavtal träder i kraft[56]. Denna tidpunkt är ibland särskilt bestämd i bolagsavtalet. Om bolagsavtalet inte innehåller någon bestämmelse om ikraftträdelsetidpunken är den tidpunkt avgörande, då varje bolagsman för egen del har godkänt bolagsavtalet. Bolagsavtalet är ett avtal mellan många parter, vars bindande verkan enligt huvudregeln förutsätter att var och en part har godkänt det för egen del. Innan ett öppet bolag har erhållit rättskapacitet, kan det inte i eget namn förvärva rättigheter. Det kan inte antecknas i handelsregistret[57] och det kan inte beviljas lagfart.

Uppkomsten av ett öppet bolag och ett kommanditbolag eller erhållande av rättskapacitet innebär att alla — således både bolagsmännen, bolagets avtalsparter och allmänt personer i tredjemansställning — kan åberopa dess existens. Bolagsavtalet kan dock ha rättsverkningar också i förhållandet mellan bolagsmännen och tredje man redan före bolagets uppkomst. Om man har vidtagit åtgärder i ett sådant bolags namn, som grundats med ett suspensivt villkor, redan före avtalets ikraftträdande, kan en avtalspart ha rätt att åberopa bolagsmans gäldsansvar, om han inte visste, att bolagsavtalet ännu inte hade trätt i kraft. I bolagets interna förhållanden kan verksamhet i bolagets namn före dess uppkomst förorsaka skadeståndsskyldighet[58].

---

[56] *Hyvönen — Caselius 1972* s. 18—20, *Heikonen 1948* s. 143—147. Bevisbördan för bolagets uppkomst åligger den, som åberopar bolagets uppkomst. Om en borgenär eller en bolagsman till stöd för sitt yrkande åberopar existensen av ett öppet bolag, har han bevisbördan.

[57] Se *Huttunen 1984* s. 10.

[58] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 18, *Heikonen 1948* s. 145.

Beträffande öppna bolag och kommanditbolag har anteckning i handelsregistret inte rättsskapande eller *konstitutiv* verkan utan endast konstaterande eller *deklarativ* verkan, vilket skiljer dessa bolag från till exempel aktiebolag och andelslag. Anteckning i handelsregistret utgör således ingen förutsättning för bolagets rättskapacitet:

> *HD 1945 I 22.* Då det hade framgått, att två personer hade bildat ett öppet bolag och därefter bedrivit yrkesmässig biltrafik, inverkade den omständigheten, att bolaget inte hade antecknats i handelsregistret, inte på deras skyldighet att svara för bolagets förpliktelser.

Öppna bolag och kommanditbolag är å andra sidan enligt 3 § HRL skyldiga att göra anmälan till handelsregistret. Ansvariga för att registeranmälan görs är i ett öppet bolag alla bolagsmän och i ett kommanditbolag de ansvariga bolagsmännen (HRL 15 §). För underlåtenhet att göra handelsregisteranmälan kan dessa dömas till bötesstraff (HRL 30 §).

Ett öppet bolags och ett kommanditbolags rättskapacitet upphör vid den tidpunkt, då bolagsmännen efter bolagets likvidation har skiftat dess egendom eller då bolaget annars skall anses ha blivit upplöst. Bolagsmännen är härvid skyldiga att göra en anmälan om upplösningen till handelsregistret (ÖKL 6:5). Om man vidtar åtgärder för bolagets räkning efter dess upplösning, kan en borgenär som är omedveten om upplösningen åberopa bolagets existens trots dess upplösning ända till den tidpunkt, då bolagets upplösning har antecknats i handelsregistret och kungjorts[59].

2.4.3. Öppna bolags och kommanditbolags firma

Ett öppet bolags och ett kommanditbolags existens förutsätter civilrättsligt sett inte firma. Bolagen är dock skyldiga att anmäla sin firma till handelsregistret. Om innehållet i bolags firma har stadgats i 7 § FirmaL. I ett öppet bolags firma skall enligt stadgandet ingå orden "öppet bolag", om bolagsformen inte annars framgår av firman. I ett öppet bolags firma får inte förekomma annan persons namn än en bolagsmans. På motsvarande sätt bör av ett kommanditbolags firma framgå bolagsformen och i firman får inte

---

[59] Se *Huttunen 1984* s. 16.

förekomma annan persons namn än en ansvarig bolagsmans. En tyst bolagsmans namn får inte intas i ett kommanditbolags firma.

Enligt 15 § FirmaL får öppet bolags och ett kommanditbolags firma användas oförändrad, om bolagsverksamheten fortsätts sedan en (anvarig) bolagsman avlidit, även om den avlidnes namn ingår i firman, om inte annat har avtalats. Efter en bolagsmans utträde får hans namn behållas i bolagets firma endast om han samtyckt därtill. Enligt 13 § 2 mom. FirmaL kan firman övergå i samband med överlåtelse av näringsverksamheten också då den innehåller en bolagsmans namn, om man har avtalat om att firman övergår. Härvid skall dock till firman fogas tillägg som utvisar att firman övergått (FirmaL 16 §). Om en bolagsmans namn ingår i ett öppet bolags eller ett kommanditbolags firma, hör firman inte till bolagets konkursbo. Firma som inte hör till konkursboet får dock användas så länge som verksamheten fortsätts för boets räkning. Om ett öppet bolags eller ett kommanditbolags firma inte innehåller en bolagsmans namn, hör firman till bolagets konkursbo (FirmaL 17.2 §).

2.4.4. Bolagsmännens äganderätt till bolagets egendom

Enligt det traditionella uttrycket är bolagsmännens samägande i ett öppet bolag och ett kommanditbolag *odelbart samägande*[60]. Med odelbart samägande avses att bolagsmännen inte har äganderätt enligt kvotdelar till objekt som ingår i bolagsförmögenheten utan endast en andel i enlighet med sin bolagsandel i bolagets nettoförmögenhet. En bolagsman har inte med bindande verkan för bolaget och de andra bolagsmännen rätt att i eget namn sälja en kvotdel av en sak som hör till bolagsförmögenheten eller att utan särskilt avtal mellan bolagsmännen kräva att själv få någon viss sak som tillhör bolaget vid bolagets upplösning. I strid med *Heikonen*s ståndpunkt[61] finns det däremot ingen anledning att anse att principen om odelbart samägande är en tvingande rättsregel i öppna bolag. Bolagsmännen torde *inter partes* på ett giltigt sätt kunna avtala om, att bolagsegendomen skiftas enligt kvotdelar eller att vissa av bolagets saker hör till en viss bolagsman. Avtal

---

[60] Om odelat samägande, se *Zitting — Rautiala 1976* s. 217—219 och i fråga om öppet bolag dessutom *Heikonen 1948* s. 102—104.

[61] Se *Heikonen 1930* s. 383—384.

av det här slaget är närmast avtal som uppgörs med tanke på ett framtida skifte och de påverkar inte tredje mans ställning under bolagets verksamhet, om de inte reellt verkställs genom att den ifrågavarande saken flyttas bort från bolagets förmögenhetssfär. En sak som anvisats en viss bolagsman kan sålunda trots det ovannämnda avtalet utmätas för bolagets gäld på grund av en mot bolaget given dom, om saken inte har hunnit överlåtas till bolagsmannen. Rättshandlingar beträffande bolagsegendomen som en bolagsman har företagit i eget namn blir beroende på framtiden: deras rättsverkningar beror på, om den ifrågavarande bolagsmannen får saken vid skifte av bolagets egendom[62].

Trots att bolagets egendom utgör ett separat bo, som bolaget råder över, kan bolagsmännens rätt till bolagsegendomen dock anses som *äganderätt* i motsats till vad som är fallet i aktiebolag, där äganderätten till bolagets förmögenhet enbart hör till bolaget självt. Bolagsmännens fullständiga rätt att disponera över bolagets förmögenhet betyder att bolagsmännen, då de är eniga, fritt kan överföra egendom från bolaget till sig själva och om de så önskar skifta bolagets egendom utan att betala dess skulder. I detta avseende har äganderätten till bolagsegendomen två subjekt: å ena sidan bolaget, för vars räkning de bolagsmän som sköter bolagets förvaltning disponerar över bolagsförmögenheten och å andra sidan den helhet som alla bolagsmän utgör och som vid enighet fritt kan disponera över bolagsförmögenheten utan hinder av bolagsavtalet[63].

> Frågan om karaktären av bolagsmännens äganderätt till bolagsegendomen är ur privaträttslig synvinkel närmast av teoretisk betydelse[63a]. Praktisk betydelse har frågan om egendomsöverföringar mellan bolaget och bolagsmännen med tanke på skattepåföljderna. Beträffande stämpelskatt på överföringar av fast egendom mellan ett bolag och dess delägare har före ÖKL iakttagits en sådan praxis, att överföring från en bolagsman till bolaget beläggs med stämpel, medan överföring som baserar sig på bolagsandelen från bolaget till bolagsmannen har varit

---

[62] Jfr om motsvarande situation i oskiftat dödsbo, *Aarnio — Kangas 1983* s. 456.

[63] Jfr *HFD 1978 II 632*. En delägare i ett öppet bolag ansågs inte ha erhållit gåva av bolaget, då han av bolaget till underpris köpt andel i område, i vilket han som delägare i samma bolag vid sidan av de andra delägarna hade en oskiftad andel.

[63a] Jfr dock *HD 1988:83*, där domstolen vid tillämpningen av en inlösningsklausul i ett bostadsaktiebolags bolagsordning ansåg att överföring av aktier från ett kommanditbolag till dess enda ansvariga bolagsman inte medförde att aktierna skulle ha övergått till en utomstående ny ägare.

befriad från stämpelskatt för fastighetsöverlåtelse[64]. Den ovan framlagda uppfattningen om bolagsmännens äganderätt till bolagsegendomen leder till att ÖKL:s ikraftträdande i och för sig inte ger anledning att ändra stämpelskattepraxis i detta avseende. Denna praxis kan dock av andra skäl representera mindre motiverad tolkning av stämpelskattelagen.

2.5. Bolagets forum och statut

Ett öppet bolags och ett kommanditbolags forum regleras i RB 10:6. Stadgandets ordalydelse är följande: "Bolagsmän sökes, ther bolaget är." Trots ordalydelsen har stadgandet tolkats att avse just bolagets och inte bolagsmännens forum. Bolagets forum enligt stadgandet är den ort, där bolagets verksamhet enligt handelsregistret leds[65]. Om bolaget inte har registrerats, bör centralorten för bolagets faktiska verksamhet anses vara dess forum[66].

Vid bolagets forum skall föras talan, som gäller bolagsförhållandet eller likvidation av bolaget eller skifte av dess egendom (ÖKL 1:5). De typer av talan som härrör av bolagsförhållandet är bland annat olika slags tvister som gäller tillämpningen av bolagsavtalet, bolagets verksamhet, inlösen av bolagsandel och klandertalan mot bokslutet. Av bolagets likvidation härrör sig bland annat klandertalan mot likvidators slutredovisning och av skifte av egendomen bland annat klandertalan mot skifte som verkställts av likvidator. De ovannämnda slagen av talan gäller i allmänhet inbördes tvister mellan bolagsmännen, men de kan också gälla tvister mellan bolagsmännens successorer eller utomstående likvidatorer och bolagsmännen. Bolagets forum är i de ovannämnda tvisterna dispositivt, d.v.s. det gäller, om inte annat har avtalats.

---

[64] Insättning av egendom som insats i ett öppet bolag eller kommanditbolag är ett fång som skall beläggas med stämpelskatt. Se *HFD 1978 II 670* och *HFD 1979 II 655*. Då en bolagsman som skiftesandel ur ett personbolag får fast egendom behöver fånget inte beläggas med stämpel. Se *HFD 1970 II 623*. En vid upplösning av ett öppet bolag uppgjord skifteshandling, varmed bolagets fastighet i sin helhet gavs åt en av bolagets två bolagsmän och den andra fick en penningsumma som motsvarade fastighetens värde, utan att medel utanför bolaget skulle ha använts, ansågs inte vara en sådan överlåtelsehandling som enligt 16 § skulle beläggas med stämpel. Då en delägare i ett aktiebolag som skiftesandel ur bolaget får fast egendom skall fånget däremot beläggas med stämpel. Se *HFD 1948 II 477, 1947 I 36, 1949 II 424, 1951 II 615* och *1952 II 773*.

[65] *Se Reg.prop. 6/1987* s. 20. Domstolen på den verksamhetsort som antecknats i handelsregistret är behörig också då anteckningen inte motsvarar fakta utan bolaget i verkligheten leds från någon annan ort.

[66] Om alternativa forum till bolagets allmänna forum, se *Tirkkonen 1974* s. 269—271.

Vid bolagets allmänna forum kan också föras skadeståndstalan som avses i ÖKL (ÖKL 1:5). Den i stadgandet avsedda skadeståndstalan är talan som med stöd av ÖKL väcks mot bolagsman, verkställande direktör, likvidator och revisor. Utan särregleringen i ÖKL 1:5 skulle domstolen på svarandens hemort vara enda forum i fråga om sådan skadeståndstalan. Förordnande av likvidator skall alltid sökas hos bolagets domstol, som till denna del är den enda behöriga domstolen[67].

Hos bolagsman kan bolagets gäld sökas på grund av hans personliga gäldsansvar antingen vid bolagets domstol eller hans eget allmänna forum i enlighet med RB 10:1.1, eftersom bolagets gäld på grund av principen om att gäldsansvaret är personligt också är hans egen gäld[68]. Av bolagsmans personliga ansvar följer att av bolaget ingångna forum- eller prorogationsavtal är i kraft också gentemot bolagsmannen:

> *HD 1986 II 16.* Ett öppet bolag och dess avtalspart hade avtalat att de tvister som härflöt från ett visst avtalsförhållande skulle handläggas annorstädes än vid domstolen på den ort där bolaget drev sin verksamhet. Talan, genom vilken av en bolagsman personligen yrkades betalning för bolagets gäld, kunde föras vid den överenskomna domstolen, som inte var domstolen på bolagsmannens hemort.

Mellan bolagsmännen råder inte så kallad nödvändig processgemenskap vid sökandet av bolagets gäld hos en bolagsman[69], varför borgenären inte i ett fordringsmål mot en bolagsman behöver stämma in också de andra bolagsmännen som svarande. Nödvändig processgemenskap råder inte heller mellan bolaget och bolagsmännen utan processerna gällande bolagets förpliktelser är separata. Däremot kan man ofta anse att det råder nödvändig processgemenskap i de tvister som nämns i ÖKL 1:5 gällande bolagsförhållandet, bolagets likvidation och skifte av bolagets egendom. Med andra ord skall den bolagsman som är kärande i dessa fall såsom svarande instämma alla de bolagsmän, som inte förenar sig i käromålet[70].

---

[67] *Reg.prop. 6/1987* s. 20 och *Ltk 1/1986* s. 13—16.

[68] *Heikonen 1948* s. 322—325. Processualisterna har med avvikelse från Heikonens ståndpunkt ansett att den domstol som bestäms enligt RB 10:6 är det enda alternativet vid sökande av bolagets gäld hos en bolagsman. Se *Tirkkonen 1974* s. 252. Både teoretiska och i synnerhet praktiska processekonomiska motiveringar förordar dock Heikonens tolkning.

[69] Se *Heikonen 1948* s. 322.

[70] Jfr *Nial 1983* s. 163—164, 315—316. Om nödvändig processgemenskap (*litis consortium necessarium*), se *Tirkkonen 1974* s. 413—417.

Enligt finsk rätt bestäms bolagens personstatut enligt den så kallade *korporationsprincipen* av bolagets registreringsort, d.v.s. på bolaget tillämpas bolagsrätten i det land, i vilket bolaget är registrerat[71]. På öppna bolag och kommanditbolag som registrerats i Finland tillämpas således ÖKL. På oregistrerade öppna bolag och kommanditbolag tillämpas ÖKL, om deras förvaltnings- eller hemort är i Finland, eller om dessa inte kan utredas, om deras huvudsakliga verksamhet försiggår i Finland[72].

2.6. ÖKL:s tidsmässiga tillämpningsområde

ÖKL trädde i kraft från början av år 1989. Med lagen upphävdes det 15 kapitlet i 1734 års handelsbalk, 1864 års förordning om tysta eller kommanditbolag samt 1952 års lag om kommanditbolags ombildande till aktiebolag (ÖKL 11:1). Den nya lagen tillämpas retroaktivt också på bolag som uppkommit före lagens ikraftträdande. Beträffande vissa enskilda frågor har det dock getts särskilda övergångsstadganden (ÖKL 11:2):

— På bolagsavtal som slutits på livstid eller på längre tid än tio år innan lagen trätt i kraft skall den i ÖKL 5:2.3 stadgade upplösningsrätten tillämpas först från början av år 1999.

— Stadgandet i ÖKL 2:14 om preskriptionstid för skadeståndstalan och stadgandet i 2:16 om viss tid för väckande av klandertalan mot bokslutet tillämpas inte på beslut som fattats eller åtgärd som vidtagits under den räkenskapsperiod som börjat före 1.1.1989 och inte på bokslut som skall uppgöras för sådan räkenskapsperiod. På bokslut som gäller räkenskapsperiod som börjat före lagens ikraftträdande skall inte heller tillämpas stadgadena i 9 och 10 kapitlet om bokslut och revision.

— Om en bolagsman eller bolagets borgenär före den nya lagens ikraftträdande har vidtagit någon åtgärd, bestäms fristerna och förfaringssättet i anslutning härtill enligt den gamla lagen, även om fristen eller förfarandet skulle fortgå över årsskiftet 1988/1989. På uppsägning av bolagsavtal som har skett under den gamla lagens tid skall exempelvis tillämpas en tre månaders uppsägningstid i enlighet med den gamla

---

[71] Lagen om tillämplig lag vid avtal av internationell karaktär (466/88) gäller inte bolagsrättsliga frågor (3 § 3 punkten).

[72] Se *Kivimäki — Ylöstalo 1981* s. 188 och *Saario 1962* s. 32—33.

lagen och på motsvarande sätt skall ett kommanditbolags borgenär iaktta den gamla lagen, om bolagets ombildande till aktiebolag har inletts under den gamla lagens tid. Vid ombildande av kommanditbolag till aktiebolag, som har inletts under den gamla lagens tid, skall inte heller en bolagsmans rätt att utträda ur bolaget enligt ÖKL 8:7 vara i kraft[73].

— Till den del som den nya lagen innebär en förändring i någon dispositiv princip enligt den gamla lagen, kan det ibland vara sakenligt att tolka bolagsavtal som slutits på den gamla lagens tid på så sätt, att den gamla lagens dispositiva reglering har inkorporerats i dem. Detta gäller till exempel en bolagsmans rätt att av bolaget få ersättning för arbetsinsats, beträffande vilken en tillämpning av den motsatta dispositiva principen i den nya lagen kan vara i strid med parternas avsikter i gamla bolag.

---

[73] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 69—70.

3. Bolagsavtalet

3.1. Allmänna förutsättningar för bundenhet

3.1.1. Allmänna ogiltighetsregler

Avtal om samverkan i öppet bolag eller kommanditbolag utgör ett förmögenhetsrättsligt avtal och underlyder de rättsregler och -principer som gäller för sådana avtal. Stadgandena om ogiltighet av rättshandlingar i 3 kap. AvtL gäller sålunda även bolagsavtal. Har bolagsavtal tillkommit genom tvång, svek, ocker, misstag eller förfarande i strid med tro och heder kan en ogiltighetspåföljd göras gällande under de förutsättningar som stadgas i AvtL.

> Då man avser att grunda ett bolag med flera än två bolagsmän och det förfarande, på vilket ogiltigheten grundar sig, riktats endast mot en av bolagsmännen, uppkommer frågan, huruvida de övriga bolagsmännen inbördes skall anses bundna av bolagsavtalet. I svensk litteratur har man utgått från att bolagsavtalet i sådana fall i allmänhet måste betraktas som ogiltigt i sin helhet. Om det av avtalet eller omständigheterna framgår, att det inte utgjorde någon väsentlig förutsättning för de övriga att den bolagsman som åberopat ogiltigheten medverkar i bolaget, skulle bolagsavtalet likväl kunna bestå mellan de övriga.[1] Utgångspunkten ligger i linje med den likaledes framförda tanken att ett bolagsavtal i allmänhet blir bindande först om alla de tilltänkta bolagsmännen biträtt avtalet.[2]
>
> De synpunkter på frågan som anförts i den svenska litteraturen syns på det hela taget acceptabla. Det bör dock framhållas att lösningen att bolagsavtalet upprätthålls mellan övriga bolagsmän, trots att det konstaterats vara ogiltigt i förhållande till någon bolagsman, måste reserveras för sällsynta undantagsfall. Inte blott den omständigheten

[1] *Nial* 1983 s. 89.
[2] *Nial* 1983 s. 84.

att en bolagsman uteblir utan även den omständigheten att någon — kanske någon annan bolagsman — vid bolagets bildande använt sig av olämpliga tillvägagångssätt talar ju för att låta de övriga bolagsmännen gå fria från avtalsbundenhet.

Åberopas ogiltigheten innan bolaget hunnit inleda sin verksamhet medför den omständigheten att avtalsbundenhet uteblir inte problem som skulle avvika från dem som uppkommer då andra avtal konstateras vara ogiltiga: parternas skyldighet att prestera enligt avtalet bortfaller och sådana prestationer som utförts bör restitueras. Har bolagsmännen redan en tid hunnit verka i bolaget förutsätts däremot ofta i praktiken någon form av "likvidation" för att de sammanblandade tillgångarna och eventuellt uppkommen vinst skall kunna fördelas. Denna kan vara svår att verkställa inom ramen för en "normal" tvist angående avtalets ogiltighet, om parterna inte kan komma överens om sättet för avvecklingen av samarbetet. I utländsk litteratur har man därför framhållit att en bolagsman som kan åberopa avtalets ogiltighet bör ha möjlighet att i stället kräva likvidation av bolaget såsom ett öppet bolag eller kommanditbolag.[3] I motsats till vad som gäller t.ex. i svensk rätt innehåller ÖKL emellertid ingen lagstadgad likvidationsgrund, som skulle kunna åberopas i föreliggande fall; generalklausulen i ÖKL 5:5 har en annan utformning än dess svenska motsvarighet. Praktiska skäl och hänsynen till den bolagsmans rättsskydd, som kan åberopa ogiltighetsgrunden, talar dock för att man i Finland godtar samma lösning och ger ifrågavarande bolagsman, om han så önskar, rätt att kräva att bolaget försätts i likvidation såsom öppet bolag eller kommanditbolag i stället för att åberopa att bolagsavtalet är ogiltigt.

I detta sammanhang bör påpekas att samverkan i bolaget stundom kan medföra att en parts rätt att åberopa ogiltighetsgrunden bortfaller. Har parten fortsatt samarbetet utan att åberopa ogiltigheten inom skälig tid efter att ogiltighetsgrunden kommit till hans kännedom måste han i regel anses ha konkludent avstått från sin rätt att åberopa denna.

---

[3] Se *Nial* 1983 s. 89 f.

3.1.2. Avtalsparterna

ÖKL innehåller inga begränsningar i fråga om den personkrets från vilken bolagsmännen kan rekryteras. Detta innebär att alla fysiska och juridiska personer, såväl privaträttsliga som offentligrättsliga, kan fungera som bolagsmän i öppet bolag och kommanditbolag,[4] om inte annan lagstiftning innehåller begränsningar i detta hänseende.

Enligt 39 § 4 p. FörmL får en förmyndare inte utan domstols tillstånd ingå avtal om bolag för den omyndiges räkning. Denna begränsning gäller dock inte, då den omyndigas far eller mor fungerar som förmyndare (FörmL § 44). Föreligger inte tillstånd i fall där sådant krävs är avtalet ogiltigt (FörmL § 41). Detsamma gäller naturligtvis om den omyndige själv ingår avtal om samverkan i bolag. I vartdera fallet kan den omyndige i efterhand godkänna avtalet sedan han blivit myndig. Sådant godkännande kan också ges konkludent t.ex. genom att den omyndige också efter att han uppnått myndighetsåldern fortfar att verka i bolaget.

Utlänningar, utländska sammanslutningar och vissa finska sammanslutningar med utländska intressenter får blott med statsrådets tillstånd fungera som bolagsmän i finska öppna bolag och kommanditbolag. För ifrågavarande regler redogörs närmare nedan i kap. 12.

3.2. Avtalets form

3.2.1. Behovet av ett formkrav

Flera skäl talar för att man vid bildande av ett öppet bolag eller ett kommanditbolag borde upprätta ett skriftligt bolagsavtal. Uppstår meningsskiljaktigheter i ett bolag som fungerar endast på grundval av ett muntligt avtal kan det vara svårt att visa, eller t.o.m. att återkalla i minnet, på vilka grunder samarbetet ursprungligen inletts. En skriftlig form tvingar också

---

[4] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 17 f. Betr. den tidigare diskussionen om juridiska personers möjlighet att fungera som bolagsmän — och särskilt öppet bolags möjlighet att vara bolagsman i annat öppet bolag — se t.ex. *Heikonen* 1930 s. 354 ff., *Heikonen* 1948 s. 121 ff. och *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 18 f., 79.

bolagsmännen att vid avtalets ingående tänka genom sina relationer och skapa för bolaget bättre anpassade regleringar än vad som annars vore fallet. Skriftformen antas även i allmänhet medföra, att avtalsparter med större eftertanke överväger, huruvida de överhuvudtaget önskar ingå ifrågavarande avtal.

Dessa och liknande argument kunde åberopas för att motivera införandet av ett lagstadgat formkrav för bolagsavtal angående öppna bolag och kommanditbolag. Det föreligger emellertid även argument som talar i en motsatt riktning. Ett allmänt argument mot formkrav är deras processkapande verkningar: gränsdragningen mellan till formen giltiga och ogiltiga avtal kan vara problematisk. Viktigare är emellertid att formkrav, särskilt i fall då parterna har dålig kännedom om dem, ofta kan leda till materiellt oskäliga resultat. Avtalets ogiltighet kan hårt drabba en avtalspart som utan vetskap om de formkrav lagen uppställer ingått t.ex. ett muntligt avtal. Som tidigare framgått begagnas personbolagsformen normalt vid småbolagsverksamhet, där bolagsmännens kunskaper om gällande rätt ofta är obetydliga.

De argument som anförts mot ett formkrav berör formkrav som försetts med civilrättslig ogiltighetssanktion (ett egentligt formkrav). I ÖKL har man därför *inte* uppställt något krav på speciell form som *förutsättning för bolagsavtalets giltighet.* De argument som talar för ett formkrav har man likväl sökt beakta genom att i handelsregisterlagstiftningen uppställa ett krav på skriftlig form som *förutsättning för registrering* av bolaget.

> De krav på avtalets form som ställs då en utlänning skall bli bolagsman omtalas nedan i kap. 12.

3.2.2. Formfritt avtal giltigt

De nyssnämnda (indirekta) formkraven i handelsregisterlagstiftningen påverkar som sagt inte bolagsavtalets civilrättsliga giltighet. Ett giltigt bolagsavtal kan m.a.o. ingås på samma sätt som andra avtal, för vilka någon speciell form inte föreskrivits. Också ett bolagsavtal som ingåtts blott muntligen är giltigt och kan ligga till grund för ett öppet bolag eller ett kommanditbolag.[5]

Vidare kan ett giltigt avtal uppkomma också konkludent. En part kan

---

[5] *Reg.prop. 6/1987* s. 17.

genom sitt handlande åstadkomma att han blir bunden av ett tänkt bolagsavtal. Samverkar parter som inte ingått något uttryckligt bolagsavtal medvetet såsom faktiska bolagsmän ligger det ofta nära till hands att anse ett konkludent bolagsavtal föreligga. Ur tidigare praxis kan som exempel på situationer där konkludent bolagsavtal ansetts vara för handen bl.a. nämnas följande fall:

> *HD 1966 II 99.* Två personer hade tillsammans idkat busstrafik för gemensam räkning under beteckningen M. Peltomäki & Kumpp. Ett öppet bolag ansågs ha uppkommit.
>
> *HD 1977 II 86.* Mellan A och B, vilka fortgående levat tillsammans i gemensamt hushåll utan att ingå äktenskap men under förhållanden av äktenskaplig natur, ansågs, då de på en av dem gemensamt ägd fastighet för samfälld räkning bedrivit handel med begagnade varor, ha bildats ett öppet bolag.[6]

Då ett giltigt bolagsavtal kan ingås formfritt föreligger inte något hinder mot att man ger det delvis skriftlig och delvis muntlig form. Alla villkor för samarbetet behöver således inte framgå av ett eventuellt skriftligt bolagsavtal utan vid sidan härav kan och brukar ofta förekomma fullt giltiga muntliga överenskommelser mellan bolagsmännen. Alla sådana i olika form uppgjorda överenskommelser mellan bolagsmännen konstituerar tillsammans *bolagsavtalet i civilrättslig (vidsträckt) mening.* Vid tillämpningen av handelsregisterlagstiftningen får man emellertid, som nedan skall visas, utgå från ett mer begränsat bolagsavtalsbegrepp.

3.2.3. Formkrav vid registrering

Enligt 5 § 2 p. HRL skall i ett öppet bolags grundanmälan nämnas den dag då bolagsavtalet har undertecknats. Samma regel framgår för kommanditbolagens del av 6 § 2 p. HRL. Detta innebär, att ett öppet bolag och ett kommanditbolag kan antecknas i handelsregistret blott om ett *skriftligt* bolags-

---

[6] Också i förarbetena till ÖKL noterar man som ett exempel på konkludent bolagsavtal det fall att "personer som lever i äktenskapsliknande förhållande tillsammans utövar näringsverksamhet för uppnående av ett gemensamt ekonomiskt syfte". Samtidigt varnar man dock för ett alltför lättvindigt tillgripande av denna konstruktion: "Samarbete inom äktenskap eller ett s.k. samvetsäktenskap skall dock i allmänhet inte anses som ett öppet bolag", *Reg.prop. 6/1987* s. 17.

avtal föreligger. Detta bolagsavtal skall också inges till registermyndigheten i samband med anmälan. I 8.1 och 9.1 §§ HRF har man nämligen, med stöd i de ovan nämnda stadgandena i HRL, föreskrivit att bolagsavtalet i original skall fogas till ett öppet bolags och kommanditbolags grundanmälan.

Då bolagsmännen i ett öppet bolag och de ansvariga bolagsmännen i ett kommanditbolag (HRL § 15) under hot om bötesstraff (HRL § 30) är skyldiga att avge stadgad registeranmälan för bolaget, kan skriftformen sägas vara indirekt straffsanktionerad i HRL.

Ovan har nämnts att alla överenskommelser mellan bolagsmännen som berör bolagets verksamhet kan sägas bilda deras bolagsavtal i vidsträckt mening. Detta innebär dock inte att man vid registreringen borde visa, att det inte föreligger några muntliga överenskommelser vid sidan om det skriftliga avtalet, d.v.s. att detta representerar ett komplett bolagsavtal. Ur registreringssynpunkt är det tillräckligt att den skriftliga handling som inges till registermyndigheten fyller vissa minimikrav. Fyller avtalet dessa krav kan registrering ske. En annan sak är, att bolagsmännen t.ex. av bevismässiga skäl kan ha intresse av att göra det bolagsavtal som inges till registermyndigheten mer utförligt.

Det är inte till alla delar helt klart, vilka minimikrav som kan ställas på bolagsavtalet vid registreringen. Av naturliga skäl måste man kräva, att det av det skriftliga avtalet framgår att parterna avser att grunda ett bolag sinsemellan och vidare vilket slags bolag (öppet bolag eller kommanditbolag) avtalet gäller. Avtalet bör också innehålla uppgift om samtliga bolagsmän och deras status som ansvariga eller tysta bolagsmän samt vara undertecknat av alla parter (även de tysta bolagsmännen). Ytterligare kunde man tänkas kräva att avtalet innehåller vissa andra uppgifter som lagstiftaren bedömt vara så centrala att de förutsatts ingå i bolagets grundanmälan: bolagets firma, bolagsverksamhetens art,[7] den kommun från vilken bolagets verksamhet leds samt — i kommanditbolag — värdet av de tysta bolagsmännens egendomsinsatser angivet i pengar. Särskilt för kommanditbolagens del syns det motiverat att kräva uppgift om alla de sagda omständigheterna i bolagsavtalet, då själva grundanmälan för kommanditbolaget blott skall under-

---

[7] Helt allmänna uppgifter om bolagsverksamhetens art är härvid inte tillräckliga. Avtal enligt vilka bolagsverksamheten skall omfatta "näringsverksamhet", "handel", "produktion" l.dyl. är uppenbarligen alltför ospecificerade för att fylla de krav man kan ställa på bolagsavtalet. Jfr betr. angivandet av föremålet för bolagets verksamhet i aktiebolags bolagsordning t.ex. *Koski — af Schultén* I 1984 s. 38 f.

tecknas av de ansvariga bolagsmännen (HRL § 15.1 p. 3, § 16.1). I ett öppet bolag, där grundanmälan skall undertecknas av samtliga bolagsmän (HRL § 15.1 p. 2, § 16.1), är det mer tveksamt, huruvida man bör kräva att de sagda omständigheterna också bör framgå av själva bolagsavtalet.

> Då bolagsavtalet blott skall fogas till grundanmälan kan inte registermyndigheten anses ha någon skyldighet att kontrollera avtalets lagenlighet till alla delar. Föreligger det t.ex. en konflikt mellan någon bestämmelse i avtalet och tvingande lagstiftning utgör detta inte någon grund för att avslå registeranmälan. Blott i fråga om de omständigheter som skall antecknas i själva registret — vilka också skall ingå i grundanmälan — bör registermyndigheten undersöka avtalets lagenlighet[8] samt dess överensstämmelse med uppgifterna i grundanmälan.

De inlämnade bolagsavtalen är offentliga handlingar och envar som har intresse att stifta bekantskap med dem har således möjlighet härtill. Bolagsavtalen införs emellertid inte i själva handelsregistret och kungörs heller inte i handelsregistertidningen. Detta innebär att uppgifter som framgår blott av bolagsavtalet inte skall anses ha kommit till tredje mans kännedom på det sätt som stadgas i 26.1 § HRL. Dessa uppgifter erhåller heller inte den offentliga trovärdighet som de kungjorda registeruppgifterna har.[9] Vid en tvist om bolagsavtalets innehåll ligger dock bevisbördan angående eventuella ändringar och kompletteringar av det till registret inlämnade avtalet naturligtvis på den som åberopar sådana ändringar eller kompletteringar.

3.3. Avtalsfriheten angående avtalets innehåll

3.3.1. Allmänt

Då man i ÖKL ville bibehålla det öppna bolaget och kommanditbolaget som en flexibel organisationsform för småföretagsamhet är det naturligt att man i fråga om bolagets inre organisation utgick från en vidsträckt avtalsfrihet.

---

[8] Så även *KM 1983:56* s. 68.
[9] Så även *KM 1983:56* s. 68.

Bolagsmännen skulle ges möjlighet att själva genom bolagsavtalet reglera sina inbördes förhållanden. Endast i några enstaka fall där starka skäl talar för ett tvingande skydd av den enskilda bolagsmannens intressen har man avvikit från denna princip. Sådana skäl har bedömts föreligga åtminstone i följande fall:

(a) Bolagsmans rätt att granska bolagets bokföring och få uppgifter om bolagets verksamhet (ÖKL 2:15) kan inte begränsas genom avtal.

(b) Bolagsmans rätt att klandra bolagets bokslut (ÖKL 2:16 och 7:7) kan inte heller inskränkas genom avtal.

(c) Bolagsman har enligt ÖKL 5:2.3 oberoende av vad avtalet innehåller om avtalstiden rätt att säga upp bolagsavtalet då tio år förflutit från dess ingående.

(d) Bolagsmans rätt att kräva likvidation då förutsättningarna för bolagsförhållandet upphört (ÖKL 5:5) kan inte fråntas honom genom bestämmelse i bolagsavtalet.

Sådana stadganden i ÖKL som uppbärs av ett offentligt intresse, såsom stadgandena om bokföring samt reglerna om obligatorisk revision i större bolag, kan naturligtvis inte heller försättas ur spel genom avtal mellan bolagsmännen. Av allmänna principer följer också att avtal mellan parterna har begränsade verkningar gentemot tredje man. I denna — men blott i denna — mening kan man säga, att stadgandena om företrädande av bolaget (jfr dock ÖKL 3:1.2) och om bolagsmans gäldsansvar samt vissa stadganden angående likvidation kan betraktas som tvingande.

Då förhållandena kan vara mycket olikartade i olika öppna bolag och kommanditbolag är det ofta skäl för bolagsmännen att utnyttja den vidsträckta avtalsfriheten och anpassa regleringen till de krav den aktuella situationen ställer. Detta gäller speciellt bolagsmännens ekonomiska relationer: lagens stadganden om delning av vinst och förlust och om fördelning av egendomen vid upplösning av bolaget är allmänt hållna och därigenom mindre väl anpassade till alla de olika bolag som i praktiken kan förekomma. I småbolagskommissionens betänkande rekommenderar man också uttryckligen att bolagsmännen träffar avtal om fördelningen av vinst och förlust.[10] Samtidigt är det naturligtvis skäl att avtala om andra aspekter av de ekonomiska relationerna mellan bolagsmännen och bolaget, såsom bolagsmans rätt till arvode och rätt till ersättning för omkostnader han haft för bolagets räk-

---

[10] *KM 1983:56* s. 34.

ning. I ÖKL utgår man också från att man i bolagsavtalet träffar överenskommelse om bolagsmännens insats i bolaget (ÖKL 2:6).

I tillägg härtill är det skäl för parterna att överväga, huruvida man i avtalet behöver från lagen avvikande bestämmelser om beslutsfattandet i bolaget samt om bolagets förvaltning i övrigt, om den tid bolagsavtalet skall gälla och om uppsägning av avtalet samt om möjligheterna att överlåta andelar i bolaget. Också andra bestämmelser kan visa sig användbara; det förekommer t.ex. bolag i vilka man ansett det befogat att avtala om lösning av eventuella inbördes tvister med hjälp av skiljemannaförfarande.[11]

3.3.2. Jämkning av bolagsavtal

Avtalsfriheten vid ingående av bolagsavtal är liksom vid andra förmögenhetsrättsliga avtal begränsad av den avtalsrättsliga skälighetsprincipen. Generalklausulen om jämkning av oskäliga avtal i 36 § AvtL gäller även bolagsavtal.[12]

> För undvikande av missförstånd bör här påpekas, att jämkning inte kommer i fråga endast då avtalet var oskäligt redan då det ingicks. Jämkning är möjlig även då man ingått ett helt skäligt bolagsavtal men dess tillämpning senare skulle leda till ett oskäligt resultat antingen för att förhållandena generellt förändrats eller för att det i den aktuella tillämpningssituationen föreligger speciella omständigheter som gör resultatet oskäligt.[13]

Jämkningsfrågan kan tänkas bli aktuell i två tämligen olika situationer. Dels är det i princip möjligt att jämka bolagsavtalet under bolagets bestånd så att den *framtida verksamheten* i bolaget regleras av det förändrade avtalet och dels kan jämkning komma i fråga i samband med bolagets *upplösning.*

De öppna bolagens och kommanditbolagens karaktär av små bolag, i vilka parterna förutsätts idka ett nära och förtroendefullt samarbete, medför i praktiken betydande begränsningar för möjligheterna att jämka bolagsavtalet *för framtiden.* I princip föreligger inget hinder mot att domstolen

---

[11] Se *KM 1983:56* s. 117, 119.

[12] *Reg.prop. 6/1987* s. 4. Se närmare betr. jämkning av bolagsavtal och bolagsordningar *Wilhelmsson* 1984a.

[13] Se härom t.ex. *Wilhelmsson* 1984 b. s. 84 ff. och 78f.

förklarar någon bestämmelse i bolagsavtalet vara overksam eller ändrar innehållet i någon bestämmelse utan att detta samtidigt leder till en upplösning av bolaget. I praktiken är det likväl ofta svårt att tänka sig att parterna efter en jämkningsprocess kunde fortsätta det nära samarbete som bolagsavtalet förutsätter. Uppstår under bolagets bestånd tvister angående bolagsavtalets skälighet är den naturliga konsekvensen ofta den att man upplöser bolaget eller att någon part drar sig ur bolaget. Ifall bolagsavtalet är utformat så att den part som drabbas av oskäligheten inte har möjlighet att tillräckligt snabbt säga upp bolaget kan han jämkningsvägen söka erhålla den nödiga rätten till uppsägning. Man har i andra sammanhang konstaterat att generalklausulen i 36 § AvtL vid behov kan utnyttjas som ett medel för att ge en part möjlighet att lösgöra sig från ett långvarigt avtal som är oskäligt.[14]

> Ofta torde redan ÖKL 5:5 ge bolagsman tillräckliga möjligheter i den sistnämnda situationen.

I kommanditbolag förefaller de faktiska möjligheterna att jämka bolagsavtalet för framtiden i förhållandet mellan de ansvariga bolagsmännen och de tysta bolagsmännen samt i förhållandet mellan de tysta bolagsmännen inbördes vara större än vad som nyss sagts. En tyst bolagsman är ju i många bolag inte delaktig i det nära samarbetet och behöver inte heller — p.g.a. avsaknaden av fullt gäldsansvar — stå i ett gott förtroendeförhållande till övriga bolagsmän.

> I småbolagskommissionens betänkande betonar man, att jämkning av bolagsavtalets bestämmelser angående bolagets förvaltning och representation bör ske med försiktighet.[15] Är förvaltningsstrukturen i bolaget oskälig är den naturliga lösningen i flertalet fall en jämkning av bestämmelserna om avtalstiden så att den bolagsman som drabbas av oskäligheten kan dra sig ur bolaget. — I detta sammanhang kan nämnas, att man i den allmänna debatten angående oskäliga avtalsvillkor som ett exempel på avtalsvillkor som ofta måste anses oskäliga har nämnt klausuler som ger den ena parten en ensidig beslutsmakt angående väsentliga frågor.[16]

---

[14] *Wilhelmsson* 1984b s. 85, 93 f.
[15] *KM 1983:56* s. 26.
[16] Se *Wilhelmsson* 1984b s. 93, 120.

I praktiken aktualiseras frågan om en jämkning av bolagsavtalet normalt i fall där en bolagsman står i beråd att dra sig ur bolaget eller har dragit sig ur bolaget eller då bolaget upplöses. I sådana fall kan naturligtvis många olika slags bestämmelser i bolagsavtalet tänkas leda till oskälighet mot någon bolagsman. Som exempel på bestämmelser som kan vara utformade så att jämkning bör tillgripas har i småbolagskommissionens betänkande nämnts klausuler om skadeståndsskyldighet, vinstdelning, delning av bolagets egendom och likvidation av bolaget.[17] Då man i detta skede av bolagets livscykel behandlar jämkningsfrågan syns situationen inte avvika från den som råder då avtal i allmänhet jämkas. På grundval av en helhetsbedömning av situationen, där man har att beakta hela avtalsinnehållet, parternas ställning, förhållandena då bolagsavtalet ingicks och de förändringar som inträffat därefter samt övriga omständigheter, skall avgöras i vilken mån avtalet kan anses leda till oskälighet mot ifrågavarande part. I fråga om den närmare innebörden av dessa kriterier får hänvisas till den allmänna litteraturen angående jämkning av oskäliga avtal.[18]

3.4. Ändring av bolagsavtal

3.4.1. Allmänt

3.4.1.1. Form

Då bolagsavtalet ur civilrättslig synvinkel sett är ett formfritt avtal är det givet att bolagsavtalet också kan ändras i fri form. Bolagsmännen kan muntligen överenskomma om ändringar också i ett skriftligt avtal och även konkludenta ändringar av avtalet är möjliga. Har man i bolaget en längre tid verkat på ett sätt som avviker från det avtalade och har alla bolagsmän deltagit i denna verksamhet — eller åtminstone varit medvetna om den och underlåtit att protestera mot den — kan detta ofta anses konstituera en konkludent ändring av bolagsavtalet på ifrågavarande punkt.[19]

---

[17] *KM 1983:56* s. 26.
[18] Se *Wilhelmsson* 1984b kap. 5 och 7 och där angivna källor.
[19] *Reg.prop. 6/1987* s. 19.

Av handelsregisterlagstiftningen följer dock, på samma sätt som då bolagsavtalet ingås, ett krav på utnyttjande av skriftlig form i viss omfattning. Enligt 14.2 § HRL skall nämligen ändringsanmälan göras, om ändring sker i ett öppet bolags eller ett kommanditbolags bolagsavtal och av 19 § HRF följer att man till ändringsanmälan skall foga bolagsavtalet till de ändrade delarna.[20] Detta förutsätter m.a.o. att ändringen givits skriftlig form. Straffstadgandet i 30 § HRL är tillämpligt också i föreliggande fall, varför det kan sägas föreligga en med bötesstraff sanktionerad indirekt skyldighet att utnyttja skriftform vid ändring av bolagsavtal. Civilrättslig ogiltighetsverkan har detta formkrav inte.

> Den sagda registerrättsliga anmälningsplikten bör inte göras onödigt omfattande. Ändringsanmälan behöver knappast göras i andra fall än då man genomför en ändring av det skriftliga bolagsavtal som inlämnats till registermyndigheten. Bolagsmännens inbördes överenskommelser i andra frågor, som ju utgör del av det civilrättsliga bolagsavtalet i vidsträckt mening, behöver i regel inte anmälas.
>
> Formkraven vid ändring av bolagsavtal i bolag med utländsk eller därmed jämställbar bolagsman berörs nedan i kap. 12.

3.4.1.2. Krav på enighet

Det är en avtalsrättslig självklarhet att ett avtal som huvudregel kan ändras blott genom medverkan av alla avtalsparter. Inom den utvecklade associationsrätten är utgångspunkten en annan: ett aktiebolags bolagsordning och ett andelslags stadgar kan inom vissa gränser genom beslut av kvalificerad majoritet ändras med bindande verkan också för den som motsätter sig ändringen. P.g.a. personbolagens i regel ringa antal delägare och deras formfria uppbyggnad har man för deras del valt den avtalsrättsliga utgångspunkten. Enligt ÖKL 1:4.1 är en ändring av bolagsavtalet giltig endast om alla bolagsmän har omfattat ändringen.

> Stadgandet innebär att en ändring som inte biträtts av alla bolagsmän inte kan åberopas mot dem som inte samtyckt till ändringen. Däremot är det naturligtvis inte uteslutet att de bolagsmän som deltagit i överenskommelsen i något fall kan åberopa den gentemot varandra. Ofta kan man dock förmodligen anta att de bolagsmän som samtyckt till ändringen har förutsatt att den för att bli gällande bör omfattas av samtliga bolagsmän.

---

[20] *Reg.prop. 6/1987* s. 70.

I 7 kap. ÖKL ingår inte någon särregel om ändring av bolagsavtal i kommanditbolag. Detta innebär att också de tysta bolagsmännen i ett sådant bolag bör ge sitt samtycke till ändringen.

> Vid remissbehandlingen av förslaget till ny lagstiftning om personbolag kritiserade vissa remissinstanser denna lösning och hävdade att den gav de tysta bolagsmännen ett alltför starkt inflytande över bolaget. Vid det fortsatta lagberedningsarbetet fann man dock inte skäl att av denna anledning genomföra några ändringar i förslaget, då bolagsmännen själva i samband med bildningen av bolaget lätt kunde tillgodose eventuella behov av att begränsa de tysta bolagsmännens inflytande.
>
> Två utvägar står här till buds:
> (a) Dels kan man göra det skriftliga bolagsavtal som undertecknas av samtliga bolagsmän relativt kortfattat och därigenom utgå från att de ansvariga bolagsmännen sinsemellan fattar beslut om övriga frågor. Denna metod är dock inte vattentät: som tidigare framgått kan stadgad praxis i bolaget under vissa omständigheter uppfattas som en konkludent komplettering av bolagsavtalet som i sin tur kan ändras blott med den tysta bolagsmannens samtycke. Vidare är lösningen såtillvida mindre lyckad att det ju ofta är angeläget för bolagsmännen att relativt utförligt reglera sina förhållanden i det skriftliga bolagsavtalet. Som ovan anförts följer vidare av handelsregisterlagstiftningen att vissa centrala omständigheter bör omnämnas i det skriftliga avtalet.
>
> (b) En för de inblandade parterna klarare utväg är den att man utnyttjar avtalsfriheten i frågan och helt enkelt i bolagsavtalet intar en klausul som ger de ansvariga bolagsmännen rätt att inom avtalade gränser ändra bolagsavtalet utan den tysta bolagsmannens medverkan.

Regeln att alla bolagsmäns medverkan till ändring av bolagsavtalet förutsätts är som nyss nämnts dispositiv (ÖKL 1:4.3). Bolagsmännen kan sålunda i bolagsavtalet inta bestämmelser enligt vilka avtalet kan ändras t.ex. utan medverkan av de tysta bolagsmännen eller genom beslut av en enkel eller kvalificerad majoritet av bolagsmännen.[21]

Skälighetsprincipen (se ovan 3.3.2.) sätter naturligtvis vissa gränser för giltigheten av sådana bestämmelser: klausuler som ger vissa bolagsmän rätt att ensidigt ändra väsentliga delar av bolagsavtalet kan lätt bli föremål för jämkning.

---

[21] I flera s.k. "kommanditaktiebolag" förekommer klausuler, enligt vilka ändring av bolagsavtalet ("bolagsordningen") förutsätter samtycke av de ansvariga bolagsmännen samt därtill beslut av kvalificerad majoritet på bolagsstämma.

I småbolagskommissionens betänkande sägs det vara givet att en bestämmelse som möjliggör ändring av bolagsavtal genom majoritetsbeslut inte giltigt kan utnyttjas så att majoriteten minskar minoritetens rätt att delta i själva beslutsprocessen i bolaget genom att t.ex. frånta minoriteten dess rösträtt.[22] I regeringens proposition är man försiktigare: om bolagsavtalet utan begränsningar möjliggör ändringar genom majoritetsbeslut skulle man i princip utan samtycke av alla bolagsmän kunna ändra t.o.m. reglerna om själva beslutsfattandet och rätten att delta i skötseln av bolagets angelägenheter. Generalklausulen i 36 § AvtL kan dock begränsa dessa möjligheter.[23] I detta motivuttalande förefaller man inte i tillräcklig mån ha beaktat den bolagsrättsliga likhetsprincipen (se nedan 4.2.2.2.p.b), som snarast talar för den mer strikta linje som småbolagskommissionen rekommenderade.

3.4.2. Överlåtelse av rättigheter i bolaget

3.4.2.1. Överlåtelse av bolagsandel

Överlåter någon sin andel i bolaget till en ny bolagsman eller intar man en ny bolagsman i bolaget i tillägg till den tidigare delägarkretsen innebär detta alltid samtidigt att bolagsavtalet ändras. Redan av reglerna om ändring av bolagsavtalet följer därför att sådana åtgärder med giltig verkan gentemot samtliga bolagsmän (bolaget) kan vidtas blott med alla bolagsmäns samtycke.

För att ytterligare framhäva, att det i fråga om möjligheterna att överlåta andel i öppet bolag och kommanditbolag råder en huvudregel som avviker från den som gäller för aktiebolagens del har man i ÖKL 1:4.2 uttryckligen stadgat, att överlåtelse av en bolagsandel eller en del av den är utan verkan gentemot bolaget om inte alla bolagsmän ger sitt samtycke till överlåtelsen. Skälet för att man valt denna utgångspunkt för den personbolagsrättsliga regleringen ligger, förutom i att den överensstämmer med långvarig tradition, i det nära förtroendeförhållande och personliga samarbete som förutsätts förekomma inom ramen för personbolag.

Detta innebär inte, att en bolagsman är helt skyddad mot att utomstående inträder i bolaget mot hans vilja. ÖKL 1:4.2 gäller nämligen blott frivilliga överlåtelser. Vid bolagsmans död och vid bolagsmans konkurs erhåller dödsboet respektive konkursboet vissa rättigheter i bolaget. Vidare kan bolags-

---

[22] *KM 1983:56* s. 25.
[23] *Reg.prop. 6/1987* s. 19.

andel utmätas för bolagsmans gäld.[24] I de nämnda fallen ger förändringen likväl möjlighet till likvidation av bolaget eller alternativt inlösen av ifrågavarande bolagsandel. Frågan behandlas därför närmare nedan i kap. 9.

Stadgandet om alla bolagsmäns samtycke som förutsättning för överlåtelse av bolagsandel gäller också i full utsträckning för tysta bolagsmän i kommanditbolag. Detta betyder dels att också dessa bolagsmäns samtycke till en överlåtelse bör införskaffas och dels att även överlåtelse av tyst bolagsmans andel kräver samtycke av alla bolagsmän.

Då en ändring av bolagsavtal kan ske formfritt med civilrättslig verkan inter partes[25] är det givet att också samtycke till överlåtelse av bolagsandel kan ges i vilken form som helst. Samtycket kan ges såväl innan överlåtelsen ägt rum som efter överlåtelsen.[26] Den civilrättsliga formfriheten syns emellertid även här suppleras av ett registerrättsligt formkrav. Då frivilliga förändringar av delägarkretsen ju innebär en ändring av bolagsavtalet bör bolagsmännen i samband med anmälan om registrering av förändringen i enlighet med det som sagts ovan tillställa registret ett skriftligt avtal om förändringen.

> Om det ursprungliga bolagsavtalet innehåller en klausul, enligt vilken en bolagsman har rätt att överlåta sin bolagsandel utan övriga bolagsmäns samtycke (se nedan), och har överlåtelsen skett i enlighet med denna klausul, föreligger inte någon ändring av bolagsavtalet. I detta fall skulle alltså till registeranmälan — som också här är obligatorisk — inte behöva fogas något särskilt skriftligt avtal om förändringen av delägarkretsen.

Också regeln att alla bolagsmäns samtycke utgör en förutsättning för överlåtelse av bolagsandel är enligt ÖKL 1:4.3 dispositiv. Ingenting hindrar, att man i bolagsavtalet intar bestämmelser som gör andelarna — eller t.ex. de tysta bolagsmännens andelar — fritt överlåtbara,[27] att man föreskriver att överlåtelse kan godkännas med majoritetsbeslut eller att man på annat sätt modifierar lagens krav.

---

[24] Se ur tidigare praxis särskilt *HD 1975 II 29* samt *Heikonen* 1948 s. 223 ff. Också i ÖKL har man utgått från att utmätning av bolagsandel kan ske även om andelen inte kan överlåtas genom frivillig överlåtelse (arg. ÖKL 5:1, 5:3 och *Reg.prop. 6/1987* s. 20). Däremot kan inte egendom i bolaget utmätas för bolagsmans gäld.

[25] I tredjemansrelationen gäller naturligtvis andra regler, se betr. utträdande bolagsmans kompetens att företräda bolaget nedan avsnitt 7.2.1. och om hans gäldsansvar nedan avsnitt 8.1.3.

[26] Så även *Heikonen* 1948 s. 217, *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 41.

[27] Sådana klausuler bör naturligtvis som undantag tolkas strikt: så bör t.ex. en klausul som medger en överlåtelse av bolagsandel i regel inte uppfattas medge även en överlåtelse av en del av bolagsandelen, se även *Heikonen* 1948 s. 218.

> I praktiken förekommer det stundom att man i kommanditbolag gör just den tysta bolagsmannens andel fritt överlåtbar eller att man vid överlåtelse förutsätter blott de ansvariga bolagsmännens samtycke.[28]

I förhållandet mellan överlåtare och förvärvare medför uteblivet samtycke — i fall där detta förutsätts — normalt att överlåtelseavtalet blir ogiltigt.[29]

> Beträffande de särskilda regler som gäller för överlåtelse av bolagsandel i bolag med utländsk bolagsman kan hänvisas till kap. 12.

3.4.2.2. Överlåtelse av ekonomiska rättigheter i bolaget

Också i svensk rätt gäller ett förbud mot överlåtelse av bolagsandel utan övriga bolagsmäns samtycke. Enligt 21.1 § SvHBL har en sådan överlåtelse dock vissa verkningar mot bolaget. Man kan därför säga att en bolagsman enligt svensk rätt har möjlighet att överlåta sina ekonomiska rättigheter i bolaget utan övriga bolagsmäns samtycke.

I Finland är man mer restriktiv i detta hänseende.[30] Då överlåtelse av en bolagsandel "eller en del av den" enligt ÖKL 1:4.2 är utan verkan gentemot bolaget om inte samtycke av övriga bolagsmän erhålls saknar också en överlåtelse av endast de ekonomiska rättigheterna i bolaget verkan gentemot bolaget enligt finsk rätt,[31] om inte annat föreskrivs i bolagsavtalet.

Detta innebär, att en bolagsman inte — i motsats till vad som gäller i svensk rätt — utan samtycke av övriga bolagsmän kan överlåta sin rätt att t.ex. säga upp bolaget eller på annat sätt kräva dess upplösning. En överlåtelse av en rätt till eventuell utdelning vid en framtida upplösning av bolaget liksom också en överlåtelse av eventuella i framtiden aktualiserade krav på vinstutdelning eller arvode för verksamhet i bolaget saknar likaså bindande verkan mot bolaget. Bolaget är m.a.o. inte skyldigt att registrera eventuella förvärvare

---

[28] Se *KM 1983:56* s. 115 f.

[29] Då överlåtelseavtalet underlyder allmänna avtalsrättsliga och köprättsliga regler kan det naturligtvis stundom vara ogiltigt även av annan anledning, se t.ex. *HD 1961 II 52:* En bolagsman i ett öppet bolag hade sålt sin andel åt en utomstående. Efter talan, som väckts endast mot säljaren, förklarades köpet hävt, då man vid köpslutet svikligen hade uppgivit bolagets ekonomiska situation vara bättre än den i verkligheten var.

[30] Laggranskningsrådet hade på denna punkt velat genomföra en reglering mer lik den svenska modellen, se *LTK 1/1986* s. 10 ff.

[31] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 19.

av ekonomiska rättigheter och kan utan hinder av överlåtelsen med befriande verkan prestera ifrågavarande belopp till överlåtaren av rättigheterna (bolagsmannen).

> På grundval av allmänna obligationsrättsliga principer om borgenärsskifte kan en bolagsman likväl efter att han erhållit en konkret fordran mot bolaget — t.ex. efter att beslut om vinstutdelning fattats — överlåta denna fordran till tredje man. Verkan av denna överlåtelse i förhållandet mellan förvärvaren och bolaget (gäldenären) regleras av principerna i 3 kap. lagen om skuldebrev.

Även om en överlåtelse av rättigheter i bolaget kan vara overksam i förhållande till bolaget p.g.a. uteblivet samtycke av övriga bolagsmän hindrar detta inte att en sådan överlåtelse kan vara bindande för parterna. Överlåtaren kan på grundval av avtalet i förhållande till förvärvaren vara skyldig att tillse att eventuella ekonomiska förmåner ur bolaget tillfaller denne.[32]

> Då ett sådant avtal med en utomstående lätt kan leda till att den ifrågavarande bolagsmannens eget intresse för bolagets verksamhet försvagas, kan avtalet i många fall ge de övriga bolagsmännen rätt att med stöd av generalklausulen i ÖKL 5:5 kräva likvidation av bolaget eller inlösen av den ifrågavarande bolagsmannens andel.[33]

---

[32] Se även t.ex. *Reg.prop. 6/1987* s. 19. — Också en s.k. *"underdelägare"* (alaosakas) står endast i avtalsförhållande till ifrågavarande bolagsman, se *Reg.prop. 6/1987* s. 20, *Heikonen* 1948 s. 227 f. och *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 43 samt även *Nial* 1983 s. 235.

[33] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 20. Delger bolagsmannen sin avtalspart sådan information angående bolaget som bör hållas hemlig innebär detta också ett brott mot hans skyldigheter gentemot bolaget (*ibid.*).

4. Bolagets förvaltning

4.1. Inledning

Till bolagets förvaltning hör en mångfald olika åtgärder. Till förvaltningen hänförs t.ex.

— rent faktiska åtgärder avseende bolagets egendom, t.ex. reparation av bolagets fastighet,
— ledningen av arbetet i bolaget,
— rättshandlingar mellan bolaget och tredje man, såsom inköp av varor för bolagets räkning och försäljning av bolagets produkter samt
— rättshandlingar mellan bolag och bolagsman, såsom utbetalning av förvaltningsarvoden och vinst.

Alla åtgärder som bolagsmännen kan företa i samband med bolagets verksamhet faller likväl inte inom ramen för förvaltningsbegreppet. Utanför förvaltningen faller t.ex. beslut som kan anses innebära en ändring av bolagsavtalet och beslut om bolagets upphörande eller om inlösen av någon bolagsmans andel i bolaget. De regler som gäller för beslut av denna karaktär behandlas i andra sammanhang.

När man diskuterar rättshandlingar som bolagsmannen utför för bolagets räkning bör man skilja mellan det *inre rättsförhållandet* mellan bolagsmännen (eller mellan bolaget och bolagsmannen) å ena sidan och det *yttre rättsförhållandet* mellan bolaget och den tredje man mot vilken rättshandlingen riktar sig å den andra sidan. Bolagsmannens befogenhet i förhållande till andra bolagsmän att företa rättshandlingar för bolagets räkning kan vara en annan än hans behörighet att binda bolaget vid en rättshandling i förhållande till tredje man. Även om bolagsmannens befogenhet att företa rättshandlingar för bolagets räkning t.ex. begränsats genom avtal mellan bolagsmännen kan en rättshandling som han företar i strid med detta avtal ofta bli bindande för bolaget gentemot tredje man.

Med bolagsmans *förvaltningsbefogenhet* avses blott hans rätt att handla på grundval av det inre rättsförhållandet. Överskrider bolagsmannen sin förvaltningsbefogenhet kan detta leda till skadeståndsskyldighet gentemot bolaget och/eller till att övriga bolagsmän kan erhålla rätt att kräva bolagets

försättande i likvidation. Däremot påverkar omfattningen av bolagsmannens förvaltningsbefogenhet inte förhållandet till en tredje man som inte känner till, hur befogenheten avgränsats. Bolagsmans *behörighet att företräda* bolaget avgör, huruvida bolaget blir bundet gentemot tredje man av en rättshandling som bolagsmannen företar. I detta kapitel diskuteras blott bolagsmans förvaltningsbefogenhet (det inre rättsförhållandet), medan hans behörighet att företräda bolaget behandlas senare i kap. 7.

I det föreliggande kapitlet behandlas endast bolagets *förvaltningsstruktur*. Här diskuteras m.a.o. frågan, vilken befogenhet bolagsmännen har att verka i bolaget, vilka bolagsorgan som kan förekomma och deras befogenheter o.s.v. Frågan, *hur* bolagsmännen bör och får utnyttja sin befogenhet — hur bolagets intressen bör iakttas, vilken grad av aktsamhet som krävs av bolagsmännen m.m. — samt vilka sanktioner som kan drabba en bolagsman som bryter mot sina förpliktelser gentemot bolaget, berörs däremot närmare först i kap. 6.

Redan i detta skede är det skäl att betona, att det råder en *vidsträckt avtalsfrihet* beträffande förvaltningen av öppna bolag och kommanditbolag. De stadganden som berör bolagets förvaltning är med ett undantag — stadgandet om bolagsmans granskningsrätt i ÖKL 2:15 — fullständigt dispositiva. Detta innebär att bolagsmännen i sitt inbördes förhållande genom bolagsavtalet fritt kan utforma bolagets förvaltning på det sätt de finner lämpligt. Bolagsmännens förvaltningsbefogenhet liksom också deras vetorätt kan genom avtal begränsas, förvaltningen kan anförtros åt särskilda av lagen okända bolagsorgan såsom t.ex. styrelse, man kan avtala om en gemensam förvaltning av bolaget o.s.v. Är bolagsmännen eniga kan de naturligtvis också i enskilda situationer avvika från de regler om förvaltningen som gäller enligt lagen eller bolagsavtalet. Vissa gränser för avtalsfriheten följer dock av den allmänna skälighetsprincipen.

4.2. Bolagsmans förvaltningsbefogenhet

4.2.1. En personlig befogenhet

Tidigare har flera gånger framhållits att samverkan i öppet bolag och kommanditbolag normalt måste bygga på ett gott förtroendeförhållande

mellan parterna. Varje bolagsman måste kunna lita på de övriga bolagsmän som deltar i förvaltningen av bolaget. Mot denna bakgrund är det naturligt att man inom personbolagsrätten utgått från att den förvaltningsbefogenhet som tillkommer en bolagsman är en *personlig* befogenhet. Enligt ÖKL 2:2.1 får sålunda en bolagsman inte sätta någon annan i sitt ställe för att sköta bolagets angelägenheter. En bolagsman kan inte befullmäktiga någon annan person att för hans räkning vidta förvaltningsåtgärder i bolaget.

Förbudet för bolagsman att sätta annan i sitt ställe gäller formellt hans *aktiva förvaltningsbefogenhet;* det kan likväl antas innefatta också ett förbud mot en generell delegation av bolagsmans rätt att vid behov förhindra en annan bolagsman från att vidta en viss förvaltningsåtgärd (hans *förbudsrätt).* Vidare kan förbudet att sätta annan i sitt ställe åberopas också då man genom bolagsavtalet överenskommit om en annan än den legala ordningen för förvaltningen av bolaget. Har man t.ex. avtalat om att beslut i bolagets angelägenheter fattas på möte (bolagsstämma) kan en bolagsman inte befullmäktiga en annan att för hans räkning delta i mötet. En annan sak är att man givetvis i bolagsavtalet, om man så önskar, kan bevilja bolagsmännen rätt att använda ombud, antingen generellt eller vid utförande av någon speciell förvaltningsåtgärd (t.ex. vid deltagande i bolagsstämma).

Alla de olika slag av åtgärder som hör till bolagets förvaltning och som alltså i princip omfattas av en bolagsmans förvaltningsbefogenhet är likväl inte sådana att ÖKL 2:2.1 skulle förhindra att de överförs till någon annan. Exempelvis kan rent faktiska åtgärder avseende bolagets egendom i regel anförtros åt bolagets anställda utan att en bolagsman härigenom kan anses ”sätta någon annan i sitt ställe” (om man inte i bolagsavtalet förutsatt att bolagsmannen personligen utför dessa åtgärder). När man talar om den personliga karaktären hos bolagsmans förvaltningsbefogenhet avser man således blott den del av förvaltningsbefogenheten som sammanhänger med bolagets ledning. Man kunde kalla denna för bolagsmans *egentliga förvaltningsbefogenhet.*

Av det sagda följer att förbudet för bolagsman att sätta en annan person i sitt ställe inte är avsett att utgöra något generellt hinder mot att en bolagsman ingår arbetsavtal för bolagets räkning. Av förarbetena till ÖKL framgår uttryckligen att endast en sådan funktionär, som har beslutsmakt angående affärsledningen, bör anställas efter enhälligt beslut av bolagsmännen.[1] Det är sålunda givet att bolagsmännen bör vara eniga om val av t.ex.

---

[1] *Reg.prop. 6/1987* s. 21.

eventuell verkställande direktör, om inte annat är avtalat.[2] Också beträffande andra chefsposter kan av ÖKL 2:2.1 följa att anställning kan ske blott då bolagsmännen är eniga därom. Var gränsen för tillämpningen av det sagda stadgandet skall dras i detta avseende måste uppenbarligen bli beroende av bolagets storlek, bolagets organisation m.m. I ett stort bolag kan en bolagsman som ingår ett arbetsavtal med en person i en underordnad chefsposition knappast anses "sätta någon annan i sitt ställe", medan motsvarande åtgärd i ett litet bolag, där bolagsmännen tidigare skött ifrågavarande angelägenheter själv, kan kräva samtycke av de övriga bolagsmännen.

> Även om syftet med förbudet mot överlåtelse av egentlig förvaltningsbefogenhet naturligtvis i första hand är att förhindra att en utomstående mot någon bolagsmans vilja kan delta i förvaltningen av bolaget, är det tillämpligt även då en bolagsman söker överföra förvaltningsbefogenhet till en annan bolagsman.[3] Då varje bolagsman som nedan skall omtalas enligt lag har en självständig förvaltningsbefogenhet kan detta problem dock sällan aktualiseras i praktiken. Framför allt syns förbudet kunna åberopas i fall där någon bolagsmans förvaltningsbefogenhet begränsats genom bolagsavtalet och man söker kringgå denna begränsning genom att en annan bolagsman överlåter sin förvaltningsbefogenhet till den förstnämnda bolagsmannen. Av ÖKL 2:2.1 följer att en sådan överlåtelse av befogenhet inom bolaget är förbjuden, om inte alla bolagsmän samtycker till den. En bolagsman får t.ex. inte överlåta sin förvaltningsbefogenhet till en bolagsman som enligt bolagsavtalet är utesluten från bolagets förvaltning eller befullmäktiga en annan bolagsman att för hans räkning rösta på en eventuell bolagsstämma.
>
> Förbudet mot överlåtelse av förvaltningsbefogenhet gäller blott frivillig fullmakt. Formuleringen ("sätta någon annan i sitt ställe") täcker av naturliga skäl inte legal representation. En omyndig bolagsmans förvaltningsbefogenhet kan och bör naturligtvis utnyttjas av hans förmyndare. En juridisk person som bolagsman måste åter utnyttja sin förvaltningsbefogenhet genom sin legala representant.[4]

---

[2] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 24. Även prokurafullmakt kan i öppet bolag ges blott av alla bolagsmän tillsammans (ÖKL 3:3.1); i kommanditbolag krävs dock inte samtycke av de tysta bolagsmännen (ÖKL 7:5.2).

[3] *Reg.prop. 6/1987* s. 21.

[4] Så även betr. svensk rätt (där förbudet inte uttryckligen formulerats i lag) *Nial* 1983 s. 112. Stadgandet i ÖKL 2:2.1 syns dock — jfr Nial — innebära att t.ex. ett aktiebolag kan företrädas i ett öppet bolag eller ett kommanditbolag blott genom en person som har rätt att teckna aktiebolagets firma enligt ABL 8:12—13 och inte av någon särskilt för ändamålet befullmäktigad representant, om inte bolagsmännen (uttryckligen eller konkludent) överenskommit om annat.

Stadgandet i ÖKL 2:2.1 hindrar i princip inte heller att en bolagsman utnyttjar biträden vid förvaltningen av bolaget, så länge dessa inte ges någon egen beslutanderätt angående ledningen av rörelsen.[5] Rätten att utnyttja biträde är dock inte obegränsad; åtminstone i sådana fall där biträdet avses få tillgång till affärshemligheter och andra uppgifter som de övriga bolagsmännen kan förväntas vilja hålla inom bolaget bör den bolagsman som önskar anlita biträde meddela de övriga bolagsmännen härom i så god tid att dessa med hjälp av sin vetorätt kan förhindra åtgärden.[6] En sådan lösning har också omfattats i ÖKL 2:15.2, där man uttryckligen reglerat bolagsmans rätt att anlita biträde då han utövar sin granskningsrätt i bolaget.

4.2.2. Bolagsmans aktiva förvaltningsbefogenhet

4.2.2.1. Huvudregeln

Sedan gammalt har varje bolagsman i ett *öppet bolag* haft en *självständig befogenhet* att vidta förvaltningsåtgärder i bolaget. Man har utgått från att det öppna bolaget är ett småbolag, i vars verksamhet envar bolagsman aktivt deltar. Med hänsyn till behovet av en snabb och formfri beslutsprocess i sådana bolag har man ansett det befogat att upprätthålla den traditionella huvudregeln också i ÖKL. Enligt ÖKL 2:2.1 har varje bolagsman i öppet bolag rätt att utan medverkan (samtycke) av de övriga bolagsmännen sköta bolagets angelägenheter. Denna rätt omfattar alla de åtgärder, såväl faktiska som rättsliga, vilka enligt vad som ovan sagts kan anses ingå i bolagets förvaltning.

I *kommanditbolag* gäller skilda regler för de olika typerna av bolagsmän. De ansvariga bolagsmännen har samma förvaltningsbefogenhet som bolagsmännen i ett öppet bolag. För de tysta bolagsmännen gäller däremot en omvänd huvudregel. Den tysta bolagsmannen betraktas som en finansiär,

---

[5] Se även *Reg.prop. 6/1987* s. 21.

[6] I *Reg.prop. 6/1987* s. 21 förutsätter man uppenbarligen en mer generell skyldighet för bolagsman att meddela de övriga bolagsmännen om användningen av biträde vid förvaltningen av bolaget. En så långt gående skyldighet syns dock svår att motivera med hänsyn till det som ovan sagts om bolagsmans rätt att göra arbetsavtal för bolagets räkning. Särskilt när det gäller affärshemligheter är det dock motiverat att begränsa en bolagsmans rätt att anlita biträden i högre grad än hans rätt att anställa arbetstagare för bolagets räkning, i det blott de sistnämnda har en direkt tystnadsplikt gentemot bolaget enligt 15 § ArbAvtL.

som enligt ÖKL 7:3.1 inte har rätt att sköta bolagets angelägenheter. Den tysta bolagsmannen får normalt inte självständigt vidta vare sig faktiska eller rättsliga förvaltningsåtgärder i bolaget.

> Det kan naturligtvis förekomma situationer där en tyst bolagsman med stöd av allmänna principer angående handlande utan uppdrag för annans räkning (*negotiorum gestio*) har rätt att vidta en förvaltningsåtgärd i bolagets intresse, som ter sig brådskande och nödvändig. En analogi från stadgandet i ÖKL 2:2.3 om ansvarig bolagsmans rätt att förbigå avtalad beslutsordning i brådskande situationer skulle här te sig möjlig. Då man emellertid avstått från att reglera den tysta bolagsmannens rätt att vidta åtgärder i sådana situationer och då den tysta bolagsmannen får anses stå mer utanför skötseln av bolagets angelägenheter än en ansvarig bolagsman som deltar i en avtalsbaserad gemensam förvaltning, måste man uppenbarligen utgå från att gränserna för den tysta bolagsmannens rätt att vidta brådskande åtgärder är snävare än vad som skulle gälla om ÖKL 2:2.3 kunde tillämpas.

4.2.2.2. Gränser för förvaltningsbefogenheten

Bolagsmannens (den ansvariga bolagsmannens) självständiga aktiva förvaltningsbefogenhet är inte obegränsad. Dels inskränks den av de övriga (ansvariga) bolagsmännens *förbuds-* eller *vetorätt,* som beskrivs närmare senare, och dels ingår i ÖKL eller följer av allmänna bolagsrättsliga principer vissa begränsningar i förvaltningsbefogenheten. En bolagsman har en aktiv självständig förvaltningsbefogenhet blott inom följande gränser:

(a) *Bolagets verksamhetsområde och syfte.* I ÖKL 2:2.2 har kodifierats den allmänna princip, enligt vilken en bolagsmans aktiva förvaltningsbefogenhet inte omfattar åtgärder som inte hör till bolagets verksamhetsområde eller överensstämmer med dess syfte.

Bolagets *verksamhetsområde* eller bolagsverksamhetens art framgår i regel av bolagsavtalet och bör omnämnas i bolagets grundanmälan till handelsregistret. Den i handelsregistret antecknade bolagsverksamhetens art behöver likväl inte vara avgörande för bedömningen av bolagsmans förvaltningsbefogenhet. Som tidigare framgått kan bolagsavtalet formfritt ändras, t.o.m. så att ändringen kan anses ha inträffat konkludent som en följd av bolagsmännens handlande. Har bolaget sålunda under en längre tid idkat verksamhet blott inom en smalare sektor än vad som framgår av det uttryckliga avtalet och handelsregistret kan detta leda till att bolagsmännens självstän-

diga förvaltningsbefogenhet bör anses omfatta blott detta mer begränsade verksamhetsområde.[7] På motsvarande sätt kan naturligtvis verksamhetsområdet konkludent utvidgas.

> De särskilda regler som gäller beträffande ändring av verksamhetsområde i bolag med utlänning eller därmed jämställd person som bolagsman omtalas nedan i kap. 12.

Regeln att en bolagsman har en självständig förvaltningsbefogenhet blott inom bolagets verksamhetsområde gäller såväl allmänna åtgärder som syftar till att utvidga bolagets verksamhet till nya områden[8] som enskilda transaktioner, vilka faller utanför verksamhetsområdet. Som exempel på åtgärder av sistnämnda slag, vilka alltså inte omfattas av den självständiga förvaltningsbefogenheten, kan nämnas inköp av varor som är främmande för ifrågavarande verksamhet[9] eller försäljning av sådan egendom som bolaget inte normalt säljer, om försäljningen inte heller betingas av sådana förnyelse- o.a. behov, som kan anses normala i ifrågavarande bolags verksamhet.[10]

Med bolagets *syfte* avses i ÖKL 2:2.2 för det första det abstrakta syfte som enligt definitionen på öppet bolag och kommanditbolag är kännetecknande för sådana bolag; enligt ÖKL 1:1.1 skall ju verksamheten ha ett ekonomiskt syfte. Att ge betydande donationer ur bolaget kan t.ex. strida mot detta syfte, varvid donationerna alltså inte omfattas av bolagsmans självständiga förvaltningsbefogenhet.[11]

> Härmed är inte sagt att en bolagsman borde anskaffa de övriga bolagsmännens samtycke till alla slags gåvor från bolaget. Mindre gåvor till allmännyttiga ändamål måste i dag i regel anses falla inom ramen

---

[7] *Reg.prop. 6/1987* s. 22.

[8] Då en sådan allmän utvidgning av verksamhetsområdet i regel kan anses innebära en ändring av bolagsavtalet följer denna avgränsning av bolagsmans självständiga förvaltningsbefogenhet egentligen redan av ÖKL 1:4.1, enligt vilket stadgande en ändring av bolagsavtalet kan ske endast genom medverkan av alla bolagsmän.

[9] Så *Heikonen* 1948 s. 156 f.

[10] *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 24 framhåller att en bolagsman kan överskrida sin förvaltningsbefogenhet t.ex. genom att sälja egendom som är viktig för bolagets verksamhet. I flertalet fall bör försäljning av bolagets fasta egendom anses falla utanför bolagsmans självständiga förvaltningsbefogenhet. Den mer obetingade regel av detta innehåll som *Heikonen* 1948 s. 156 (så även redan *Montgomery* 1870 s. 131) uppställer syns dock gå alltför långt; överlåtelser av mindre jordområden från ett stort bolag förutsätter inte nödvändigtvis alltid medverkan av alla bolagsmän.

[11] *Reg.prop. 6/1987* s. 22.

för förvaltningsbefogenheten. Likaså måste en bolagsman i regel ha möjlighet att inom relativt vida ramar besluta om gåvor till bolagets personal;[12] sådana kan ofta anses höra till en normal personalpolitik. Slutligen är det givet att gåvor, medelst vilka man eftersträvar en fördel för bolaget i marknadsföringshänseende eller i andra avseenden väl kan falla inom ramen för förvaltningsbefogenheten.[13]

Uttrycket bolagets syfte bör anses ha också en mer konkret innebörd. Även åtgärder som faller inom det abstrakta ekonomiska syftet kan ligga utanför bolagets syfte i konkret bemärkelse. Med bolagets syfte kan man avse också bl.a. storleken och typen av den verksamhet som bolagsmännen avser att bedriva. I förarbetena till ÖKL nämns uttryckligen som exempel på åtgärder som kan strida mot bolagets syfte bl.a. investering i maskiner för storproduktion i ett bolag vars syfte är att idka småindustri på samma område samt idkande av forskningsverksamhet med vetenskapliga målsättningar i ett bolag vars syfte är t.ex. produktutveckling.[14] Beviljande av omfattande krediter ur bolaget kan också stå i strid med bolagets syfte.[15]

Av det sagda framgår att det är omöjligt att ange några klara gränser för när en åtgärd kan anses falla utanför bolagets verksamhetsområde eller vara främmande för dess syfte. Då de faktiska förhållandena i olika bolag kan vara starkt divergerande är det uppenbart att lösningarna alltid i någon utsträckning måste vara betingade av förhållandena i det enskilda fallet. Förvaltningsbefogenheten i ett litet bolag måste ha en annan omfattning än motsvarande befogenhet i ett stort. Också inom olika branscher kan förhållandena variera. I sista hand blir bedömningen beroende av vad som i bolagspraxis kan anses utgöra ett led i en normal affärsverksamhet i ett bolag av ifrågavarande typ. Åtgärder som överskrider gränserna för det som betraktas som normal förvaltning i ifrågavarande slags bolag omfattas inte av bolagsmans förvaltningsbefogenhet.[16]

---

[12] Så *Nial* 1983 s. 117.
[13] *Reg.prop. 6/1987* s. 22.
[14] *Reg.prop. 6/1987* s. 22.
[15] Så *Heikonen* 1948 s. 156. Som *Svensson* 1981 s. 55 påpekar kan naturligtvis stundom t.ex. ett tillfälligt överskott på likvida medel utgöra en omständighet som berättigar en bolagsman att inom ramen för sin förvaltningsbefogenhet placera medlen genom utlåning.
[16] Också annorstädes i lagstiftningen förekommer normer, i vilka man anknyter till normal verksamhet. T.ex. i 9 § företagsinteckningslagen (634/84) föreskrivs att intecknad egendom får "överlåtas och användas på det sätt som regelmässigt varuutbyte i näringsverksamheten eller nödvändig förnyelse av egendomen eller annan normal affärsverksamhet förutsätter."

> Vid denna bedömning är det skäl att notera *Nials* varning mot alltför snäva gränsdragningar som kan verka hindrande för en ändamålsenlig drift och utveckling av verksamheten. En bolagsman bör ha möjlighet att vid behov på ett självständigt sätt anpassa verksamheten till tekniska eller ekonomiska förändringar.[17]

Följden av att en åtgärd anses falla utanför förvaltningsbefogenheten är att en bolagsman, om han vill undgå risk för att drabbas av sanktioner från övriga bolagsmäns sida, kan vidta åtgärden i fråga blott efter *samtycke* av övriga bolagsmän. Sådant samtycke bör inhämtas från samtliga övriga bolagsmän, d.v.s. också från sådana bolagsmän som enligt bolagsavtalet i övrigt är uteslutna från förvaltningen av bolaget.[18] Något undantag gäller inte heller för tysta bolagsmän i kommanditbolag: också dessas samtycke bör inhämtas för en åtgärd som faller utanför bolagets verksamhetsområde eller som är främmande för dess syfte. Bolagsmans samtycke kan naturligtvis ges i vilken form som helst.[19]

Då gränserna för förvaltningsbefogenheten ju, som nyss framgått, är diffusa, är det alltid säkrast för en bolagsman som ämnar vidta en tveksam åtgärd att först rådgöra med övriga bolagsmän. Ifrågavarande bolagsman bär ju alltid tolkningsrisken: ifall en domstol sedermera fastslår att han överskridit sin befogenhet kan sanktioner riktas mot honom även om han, när han vidtog åtgärden, ansåg sig handla inom ramen för sin befogenhet.

> Av den allmänna trohetsplikt som gäller i personbolag anses också följa, att en bolagsman är skyldig att i mån av möjlighet underrätta övriga bolagsmän om förvaltningsåtgärder av mer ingripande betydelse, även om dessa faller inom ramen för hans självständiga förvaltningsbefogenhet.[20]

(b) *Likhetsprincipen.* Enligt ABL 8:14 och 9:16 får varken styrelse eller bolagsstämma i aktiebolag vidta åtgärd eller fatta beslut, som är ägnat att bereda aktieägare eller annan person otillbörlig fördel på bolagets eller annan aktieägares bekostnad. Dessa generalklausuler ger uttryck för den s.k. lik-

---

[17] *Nial* 1983 s. 116.
[18] *Reg.prop. 6/1987* s. 21 f.
[19] Så även *Svensson* 1981 s. 57.
[20] Så *Reg.prop. 6/1987* s. 23, *Nial* 1983 s. 112 och *Svensson* 1981 s. 52.

hetsprincipen. Denna har ansetts utgöra en allmän bolagsrättslig princip, som gäller också för personbolagens del.[21]

Principen har likväl inte uttryckligen omnämnts i ÖKL. Anledningen härtill är framför allt den att en bolagsman ju normalt med stöd av sin förbudsrätt kan förhindra åtgärder som verkar till hans nackdel, varför likhetsprincipens praktiska betydelse blir relativt liten. Bolagsmannen har emellertid inte i alla situationer praktiska möjligheter att tillgripa sin förbudsrätt; detta är fallet t.ex. då en åtgärd som otillbörligt gynnar någon bolagsman vidtas utan att övriga bolagsmän erhåller kännedom härom. Ett visst behov för att upprätthålla likhetsprincipen som en särskild begränsning av bolagsmans förvaltningsbefogenhet[22] kan således trots allt antas föreligga.

> Föreligger t.ex. i bolaget någon viss egendom vilken flera bolagsmän kan vara intresserade av att få utnyttja kan det strida mot likhetsprincipen att tilldela denna resurs blott en av dem så att de övriga förhindras att nyttja egendomen. I ett sådant fall kan likhetsprincipen anses begränsa bolagsmans självständiga förvaltningsbefogenhet.

En åtgärd som strider mot likhetsprincipen syns inte nödvändigtvis förutsätta samtycke av samtliga bolagsmän.[23] Det kan vara tillräckligt att den eller de bolagsmän på vilkas bekostnad den otillbörliga fördelen ges ger sitt samtycke till åtgärden. I många fall innebär detta givetvis att samtliga bolagsmäns samtycke bör införskaffas.

4.2.2.3. Avtalade förvaltningsmodeller

Då stadgandet om bolagsmans självständiga förvaltningsbefogenhet är dispositivt kan man i bolagsavtalet överenskomma om avvikande principer för bolagets förvaltning. Man kan t.ex., vilket lagen också förutser (ÖKL 2:3.2), genom avtalet utesluta någon bolagsman från bolagets förvaltning. Vidare kan man naturligtvis avtala om en uppdelning av förvaltningen så, att varje bolagsman har förvaltningsbefogenhet blott inom sitt eget ansvarsområde. En bolagsman ges rätt att vidta förvaltningsåtgärder som angår

---

[21] *Heikonen* 1948 s. 150, *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 21 f. och *Nial* 1983 s. 119.

[22] Behovet kan — på kanske något mer konstlad väg — också tillgodoses genom att man anger att åtgärder som strider mot likhetsprincipen även står i strid med bolagets syfte, så *Reg.prop. 6/1987* s. 22.

[23] Jfr dock *Heikonen* 1948 s. 151.

produktion, en annan angående marknadsföring och försäljning o.s.v. Ett avtal om uppdelning av förvaltningen på detta sätt måste förmodligen normalt tolkas så, att en bolagsman skall sakna befogenhet att vidta åtgärder inom en annan bolagsmans ansvarsområde.

Bolagsmännen kan också genom avtalet införa en helt ny förvaltningsmodell för bolaget. Man kan avtala om att förvaltningen skall vara helt eller delvis *gemensam*. Man kan också i avtalet inta bestämmelser om t.ex. *bolagsmännens möte* (bolagsstämma) eller styrelse för bolaget. Sådana bestämmelser förekommer också i inte ringa omfattning i praktiken. Särskilt i kommanditbolag kan man genom att inrätta en bolagsstämma t.ex. sträva till att ge de tysta bolagsmännen möjlighet att påverka bolagets förvaltning.[24] Också i öppna bolag förefaller det vanligt att föreskriva att vissa ärenden skall avgöras gemensamt av bolagsmännen.[25]

> I vissa kommanditbolag, de s.k. *kommanditaktiebolagen,* förekommer det mer utvecklade modeller för förvaltningen av bolaget. I den mån förvaltningen, på sätt som tidigare beskrivits (se 1.2.3.), är uppbyggd med aktiebolaget som förebild, är det inte uteslutet att man vid tolkningen av bolagsavtalet kan falla tillbaka på analogier från ABL.

I ÖKL har man inte sökt reglera alla de alternativa förvaltningsmodeller som är tänkbara i ett öppet bolag eller ett kommanditbolag. ÖKL 2:2.3 och 2:3.2 innehåller blott några tolkningsregler angående vissa speciella problem i det fall att man avtalat om någon form av kollektiv förvaltning av bolaget. I ÖKL 2:4 och 2:5 ingår dessutom vissa bestämmelser om verkställande direktör och andra specialuppdrag, vilka behandlas senare.

I många bolagsavtal är de bestämmelser som angår förvaltningsmodellen ofta kortfattade och ofullständiga. Eventuella bolagsorgans ställning definieras inte på ett tillfredsställande sätt. Då ÖKL utgår från en förvaltningsstruktur där bolagsmännen har en självständig beslutsrätt blir sådana korta bestämmelser om en avvikande struktur ofta svårtillämpade. I bolag med en avtalad kollektiv förvaltning kan uppkomma bl.a. följande slags tolkningsproblem, mot vilka det är skäl att gardera sig redan vid utformningen av bolagsavtalet:

(a) *Förhållandet mellan den avtalade förvaltningsmodellen och bolags-*

---

[24] Se *KM 1983:56* s. 111 ff.
[25] Se *KM 1983:56* s. 118.

mans förvaltningsbefogenhet. Har bolagsmännen avtalat om att skötseln av bolagets angelägenheter helt eller delvis anförtros alla eller några bolagsmän gemensamt, bortfaller bolagsmans självständiga förvaltningsbefogenhet till denna del. Detta gäller av naturliga skäl också då man begagnar en förvaltningsmodell med särskilda bolagsorgan såsom bolagsmäns möte eller styrelse. Även i ett sådant fall måste man utgå från att den enskilda bolagsmannen inte har någon befogenhet att vidta förvaltningsåtgärder som enligt avtalet faller inom mötets eller styrelsens kompetens.

> Om man utsett en *verkställande direktör* för bolaget begränsar detta inte nödvändigtvis en (annan) bolagsmans förvaltningsbefogenhet beträffande sådana åtgärder som den verkställande direktören skall vidta.[26]
>
> Förhållandet mellan den avtalade förvaltningsmodellen och bolagsmans förbudsrätt behandlas senare.

(b) *Vilka åtgärder omfattas av förvaltningsmodellen?* Normalt är det rationellt att i avtalet låta den kollektiva förvaltningsmodellen omfatta blott vissa slag av åtgärder. Har man på detta sätt avgränsat området för den gemensamma beslutsprocessen kvarstår bolagsmans självständiga förvaltningsbefogenhet i övriga frågor. Har någon avgränsning av området för gemensam förvaltning eller förvaltning genom möte inte skett behöver detta inte nödvändigtvis innebära att en bolagsman saknar förvaltningsbefogenhet: en naturlig tolkning av ett sådant bristfälligt avtal får väl snarare anses innebära att mer betydande ärenden skall genomgå den kollektiva beslutsprocessen, medan bolagsmannen självständigt kan sköta mindre, löpande ärenden.[27] — Vid förvaltningsmodeller som bygger på majoritetsbeslut bör man också dra en gräns åt andra hållet, t.ex. beträffande åtgärder som ligger utanför bolagets verksamhetsområde (se nedan p.c).

Även då en bolagsman skall anses sakna befogenhet att vidta en åtgärd av ett visst slag kan speciella omständigheter leda till att en sådan befogenhet anses föreligga. Av ÖKL 2:2.3 framgår nämligen att en bolagsman även i fall, där övriga bolagsmän enligt avtalet bör medverka i beslutsprocessen rörande en viss åtgärd, kan företa åtgärden på egen hand, om en annan

---

[26] En sådan begränsning föreslogs i *KM 1983:56* s. 30. Det stadgande, på vilket rekommendationen grundades, bortlämnades dock från regeringens proposition.

[27] *Heikonen* 1948 s. 158 anser att de övriga bolagsmännen kan presumeras ha gett sitt samtycke till sådana åtgärder.

bolagsman p.g.a. sjukdom eller frånvaro inte kan delta i beslutet samt åtgärden är brådskande och nödvändig med hänsyn till bolagets intressen.

Det sagda stadgandet, som har beröringspunkter med rättsinstitutet *negotiorum gestio,* kan åberopas under tre förutsättningar:[28]

— Det avtalade beslutsförfarandet förhindras av att någon bolagsman är sjuk eller frånvarande. Förhindras ett beslut av att någon bolagsman motsätter sig åtgärden eller av att han förhåller sig passiv kan stadgandet inte åberopas.
— Åtgärden bör vara brådskande. Om åtgärden kan uppskjutas så att den eller de bolagsmän som är förhindrade att delta i beslutsprocessen kan ges tillfälle till att medverka i enlighet med bolagsavtalet är stadgandet inte tillämpligt.
— Åtgärden bör vara nödvändig för att säkerställa bolagets rätt eller avvärja fara som hotar bolaget. Som exempel kan nämnas t.ex. åtgärder för avbrytande av preskription av bolagets fordran eller för reparation av ett fel i en maskin som hotar att avbryta produktionsprocessen i bolaget. Med stöd av det aktuella stadgandet får en bolagsman däremot inte på egen hand vidta åtgärder som endast framstår som nyttiga, t.ex. ingå en lovande affär.

(c) *Vilket inflytande skall en bolagsman ha på de kollektiva besluten?* Bolagsmännen kan naturligtvis välja olika modeller för den kollektiva beslutsprocessen i bolaget. Har man blott avtalat om, att förvaltningen skall vara *gemensam,* bör detta normalt uppfattas som ett krav på enighet angående de beslut som omfattas av den gemensamma förvaltningen. Vägrar blott en av de bolagsmän som skall delta i den gemensamma förvaltningen sitt samtycke får åtgärden inte vidtas, även om majoriteten skulle vara för en sådan åtgärd.

I bolagsavtalet kan man också överenskomma om att bolagets angelägenheter antingen helt eller delvis skall avgöras genom majoritetsbeslut vid bolagsmännens möte (bolagsstämma)[29] eller annorstädes. I ett sådant fall bör man avtala om, hur majoriteten i ifrågavarande fall beräknas.

---

[28] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 22 f.

[29] Om man i bolagsavtalet blott omnämner t.ex. bolagsstämma eller möte bör detta knappast i sig tolkas som ett avstående från kravet på enighet. Andra omständigheter i avtalet kan likväl ge vid handen att bolagsmännen avsett att man på bolagsstämman skall kunna fatta bindande majoritetsbeslut. — Inte heller bestämmelser om styrelse behöver nödvändigtvis tolkas så att organet skall kunna fatta majoritetsbeslut.

> I praktiken förekommer det att man graderar rösträtten efter envar bolagsmans insats i bolaget[30] såsom i aktiebolagsrätten. Man kan också föreskriva rösträtt enligt huvudtalet. I ett personbolag är den sistnämnda beräkningsgrunden mången gång mer naturlig. I småbolagskommissionens förslag (3:3.3) hade man därför som en tolkningsregel föreskrivit, att man i fall där det föreligger avtal om majoritetsbeslut, men avtalet saknar bestämmelser om hur majoriteten skall beräknas, som bolagsmännens beslut bör betrakta den åsikt som omfattats av flertalet av de bolagsmän som har rätt att fatta beslut. Även om detta stadgande inte medtogs i lagen — uppenbarligen p.g.a. dess ringa praktiska betydelse — syns regeln i fråga fortsättningsvis vara acceptabel som tolkningspresumtion i oklara fall.

I detta sammanhang är det skäl att framhäva, att majoritetens makt att fatta beslut i bolag där majoritetsförfarande förekommer inte är obegränsad. Majoritetsbeslut som binder minoriteten kan, om inte annat uttryckligen avtalats, fattas blott inom ramen för den normala förvaltningsbefogenheten. För åtgärder som faller utanför bolagets verksamhetsområde eller som är främmande för dess syfte eller som innebär en ändring av bolagsavtalet skall alla bolagsmäns samtycke utverkas.[31] Likaså kan åtgärder som strider mot likhetsprincipen vidtas blott efter samtycke av den som drabbas av åtgärden.[32]

(d) *Frågor angående förfarandet.* Då bolagsmännen fattar gemensamma enhälliga beslut kan detta naturligtvis ske i vilken form som helst. Även om bolagsavtalet föreskriver ett visst beslutsförfarande kan bolagsmännen alltid utom ramen för detta förfarande uttryckligen eller konkludent ge sitt samtycke till åtgärder som omfattas av den gemensamma förvaltningen.

Då man inom bolaget fattar majoritetsbeslut kan formen för beslutsfattande ha större relevans. Har beslutet inte skett i korrekt form kan nämligen beslutet på talan av minoriteten förklaras ogiltigt och dess verkställighet förbjudas.[33] I ÖKL ingår inga tidsfrister för en sådan klandertalan. Av allmänna passivitetsprinciper följer emellertid att en bolagsman som dröjt oskäligt

---

[30] Detta förekommer t.ex. i s.k. kommanditaktiebolag, se *KM 1983:56* s. 113. I regel brukar man dock härvid se till att de ansvariga bolagsmännen tillsammans erhåller röstmajoriteten på bolagsstämman.

[31] *Reg.prop. 6/1987* s. 24. Så även *Nial* 1983 s. 132 f.

[32] Så även *Nial* 1983 s. 132 och *Svensson* 1981 s. 57.

[33] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 24 samt även *Nial* 1983 s. 133 f. och *Svensson* 1981 s. 57 f.

länge med att reagera mot beslutet efter det han fått kännedom om det och om felen i beslutsprocessen kan förlora sin rätt att åberopa dessa fel.[34]

Bestämmelser som reglerar beslutsprocessen kan intas i bolagsavtalet. Vid sidan av sådana bestämmelser bör man vid beslutsförfarandet iaktta de allmänna minimikrav som kan uppställas för ett sakenligt kollektivt beslutsfattande. Som exempel kan nämnas att kallelse till möte bör ske tillräckligt tidigt så att bolagsmännen har rimlig möjlighet att delta och förbereda sig.[35]

4.2.3. Bolagsmans förbudsrätt

4.2.3.1. Huvudregel

Då en ansvarig bolagsman bär ett fullt ekonomiskt ansvar för alla de åtgärder som vidtas för bolagets räkning är det naturligt att han bör ha möjlighet att förhindra åtgärder som han finner mindre lämpliga. Traditionellt har därför den ansvariga bolagsmannen ansetts ha en förbuds- eller vetorätt beträffande övriga bolagsmäns åtgärder i bolaget. Denna förbudsrätt har upprätthållits i ÖKL: enligt ÖKL 2:3.1 kan en bolagsman i ett öppet bolag och en ansvarig bolagsman i ett kommanditbolag (se ÖKL 7:2—3) förbjuda en enstaka åtgärd som en annan bolagsman ämnar vidta. Vetorätten kan inte, om annat inte avtalats, sättas ur spel genom majoritetsbeslut. Även om alla övriga bolagsmän önskar genomföra åtgärden kan bolagsmannen genom sitt förbud förhindra den.

En tyst bolagsman i ett kommanditbolag har däremot, enligt ÖKL 7:3.1 inte någon förbudsrätt angående de åtgärder som vidtas i bolaget.[36]

Förbudsrätten kan utnyttjas mot en eller flera "enstaka" åtgärder.[37] Däremot kan en bolagsman inte med stöd av förbudsrätten generellt förbjuda en annan bolagsman att vidta åtgärder i bolaget. Han kan heller inte förbjuda en annan bolagsman att vidta en bestämd typ av åtgärder, t.ex. att sälja bolagets produkter.

---

[34] I *Reg.prop. 6/1987* s. 24 framhåller man att talan bör väckas inom skälig tid.

[35] Så även *Nial* 1983 s. 132.

[36] Se även *Reg.prop. 6/1987* s. 58, där man också påpekar, att avtalsbestämmelser som medger tyst bolagsman rätt att — t.ex. genom förbudsrätt — delta i förvaltningen av bolaget bör tolkas snävt.

[37] Se även *Reg.prop. 6/1987* s. 23, *Heikonen* 1948 s. 160, *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 26 och *Nial* 1983 s. 114.

I litteraturen har man framhävt att vetorätten kan utnyttjas blott inom ramen för bolagsmans trohetsplikt mot bolaget, varför förbud som uppenbart länder bolaget till skada skulle sakna verkan.[38] Behovet av en sådan regel är dock inte helt lätt att inse: om övriga bolagsmän vidtar åtgärden trots förbudet och härav inte följer någon skada för bolaget kan ju någon skadeståndssanktion mot dem inte komma i fråga. Om det å andra sidan trots allt uppkommer skada p.g.a. att åtgärden vidtas syns det inte otänkbart att de som vidtagit åtgärden i strid med ett uttryckligt förbud skall bli skadeståndsskyldiga, även om åtgärden när den vidtogs föreföll ligga i bolagets intresse. Oberoende av skada syns det vidare fullt möjligt att en bolagsman vars förbud inte åtlytts alltid bör kunna åberopa detta för att kräva likvidation av bolaget och därigenom få det oeniga bolaget upplöst.

En begränsning i vetorätten måste däremot uppenbart följa av allmänna jävsprinciper: det är givet att en bolagsman inte genom sin vetorätt bör kunna hindra bolaget att väcka process mot honom i händelse det uppkommer en tvist mellan honom och bolaget.[39]

4.2.3.2. Bolagsavtalets inverkan på förbudsrätten

Då förbudsrätten är dispositiv kan denna naturligtvis begränsas genom bolagsavtalet. Även om man i bolagsavtalet inte uttryckligen reglerat förbudsrätten kan man stundom också intolka begränsningar i förbudsrätten i bolagsavtalets bestämmelser om förvaltningsbefogenheten. En sådan tolkningsregel ingår också i ÖKL 2:3.2. I det följande nämns några exempel på hur olika klausuler om bolagets förvaltning kan anses förhålla sig till förbudsrätten:

(a) *Delad förvaltning och förbudsrätt.* Har bolagsmännen genom bolagsavtalet helt uteslutit någon bolagsman från rätten att sköta bolagets angelägenheter erhåller denne också vad avser förbudsrätten samma ställning som en tyst bolagsman i ett kommanditbolag: enligt ÖKL 2:3.2 skall avtalet anses innebära att bolagsmannen också saknar förbudsrätt i bolaget. Detta gäller likväl blott om någon helt uteslutits från förvaltningen. Har man blott fördelat förvaltningen mellan bolagsmännen, t.ex. så att en leder produktionen medan en annan ansvarar för försäljning och marknadsföring, anses ett sådant avtal inte begränsa bolagsmans förbudsrätt.[40] Den bo-

---

[38] Se *Nial* 1983 s. 114, *Heikonen* 1948 s. 160 f.
[39] Se även *Nial* 1983 s. 114.
[40] Betr. motiven härför se *Reg.prop. 6/1987* s. 23.

lagsman som leder produktionen kan således, om han finner det lämpligt, förbjuda en marknadsföringsåtgärd som den andra bolagsmannen ämnar vidta.

> Den omständigheten att någon bolagsman utsetts till verkställande direktör begränsar knappast heller de övriga bolagsmännens förbudsrätt.[41]

(b) *Kollektiv förvaltning och förbudsrätt.* En förvaltningsmodell som förutsätter majoritetsbeslut kan givetvis fungera blott om också minoriteten fogar sig i sådana beslut. Det är därför naturligt att tolka ett bolagsavtal som innehåller denna modell så, att en bolagsman inte har rätt att förbjuda en annan bolagsman att vidta en åtgärd beträffande vilken beslut fattats i vederbörlig ordning. En sådan tolkningsregel har också intagits i ÖKL 2:3.2. Man kan säga att vetorätten i sådana fall har ersatts av en rätt att delta i besluten på avtalat sätt samt av möjligheten att vid fel i förfarandet klandra besluten.

Regeln att ett majoritetsbeslut som fattats i överenskommen ordning skall anses utesluta förbudsrätten gäller också då blott vissa av bolagets angelägenheter skall avgöras genom sådana beslut.[42]

> I ÖKL 2:3.2 regleras blott det fall att vederbörande majoritetsbeslut skall fattas vid bolagsmännens möte (bolagsstämma). Samma princip torde emellertid gälla även då man för bolaget utsett styrelse, vilken i avtalet givits möjlighet att fatta majoritetsbeslut.[43] Också sådana majoritetsbeslut måste ju för att vara effektiva kunna verkställas utan hinder av att t.ex. minoriteten i styrelsen önskar förbjuda dem. Vid tolkningen av bolagsavtalet kan man vidare presumera, att de bolagsmän som inte alls har säte i styrelsen avses ha förlorat sin rätt att förbjuda en åtgärd som faller inom styrelsens befogenhet. Dessa bolagsmän kan nämligen — om inte omständigheterna utvisar annat — anses vara sådana som "enligt bolagsavtalet inte har rätt att sköta bolagets angelägenheter".[44]

---

[41] En sådan begränsning ingick i småbolagskommissionens förslag, *KM 1983:56,* lagförslag 3:4.2, men bortlämnades sedermera. Detta innebär förmodligen att huvudregeln, enligt vilken delad förvaltning inte begränsar förbudsrätten, kan tillämpas också i det omtalade fallet.

[42] Så uttryckligen *KM 1983:56* s. 29.

[43] Jfr ovan not 29.

[44] Se även *Svensson* 1981 s. 53.

4.3. Verkställande direktör

Verkställande direktör är inte ett obligatoriskt organ i ett öppet bolag och ett kommanditbolag. Organet passar också relativt illa in i den grundläggande legala förvaltningsmodellen för dessa bolag, där envar bolagsman ju har en självständig förvaltningsbefogenhet och förbudsrätt. Det är emellertid inte alls ovanligt att man i bolagspraxis använder sig av verkställande direktör också i öppna bolag och kommanditbolag.[45] Då det i praktiken ofta är oklart, vilka befogenheter en sådan verkställande direktör kan ha, har man funnit det befogat att inta vissa stadganden om verkställande direktör också i ÖKL. Detta kan också ha betydelse i relation till sådana arbets- och straffrättsliga stadganden, i vilka rättsföljder anknutits till ställningen som verkställande direktör.[46]

Då inrättande av bolagsorganet verkställande direktör är en fråga som faller inom bolagsavtalets område kan ett sådant organ införas blott om samtliga bolagsmän — även de tysta bolagsmännen — är eniga därom.[47] Om bolagsavtalet innehåller bestämmelser om verkställande direktör, men ordningen för att utse en sådan inte bestämts, torde däremot valet av verkställande direktör kunna ske genom enhälligt beslut av blott de ansvariga bolagsmännen, utan medverkan av de tysta bolagsmännen.[48]

Den verkställande direktören har enligt ÖKL 2:4.1 som uppgift att handha bolagets *löpande förvaltning*. Verkställande direktörens uppgifter (befogenhet) har härigenom definierats på likartat sätt som motsvarande organs uppgifter i ett aktiebolag: enligt ABL 8:6 skall ju verkställande direktören i ett sådant bolag handha bolagets löpande förvaltning i enlighet med styrelsens anvisningar och föreskrifter. Det är givet att avgränsningen av området för den löpande förvaltningen i ett personbolag i många stycken kan följa de riktlinjer som utkristalliserat sig för aktiebolagens del. Verkställande direktörens befogenhet och relation till övriga bolagsmän i ett personbolag är avsedd att i möjligast hög grad motsvara relationen mellan verkställande direktör och styrelse i ett aktiebolag.[49] Begreppet "den löpande förvalt-

---

[45] Se *KM 1983:56* s. 111.
[46] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 24.
[47] *Reg.prop. 6/1987* s. 24.
[48] Denna ståndpunkt, som framför allt är praktiskt motiverad, kan stödas på en analogi från ÖKL 7:5.2.
[49] *Reg.prop. 6/1987* s. 24.

ningen" täcker sålunda i princip ett mer begränsat område än bolagsmans förvaltningsbefogenhet enligt ÖKL 2:2.1.

Gränserna för den löpande förvaltningen kan inte uppdras lika för alla bolag. Den löpande förvaltningens omfattning blir beroende bl.a. av bolagsverksamhetens art och omfattning.[50] Åtgärder som ter sig ovanliga eller som har vidsträckt betydelse i ifrågavarande bolag faller utom den löpande förvaltningen. Till den löpande förvaltningen hör t.ex. den dagliga ledningen av bolagets affärsverksamhet, ombesörjande av bokföring och förvaltning av bolagets tillgångar, ingående av avtal med bolagets kunder, anställning av åtminstone lägre personal samt verkställande av löneutbetalning, förskottsinnehållning och betalning av arbetsgivares socialskyddsavgift.[51]

Som verkställande direktör kan fungera såväl en bolagsman som en utomstående. Reglerna om den verkställande direktören skiljer sig emellertid på vissa punkter från varandra beroende på om det är en utomstående eller en bolagsman som fungerar som verkställande direktör. Av ÖKL 7:3.2 framgår att en tyst bolagsman i ett kommanditbolag härvid skall behandlas som en utomstående, åtminstone vad beträffar hans förvaltningsbefogenhet och möjligheterna att skilja honom från uppdraget.

En ansvarig bolagsman som utsetts till verkställande direktör förlorar av denna anledning inte sin vanliga *förvaltningsbefogenhet.*[52] En sådan verkställande direktör kan därför i praktiken ha en mer vidsträckt befogenhet än vad som framgår av det ovanstående.

Också i fråga om möjligheterna att *skilja* den verkställande direktören *från hans uppdrag* föreligger skillnader mellan det fall att en ansvarig bolagsman fungerar som verkställande direktör eller att en utomstående eller en tyst bolagsman gör det. Den ansvariga bolagsmannen kan skiljas från sitt uppdrag som verkställande direktör blott på samma sätt som han kan skiljas från andra specialuppgifter som anförtrotts honom (ÖKL 2:4.2). Detta innebär att han kan fråntas uppgiften blott om det föreligger *vägande skäl* för detta och beslut om fråntagande av uppgiften fattas enhälligt av de övriga ansvariga bolagsmän som deltar i bolagets förvaltning (ÖKL 2:5.1, 7:3.3); den närmare innebörden i dessa förutsättningar diskuteras närmare nedan.

---

[50] *Reg.prop. 6/1987* s. 24 samt för aktiebolagens del *Reg.prop. 27/1977* s. 52.

[51] Se närmare *Reg.prop. 27/1977* s. 52, *Koski — af Schultén* I 1984 s. 286 och *Nial* 1983 s. 123.

[52] *Reg.prop. 6/1987* s. 24.

En utomstående eller en tyst bolagsman som fungerar som verkställande direktör kan däremot enligt ÖKL 2:4.2 när som helst befrias från denna post. Beslut om avsked behöver inte ens fattas av bolagsmännen gemensamt. Envar ansvarig bolagsman har rätt att självständigt avskeda den verkställande direktören. Endast sådana bolagsmän som enligt avtalet är uteslutna från bolagets förvaltning — och härmed avses att de är helt och inte blott delvis uteslutna från förvaltningen[53] — saknar rätt att avskeda den verkställande direktören. Av ÖKL 7:3.1 kan vidare anses följa att en tyst bolagsman i ett kommanditbolag inte heller har någon rätt att avskeda en verkställande direktör.

> De ansvariga bolagsmännens rätt att avskeda den verkställande direktören i föreliggande fall har motiverats med hänvisning till deras obegränsade gäldsansvar. Då en ansvarig bolagsmans förtroende för en verkställande direktör, vars verksamhet kan ha betydande ekonomiska konsekvenser för bolaget, sviktar bör han omedelbart kunna frånta denne hans befogenheter.[54] Motiveringen visar, att man avsett att reglera blott upphörandet av den verkställande direktörens bolagsrättsliga ställning (hans befogenheter i bolaget). En helt annan fråga, som får lösas med ledning av anställningskontraktet mellan bolaget och den verkställande direktören samt kontrakts- och arbetsrättsliga regler och principer, är verkställande direktörens rätt till lön för uppsägningstid och andra krav mot bolaget i anledning av avskedandet. Dessa problem regleras inte i ÖKL.
>
> Det kan också redan i detta sammanhang påpekas att ett omotiverat avskedande av en verkställande direktör kan leda till skadeståndsskyldighet gentemot bolaget för den bolagsman som vidtagit åtgärden (se nedan kap. 6).

Också beträffande en ansvarig bolagsmans rätt att avgå från posten som verkställande direktör tillämpas reglerna om specialuppdrag. Även i detta fall förutsätts alltså *vägande skäl* (se nedan).

---

[53] Denna slutsats framgår, förutom av ordalydelsen av ifrågavarande stadgande, även av en jämförelse med ÖKL 2:3.2 och tolkningen av detta stadgande.

[54] *Reg.prop. 6/1987* s. 24.

4.4. Upphörande av specialuppdrag i bolaget

Tidigare har framgått att bolagsmännen genom bolagsavtalet fritt kan reglera sättet att förvalta bolaget. Bolagets förvaltning kan genom avtalet i sin helhet anförtros någon av bolagsmännen. Man kan också ge en bolagsman i uppdrag att handha någon speciell del av förvaltningen, t.ex. ledningen av produktionen, marknadsföringen o.s.v. eller att fungera som ledare för en geografiskt avgränsad del av bolagets verksamhet, såsom för någon särskild produktionsinrättning. Man har funnit det befogat att i ÖKL särskilt reglera frågan, hur en bolagsman kan fråntas respektive avsäga sig en sådan specialuppgift i bolaget. Enligt ÖKL 2:5 kan sålunda en bolagsman som anförtrotts skötseln av bolagets samtliga angelägenheter eller vissa av dem genom enhälligt beslut av de övriga ansvariga bolagsmännen av vägande skäl befrias från detta uppdrag och han kan likaledes själv frånträda uppdraget om det föreligger vägande skäl härför och frånträdandet inte kan anses oskäligt ur de andra bolagsmännens synvinkel. Dessa regler skall tillämpas också då en ansvarig bolagsman skall avskedas från eller frånträda posten som verkställande direktör (ÖKL 2:4.2).

> Även om man i ÖKL 2:5 talar om ett specialuppdrag som anförtrotts *en* bolagsman förefaller det självklart att stadgandet i regel bör kunna tillämpas också då specialuppdraget anförtrotts två eller flera bolagsmän gemensamt och de övriga bolagsmännen — som bildar majoritet i bolaget — önskar skilja dem från denna uppgift.[55]

Stadgandet omfattar blott ett sådant specialuppdrag som anförtrotts bolagsmannen genom *bolagsavtalet.* Den förvaltningsbefogenhet han enligt lag innehar kan inte fråntas honom av de övriga bolagsmännen med stöd av ÖKL 2:5.[56] I finsk rätt har man sedan gammalt ansett att en bolagsman inte mot sin vilja (utan ändring av bolagsavtalet) kan fråntas sin laga förvaltningsbefogenhet.[57] Missbrukar han förvaltningsbefogenheten kan de övriga bolagsmännen vidta åtgärder med stöd av stadgandena om likvidation av bolaget och inlösen av bolagsandel.

---

[55] Se även *Nial* 1983 s. 126 f.
[56] *Reg.prop. 6/1987* s. 25.
[57] Se *Heikonen* 1948 s. 169 ff., *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 30.

> Då stadgandet gäller blott specialuppdrag som givits en bolagsman genom bolagsavtalet, skall det inte heller tillämpas t.ex. då en bolagsman efter överenskommelse med blott någon eller några av de övriga bolagsmännen utför ett uppdrag för bolagets räkning. Ett sådant uppdrag skall i första hand bedömas med stöd av principerna för sysslomannaskap.[58]

ÖKL 2:5 gäller blott specialuppdrag som anförtrotts en ansvarig bolagsman. En utomståendes rätt att kvarstå i ett uppdrag respektive uppsäga sig bedöms givetvis enligt allmänna arbets- och kontraktsrättsliga principer — beträffande utomstående verkställande direktör ingår dock ett specialstadgande i ÖKL 2:4.2. I ÖKL 7:3.2 har man i dessa hänseenden jämställt en tyst bolagsman i ett kommanditbolag med en utomstående person.

Enligt ÖKL 2:5 kan en bolagsman skiljas från ett specialuppdrag blott genom *enhälligt* beslut av de övriga bolagsmännen. Medverkan krävs också av sådana ansvariga bolagsmän som enligt bolagsavtalet är helt uteslutna från bolagets förvaltning.[59] I ett kommanditbolag behöver däremot, enligt ÖKL 7:3.3, de tysta bolagsmännen inte samtycka till åtgärden. De bolagsmän som bör medverka till beslutet måste uppnå enighet; genom majoritetsbeslut bland dessa bolagsmän kan en bolagsman inte skiljas från sitt uppdrag, om inte annat uttryckligen anges i bolagsavtalet.[60]

> Det säger sig självt att det enhälliga beslutet om bolagsmans skiljande från specialuppdrag inte kan få verkan mot ifrågavarande bolagsman innan han erhållit meddelande om beslutet.[61]

Då regeln om bolagsmans skiljande från ett specialuppdrag utgör ett undantag från principen att ändring av bolagsavtal kan vidtas blott genom enhälligt beslut av samtliga bolagsmän — samtycke av den "avskedade" bolagsmannen krävs ju inte — är det naturligt att man i lagen dragit upp tämligen snäva gränser för dess tillämpning. Skiljande från uppgiften kan ske blott *av vägande skäl.* Som sådana vägande skäl kommer framför allt i fråga omständigheter som ansluter sig till den ifrågavarande bolagsman-

---

[58] Så *Nial* 1983 s. 127.
[59] Jfr småbolagskommissionens förslag, *KM 1983:56,* lagförslag 3:5.1.
[60] En allmän bestämmelse om majoritetsbeslut i bolaget bör härvid knappast tolkas så att den skall omfatta också rätten att skilja en bolagsman från ett specialuppdrag, om detta inte särskilt framgår av bestämmelsen, så *KM 1983:56* s. 31.
[61] Så *Nial* 1983 s. 128 f., *Svensson* 1981 s. 60.

nens person och har samband med hans möjligheter att sköta ifrågavarande uppdrag på ett tillfredsställande sätt. Då uttrycket vägande skäl inte närmare specificerats i lagen är det likväl inte uteslutet, att stadgandet i något fall kan åberopas även då de övriga bolagsmännens önskan att genomföra förändringar i bolagets förvaltning inte har samband med bolagsmannens kapacitet att sköta sitt specialuppdrag, utan beror t.ex. på externa förändringar i förhållandena.

> Att stadgandet primärt är avsett att täcka fall där man kan förvänta problem i samband med en bolagsmans skötsel av ett specialuppdrag framgår väl av de exempel på vägande skäl som ges i förarbetena till ÖKL. Man nämner här att en bolagsman kan skiljas från sitt specialuppdrag med stöd av ÖKL 2:5.1 om han t.ex.
> — fortgående visat oskicklighet eller vårdslöshet vid handhavandet av uppgiften,
> — företagit någon enskild åtgärd som vållat bolaget omfattande skada,
> — visat lättsinne i ekonomiska angelägenheter eller
> — hans arbetsförmåga i väsentlig mån bestående nedgått.[62]

I ÖKL 2:5.2 regleras en bolagsmans *rätt att frånträda* ett specialuppdrag som han anförtrotts i bolagsavtalet. Vid första anblicken skulle det förmodligen te sig som en naturlig lösning att en bolagsman alltid skulle ha rätt att dra sig ur en uppgift av detta slag. Hänsynen till de övriga bolagsmännen medför dock att en sådan regel inte kan accepteras: ett frånträdande av specialuppdraget innebär i regel att de övriga bolagsmännens arbetsbörda ökar i strid med bolagsavtalet. Bolagsmannen har kanske också tagits med i bolaget eller de övriga bolagsmännen har kommit med i bolaget just på grund av att ifrågavarande bolagsman är särskilt lämpad att sköta ifrågavarande uppdrag.[63]

Också då en bolagsman önskar frånträda ett specialuppdrag förutsätts således att han kan åberopa *vägande skäl* för detta beslut. Ett sådant vägande skäl kan vara att specialuppdraget blir oskäligt tungt för bolagsmannen p.g.a. dennes sjukdom eller ålder (socialt prestationshinder)[64] eller för att rörelsen utvidgats. Grunden bör vara objektivt konstaterbar: enbart den

---

[62] *Reg.prop. 6/1987* s. 25. Liknande exempel omnämns av *Nial* 1983 s. 126 och *Svensson* 1981 s. 59.

[63] *Reg.prop. 6/1987* s. 25.

[64] Se betr. den allmänna kontraktsrättsliga principen om socialt prestationshinder, enligt vilken en avtalsparts sjukdom, arbetslöshet etc. kan leda till en begränsning av hans kontraktsrättsliga ansvar, *Wilhelmsson* 1987 s. 177 ff.

omständigheten att bolagsmannen subjektivt uppfattar specialuppdraget som mer betungande än han väntat sig räcker givetvis inte till som grund för frånträdande mot (någon av) de övriga bolagsmännens vilja.[65]

I stadgandet om bolagsmans rätt att frånsäga sig ett specialuppdrag har man särskilt önskat framhäva att hänsyn skall tas till de övriga bolagsmännens intressen. Även om det föreligger vägande skäl kan bolagsmannen sålunda inte frånträda uppdraget, om frånträdelsen bör anses oskälig ur de andra bolagsmännens synvinkel. Försämras t.ex. bolagets verksamhetsförutsättningar i avgörande mån om en bolagsman avsäger sig sitt specialuppdrag kan detta utgöra en grund för att förvägra honom rätten att avgå.

Det är givet att stadgandet om bolagsmans rätt att frånträda ett uppdrag inte kan verkställas så, att bolagsmannen tvingas att handha uppdraget mot sin vilja. Stadgandet har relevans med hänsyn till bolagets möjlighet att kräva *skadestånd.* Frånträder en bolagsman ett specialuppdrag i strid med ÖKL 2:5.2 kan han bli skyldig att ersätta bolaget den skada det därigenom lider.

4.5. Granskning och revision

4.5.1. Bakgrund

Revisorerna i ett aktiebolag uppfattas i första hand som ägarnas (aktieägarnas) förtroendemän i förhållande till de förvaltande organen (styrelse, förvaltningsråd, verkställande direktör). Först i andra hand anses de vara av betydelse med hänsyn till den offentliga kontrollen av bolagen.

Denna uppfattning avspeglas också i ÖKL. Då man i lagen utgår från att de ansvariga bolagsmännen i ett öppet bolag och ett kommanditbolag normalt själva verkar i bolaget föreligger det inte med hänsyn till delägarna något behov av en obligatorisk revision. De fåtaliga delägarnas intressen kan i tillräcklig mån tryggas genom att de tillerkänns en tvingande *granskningsrätt* beträffande bolagets angelägenheter. Denna rätt utgör i de öppna bolagen och kommanditbolagen det primära medlet för delägarna att utöva insyn i bolagets verksamhet.

---

[65] *Reg.prop. 6/1987* s. 25 f.

Då personbolagen som tidigare visats i regel är småbolag är det offentliga intresset av tvingande stadganden om revision också begränsat. Endast i stora öppna bolag och kommanditbolag har hänsynen till arbetstagarnas, borgenärernas och det offentligas behov ansetts tala för stadganden om *obligatorisk revision*. Dessa stadganden berör i obligatorisk form blott en liten bråkdel av alla öppna bolag och kommanditbolag i Finland.

> I avtalspraxis förekommer det att man har bestämmelser om revision också i mindre bolag. I närmare en tredjedel av de kommanditbolag som undersöktes av småbolagskommissionen förekom bestämmelser i bolagsavtalet om anlitande av utomstående revisorer. Också det nära sambandet mellan granskningsrätten och revisionsinstitutet framgår av avtalspraxis: stundom förekom bestämmelser enligt vilka "revision" skulle utföras av bolagsmännen.[66]

4.5.2. Bolagsmans granskningsrätt

En bolagsman har enligt ÖKL 2:15 rätt att granska bolagets bokföring och få upplysningar om bolagets verksamhet. Denna granskningsrätt tillkommer *samtliga bolagsmän*. Också en sådan bolagsman som genom bolagsavtalet uteslutits från bolagets förvaltning och en tyst bolagsman i ett kommanditbolag kan åberopa ÖKL 2:15.[67]

Stadgandet om bolagsmans granskningsrätt är ett av de få *tvingande* stadgandena i ÖKL (ÖKL 2:1.2). Både en ansvarig och en tyst bolagsman bör alltid ha möjlighet att kontrollera att det bolag han satsat kapital i (och som den ansvarige bolagsmannen bär ett personligt ansvar för) fungerar på ett sakenligt sätt. Bestämmelser i bolagsavtalet som fråntar bolagsman denna granskningsrätt eller som ens begränsar den saknar därför verkan. En bolagsman kan heller inte t.ex. med stöd av sin förbudsrätt förbjuda en annan bolagsman att utnyttja den lagstadgade granskningsrätten.

Granskningsrätten omfattar dels bolagets bokföring, vilket begrepp i detta sammanhang bör tolkas vidsträckt. En bolagsman har sålunda enligt lagens förarbeten rätt att kontrollera bl.a. bolagets kassa, verifikat, affärshandlingar, arkiv, korrespondens över affärshändelser samt beskrivningar av bok-

---

[66] Se betr. avtalspraxis *KM 1983:56* s. 113, 118.
[67] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 34.

föringssystem och databaser.[68] Vidare har en bolagsman rätt att erhålla upplysningar om bolagets verksamhet av de bolagsmän som handhar den del av verksamheten som upplysningarna berör samt även av den verkställande direktören och av anställda i bolaget. Några innehållsmässiga begränsningar i en bolagsmans rätt att erhålla upplysningar föreligger inte enligt ÖKL. I motsats till vad som stadgats beträffande aktiebolag[69] har alltså en delägare i ett öppet bolag och ett kommanditbolag alltid en tvingande rätt att erhålla upplysning också om bolagets affärshemligheter och andra liknande omständigheter. Missbrukar han dessa upplysningar kan han naturligtvis bli skadeståndsskyldig mot bolaget.

De enda begränsningarna i granskningsrätten gäller det sätt på vilket rätten utövas. Enligt ÖKL 2:15.3 får granskningen inte oskäligt störa bolagets verksamhet. Detta innebär bl.a.:[70]

— Granskningsrätten får inte utövas vid en olämplig tidpunkt. I ett bolag som verkar med normala arbetstider bör granskningsrätten i regel utövas under arbetstid; beträffande ett "deltidsbolag" som drivs från bolagsmännens hem måste regeln naturligtvis vara en annan. Stundom kan det också tänkas vara olämpligt att utföra en mer omfattande granskning t.ex. under den mest bråda säsongtiden.

— Granskningsrätten bör utövas på rätt plats, d.v.s. normalt i bolagets kontor. Har bolagets bokföring anförtrotts en bokföringsbyrå får de handlingar som den har om händer granskas på byrån. En bolagsman kan inte kräva att få föra bort bolagets bokföring från bolaget för att granska den.

— Granskningsrätten bör också i övrigt utövas på lämpligt sätt så, att bolagets arbetstagare i minsta möjliga mån förhindras att utföra sina normala sysslor.

Det är å andra sidan skäl att betona, att begränsningarna i granskningsrätten inte får utnyttjas för att göra bolagsmans granskningsrätt illusorisk. Granskningsrätten är en huvudregel som inte för längre tid eller i mer väsentlig mån får undanträngas av de angivna begränsningarna.

---

[68] *Reg.prop. 6/1987* s. 34.

[69] Enligt ABL 9:12 har en aktieägare rätt att på bolagsstämma erhålla upplysningar, "såframt styrelsen finner att det kan ske utan väsentligt men för bolaget". Reservationen anses omfatta bl.a. affärshemligheter, se närmare *Koski — af Schultén* I 1984 s. 388.

[70] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 35.

Granskningsrätten är en *personlig* rätt. En bolagsman får m.a.o. inte befullmäktiga någon annan att för hans räkning utföra granskningen av bolaget.

> En laga representant för bolagsmannen — t.ex. förmyndaren för en omyndig bolagsman — kan naturligtvis utnyttja dennes granskningsrätt.[71] En död bolagsmans dödsbo och en konkursdrabbad bolagsmans konkursbo kan likaledes i denna egenskap begagna granskningsrätten.[72]

Då en strikt personlig granskningsrätt kunde bli ganska värdelös för en bolagsman som inte besitter den sakkunskap som granskningen förutsätter medger man i ÖKL 2:15.2 bolagsmannen en rätt att anlita *biträden* då han utför den *granskning av bokföringen* som hör till hans granskningsrätt. Bolagsmannen kan dock inte helt självständigt besluta om vilket biträde han önskar anlita. Enligt ÖKL har nämligen de övriga bolagsmännen rätt att — utan angivande av skäl — förbjuda användningen av ett biträde som de inte önskar acceptera; för att denna förbudsrätt skall kunna utnyttjas bör den bolagsman som önskar anlita biträde uppenbarligen vara skyldig att på förhand tillkännage detta åtminstone för de övriga bolagsmän som deltar i förvaltningen av bolaget.

> Då man i ÖKL 2:15.2 nämner "de andra bolagsmännen" i pluralis, medan man utnyttjat en singularform i den allmänna regeln om förbudsrätt i ÖKL 2:3.1, kan man anta att förbudsrätten i förevarande fall inte kan utövas av varje ansvarig bolagsman skilt för sig. En naturlig tolkning av stadgandet — som dock inte som sådan kan utläsas ur lagtexten — vore antagligen den, att beslut om förbud att nyttja biträde borde fattas enhälligt av alla de (andra) bolagsmän som deltar i bolagets förvaltning.

Förbudsrätten beträffande utnyttjande av biträde är inte obetingad: om biträdet är en av Centralhandelskammaren eller en handelskammare godkänd revisor kan användningen av biträde inte förbjudas. De övriga bolagsmännen anses i ett sådant fall tillräckligt skyddade genom den offentliga kontrollen av sådana revisorer.

---

[71] Så — med viss begränsning — t.ex. *Heikonen* 1948 s. 167 f.

[72] Så *Reg.prop. 6/1987* s. 34. Denna granskningsrätt för konkursboet kan på goda grunder antas bestå också i det fall att konkursboet i enlighet med ÖKL 5:3.1 samtyckt till att den konkursdrabbade bolagsmannen fortsätter att delta i skötseln av bolagets angelägenheter.

En bolagsmans granskningsbiträde har samma tystnadsplikt som bolagets revisor.

> Biträdet är bolagsmannens uppdragstagare. Något ansvar för kostnaderna för anlitande av biträde bär bolaget sålunda i regel inte. Visar det sig att användningen av biträde var oundgängligt för bolaget, kan bolagsmannen dock med stöd av ÖKL 2:7 kräva sina kostnader för biträdet ersatta av bolaget.[73]

4.5.3. Revision

4.5.3.1. Revisionsstadgandenas tillämpningsområde och karaktär

I småbolagskommissionens betänkande föreslogs blott ett kortfattat stadgande om obligatorisk revision i vissa större bolag.[74] Vid den fortsatta beredningen fann man det likväl vara befogat att också i ÖKL inta ett antal regler om hur revision skall utföras m.m. Dessa regler är i många stycken överensstämmande med aktiebolagsrättens motsvarande regler. Vid tillämpningen av dem kan man falla tillbaka på de synpunkter som gjorts gällande för aktiebolagens del.[75] Av denna anledning samt då reglerna som snart skall framgå är av mindre betydelse i öppna bolag och kommanditbolag, beskrivs reglerna om revision här relativt kortfattat, med särskild tonvikt vid de problem som är speciella just för reglerna i ÖKL.

Reglerna om revision är primärt skrivna för stora öppna bolag och kommanditbolag. Stadgandena i 10 kap. ÖKL skall tillämpas på sådana bolag som under de två senaste räkenskapsperioderna i genomsnitt haft fler än *30 anställda* (ÖKL 10:1.1). Det genomsnittliga antalet anställda under dessa perioder skall åter, som tidigare framgått, anges i bolagets bokslut (ÖKL 9:3.3).

> I motiven till det sistnämnda stadgandet anges, att det genomsnittliga antalet anställda kan beräknas antingen som ett årligt medeltal av det antal anställda bolaget haft varje månad eller, vid små variationer, som ett medeltal av antalet anställda vid räkenskapsperiodens början och slut.[76]

---

[73] *Reg.prop. 6/1987* s. 35.
[74] *KM 1983:56,* lagförslag 11:2.
[75] Se t.ex. *Koski — af Schultén* II 1984 s. 1—94 och *Moberg* 1986.
[76] *Reg.prop. 6/1987* s. 65.

I bolag av nyss angiven storlek är *revision obligatorisk*. Reglerna härom är tvingande i den mån annat ej uttryckligen angivits.[77] Bolagsmännen kan inte inbördes komma överens om att underlåta att tillsätta en revisor. Om detta sker skall nämligen länsstyrelsen förordna en behörig revisor för bolaget (ÖKL 10:5.1). Vidare är eventuella klausuler om revision i bolagsavtalet, vilka strider mot de tvingande reglerna, ogiltiga. Bolagsmännen kan inte heller effektivt befria revisorn från någon av hans skyldigheter enligt 10 kap. ÖKL. Revisorns eventuella ansvar gentemot utomstående påverkas inte av en sådan befrielse.

> Däremot kan ett sådant beslut av bolagsmännen begränsa revisorns ansvar gentemot bolaget. Detta följer av den omständigheten att reglerna om revisors skadeståndsskyldighet gentemot bolaget har uppfattats vara dispositiva.[78] — Då revisors befrielse från ansvar i dessa fall formellt innebär ett slags ändring eller komplettering av bolagsavtalet förutsätts medverkan inte blott av de ansvariga bolagsmännen utan också av de tysta bolagsmännen i ett kommanditbolag (se även nedan 6.4.1.).

Stadgandena om revision kan även aktualiseras *i mindre bolag* än de som nyss nämnts. Om bolagsavtalet i ett sådant mindre bolag innehåller bestämmelser, enligt vilka revision skall verkställas i bolaget, bör 10 kap. ÖKL äga tillämpning (ÖKL 10:1.2). Tanken är alltså, att revision i princip är *frivillig* i mindre bolag. Om bolagsmännen emellertid besluter sig för att utnyttja revisionsinstitutet,[79] bör dock stadgandena om revision iakttas till alla delar. I denna mening är 10 kap. ÖKL *tvingande* också i bolag med färre än 30 anställda. Anledningen till att reglerna gjorts på detta sätt tvingande står främst att söka i hänsynen till utomstående bindningsgrupper. Revision är ägnad att öka bolagets trovärdighet utåt; därför bör man tillse, "att vissa allmänt godtagna förfaringssätt skall iakttas vid valet av revisorer och vid själva revisionen."[80]

> Med revision avses här en revision som förrättas av en *utomstående* revisor. Talar man i bolagsavtalet om att revision skall förrättas av

---

[77] Se *LTK 1/1986* s. 140. — Beträffande valsätt och verksamhetsperiod (se ÖKL 10:3) råder en viss avtalsfrihet.
[78] Se *LTK 1/1986* s. 140.
[79] Som ovan i avsnitt 4.5.1. framgick är det mycket vanligt i avtalspraxis att man i bolagsavtalen har bestämmelser om anlitande av utomstående revisorer.
[80] *Reg.prop. 6/1987* s. 66.

> bolagsmännen själva, är det inte fråga om någon revision i lagens mening, utan snarare om bestämmelser i anslutning till bolagsmans granskningsrätt, och 10 kap. ÖKL skall sålunda inte tillämpas.[81]

Det att stadgandena i 10 kap. ÖKL är tvingande också i ett mindre bolag, i vars bolagsavtal det ingår bestämmelser om revision, betyder blott att eventuella avtalsbestämmelser som står i strid mot stadgandena i 10 kap. ÖKL inte är giltiga. Om samtliga bolagsmän enhälligt besluter att på någon punkt frångå reglerna är påföljderna av ett sådant brott mot reglerna i praktiken små. Länsstyrelsen kan inte förordna någon revisor för ett här avsett bolag, om bolagsmännen inte har utsett en revisor eller om de har utsett en revisor som inte fyller behörighetsvillkoren för revisor eller som är jävig. Den viktigaste påföljden, om man efter enhälligt beslut av bolagsmännen bryter mot någon regel i 10 kap. ÖKL, syns blott vara möjligheten av ansvar — såväl för bolaget som för revisorn — mot en utomstående som kommit till skada genom att revision inte utförts sakenligt.

> Denna möjlighet kan aktualiseras då revision utförts utan iakttagande av normerna i 10 kap. ÖKL. Däremot är det svårt att se, att ett ansvar skulle komma i fråga om revision alls inte utförs; de enhälliga bolagsmännen kan ju när som helst ändra bolagsavtalet så, att revision inte behöver utföras.
>
> Beträffande revisors skadeståndsskyldighet mot bolaget kan hänvisas till det som sagts ovan vid not 78.

Till skillnad från vad som gäller i aktiebolagsrätten (ABL 16:8 p. 3) innehåller ÖKL inga straffstadganden i anslutning till revisionen.

4.5.3.2. Revisors behörighet och jäv

I ÖKL 10:2.1 fastslås vissa *allmänna behörighetsvillkor* för revisor. Dessa villkor bör alltid vara uppfyllda, då ett öppet bolag eller kommanditbolag anlitar en utomstående revisor, vare sig bolaget är större eller mindre. Villkoren motsvarar dem som i ABL 10:3.1—2 fastslagits gälla för revisorer i aktiebolag. De allmänna behörighetsvillkoren för revisor enligt ÖKL gäller:

---

[81] *Ibid.* — Detta innebär alltså att bestämmelser om "revision" som utförs av bolagsmännen är acceptabla därför att dessa bestämmelser faller helt utom tillämpningsområdet för 10 kap. ÖKL, medan bestämmelser enligt vilka revision skall utföras t.ex. av en bolagsmans make (se jävsregeln i ÖKL 10:4 p. 3) i princip är lagstridiga.

— Revisors *nationalitet* och hemvist. Minst en revisor bör vara en i Finland bosatt finsk medborgare. Detta innebär samtidigt att revisorn normalt bör vara en *fysisk person*. Här gäller dock ett undantag: en av Centralhandelskammaren eller av en handelskammare godkänd revisionssammanslutning kan utses till (t.o.m. enda) revisor; denna sammanslutning skall dock utpeka den fysiska person som bär huvudansvaret för revisionen och meddela en ansvarig bolagsman härom. — Utses flera revisorer, kan också utländska eller i utlandet bosatta fysiska personer komma i fråga. Några andra sammanslutningar än de nyssnämnda kan däremot inte ens i detta fall väljas till revisorer.
— Revisors förmåga att rå över sig och sin egendom. En *omyndig* och en som försatts i *konkurs* får inte fungera som revisor. Dessa villkor gäller alla revisorer i bolaget.
— Revisors *sakliga kompetens*. Alla revisorer bör ha en sådan kännedom om bokföring och ekonomiska angelägenheter som med hänsyn till bolagets verksamhet behövs för uppdraget. Kravets innehåll måste uppenbarligen variera starkt beroende på bolagets storlek och verksamhetens art etc. Ett minimikrav också i mycket små bolag är att revisorn besitter en sådan insikt i bokföring och bokslutsteknik att han självständigt kan utföra revisionen och bedöma lagligheten i bokslutet.[82]

I stora öppna bolag och kommanditbolag har de nyss beskrivna allmänna behörighetsvillkoren för revisor inte ansetts vara tillräckliga. För ett sådant bolags revisor har i ÖKL 10:2.2 uppställts *särskilda behörighetsvillkor*. Dessa villkor äger tillämpning i bolag, som under de två senaste räkenskapsperioderna i genomsnitt haft flera än *50 anställda*. Gränsen är här en annan än den som utnyttjats i ÖKL 10:1.1 (30 anställda). Detta innebär, att revision visserligen är obligatorisk i bolag med mellan 30 och 50 anställda; revisorerna i sådana bolag behöver dock inte uppfylla de särskilda behörighetsvillkor som nu berörs.

I öppna bolag och kommanditbolag med över 50 anställda skall finnas minst en av Centralhandelskammaren eller handelskammare godkänd revisor, en s.k. *CGR-* eller *GRM-revisor*. I stället för en sådan kan man till revisor välja också en revisionssammanslutning, som godkänts av Centralhandelskammaren eller en handelskammare. Som tidigare framgått skall

---

[82] Se närmare *Koski — af Schultén* II 1984 s. 18 f.

denna sammanslutning i ett sådant fall utpeka den huvudansvarige för revisionen och ge meddelande härom till en ansvarig bolagsman; den huvudansvariga bör själv vara CGR- eller GRM-revisor och ojävig.

I lagen förutsätts blott att *en* revisor i de stora bolagen är på angivet sätt auktoriserad eller är en sammanslutning av det nämnda slaget. Väljs flera revisorer behöver de andra inte uppfylla dessa särskilda behörighetsvillkor.

En revisor — såväl i små som större bolag — bör vara *ojävig*. Jävsgrunderna i ÖKL 10:4 motsvarar i stort sett dem som uppräknats i ABL 10:5.[83] I ett öppet bolag och kommanditbolag är följande personer jäviga att fungera som revisorer:

— 1) En bolagsman, såväl en ansvarig som en tyst sådan,[84] verkställande direktören samt den som skall sköta bolagets bokföring eller förvalta dess medel eller övervaka förvaltningen. Jävsgrunden omfattar också utomstående, t.ex. en självständig bokförare.[85]

— 2) Den som är anställd hos bolaget eller annars i underordnad eller beroende ställning i förhållande till bolaget eller till en i 1 punkten nämnd person. Med beroende ställning avses främst ekonomiskt beroende; ett vänskapsförhållande t.ex. till en bolagsman utgör inte någon jävsgrund.[86]

— 3) Den som är make eller syskon till en i 1 punkten nämnd person eller är i rätt uppstigande eller nedstigande släktskap eller svågerlag med honom.

— 4) Den som har ett penninglån hos bolaget eller hos en bolagsman eller som har förpliktelser för vilka dessa ställt säkerhet.

Jävsgrunderna liksom behörighetsvillkoren bör iakttas såväl då man utser revisor som under mandattidens gång. Förlorar en revisor sin behörighet eller blir han jävig under sin mandattid bör en ny revisor utses (ÖKL 10:3.4).

4.5.3.3. Utseende av revisor

Val av revisor skall enligt ÖKL 10:3.1 i ett öppet bolag förrättas av bolags-

---

[83] Bland mer väsentliga skillnader kan nämnas det att delägare i öppet bolag och kommanditbolag alltid är jävig — även när han inte deltar i förvaltningen — medan aktieägare inte är det samt det att lån hos bolaget utgör jävsgrund för revisor i öppet bolag och kommanditbolag, medan ABL 10:5.3 blott innehåller ett låneförbud, se härom *LTK 1/1986* s. 142 ff.

[84] *Reg.prop. 6/1987* s. 67.

[85] *Ibid.* Se även *Koski — af Schultén* II 1984 s. 35.

[86] Se *Koski — af Schultén* II 1984 s. 36.

männen och i ett kommanditbolag av de *ansvariga bolagsmännen*. Inom denna krets skall beslutet vara *enhälligt*. Det räcker alltså att någon av de sagda bolagsmännen inte samtycker till att en viss person utses till revisor för att valet av denna person skall omöjliggöras.

> För ett val krävs alltså inte blott att de ansvariga bolagsmän som är närvarande vid en eventuell valförrättning ger sitt samtycke, utan samtliga ansvariga bolagsmäns bifall bör i någon form erhållas.

Den sagda regeln är uttryckligen gjord *dispositiv*. I bolagsavtalet kan man sålunda t.ex. ge också de tysta bolagsmännen rätt att delta i val av revisor, föreskriva att valet sker genom majoritetsbeslut, bestämma att valet skall ske i viss ordning på möte eller på annat lämpligt sätt ändra de lagstadgade reglerna om val av revisor.

Ofta kan det också tänkas vara lämpligt att utnyttja de möjligheter lagens dispositivitet erbjuder. Kravet på enhälligt beslut kan i ett oenigt bolag lätt leda till en pattsituation: om bolagsmännen inte kan ena sig om en revisor (eller flera) kan man inom bolaget inte få valet förrättat. I större bolag, med över 30 anställda, kan ärendet avgöras av länsstyrelse (se nedan); i mindre bolag förefaller det däremot inte finnas några rättsliga medel att lösa konflikten, vilket betyder att den i bolagsavtalet föreskrivna revisionen helt enkelt inte kan verkställas.[87]

Om det i ett större bolag med över 30 anställda, där revision enligt ÖKL 10:1.1 är obligatorisk, inte finns en revisor som dels är ojävig enligt ÖKL 10:4 och som dels uppfyller såväl de allmänna behörighetsvillkoren för revisorer (ÖKL 10:2.1) som, ifall bolaget har över 50 anställda, de särskilda krav som ställs på revisorer i sådana bolag i ÖKL 10:2.2, skall *länsstyrelsen förordna* en ojävig och behörig revisor för bolaget (ÖKL 10:5.1).

En förutsättning för att länsstyrelsen skall agera på det beskrivna sättet är att myndigheten erhållit en *anmälan* om att bolaget i fråga saknar en ojävig och behörig revisor. Kretsen av personer som kan göra en sådan anmälan är inte begränsad till bolagsmännen. Då stadgandena om revision givits i utomstående intressenters såsom borgenärers och arbetstagares intresse bör nämligen också dessa ha en möjlighet att ingripa ifall bolaget saknar

---

[87] I *Reg.prop. 6/1987* s. 67 f. uttalas litet gåtfullt att situationen i det fall att revisor inte valts p.g.a. oenighet mellan bolagsmännen i ett mindre bolag oftast kan "bedömas på samma sätt som ett annat förfarande som strider mot bolagsavtalet eller lag, varvid bolagsmännens rättsmedel bestäms i enlighet med detta."

revisor.[88] Man har dock inte funnit det nödigt att avgränsa den grupp av intressenter som borde ha denna möjlighet. Därför kan *vem som helst* — såväl en fysisk eller juridisk person som en myndighet — som upptäckt att bolaget saknar behörig revisor, göra anmälan härom till länsstyrelsen.[89]

Länsstyrelsen skall innan den ger förordnandet bereda de bolagsmän som deltar i valet av revisor tillfälle att bli hörda. Länsstyrelsens förordnande skall genast iakttas även i det fall att någon sökt ändring i beslutet (ÖKL 10:5.2).

4.5.3.4. Revisors mandattid

Stadgandet om revisors mandattid i ÖKL 10:3.2 är dispositivt. I bolagsavtalet kan man sålunda fritt bestämma mandattidens längd och man kan också avtala om att revisorn skall handha sitt uppdrag tills vidare. Om bolagsavtalet inte innehåller bestämmelser om mandattiden skall man, enligt ÖKL 10:3.2, välja revisor särskilt för *varje räkenskapsperiod.*

En revisors uppdrag kan *upphöra* på olika sätt:

— Har revisorn valts att utföra revision under en eller flera räkenskapsperioder upphör hans uppdrag när han avgivit revisionsberättelse för den sista räkenskapsperioden (ÖKL 10:3.2). Uppdraget upphör av naturliga skäl alltså inte omedelbart vid räkenskapsperiodens utgång, utan revisorn kan också efter detta utföra nödiga granskningsåtgärder intill dess han avgivit sin revisionsberättelse.

> I vissa fall kan revisorn t.o.m. ha rätt att uttala sig om sådana åtgärder i bolaget som vidtas efter utgången av den räkenskapsperiod som hans granskning skall omfatta.[90]

— Har revisorn valts tills vidare upphör hans uppdrag när man valt en ny revisor i hans ställe (ÖKL 10.3.2).

— Om länsstyrelsen förordnat en revisor för bolaget är förordnandet i kraft tills bolaget har valt en revisor som uppfyller villkoren (ÖKL 10:5.2). En av länsstyrelsen tillsatt revisor innehar alltså alltid sitt uppdrag tills vidare och kan omedelbart åsidosättas genom att bolaget i stadgad eller avtalad ordning utser en revisor som är ojävig och behörig.

---

[88] *Reg.prop. 6/1987* s. 67.

[89] Så betr. motsvarande — mer explicita — stadgande i ABL 10:6 *Koski — af Schultén* II 1984 s. 42.

[90] Se *Koski — af Schultén* II 1984 s. 11 not 8.

— En revisor kan alltid *avgå* från sitt uppdrag innan hans mandattid utgår. Avgången verkställs genom att revisorn ger ett meddelande härom till bolaget, d.v.s. till en person som enligt ÖKL 3:4 kan motta delgivningar till bolaget. Revisorn kan härvid underrätta bolaget att han avgår omedelbart eller vid en viss senare tidpunkt. Rätten att avgå kan inte fråntas revisorn genom bolagsavtalet.

Även om revisorn på detta sätt alltid bolagsrättsligt har rätt att lämna sin position som ett bolagsorgan, följer härav inte nödvändigtvis att inga påföljder från bolagets sida kunde riktas mot en i förtid avgående revisor. ÖKL 10:3.3 utesluter inte möjligheten av påföljder på *kontraktsrättslig grund* (bortfall av rätt till ersättning, eventuellt skadestånd) gentemot en revisor som bryter sitt uppdrag.

— Bolaget kan också under mandattidens gång befria revisorn från hans uppdrag. Ett sådant beslut om *avsked* bör fattas enhälligt av de bolagsmän som deltar i valet av revisor, d.v.s. normalt av samtliga ansvariga bolagsmän. Om enligt bolagsavtalet blott vissa bolagsmän deltar i valet av revisor behöver blott dessa ta del i avskedsbeslutet.

Kravet på enhällighet bland de deltagande bolagsmännen är det i detta sammanhang uppenbarligen inte tillåtet att frångå genom bolagsavtalet, då ÖKL 10:3.3 inte angivits vara dispositiv.

Vad som ovan sagts om förhållandet mellan bolags- och kontraktsrättsliga regler gäller *mutatis mutandis* även här. Revisorn kan mycket väl tänkas ha kontraktsrättsliga krav mot bolaget på den grund att han fråntagits sitt uppdrag i förtid.

Om sysslan som revisor blir ledig under mandattiden, t.ex. som följd av att revisorn avgår, befrias från sitt uppdrag eller dör, skall man i vederbörlig ordning välja en ny revisor för den återstående mandattiden. Detsamma gäller om revisorn mister sin behörighet eller blir jävig. Nyval behöver givetvis inte ske om det finns en revisorssuppleant som kan inta den lediga platsen (ÖKL 10:3.4).

4.5.3.5. Verkställande av revision

De stadganden i ÖKL i vilka man anger hur revision bör gå till är mer eller mindre direkt kopierade från ABL och ger närmast uttryck för principer som skall iakttas vid all revision, oberoende av bolagsform.

Huvudregeln om revisors skyldigheter i ÖKL 10:6.1, enligt vilken revisorn

i den omfattning som *god revisionssed* förutsätter skall granska bokslutet och bokföringen samt bolagets förvaltning motsvarar helt regeln i ABL 10:7.1. Också i ett öppet bolag och ett kommanditbolag har alltså revisorn att övervaka förvaltningen i vissa avseenden[91] och han kan inte begränsa sin verksamhet till en granskning av själva bokslutsmaterialet.

För att revisorn på ett sakenligt sätt skall kunna utföra sitt uppdrag skall han enligt ÖKL 10:6.2 *beredas tillfälle* att verkställa granskning i den omfattning som han finner behövlig samt ges de upplysningar och den hjälp som han behöver för sin uppgift. Detta stadgande har sin förebild i ABL 10:8. I ÖKL har dock inte explicit angivits vem som har den sagda skyldigheten att inte hindra en revisor och att bistå honom i hans uppdrag. Man kan anta, att regeln är riktad först och främst mot bolagsmännen; om bolaget har en utomstående verkställande direktör bör uppenbarligen även denne vara skyldig att medverka till revisionen på samma sätt.[92]

> En bolagsman eller en verkställande direktör som söker hindra revisionen eller som underlåter att bistå revisorn kan bli ersättningsskyldig gentemot bolaget i enlighet med reglerna om bolagsmans och verkställande direktörs skadeståndsskyldighet.
>
> Den omständigheten att man i ÖKL 10:6.2 utan närmare motivering talar om upplysningar och hjälp "som han *behöver* för sin uppgift", medan man i ABL 10:8 använder uttrycket "de upplysningar och den hjälp, som revisorn *begär*" har knappast avsetts innebära, att man i ett öppet bolag och ett kommanditbolag skulle ha en mer aktiv biståndsplikt än i ett aktiebolag.

När revisionen är slutförd skall revisorn i ett öppet bolag och ett kommanditbolag (ÖKL 10:7) på samma sätt som i ett aktiebolag (ABL 10:9) göra anteckning därom på bokslutet (en s.k. *revisionsanteckning*). I anteckningen skall ingå en hänvisning till revisionsberättelsen.

En sådan *revisionsberättelse,* som skall uppgöras för varje räkenskapsperiod, skall i ett öppet bolag och ett kommanditbolag ges inom *fem månader* efter räkenskapsperiodens utgång (ÖKL 10:8.1). Revisorn skall ge berättelsen till "bolaget"; detta innebär i princip att den bör tillställas någon som enligt ÖKL 3:4 har rätt att ta emot delgivningar till bolaget[93] (ansvarig bolagsman, verkställande direktör eller prokurist).

---

[91] Se närmare t.ex. *Koski — af Schultén* II 1984 s. 45 ff.
[92] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 68.
[93] *Reg.prop. 6/1987* s. 68.

Stadgandena om *revisionsberättelsens obligatoriska innehåll* (ÖKL 10:8.2—4) motsvarar långt det som gäller också i aktiebolag (ABL 10:10.2—3):

— För det första förutsätts revisionsberättelsen innehålla ett uttalande om huruvida bokslutet har uppgjorts i enlighet med gällande stadganden.
— Vidare skall revisorn, om inte sådana upplysningar givits i bokslutet som skall lämnas enligt 9 kap. ÖKL, nämna detta och, om det är möjligt, ge dessa upplysningar i sin berättelse.
— Revisorn skall också göra en anmärkning i berättelsen, om det vid revisionen observeras att en bolagsman eller verkställande direktören har gjort sig skyldig till en handling eller försummelse som kan leda till skadeståndsskyldighet gentemot bolaget, eller annars brutit mot ÖKL eller bolagsavtalet.

I motsats till vad som är fallet i aktiebolag är ett särskilt uttalande om ansvarsfrihet inte aktuellt i ett öppet bolag och ett kommanditbolag, där några beslut av detta innehåll ju inte träffas.

Också annars har revisorn naturligtvis rätt att i sin berättelse lämna de upplysningar som han anser att bolagsmännen bör få.

4.5.3.6. Revisors tystnadsplikt

En revisor i ett öppet bolag och ett kommanditbolag har en tystnadsplikt beträffande bolagets angelägenheter. Den sakliga omfattningen av denna tystnadsplikt har i ÖKL beskrivits på samma sätt som i ABL (10:13.1): enligt ÖKL 10:9 får en revisor inte lämna uppgifter om sådana angelägenheter inom bolaget som han fått vetskap om i sitt uppdrag, om detta kan medföra skada för bolaget. I fråga om avgränsningen av den personkrets i relation till vilken tystnadsplikten inte gäller föreligger det däremot skillnader mellan ÖKL och ABL. Medan en revisor i ett aktiebolag har tystnadsplikt såväl gentemot utomstående som gentemot aktieägare, är en revisor i ett öppet bolag och ett kommanditbolag skyldig att hålla ifrågavarande uppgifter hemliga blott i relation till utomstående. Lämnande av uppgifter till en bolagsman, vare sig han är ansvarig eller tyst, konstituerar inte brott mot tystnadsplikten.

Samtliga bolagsmän anses tvärtom ha rätt att erhålla uppgifter av revisorn.[94]

---

[94] Se formuleringen av motiven till ÖKL 10:9 i *Reg.prop. 6/1987* s. 68.

Bryter en revisor mot tystnadsplikten kan han under vissa förutsättningar bestraffas enligt SL 38:3.2, som gäller olovligt yppande av samfunds eller stiftelses affärs- eller yrkeshemlighet.[95] Brott mot tystnadsplikten kan vidare medföra skyldighet att ersätta bolagets skada i enlighet med de allmänna reglerna om revisors skadeståndsskyldighet.

4.5.3.7. Revisors skadeståndsskyldighet

Stadgandet i ÖKL 10:10 om revisors skyldighet att ersätta skada som bolaget lidit är ett hänvisningsstadgande. En revisors skadeståndsskyldighet skall bedömas enligt samma regler som gäller för bolagsman och verkställande direktör (ÖKL 2:12—14). Frågan om revisors skadeståndsskyldighet berörs därför närmare nedan i samband med beskrivningen av de nyssnämnda reglerna (avsnitt 6.4.).

---

[95] Vid den strafflagsreform som för tillfället behandlas av riksdagen föreslås att regeln flyttas till SL 30:5, se närmare *Reg.prop. 66/1988* s. 149 f.

5. De ekonomiska förhållandena mellan bolagsmännen

5.1. Bolagsandelen och dess ekonomiska sida

Den delägarrätt som tillkommer en bolagsman i ett öppet bolag och ett kommanditbolag på grundval av medlemskap i bolaget kallas bolagsandel. Bolagsandelen omfattar alla rättigheter och skyldigheter som tillkommer bolagsmannen med stöd av lagen, bolagsavtalet och bolagsmännens beslut i förhållande till bolaget och de andra bolagsmännen. Till bolagsandelen hör således en bolagsmans förvaltningsbefogenhet och rätt att företräda bolaget, granskningsrätt och rätt att använda de rättsskyddsmedel som enligt lag eller bolagsavtalet tillkommer honom. Eftersom bolagets syfte är ekonomiskt, är bolagsmannens ekonomiska rättigheter och skyldigheter den mest centrala delen av bolagsandelen; dessa förmögenhetsrättigheter och förpliktelser kallas ofta bolagsandelens ekonomiska sida.

En bolagsandel i ett öppet bolag kan inte överlåtas genom frivillig överlåtelse på så sätt, att överlåtelsen skulle ha rättsverkningar i förhållande till bolaget eller de andra bolagsmännen (se ovan 3.4.2.). En bolagsman kan däremot med full verkan överlåta sina på bolagsandelen baserade fordringar — till exempel sin vinstandel — till tredje man efter att de har förfallit till betalning. Bolagsandelen kan dock utmätas och försäljas på exekutiv auktion:

> *HD 1975 II 29.* Bolagsandel i öppet bolag kunde utmätas för bolagsmans gäld.

Den som vid exekutiv auktion har köpt bolagsandelen blir inte mot de andra bolagsmännens vilja bolagsman, utan bolaget träder i likvidation, om inte köparen och de kvarvarande bolagsmännen uppnått ett avtal om köparens inträde i bolaget eller om inte bolagsmännen inlöser bolagsandelen.

Ovan har också redogjorts för att en bolagsman enligt finsk rätt inte skilt kan överlåta bolagsandelens ekonomiska sida. Bolagsandelen är sålunda i

det avseendet odelbar, att inte ens en partiell överlåtelse av den är möjlig utan de andra bolagsmännens samtycke.

Innehållet i bolagsmännens ekonomiska förpliktelser och rättigheter är på ett avgörande sätt annorlunda i ett verksamt bolag jämfört med ett bolag som trätt i likvidation. I detta kapitel granskas bolagsmännens ekonomiska förhållanden under bolagets normala verksamhetstid.

5.2. Bolagsmännens förpliktelser

5.2.1. Skyldighet att medverka

Av bolagets syfte följer för bolagsmännen en allmän medverkansskyldighet. En bolagsman skall främja uppnåendet av bolagets syfte och avhålla sig från handlingar, som förhindrar att bolagssyftet uppnås[1]. Det mer precisa innehållet i bolagsmännens medverkansskyldighet har dock lämnats att avtalas om i bolagsavtalet (se framställningen i 6 kapitlet).

En ansvarig bolagsman kan i princip uppfylla sin medverkansskyldighet enbart genom att vara bolagsman. En ansvarig bolagsmans personliga förmögenhetsställning inverkar på ett centralt sätt på bolagets kreditvärdighet, varför bolagsmännen kan avtala om, att någon av dem deltar i bolagets verksamhet enbart genom att "ställa sitt namn till förfogande"[2]. Av en ansvarig bolagsman förutsätter lagen således inte arbets- eller egendomsinsats till bolaget, utan insatsskyldigheten beror på bolagsavtalet (ÖKL 2:6)[3]. Det gäller särskilt att lägga märke till, att ett öppet bolags uppkomst inte förutsätter, att någon av bolagsmännen skall ge en egendomsinsats till bolaget. Beträffande tyst bolagsman förutsätter lagen däremot egendomsinsats (se nedan 5.2.3.). Med bolagsinsats avses en prestation av förmögenhetsvärde, som en bolagsman på grundval av bolagsavtalet insätter i bolaget som vederlag för sin bolagsandel.

---

[1] Se *Olsson 1965* s. 308: "Det förutsätts — och detta är av betydelse — att bolagsmännen själva skall medverka till syftets uppnående eller åtminstone undvika att motverka detta; bl.a. härigenom skiljer sig det öppna bolaget från aktiebolaget, som ju inte normalt förutsätter några skyldigheter för bolagsmännen efter bolagets grundande och ingen aktivitet från deras sida."

[2] Se *Nial 1983* s. 51. I synnerhet i beskattningen kan dock ett bolagsförhållande, vari en bolagsman inte insätter något annat än sitt namn i bolaget, lätt anses vara simulerat. Se *Kurvinen 1986* s. 725, *Kurvinen 1987* s. 239—240 och allmänt sett också *Heikonen 1948* s. 112—113, 293.

[3] Se *Heikonen 1948* s. 115.

5.2.2. Bolagsinsatsen

5.2.2.1. Egendomsinsats

En ansvarig bolagsman är enligt lagen inte skyldig att erlägga någon bolagsinsats till bolaget. Normalt avtalar man dock i bolagsavtalet om insatsskyldighet också för de ansvariga bolagsmännen. Eftersom en ansvarig bolagsmans insatsskyldighet helt beror av bolagsmännens avtal, har bolagsmannen inte under bolagets verksamhetstid skyldighet och inte heller rätt att öka sin bolagsinsats utan de andra bolagsmännens samtycke[4].

I ÖKL indelas bolagsinsatserna i å ena sidan egendomsinsatser och å andra sidan arbetsinsatser eller annan motsvarande verksamhet för bolaget. En bolagsmans egendomsinsats kan vara en penninginsats eller annan egendom av förmögenhetsvärde. Med penningsinsats jämställs insats av andra likvida medel som kan användas som finansieringstillgångar, såsom fordringar och värdepapper, då det i bolagsavtalet har överenskommits om att ge dem som insats till ett visst penningbelopp[5].

Annan egendomsinsats kan vara lösöre som används i bolagets verksamhet — omsättnings- eller anläggningstillgångar — eller en fastighet. I fråga kommer också olika slags immateriella rättigheter såsom patent, varumärke eller upphovsrätt. Det föreligger inte heller något hinder för att man i bolagsavtalet överenskommer om att ge någon opatenterad uppfinning eller någon affärs- eller yrkeshemlighet eller "know how" utan immateriellrättsligt skydd såsom bolagsinsats. Legorätt eller annan nyttjande- eller besittningsrätt kan också vara bolagsinsats. Det är vanligt, att bolagsinsatsen består av en enskild rörelse ("firma").

> I bolagsavtalet kan överlåtelsen av en enskild rörelse såsom bolagsinsats förverkligas på två sätt. För det första kan det komma i fråga, att en enskild näringsidkare överlåter den till rörelsen hörande egendomen som insats i bolaget. Överlåtelsen av insatsen innebär på sam-

---

[4] Angående avsaknaden av tillskottsplikt fanns i småbolagskommissionens förslag till personbolagslag för klarhetens skull ett särskilt stadgande (3:6.2). Stadgandet intogs inte i ÖKL, men i motiven till lagen anges, att en bolagsman inte utan uttryckligt avtal är skyldig att öka sin insats i bolaget (*Reg.prop. 6/1987* s. 26).

[5] Enligt 12.1 § BokfL utgörs finansieringstillgångarna av penningar, fordringar samt tillfälligtvis i annan form förefintliga finansieringsmedel. En bolagsman kan inte fullgöra sin betalningsskyldighet beträffande insatsen genom att ge ett skuldebrev på insatsbeloppet till bolaget. Om bolaget dock får valuta för skuldebrevet genom att överlåta det till tredje man, skall beloppet som erhållits för skuldebrevet räknas som betalning av bolagsmannens insats. Se *Nial 1983* s. 148.

ma gång att den tidigare rörelsen upphör, vilket medför förlust av den bokföringsmässiga kontinuiteten och eventuellt också förlust av företagets affärsvärde ("goodwill"). I detta fall svarar endast den bolagsman som har överlåtit företagets egendom som insats för de skulder, som har förorsakats av den näringsverksamhet som föregick grundandet av bolaget.

Ett annat sätt är att en enskild näringsidkare överlåter sitt företag med tillgångar och skulder såsom bolagsinsats, således byter sitt företag mot bolagsandelen, eller tar en eller flera bolagsmän med i sitt företags verksamhet. Bolaget som grundas fortsätter företagets verksamhet och företagets förmögenhet med aktiva- och passivaposter övergår till det nya bolaget. Det nya bolaget och alla dess bolagsmän är ansvariga för de förpliktelser som förorsakats av den såsom insats överlåtna firmans affärsverksamhet också från tiden som föregick bolagets grundande[6].

Vid värderandet av en ansvarig bolagsmans egendomsinsats skall i fråga om bolagsmännens inbördes förhållanden iakttas bolagsmännens avtal. På grund av att de ansvariga bolagsmännens gäldsansvar är personligt har inte värderingen av deras insatser någon betydelse för bolagets borgenärer i motsats till vad som är fallet med en tyst bolagsmans insats (se nedan 5.2.3.). I bolagets bokföring skall egendomsinsatsen dock värderas i enlighet med stadgandena i BokfL. Värdering i enlighet med BokfL skall iakttas också då insatsen inte har getts något penningmässig värde i bolagsavtalet.

Varje bolagsman skall till bolaget fullgöra den i bolagsavtalet överenskomna bolagsinsatsen (ÖKL 2:6). Penninginsats betalas genom att den överförs till bolagets konto eller överlåts till den bolagsman som sköter bolagets angelägenheter. En penningsumma som en bolagsman överlåter till bolaget skall presumeras vara betalning av insatsen, om insatsen inte är betald i sin helhet och inte annat visas[7]. På motsvarande sätt överförs annan egendomsinsats till bolaget genom att man överlåter den till de bolagsmän som ansvarar för bolagets förvaltning. Överlåtelse av fast egendom såsom bolagsinsats förutsätter, att bolagsavtalet eller en skild överlåtelsehandling uppgörs i den form som stadgas i JB 1:2. Om såsom insats ges värdepapper eller löpande ford-

---

[6] Om överlåtelse av rörelse med tillgångar och skulder, se *Heikonen 1948* s. 496—503 och *Nial 1983* s. 218—219. Angående ändring av enskild rörelse till ett personbolag ur beskattningens synvinkel, se *Keinonen 1985* s. 387—389 och *Yritysjärjestelytyöryhmän muistio* s. 14. Ändringen leder inte till upplösning av reserveringarna eller återinförande av avskrivningarna, om kontinuitetsprincipen följs i bokföringen.

[7] Se *Heikonen 1948* s. 180.

ringar, skall de överföras till bolaget. Beträffande vanliga fordringar förutsätter överföringen meddelande till gäldenären om att bolaget trätt i bolagsmannens ställe som borgenär.

I regel avser man att egendomsinsatsen skall övergå i bolagets ägo. Det föreligger dock inget hinder för, att man såsom bolagsinsats överlåter nyttjande- eller besittningsrätten till en viss sak till bolaget utan avsikt att ge bolaget äganderätt till saken. Om det inte framgår av bolagsavtalet, huruvida insatsen är avsedd att ges med nyttjande- eller äganderätt, är presumtionen för en övergång av äganderätten och bevisbördan åligger på motsvarande sätt den, som påstår att äganderätten har stannat hos bolagsmannen. Beträffande insats som förutsätter överlåtelse i viss form innebär åsidosättande av formstadgandet dock att äganderätten kvarstår hos bolagsmannen[8]. Från bolagsinsatsen bör särskiljas tillgångar som en bolagsman i andra fall än på grundval av bolagsavtalet överlåter till förfogande av bolaget. Ett lån från en bolagsman till bolaget utgör således inte bolagsinsats och inte heller att bolaget med stöd av legoavtal eller annan nyttjanderättsöverlåtelse har rätt att använda en sak som bolagsmannen äger.

Egendomsinsatsen skall överlåtas till bolaget vid den tidpunkt som överenskommits i bolagsavtalet. I oklara fall är behovet att använda insatsen i den verksamhet som bolagsavtalet avser en naturlig utgångspunkt för tolkningen av bolagsavtalet i fråga om tidpunkten för överlåtelse av insatsen. Insatsen skall överlåtas till bolaget senast då den behövs i bolagets verksamhet som angetts i bolagsavtalet. Överlåtelsen av bolagsinsatsen sker i allmänhet genom en enda överlåtelseåtgärd, men i fråga om penninginsats eller annan egendomsinsats som omfattar genussaker är också det möjligt, att bolagsinsatsen överlåtes i flera rater under bolagets verksamhetstid[9]. Om man inte har avtalat om tidpunkten för överlåtelse av insatsen, och den inte kan utredas genom tolkning av bolagsavtalet, skall en bolagsman i enlighet med den princip som uttrycks i 5.1 § skuldebrevslagen överlåta bolagsinsatsen till bolaget vid anfordran[10]. Andra påföljder som är anknutna till dröjsmål med insatsen än skyldighet att betala dröjsmålsränta på obetald insats eller del därav börjar i detta fall från den tidpunkt, då betalningskravet har kommit till bolagsmannens kännedom.

---

[8] Se *Heikonen 1948* s. 180. Formkravet kan uppfyllas antingen med ett bolagsavtal eller en skild överlåtelsehandling i anslutning till bolagsavtalet uppgjort i enlighet med formstadgandet i JB 1:2. Se *Pusa 1985* s. 527—528.

[9] Se *Nial 1983* s. 151—152.

[10] Se *Wilhelmsson — Sevón 1983,* s. 81, 97.

På obetald bolagsinsats angiven i pengar skall betalas dröjsmålränta på det sätt som stadgas i RänteL (ÖKL 2:6). Enligt 4 § RänteL är dröjsmålsräntan i regel 16%. Enligt 5.1 § RänteL skall dröjsmålsränta betalas från förfallodagen, om förfallodagen är på ett för gäldenären bindande sätt bestämd i förväg[11]. Om inte förfallodagen är på ett för gäldenären bindande sätt betämd i förväg, börjar skyldigheten att betala dröjsmålsränta i allmänhet enligt 6 § RänteL från den tidpunkt då en månad har förflutit från den dag, då krav på betalning av skulden försett med ett meddelande om räntekrav har sänts till gäldenären.

Enligt förarbetena till ÖKL[12] bestäms en bolagsmans skyldighet att betala dröjsmålsränta på obetald bolagsinsats angiven i pengar i enlighet med 6 § RänteL, om man inte i bolagsavtalet särskilt har avtalat om någon förfallodag för insatsen. Ofta kan man dock anse, att bolagsmännen har avsett, att insatserna skall överlåtas till bolaget senast då bolagets verksamhet enligt bolagsavtalet skall inledas. Denna tidpunkt skall då anses vara den på förhand bestämda förfallodag som avses i 5.1 § RänteL[13]. Om endast en del av insatsen är obetald, gäller skyldigheten att betala dröjsmålsränta denna del av insatsen.

Enligt förarbetena till ÖKL[14] förbjuder lagen inte en bolagsman att kvitta sin insats med en motfordran hos bolaget, om motfordran enligt allmänna regler får kvittas[15]. Kvittning av insatsen är dock inte nödvändigtvis i överensstämmelse med bolagsavtalet. Bolagsmännen har kunnat förutsätta, att insatsen skall öka bolagets likvida penningmedel, varvid det inte motsvarar bolagsmännens avsikt att insatsen inskränks till en minskning av bolagets gäldsansvar då bolagsmannens fordran kvittas. Så kan vara fallet till exempel då den motfordran som används till kvittning av insatsen är värdelös på grund av bolagets medellöshet, varvid den kvittade insatsen inte alls förbättrar bolagets verksamhetsförutsättningar. — En bolagsman kan kvitta sin insatsskyldighet endast med en motfordran hos bolaget, inte med en fordran hos en annan bolagsman.

---

[11] Angående den omständigheten när en förfallodag är på ett för gäldenären bindande sätt bestämd på förhand, se *Wilhelmsson — Sevón 1983* s. 77 ff.

[12] *Reg.prop. 6/1987* s. 26.

[13] Ett bolagsavtal, enligt vilket bolagsman A såsom bolagsinsats skall ge X mark i pengar och enligt vilket bolagsman B, som skall sköta bolagets förvaltning, skall inleda bolagets verksamhet med denna egendomsinsats som grund dd.mm.19åå, torde inte gärna kunna tolkas på annat sätt än att insatsen på ett för bolagsmannen A bindande sätt är avsedd att betalas senast den dag då verksamheten skall inledas. Denna tolkning är berättigad åtminstone då underlåtelse att betala insatsen leder till att bolaget inte har råd att inleda sin verksamhet vid den i bolagsavtalet överenskomna tidpunkten.

[14] *Reg.prop. 6/1987* s. 26.

[15] Rätten för en ansvarig bolagsman att kvitta sin i bolagsavtalet överenskomna insats har avvisats i litteraturen. Se *Halila 1961* s. 133, 370. Angående rätten för en tyst bolagsman att kvitta sin insats, se framställningen i punkt 5.2.3.

Bolaget får ett anspråk som motsvarar bolagsmannens skyldighet att överlåta insatsen. De bolagsmän som handhar bolagets förvaltning är skyldiga att uppbära obetalda egendomsinsatser till bolaget. De är förpliktade att sköta om överföringen av också sin egen egendomsinsats till bolaget genom att göra vederbörliga konto- och egendomsöverföringar och anteckna dem i bolagets bokföring[16]. Bolaget kan vid behov väcka talan för att indriva bolagsinsatsen av en bolagsman, om insatsen inte erläggs frivilligt. Också betalningsorderförfarande eller lagsökning kan komma i fråga. De andra bolagsmännen kan också i eget namn väcka talan (*actio pro socio*) på bolagets vägnar mot den bolagsman som försummat att betala insatsen, eftersom det är fråga om underlåtenhet att uppfylla en förpliktelse som grundar sig på bolagsavtalet[17].

5.2.2.2. Arbetsinsats

Förutom av egendomsinsats kan en ansvarig bolagsmans insats bestå av arbetsprestationer. Till en bolagsmans medverkansskyldighet hör en förpliktelse att främja uppnåendet av bolagets syfte, varför, om inte annat har avtalats, en ansvarig bolagsman är skyldig att delta i bolagets förvaltning och i skötseln av dess angelägenheter. I bolagsavtalet kan man å andra sidan avtala om att en bolagsman inte deltar i bolagets förvaltning.

I bolagsavtalet kan en bolagsmans arbetsinsatsskyldighet preciseras till skötseln av vissa i ÖKL 2:5 avsedda specialuppdrag såsom verkställande direktörens uppgifter. Arbetsinsatsen kan också bestå av konkret deltagande i verksamhet inom bolagets verksamhetsområde såsom advokatverksamhet, handel eller hantverk. Deltagandet kan vara kontinuerligt och utgöra bolagsmannens huvudsyssla eller vara mera sporadiskt, om man till exempel anlitar en bolagsman med särskild sakkunskap som konsult. Arbetsinsatsens innehåll beror till denna del på vad bolagsmännen har avtalat om och förutsatt.

5.2.2.3. Påföljderna av underlåtenhet att erlägga insatsen

En bolagsman som underlåter att erlägga sin insats är skyldig att ersätta bolaget den skada som han på detta sätt förorsakat. Skadeståndsskyldighet följer av försummelse att fullgöra såväl egendomsinsats som arbetsinsats, under förutsättning att skadan vållats uppsåtligen eller av vårdslöshet (ÖKL 2:12). I fråga om insats angiven i pengar är den ovan beskrivna dröjs-

---

[16] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 26.
[17] Se *Nial 1983* s. 147.

målsräntepåföljden dock primär i förhållande till bolagets skadeståndsanspråk, och skyldigheten att betala dröjsmålsränta förutsätter inte vållande av bolagsmannen. Skadeståndstalan på grund av underlåtenhet att erlägga bolagsinsatsen kan förutom av bolaget väckas av också en annan bolagsman i eget namn på bolagets vägnar (ÖKL 2:13). För egen räkning kan en bolagsman inte mot en annan bolagsman rikta anspråk som grundar sig på försummelse att erlägga insats innan likvidation eller annan uppgörelse verkställts med anledning av upplösning av bolaget eller en bolagsmans utträde ur bolaget (arg. ÖKL 2:10).

Trots att uppkomsten av ett öppet bolag inte förutsätter erläggande av bolagsinsatser, kan försummelse att erlägga insats dock i vissa situationer innebära att bolagsavtalet förfaller på grund av bristande förutsättningar. Detta kommer i fråga då till bolaget i strid med bolagsavtalet inte överlåts överenskommen knowhow eller affärshemlighet, då en bolagsman inte uppfyller en arbetsinsats som åligger honom och som förutsätter särskild sakkunskap eller då till bolaget inte överlåts sådan egendomsinsats, som är nödvändig för inledandet av den verksamhet som angivits i bolagsavtalet. En väsentlig försummelse av insatsskyldigheten berättigar de andra bolagsmännen att yrka på upplösning av bolaget med stöd av ÖKL 5:5 på grund av att förutsättningarna för bolagsförhållandet har upphört.

Insatsförbindelsen preskriberas inte under bolagets verksamhetstid. Enligt *Rekola*[18] skulle skyldigheten att erlägga insats i ett öppet bolag preskriberas såsom en rättighet av fordringsnatur i motsats till bolagsförhållandet självt. Eftersom bolagsandelen dock omfattar alla rättigheter och skyldigheter som på grund av bolagsförhållandet tillkommer bolagsmannen, förordar likhetsprincipen gällande bolagsmännen liksom också praktiska skäl den uppfattningen, att de rättigheter och skyldigheter som baserar sig på en bolagsmans bolagsandel inte preskriberas under bolagets verksamhetstid, med de begränsningar som föranleds av de i ÖKL stadgade (ÖKL 2:8.2, 2:14, 2:16.2) särskilda fristerna för väckande av talan. I ett verksamt bolag leder visserligen upgörandet av ett lagenligt (ÖKL 9:3.2) bokslut i sig till att insatsens preskription avbryts, eftersom det i denna av alla bolagsmän undertecknade handling skall utredas överenskomna och betalda bolagsinsatser.

---

[18] Se *Rekola 1938* s. 71. Jfr *Halila — Ylöstalo 1979* s. 84.

5.2.3. Tyst bolagsmans insats

I ett kommanditbolag skall det finnas minst en tyst bolagsman, vars ansvar för bolagets förpliktelser har begränsats till beloppet av den egendomsinsats som anges i bolagsavtalet (ÖKL 1:1). En bolagsman av det här slaget är en tyst bolagsman (ÖKL 7:1). I olikhet med en ansvarig bolagsman är en tyst bolagsmans bolagsinsats den mest centrala faktorn i hans bolagsandel. En tyst bolagsmans bolagsandel — hans gäldsansvar, vinstandel och skiftesandel — grundar sig på hans bolagsinsats och lagen tillerkänner inte honom någon annan roll i kommanditbolaget än finansiärens, som deltar i bolagets verksamhet genom att till dess disposition såsom eget kapital ställa den egendomsinsats som anges i bolagsavtalet.

En tyst bolagsmans bolagsandel skall vara en egendomsinsats eller med andra ord pengar eller egendom som kan värderas i pengar, till exempel ett företag, patent eller en fastighet[19]. Såsom insats duger således inte arbete eller andra liknande prestationer. En tyst bolagsman kan inte heller uppfylla sin insatsskyldighet genom att teckna borgen för bolaget eller genom att ställa en annan sådan ansvarsförbindelse på bolagets vägnar. Om en tyst bolagsman såsom insats ger annan egendom än pengar, skall insatsen i bolagets första balansräkning värderas till högst sitt gängse värde. De tysta bolagsmännens insatser utgör tillsammans kommanditbolagets kommanditkapital, som skall registreras i handelsregistret (HRL 6 § 7 punkten). På erläggandet av en tyst bolagsmans insats tillämpas samma ovan beskrivna regler som på en ansvarig bolagsmans insats.

> En tyst bolagsmans bolagsinsats anger på samma gång beloppet av hans gäldsansvar och en tyst bolagsman fullgör sitt gäldsansvar genom att erlägga den överenskomna bolagsinsatsen oavkortad till bolaget. Även om en tyst bolagsman i detta avseende påminner om ett aktiebolags delägare, som inte heller har personligt ansvar för bolagets förpliktelser, har i ÖKL inte intagits några stadganden som skulle garantera kommanditinsatsens bestånd. Under bolagets verksamhetstid hör ansvaret för uppbärandet av en tyst bolagsmans insats till bolaget, d.v.s. till de ansvariga bolagsmännen. (Se angående innehållet i tyst bolagsmans gäldsansvar 8.2.)

---

[19] *Reg.prop. 6/1987* s. 17.

En tyst bolagsmans rätt att kvitta sin bolagsinsats med en motfordran hos kommanditbolaget torde i första hand vara beroende av bolagsavtalet och i andra hand de ansvariga bolagsmännens samtycke. Om en tyst bolagsman inte i bolagsavtalet har förbehållit sig rätten att kvitta sin insats med en motfordran hos bolaget, torde han i allmänhet inte ha rätt till kvittning utan de ansvariga bolagsmännen samtycke. Såsom förutsättning för beviljande av samtycke torde med analog tillämpning av aktiebolagslagen (ABL 2:11.2) böra uppställas att kvittningen inte får åsamka bolaget eller dess borgenärer skada. Om bolaget till exempel är betalningsoförmöget och kommanditärens motfordran således värdelös, får inte samtycke till kvittning ges[20].

Frågan om kommanditärens rätt att kvitta sin insats har varit omtvistad[21]. Enligt ÖKL är en tyst bolagsmans gäldsansvar sekundärt, varför det enbart är de ansvariga bolagsmännens sak att kräva insatsen innan bolagets betalningsoförmögenhet har påvisats i konkurs eller på annat sätt. En tyst bolagsman fullgör sitt gäldsansvar genom att betala sin insats oavkortad till bolaget (ÖKL 7:6). Frågan om en tyst bolagsmans kvittningsrätt bör bedömas genom tolkning av uttrycket "genom att betala den avtalade insatsen oavkortad till bolaget". En tyst bolagsman torde böra beviljas kvittningsrätt, om man så har överenskommit i bolagsavtalet eller om de ansvariga bolagsmännen har samtyckt till det under ovan konstaterade förutsättningar. Ur bolagets borgenärers synvinkel kan de ansvariga bolagsmännens samtycke till kvittning därvid i sak jämställas med vilket som helst annat förvaltningsbeslut som inverkar på bolagets förmåga att bära risker. I bolagets konkurs finns det däremot ingen orsak att medge en tyst bolagsman kvittningsrätt, eftersom en tyst bolagsmans insats därvid sakligt sett skulle inskränka sig till en minskning av fordringarna utan förmånsrätt. Kommanditkapitalet skulle därvid inte vara sådant riskkapital i kommanditbolaget som har sämre förmånsrättsställning än främmande kapital.

---

[20] Se *Nial 1983* s. 340: "Av liknande skäl torde vid ansvarsbeloppets fastställande inte som inbetalning av insats räknas att bolagsman till bolaget överför en sin fordran mot bolaget eller mot sin insatsskyldighet kvittar en motfordran på bolaget, i den mån denna fordran är värdelös eller mindervärdig på grund av att bolaget då saknar förmåga att betala bolagsmannen för hans fordran."

[21] *Hyvönen—Caselius 1972* s. 94 förbjuder helt kvittningen. *Halila 1961* s. 133 hänvisar för sin del till aktiebolagsrättsliga kvittningsbegränsningar. *Klami 1970* s. 222—225 anser däremot, att det inte torde föreligga principiella hinder för att kvitta kommanditärens insats. Högsta domstolen ansåg före ÖKL i sitt avgörande *HD 1972 II 86,* att en tyst bolagsman i ett kommanditbolag, då det i lag inte ingick något förbud mot att kvitta tyst bolagsmans insats i bolaget med bolagsmannens motfordran, hade en dylik kvittningsrätt i bolagets konkurs.

5.3. En bolagsmans ekonomiska rättigheter

5.3.1. Ersättning för utgifter på bolagets vägnar

En bolagsman i ett öppet bolag har sedan gammalt ansetts ha rätt att få ersättning av bolaget för utgifter som han erlagt på bolagets vägnar. Denna princip har bevarats i ÖKL (ÖKL 2:7). Enligt paragrafens 1 moment har en bolagsman rätt att hos bolaget uppbära ersättning för utgifter som åsamkats honom genom skötseln av bolagets angelägenheter eller av betalning av bolagets skuld. Till utgifterna för de bolagsmän som sköter bolagets angelägenheter hör naturligtvis att betala bolagets utgifter och skulder ur bolagets medel. De har om de så önskar rätt att betala dessa kostnader också ur egna medel och uppbära den på detta sätt uppkomna fordran hos bolaget. Också andra än de bolagsmän som sköter bolagets angelägenheter kan i vissa situationer bli tvungna att erlägga utgifter på bolagets vägnar; detta kommer i fråga särskilt då bolagets borgenär uppbär sin fordran direkt hos en bolagsman utan att först vända sig till bolaget.

Förutsättningen för en bolagsmans fordringsrätt är enligt ÖKL 2:7.1, att de utgifter som åsamkats honom har föranletts antingen av skötsel av bolagets angelägenheter eller av betalning av bolagets skuld. En utgift kan anses ha förorsakats av skötseln av bolagets angelägenheter, om den har varit nödvändig eller nyttig för bolaget[22]. Frågan, huruvida dessa förutsättningar uppfyllts, skall bedömas utgående från situationen då utgiften uppstod. Om bolagsmannen efter omsorgsfull och sakkunnig bedömning har ansett att utgiften förutsätts av skötseln av bolagets angelägenheter, fråntas han inte sin rätt att få ersättning av den omständigheten, att utgiften vid bedömning i efterhand kanske visar sig vara grundlös ur bolagets synvinkel. Till exempel en utgift som förorsakats av en anskaffning som visar sig vara onödig för bolaget på grund av en oväntad marknadsutveckling kan ge bolagsmannen rätt att få ersättning av bolaget, om utgiften på basen av de omständigheter som var kända vid den tidpunkt då beslutet fattades var motiverad med tanke på skötseln av bolats angelägenheter[23].

---

[22] Se *Nial 1983* s. 138.
[23] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 26.

En bolagsmans rätt att få ersättning för utgift som han erlagt på bolagets vägnar förutsätter dessutom, att bolagsmannen hade befogenhet att vidta den åtgärd som förorsakade utgiften. Om åtgärden enligt bolagsavtalet skulle förutsätta medverkan av en annan bolagsman, beror bolagsmannens rätt att få ersättning för den utgift som åtgärden förorsakat på om det var fråga om en sådan brådskande åtgärd som nämns i ÖKL 2:2.3. Om den åtgärd som utgör grunden för utgiften faller utanför boalgsmannens befogenhet och förutsättningarna för att tillämpa ÖKL 2:2.3 inte uppfylls, avgörs frågan om bolagsmannens rätt att få ersättning för utgiften av bolaget i enlighet med principerna för tjänster utan uppdrag (*negotiorum gestio*). Detsamma gäller den situationen, att det är fråga om utgifter som grundar sig på åtgärd, som faller utanför bolagets syfte eller verksamhetsområde men som har varit till nytta för bolaget[24].

Ett öppet bolags borgenär kan uppbära bolagets skuld direkt hos en bolagsman utan att först vända sig till bolaget. En bolagsman som har betalat bolagets skuld, har rätt att uppbära en på detta sätt uppkommen utgift hos bolaget. Eftersom bolagsmännens gäldsansvar inte kan begränsas genom bolagsavtalet, har alla bolagsmän befogenhet att vid anfordran betala bolagets skulder. På eget initiativ har en bolagsman däremot inte rätt att betala bolagets skulder, om han enligt bolagsavtalet saknar befogenhet därtill. Rätt att få ersättning på grund av betalning av bolagets skulder förutsätter, att bolagsmannen har grundad anledning att tro att bolaget är ansvarigt för skulden. Om bolaget på grund av preskription eller annan sådan orsak inte är ansvarigt för gälden, har bolagsmannen inte rätt att få ersättning, om han borde ha känt till den omständighet som begränsar bolagets ansvar[25].

En bolagsman har rätt att i enlighet med 3.2 § RänteL få ränta på sin fordran som grundar sig på betalning av bolagets utgift eller skuld (ÖKL 2:7.2). Rätten till ränta börjar den dag då fordran uppstod och upphör den dag, från vilken bolagsmannen enligt RänteL har rätt till dröjsmålsränta. I stadgandet hänvisas till den så kallade löpande räntan enligt 3.2 § RänteL. Denna ränta är Finlands Banks grundränta. Bolagsmannens rätt till dröjsmålsränta enligt RänteL börjar på gäldens förfallodag, om en sådan var på ett för bolaget bindande sätt bestämd på förhand, eller i annat fall då en månad har förflutit från den dag då bolagsmannen sände ett krav på betalning av sin fordran till bolaget med meddelande om skyldighet att betala dröjsmålsränta.

---

[24] *Reg.prop. 6/1987* s. 27, *Nial 1983* s. 139.
[25] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 27.

> En bolagsman har dock i allmänhet inte rätt att få löpande ränta eller dröjsmålsränta till den del som räntan på hans fordran skulle bli högre än den ränta, som bolaget skulle ha blivit tvungen att betala åt utomstående. En bolagsman har således inte rätt till ränta på grund av betalning av bolagets utgift eller skuld för den tid, som bolaget på grund av dem inte skulle ha haft skyldighet att betala ränta. Om utgiften eller skulden växte med ränta mot bolaget enligt en lägre räntesats än som avses i ÖKL 2:7.2, har bolagsmannen på motsvarande sätt inte rätt att få högre ränta än vad bolaget utan betalningen av utgiften eller skulden skulle ha blivit tvungen att betala åt utomstående[26]. Rätt att få ränta för utgift tillkommer inte en bolagsman, vars rätt till ersättning av bolaget inte grundar sig på ÖKL 2:7 utan på principerna om negotiorum gestio[27].

Rätt till ersättning på grund av utgift som förorsakats av skötseln av bolagets angelägenheter eller betalning av bolagets skuld kan i kommanditbolag komma i fråga endast beträffande en ansvarig bolagsman. Eftersom en tyst bolagsman inte deltar i kommanditbolagets förvaltning (ÖKL 7:3) och eftersom han fullgör sitt gäldsansvar genom att betala sin bolagsandel till bolaget (ÖKL 7:6), tillämpas på utgift eller skuld som en tyst bolagsman har betalat inte ÖKL 2:7, utan principerna om negotiorum gestio.

En bolagsmans fordran som grundar sig på att en utgift erlagts på bolagets vägnar kan uppbäras hos bolaget omedelbart, om man inte i bolagsavtalet har överenskommit om att fordringar av det här slaget förfaller till betalning på annat sätt, till exempel vid räkenskapsperiodens utgång. Eftersom fordran grundar sig på bolagsförhållandet, preskriberas den inte under bolagets verksamhetstid och den kan inte under bolagets verksamhetstid uppbäras hos de andra bolagsmännen. Den konkurrerar inte heller med utomstående borgenärers fordringar i bolagets konkurs:

> *HD 1984 II 97.* I kommanditbolags konkurs kan inte till personligen ansvarig bolagsman fastställas erläggande av ersättning för betalning av bolagets gäld eller andel i bolagets vinst.

---

[26] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 27. Bolagsmannens förfarande har härvid förorsakat bolaget en ränteförlust som gett bolaget ett skadeståndsanspråk med vilket det kan kvitta skillnaden mellan den ursprungliga räntan och den ränta som enligt lagen skall tillräknas bolagsmannen. En förutsättning är dock att bolagsmannen har förorsakat bolaget ränteförlusten uppsåtligen eller av vårdslöshet (ÖKL 2:12).

[27] Se *Nial 1983* s. 139. Eftersom bolagsmannens rätt till ersättning i detta fall föranleds av en åtgärd utanför hans befogenhet, är det inte motiverat att tillerkänna honom rätt att förutom ersättning få också ränta på sin fordran.

I bolagets bokföring skall fordran dock antecknas som bolagets skuld till bolagsmannen[28].

5.3.2. Rätt till arvode

Före tillkomsten av ÖKL ansåg man, att en bolagsman i ett öppet bolag inte utan särskilt avtal hade rätt till arvode för arbete som han utfört för bolaget[29]. I ÖKL (ÖKL 2:8) har man med den nya SvHBL som modell däremot omfattat en motsatt lösning[30]. Varje bolagsman har rätt att få ett skäligt vederlag för det arbete han utfört för bolaget samt för skötseln av uppgifter som hör till bolagets förvaltning, även om detta inte har avtalats, ifall det inte framgår av omständigheterna att avsikten har varit att arbetet eller uppgifterna skulle utföras utan vederlag.

En bolagsman i ett öppet bolag är på grund av bolagsförhållandet skyldig att delta i bolagets förvaltning, om inte annat har avtalats i bolagsavtalet. I princip kan en bolagsman också stå i ett arbetsförhållande till bolaget, även om kännetecknen för ett arbetsförhållande ofta inte uppfylls beträffande arbete som en bolagsman utför för bolaget[31]. I vartdera fallet har bolagsmannen rätt till ersättning för arbetet som han utfört för bolaget, även om man inte särskilt skulle ha avtalat om erläggande av ersättning. Man presumerar således att arbete som utförts i ett bolagsförhållande utförs mot vederlag på samma sätt som arbete som utförs i ett arbetsförhållande (jfr 1.1 § ArbAvtL). Det kan dock framgå av omständigheterna, att arbetet var avsett att utföras utan särskild ersättning. Eftersom ÖKL 2:8 är ett dispositivt stadgande, kan bolagsmännen till exempel avtala om, att ersättningen för arbetsinsatsen ingår i vinstandelen. I ett kommanditbolag har både en ansvarig bolagsman och en tyst bolagsman rätt till ersättning för arbete som de utfört för bolaget.

I öppna bolag är det vanligt, att bolagsmännen med stöd av bolagsavtalet eller ett gemensamt beslut får lyfta lön eller arvode för arbete som de utfört

---

[28] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 27. *Hyvönen — Caselius 1972* s. 38—39, *Nial 1983* s. 138—139.
[29] Se *Hyvönen — Caselius 1972* s. 37.
[30] Beträffande sådana under den gamla lagens tid ingångna bolagsavtal, vari det inte finns någonting nämnt om bolagsmannens rätt till arvode, torde man i oklara fall böra anse, att den gamla lagstiftningens dispositiva huvudregel, som inte medger rätt till arvode, ingår i avtalets innehåll. Likaså beträffande svensk rätt, *Nial 1983* s. 136 not 1.
[31] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 27, *Pekkanen 1966* s. 36.

för bolaget. Grunden för samt arten och beloppet av den ersättning som bolagsmännen skall få för sitt arbete kan avtalas fritt av bolagsmännen, likaså när arvodet förfaller till betalning och arvodesfordringarnas preskriptionstid. I stället för eller vid sidan av penninglön kan man avtala om att erlägga arvodet i form av olika slags naturaförmåner, till exempel som bil- eller bostadsförmån. Arvodet kan vara ett fast arvode per timme, månad eller år eller det kan vara ett åtgärdsbaserat arvode. Det är också möjligt att avtala om tantiem som är bundet till omfattningen av bolagets verksamhet (till exempel omsättningen) eller till dess resultat (till exempel driftsbidraget eller rörelsevinsten).

Ibland har frågan om en bolagsmans rätt till arvode lämnats öppen i bolagsavtalet, varvid det har kunnat uppstå oenighet om saken bland bolagsmännen. Särskilt för en sådan bolagsman, som ägnar en stor del av sin arbetskraft åt bolaget, är det viktigt, att han har rätt till ersättning för sitt arbete också under förlustbringande verksamhetsperioder. På grund härav har det ansetts skäligt att lägga invändnings- och bevisbördan på den, som påstår, att avsikten var att bolagsmannens arbete skulle utföras utan särskild ersättning[32].

> Bedömningen av om arbetet var avsett att vara vederlagsfritt beror på en helhetsbedömning av bolagsförhållandet, varvid den avgörande faktorn blir förhållandet mellan omfattningen av bolagsmännens verksamhet i bolaget och de ersättningar som de får av bolaget. I bolag som bedriver yrkesverksamhet — till exempel advokat-, bokförings- eller revisionsbyråer — bör man i allmänhet utgå ifrån, att en bolagsmans yrkesverksamhet för bolagets räkning är avsedd att ersättas. Detsamma gäller i bolag, där en bolagsman har en noggrant definierad uppgift, till exempel som verkställande direktör, kontorschef eller försäljare. Om det inte finns någon klar arbetsfördelning mellan bolagsmännen, om de i stort sett i samma utsträckning deltar i bolagets verksamhet och allas vinstandelar bestäms på samma grund, kan man anta att vinstandelen omfattar också ersättning för bolagsmännens verksamhet i bolaget. Också arbetsuppgifternas art har inverkan på bedömningen av om arbetet var avsett att vara vederlagsfritt[33].

En bolagsman har rätt att få ett *skäligt* vederlag för det arbete han utfört för bolaget. Vid bedömningen av vederlagets skälighet bör man fästa uppmärksamhet vid vad man skulle ha blivit tvungen att betala för motsvarande

---

[32] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 28.
[33] Angående tolkningen av presumtionsstadgandet, se *Reg.prop. 6/1987* s. 28.

arbetsinsats åt en utomstående, som har likadan erfarenhet och kompetens som den ifrågavarande bolagsmannen. Ledning fås av branschens allmänna arvodesgrunder och praxis. Vid bedömningen av storleken av ett skäligt arvode bör man fästa uppmärksamhet också vid vinstandelarna, vilka kan omfatta partiell ersättning för bolagsmännens verksamhet. Tidpunkten för betalning av arvodet bör i brist på avtal anses vara den i bolaget iakttagna löneutbetalningsperioden eller annan skälig period. Tidpunkten när arvodet förfaller till betalning är således inte bunden till uppgörande av bokslut[34].

Ur bolagets synvinkel är ett arvode till en bolagsman en verksamhetsutgift som är jämställd med arbetslön till utomstående, vilken nedsätter bolagets vinst. Bolagets prestationsskyldighet är sålunda inte beroende av lönsamheten hos dess verksamhet. En bolagsmans arvodesfordran som grundar sig på bolagsavtalet eller lagen har inte den förmånsrätt som arbetstagares lönefordran har enligt 4 § förmånsrättsförordningen[35], och den omfattas inte av lönegaranti enligt lagen om lönegaranti (649/73).

En bolagsman skall framställa sitt krav gällande arvode som avses i ÖKL 2:8.1 inom ett år från utgången av den räkenskapsperiod under vilken arbetet eller uppgiften fullgjordes (ÖKL 2:8.2). Motiveringen till den relativt korta preskriptionstiden är behovet att få de i stadgandet avsedda fordringarna uppklarade så snabbt som möjligt. Att få tillförlitlig utredning över, vilket arbete som utförts och om det var avsett att vara vederlagsfritt, blir desto svårare ju längre tid som förflutit sedan arbetet utfördes. Om arvodesfordringar samlas från flera år för att betalas på en gång kan det också bli katastrofalt med tanke på bolagets verksamhetsförutsättningar[36].

Den ettåriga preskriptionstiden för arvodesfordringar räknas från utgången av den räkenskapsperiod under vilken arbetet eller uppgiften fullgjordes. Preskriptionstiden börjar oberoende av om bokslut för räkenskapsperioden har uppgjorts eller inte. Bolagsmannen kan avbryta preskriptionen genom att framställa krav på betalning av arvodet till en annan bolagsman, verkställande direktören eller en prokurist (se ÖKL 3:4).

---

[34] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 28.

[35] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 28. Om bolagsmannen däremot står i ett arbetsförhållande till bolaget, har hans lönefordringar samma förmånsrätt som en arbetstagares lönefordringar: *HD 1984 II 116.* Ett kommanditbolags enda personligen ansvariga bolagsmans maka, som stått i arbetsförhållande till bolaget och själv var tyst bolagsman i bolaget, tillkommande lönefordran hade förmånsrätt enligt 4 § 1 mom. förordningen om förmånsrätt i bolagets konkurs.

[36] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 29.

Den särskilda ettåriga preskriptionstiden gäller enligt ordalydelsen i ÖKL 2:8.2 endast arvoden som avses i ÖKL 2:8.1, m.a.o. sådana vilkas erläggande man inte särskilt har avtalat om. Också i den särskilda motiveringen till stadgandet talas det i detta sammanhang om fordringar, "som inte syns i bokföringen"[37]. Den riktiga tolkningen torde också vara den, att den ettåriga preskriptionstiden inte gäller sådana arvodesfordringar mot bolaget, varom skilt har avtalats. Ifall bolagsmännen har avtalat om grunden för arvodet och ifall fordringarna på sakenligt sätt har antecknats i bokföringen, behöver bolagsmannen inte framställa något särskilt krav för att bevara sin rätt att lyfta arvodet. Ett arvode av det här slaget bokförs på bolagsmannens privata konto, och rätten att lyfta det preskriberas inte under bolagets verksamhetstid. Om bolagsmannens rätt till arvode följer av bolagsmännens avtal, men arvodet på grund av att det i fråga om grunden eller beloppet är föremål för tvist har lämnats utanför bokföringen och bokslutet, bör bolagsmannen för att bevara sin rätt väcka i ÖKL 2:16 nämnd klandertalan mot bokslutet. Tiden för väckande av sistnämnda talan är densamma som arvodesfordrans preskriptionstid med det undantaget, att underlåtenhet att uppgöra bokslutet förlänger den i ÖKL 2:16 stadgade klandertiden men inte den i ÖKL 2:8.2 stadgade tiden[38].

En bolagsman har inte under bolagets verksamhetstid rätt att rikta anspråk om betalning av arvode mot en annan bolagsman, utan anspråket skall riktas mot bolaget.

5.3.3. Delning av vinst och förlust

5.3.3.1. Grunderna för vinstfördelning i ett öppet bolag

Öppna bolags ekonomiska syfte består oftast av att ge bolagsmännen vinst: bolagets syfte är att med hjälp av bolagsmännens arbets- och kapitalinsatser och företagsamhet skapa ett ekonomiskt resultat att fördelas bland bolags-

---

[37] *Reg.prop. 6/1987* s. 29.

[38] Vid beredningen av ÖKL torde avsikten ha varit att preskriptionstiden i OKL 2:8.2 skulle gälla bolagsmännens alla arvodesfordringar. Det kunde dock leda till ett oskäligt resultat, eftersom en bolagsman för att bevara sin rätt till ett arvode i enlighet med bolagsavtalet borde framställa ett särskilt yrkande också då det är uppenbart meningslöst (m.a.o. då arvodet har antecknats i bokföringen) eller då behovet att framställa yrkandet är osäkert (m.a.o. då bokslutet inte har blivit färdigt i tid). Då ordalydelsen i ÖKL 2:8 inte förutsätter att den särskilda preskriptionstiden i dess 2 mom. skall utsträckas att gälla arvodesyrkanden som baserar sig på bolagsavtalet och då motiveringen för den korta preskriptionstiden inte berör dessa fall, bör den här omfattade tokningen anses vara motiverad.

männen. Av de öppna bolagens lukrativa syfte följer i allmänhet också, att bolagsmännen noggrant avtalar om den praxis som skall iakttas vid fördelningen av vinsten. Med hänsyn till behovet att undvika oklarheter och tvister kan också väl övervägda och kompletta bestämmelser om fördelningen av vinsten anses vara de mest centrala punkterna i bolagsavtalet, eftersom man på grundval av dem förutom bolagets verksamhetsresultat i allmänhet också fördelar dess nettoegendom i samband med bolagets upphörande. Bolagsmännen kan inom gränserna för den allmänna skälighetsprincipen fritt avtala om fördelningen av vinsten.

I den finska rätten ingick inte före ÖKL någon dispositiv regel om fördelningen av vinsten i öppna bolag, vilket ansågs vara en av de mest centrala bristerna i den gamla regleringen. I rättspraxis eller rättsvetenskapen hade man inte heller uppnått enighet om frågan. Den regel om fördelning av vinsten som föreslogs i småbolagskommissionens betänkande avviker från den regel som sedermera intogs i lagen såtillvida, att kommissionen inte föreslog att man som en skild post skulle betala ränta på bolagsmännens kapitalinsatser. På förslag av laggranskningsrådet omfattade man i regeringens proposition med den svenska lagen som förebild den lösningen, att en del av bolagets vinst betalas som ränta på bolagsmännens kapitalinsatser[39].

Bolagsmännen ställer till bolagets förfogande sina insatser som ur ekonomisk synvinkel kan indelas produktionsfaktorsvis i arbete, kapital och företagsamhet[40]. Utgångspunkten för ÖKL:s reglering av fördelningen av vinsten är att ersättningarna för bolagsmännens arbetsinsats är en normal verksamhetsutgift för bolaget som inverkar på resultatet och som på samma sätt som i fråga om utomståendes arbete skall erläggas oberoende av lönsamheten av bolagets verksamhet[41]. Bolagsmännens kapitalinsatser i bolaget är däremot riskkapital, varför ersättningen för dem har gjorts beroende av resultatet av bolagets verksamhet[42].

---

[39] Se *Ltk 1/1986* s. 28—30. Denna lösning behandlades också i småbolagskommissionen, men den fick inte tillräckligt understöd i kommissionen.

[40] Se *Leppo — Leppo 1972* s. 10—11. Arbetsinkomsterna är ersättning för arbetsprestationer, kapitalinkomsterna är ersättning för möjligheten att använda materiellt eller immateriellt kapital samt finansiering och företagarinkomsterna (vinsterna och överskotten) är ersättning för organisering och risktagning som hänför sig till företagsverksamheten.

[41] Enligt 9 § SvHBL kan en bolagsman däremot bli tvungen att låta sitt arvode kvarstå i bolaget för att täcka skillnaden mellan sin överenskomna insats och sin återstående insats.

[42] SvHBL definierar däremot bolagets utdelningsbara resultat så att det avser över- eller underskottet efter att räntan på de återstående insatserna och bolagsmännens arvode har avdragits från bolagets resultat. Se SvHBL 6—8 §§.

Det klassiska problemet beträffande fördelningen av vinsten i öppna bolag har varit att få arbets- och kapitalinsatserna kommensurabla, eftersom bolagens verksamhetsresultat i sista hand uppkommer genom samverkan av vardera insatstypen. I personbolagsrätten har man oftast ansett att principen om likadelning är den rättvisaste och med tanke på dessa bolags karaktär den lämpligaste regeln för delning av vinsten. Också i ÖKL har man omfattat den lösningen, att bolagets "rena vinst" delas jämnt mellan bolagsmännen efter att ersättning betalats både för bolagsmännens arbete och för kapitalet. Den rena vinsten som delas jämnt är således en ersättning för det resultat, som i bolaget satsad företagsamhet — bolagsmännens affärsidé, innovationer och andra liknande immateriella insatser samt ledningen av företaget eller koordineringen av olika produktionsfaktorers verksamhet till en företagsorganisation — har inbringat åt bolagsmännen.

Den filosofi för resultatuträkningen som ligger bakom ÖKL:s stadganden om fördelningen av vinsten kan framställas på följande sätt:

intäkter
— kostnader
= *verksamhetsresultat*
— ersättning för bolagsmännens arbete
= *utdelningsbar vinst*
— ersättning för bolagsmännens riskkapital
= *"ren vinst"*
— delas jämnt som ersättning för företagsamhet

5.3.3.2. Återstående insats

Beträffande vinstfördelningen i öppna bolag är det av central betydelse att särskilja en bolagsmans överenskomna, betalda och återstående insats. *Den överenskomna insatsen* avser den egendomsinsats, som en bolagsman enligt bolagsavtalet är skyldig att betala till bolaget. För en ansvarig bolagsmans del förutsätter lagen inte någon överenskommen insats; för en tyst bolagsmans del är regeln den motsatta. Den överenskomna insatsen har ett fast belopp: det kan ändras endast genom ändring av bolagsavtalet. En bolagsman är inte skyldig att av egna medel insätta mera än den överenskomna insatsen i bolaget. Han har inte heller rätt härtill utan de andra bolagsmännens samtycke, eftersom ökningen av insatsen inverkar på bolagsmannens vinstandel. Den överenskomna insatsen är således övre gräns för den betalda insatsen.

Den betalda insatsen avser den insats, som en bolagsman har överlåtit till bolaget, m.a.o. egendom som bolagsmannen insatt som insats i bolaget ur

egna medel. Skillnaden mellan överenskommen och betald insats utvisar bolagsmannens kapitalskuld till bolaget, och den betalda insatsen har inte beträffande en ansvarig bolagsman längre någon betydelse, då den har uppnått den överenskomna insatsen. Påföljderna av underlåtenhet att betala instsen har behandlats ovan i avsnittet 5.2.2.3.

Den återstående insatsen[43] består av bolagsmannens betalda insats *ökad* med de vinstandelar, som bolagsmännen

a) är skyldiga att lämna kvarstående i bolaget, tills den betalda insatsen och vinstandelarna tillsammans uppnår den överenskomna insatsens belopp, och
b) som bolagsmännen därefter har överenskommit om att skall kvarstå i bolaget som ökning av insatsen (den överenskomna insatsens tillskott)

och *minskad* med bolagsmännens förlustandelar.

Återstående insats kan uppkomma också för en sådan bolagsman, som enligt det ursprungliga bolagsavtalet inte har någon kapitalinsats, om bolagsmannen med de andra bolagsmännens samtycke lämnar sin vinstandel kvarstående i bolaget. På motsvarande sätt kan det uppkomma en negativ åerstående insats av förlustandelarna för en sådan här bolagsman, som deltar i bolagets verksamhet enbart med arbetsinsats.

> Den återstående insatsen kan egentligen inte överstiga den överenskomna insatsen, ty ett avtal om att öka den återstående insatsen så att den överstiger den avtalade insatsen genom att låta vinstandelarna kvarstå i bolaget innebär i sjäva verket en höjning av den avtalade insatsen[44]. Förlustandelarna kan däremot nedsätta den återstående insatsen så att den blir mindre än den betalda insatsen[45]. Den återstående insatsen kan också minskas av kapitaluttag. Minskning av den

---

[43] Om den återstående insatsen används också benämningen kapitalandel. Se *Nial 1983* s. 148.

[44] Förarbetena till ÖKL är i detta avseende inte helt entydiga. Se *Reg.prop. 6/1987* s. 29. Jfr *Nial 1983* s. 149.

[45] Upprepade förlustbringande räkenskapsperioder kan således leda till en situation, där alla bolagsmäns återstående insats är negativ. Eftersom ett öppet bolag och ett kommanditbolag är ett personbolag, är det att bolagets kapital "går på minus" inte på samma sätt ödesdigert ur bolagets verksamhets synvinkel som i fråga om ett aktiebolag. Ett aktiebolag skall enligt ABL 13:2.1 försättas i likvidation då hälften av aktiekapitalet har gått förlorat eller med andra ord då bolagets eget kapital ökat med skillnaden mellan de verkliga överlåtelsepriserna för bolagets egendom och bokföringsvärdena (ABL 13:2.2) understiger hälften av aktiekapitalet. Ett öppet bolags och ett kommanditbolags kreditvärdighet och skyddet för borgenärerna är beroende av de ansvariga bolagsmännens personliga förmögenhetsställning, inte av bolagets kapital.

återstående insatsen genom kapitaluttag eller kapitalåterbäring innebär i själva verket minskning av den överenskomna insatsen och är således möjlig endast i den ordning som gäller för ändring av bolagsavtalet. Bolagsmännen har ofta rätt att lyfta medel från bolaget under bolagets verksamhetstid, varvid dessa uttag i allmänhet bokförs på deras privata konton som förskott på arbetsarvode eller vinstandel. Om förskottsuttagen överstiger det som en bolagsman enligt bokslutet är berättigad till, är han skyldig att återbära skillnaden till bolaget, om inte de andra bolagsmännen samtycker till att anteckna skillnaden som minskning av den återstående insatsen[46].

Den återstående insatsen utvisar den riskkapitalandel, varmed en bolagsman deltar i bolagets verksamhet, varför den ersättning för kapitalplaceringarna som utdelas av bolagets vinst uträknas på basen av de återstående insatserna.

5.3.3.3. De ansvariga bolagsmännens vinstandel och förlustandel

Av ett öppet bolags vinst betalas först ränta på bolagsmännens vid räkenskapsperiodens ingång återstående insatser (ÖKL 2:9.1). Räntesatsen är den ränta som avses i 3.2 § RänteL, d.v.s. Finlands Banks grundränta[47]. På negativ återstående insats räknas inte ränta. Om bolagets vinst inte förslår till full betalning av ränteandelarna — d.v.s. avkastningen av bolagets eget kapital beräknas enligt förhållandet mellan vinsten och de positiva återstående insatserna understiger grundräntans räntesats — delas vinsten i relation till de återstående insatserna. Därvid får de bolagsmän, vilkas återstående insats inte är positiv, inte någon vinstandel för räkenskapsperioden.

Den del av bolagets vinst som kvarstår efter räntegottgörelserna delas jämnt mellan bolagsmännen (ÖKL 2:9.2). Eftersom bolagsmännen redan har fått ersättning för sina arbetsinsatser och kapitalinsatser, är det oftast rättvist att dela återstoden av vinsten jämnt enligt huvudtalet mellan bolagsmännen. På motsvarande sätt delas också eventuell förlust jämnt mellan bolagsmännen. På förlustandelarna inverkar således inte arbets- eller kapitalinsatsernas storlek. En likadelning kan dock i fråga om både vinst- och förlustandelar jämkas, om den är oskälig (ÖKL 2:9.2 *in fine*). Behov av att jämka

---

[46] Jfr *Reg.prop. 6/1987* s. 30. Se *Nial 1983* s. 149. Angående behandling av privatuttagen i ett öppet bolags bokföring har inte getts några stadganden; bokföringsnämnden kan dock utfärda anvisningar om detta på det sätt som stadgas i ÖKL 9:5. Se *LaUB 6/1987* s. 3.

[47] Om grundräntan har ändrats under räkenskapsperiodens gång, skall räntegottgörelsen för de återstående insatserna beräknas per räntedagar enligt den vid ifrågavarande tidpunkten gällande räntan.

en likadelning kan uppstå till exempel då en bolagsman inte har velat eller kunnat delta i bolagets verksamhet på det sätt som förutsätts i bolagsavtalet, varvid betalandet av en vinstandel enligt principen om likadelning åt honom kan vara oskäligt mot de andra bolagsmännen.

Bolagsavtalen innehåller i allmänhet bestämmelser om fördelningen av både vinsten och förlusten. En avtalsbestämmelse om fördelning av vinsten "i förhållande till insatserna" torde *in dubio* innebära delning i enlighet med de överenskomna insatserna[48]. En bestämmelse om fördelning av vinsten på basen av "bolagsandelarna" betyder i första hand att vinsten delas i förhållande till de i bolagsavtalet angivna bolagsandelarna. Om inte sådana här kvotdelar har nämnts i bolagsavtalet, torde i bolag, där alla bolagsmän deltar enbart med arbetsinsats, den rätta tolkningen vara delning enligt huvudtalet, och i bolag där alla har en överenskommen kapitalinsats, delning i förhållande till dessa. I bolag, där det finns både sådana som deltar med kapitalinsats och sådana som deltar med enbart arbetsinsats, torde delning enligt lagen leda till det slutresultat som bolagsmännen har avsett.

I allmänhet har man avtalat om samma grund för delningen av både vinsten och förlusten, även om det är fullt möjligt att avtala om tillämpning av olika grunder på delningen av vinsten och på delningen av förlusten. Om i bolagsavtalet har överenskommits om en viss grund för fördelningen endast av vinsten eller endast av förlusten, skall denna grund tillämpas på fördelningen av både vinst och förlust (ÖKL 2:9.3).

En bolagsmans vinstandel, både räntegottgörelsen för den återstående insatsen och andelen av den rena vinsten, används i första hand till att täcka skillnaden mellan hans överenskomna insats och hans återstående insats. Den överstigande delen av vinstandelen skall betalas åt bolagsmannen (ÖKL 2:9.4). Bolagsmannen har en exigibel fordringsrätt med avseende på den del av vinstandelen som kan lyftas. Något särskilt vinstutdelningsbeslut behövs således inte, om inte bolagsavtalet förutsätter ett sådant[49]. Om det inte har avtalats om att man skall låta vinstandelen kvarstå i bolaget som tilläggsinsats, skall de bolagsmän som sköter bolagets angelägenheter betala vinstandelen till bolagsmannen[50]. På vinstandelen skall betalas dröjsmålsränta från förfallodagen enligt avtalet eller om sådant inte finns, i enlighet med 6 § RänteL.

---

[48] Se *Nial 1983* s. 154.
[49] Se *Nial 1983* s. 156.
[50] En bolagsman kan vid behov kräva sin uttagbara vinstandel via rättegång och utmätning.

Vinstandelen kan däremot inte avkrävas de andra bolagsmännen under bolagets verksamhetstid[51]. En bolagsman som har låtit bli att lyfta sin vinstandel kan inte bevaka en fordran som grundar sig på en sådan vinstandel i bolagets konkurs[52].

> De bolagsmän som sköter bolagets angelägenheter är skyldiga att betala vinstandelarna åt de andra bolagsmännen och åt sig själva. Bolagets skyldighet att betala ränta på vinstandelen upphör från den tidpunkt, då vinstandelen har betalats åt bolagsmannen eller beträffande de bolagsmän som sköter bolagets angelägenheter, då vinstandelen har kunnat lyftas av honom[53].

En bolagsmans förlustandel avdras från hans återstående insats. En bolagsman är inte skyldig att täcka sin förlustandel med medel utanför bolaget, om det inte har avtalats därom[54].

I ett öppet bolag kan man avtala om, att vinsten inte delas mellan bolagsmännen. Den kan lämnas på vinstkontot eller den kan fonderas till exempel i reservfonden. Fondering eller kvarlämnande av vinsten på vinstkontot förutsätter i avsaknad av bolagsavtalsbestämmelse om saken enighet bland bolagsmännen[55]. Med tanke på bolagsmännens inbördes förhållanden kan det dock vara nödvändigt att fördela årsresultatet mellan bolagsmännen beräkningsmässigt, i synnerhet om vinsten delas enligt en annan grund än förlusten. I annat fall kan man vid skifte av bolagets egendom komma till ett felaktigt slutresultat[56]. ÖKL 9:3.2 begränsar möjligheterna att fondera vinst, om de återstående insatserna understiger de överenskomna insatserna, emedan de ansvariga bolagsmännens återstående insatser skall uppges särskilt för varje bolagsman i bokslutet. Fondering är sålunda möjlig blott om de återstående insatserna motsvarar de överenskomna. På motsvarande sätt är

---

[51] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 30.

[52] Se *HD 1984 II 97* och *Raulos 1986* s. 806—809. En vinstandel som en bolagsman låtit bli att lyfta är enligt *Raulos* i realiteten ett riskkapital, som i ett konkursdrabbat bolag sannolikt har gått förlorat för att täcka bolagets förluster.

[53] En bolagsman får inte öka sin insats utan de andra bolagsmännens samtycke, eftersom ökningen av insatsen skulle öka hans vinstandel. En bolagsman är inte heller annars berättigad att utan de andra bolagsmännens samtycke låta sin vinstandel kvarstå i bolaget, utan en bolagsman som vägrar att ta emot sin förfallna vinstandel råkar i borgenärsmora. Detsamma gäller en bolagsman som sköter bolagets förvaltning om han inte lyfter sin vinstandel. Bolaget är inte skyldigt att betala ränta på en vinstandel, i fråga om vilken den berättigade bolagsmannen befinner sig i borgenärsmora.

[54] Se *Nial 1983* s. 156.

[55] Se *Kurvinen 1987* s. 240, 245—246.

[56] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 30.

det möjligt att lämna förlust odelad blott till den del bolaget har i enlighet med det ovanstående odelade vinster, som motsvarar förlusten. Om förlusten överstiger fonderna, bör den överstigande delen antecknas som avdrag från de återstående insatserna, som samtidigt nedgår under de överenskomna insatserna.

5.3.3.4. Exempel på vinstfördelning

Vinstfördelningen enligt ÖKL 2:9 exemplifieras med hjälp av ett fiktivt öppet bolag, vari A, B och C är bolagsmän. A deltar i bolagets verksamhet endast med sin arbetsinsts, för vilken han enligt bolagsavtalet får 60.000 mark i ersättning i året. B får såsom avtalad ersättning för sitt arbete för bolaget 30.000 mark i året. Han har dessutom 100.000 mark i kapitalinsats i bolaget. C deltar i bolagets verksamhet med en 500.000 marks kapitalinsats. I bolagsavtalet finns det inte några bestämmelser om delning av vinsten eller förlusten. Finlands Banks grundränta är vid tidpunkten för exemplet 8%.

Under *det första* verksamhetsåret är bolagets intäkter 600.000 mark och verksamhetsutgifterna med undantag för arvoden till bolagsmännen 450.000 mark. Från detta 150.000 marks verksamhetsresultat avdras 60.000 mark i arvode åt A och 30.000 mark i arvode åt B, varvid 60.000 mark kvarstår som utdelningsbar vinst. Av den utdelningsbara vinsten betalas enligt räntesatsen på 8% åt B 8000 mark och åt C 40.000 mark eller sammanlagt 48.000 mark, varvid den rena vinsten blir 12.000 mark, som delas jämnt mellan bolagsmännen, d.v.s. var och en erhåller 4000 mark.

Verksamhetsresultatet 600.000—450.000 mk fördelas på arvoden, räntegottgörelser och vinstandelar enligt följande:
åt A 64.000 mk (60.000 mk i arvode och 4000 mk i vinstandel),
åt B 42.000 mk (30.000 mk i arvode, 8000 mk i ränta på kapitalinsatsen och 4000 mk i vinstandel) och
åt C 44.000 mk (40.000 mk i ränta på kapitalinsatsen och 4000 mk i vinstandel).

Efter att bolagsmännen har avtalat om att låta de rena vinstandelarna kvarstå i bolaget har bolagsmännen *återstående* insatser i början av *det andra verksamhetsåret* enligt följande:
A 4000 mk,
B 104.000 mk och
C 504.000 mk.

Verksamhetsresultatet för *det andra verksamhetsåret* är —60.000 mk (500.000 mk i intäkter och 560.000 mk i andra utgifter än bolagsmännens arvoden). Eftersom bolagsmännen har rätt till arvoden för arbete som utförts för bolaget oberoende av bolagets verksamhetsresultat, består den verkliga förlusten av förlusten av verksamheten

60.000 mk ökad med A:s och B:s arvoden (60.000 mk + 30.000 mk) eller sammanlagt 150.000 mk. A och B har med beaktande av ÖKL 2:8 rätt att också lyfta sina arvoden trots att bolagets verksamhet har varit förlustbringande. På grund av verksamhetens förlust räknas däremot inte ränta på de återstående insatserna. A:s, B:s och C:s förlustandel blir 50.000 mk vardera och bolagsmännens *återstående insatser* är vid början av *det tredje verksamhetsåret*
A —46.000 mk (4000—50.000 mk),
B 54.000 mk (104.000—50.000 mk) och
C 454.000 mk (504.000—50.000 mk).

Verksamhetsresultatet för exempelbolagets *tredje verksamhetsår* är 300.000 mk (intäkter 1.000.000 mk och utgifter utan bolagsmännens arvoden 700.000 mk). Den utdelningsbara vinsten blir 210.000 mk, då A:s och B:s arvoden har avdragits. Av den utdelningsbara vinsten räknas räntegottgörelser enligt 8% på B:s och C:s återstående insatser (54.000 och 454.000 mk) eller åt B 4320 mk och åt C 36.320 mk, varför den rena vinsten blir 169.360 mk. Bolagsmännens vinstandel blir 56.453 mk 33 p.

Det tredje verksamhetsårets verksamhetsresultat fördelas på arvoden, räntegottgörelser och vinstandelar enligt följande:
åt A 60.000 mk i arvode och 56.453,33 mk i vinstandel eller sammanlagt 116.453,33 mk,
åt B 30.000 mk i arvode, 4320 mk i räntegottgörelse och 56.453,33 mk i vinstandel eller sammanlagt 90.733,33 mk och
åt C 36.320 mk i räntegottgörelse och 56.453,33 mk i vinstandel eller sammanlagt 92.773,33 mk.

Bolagsmännens vinstandelar skall i första hand användas till att täcka skillnaden mellan den överenskomna insatsen och den återstående insatsen. Bolagsmännen skall således av sina vinstandelar (inklusive räntegottgörelsen för kapitalinsatsen) täcka minst skillnaden mellan det första verksamhetsårets vinstandel 4000 mk och det andra verksamhetsårets förlustandel 50.000 mk eller 46.000 mk. Vid början av *det fjärde verksamhetsåret* motsvarar de återstående insatserna de överenskomna eller för A:s del 0 mk, för B:s del 100.000 mk och för C:s del 500.000 mk.

5.3.4. Tyst bolagsmans vinstandel

Den lagstadgade vinstandelen för en tyst bolagsman i ett kommanditbolag begränsar sig till en andel som motsvarar Finlands Banks grundränta på den

vid räkenskapsperiodens början inbetalda insatsen (ÖKL 7:4.1)[57]. De tysta bolagsmännen har dock företrädesrätt till kommanditbolagets vinst, varför bolagets hela vinst delas mellan de tysta bolagsmännen, om den utdelningsbara vinsten inte överstiger grundräntan på kommanditinsatserna. Återstoden av vinsten delas mellan de ansvariga bolagsmännen. Om vinsten inte förslår till betalning av de tysta bolagsmännens vinstandelar till fullt belopp, delas vinsten mellan dem i förhållande till de inbetalda insatserna vid räkenskapsperiodens början. Om bokslutet uppvisar förlust, har de tysta bolagsmännen inte rätt att få ränta eller annan gottgörelse för sina insatser.

Förlusten i ett kommanditbolag delas mellan de ansvariga bolagsmännen och de tysta bolagsmännen har således ingen andel i förlusten, som skulle nedsätta deras insatser (ÖKL 7:4.2). Om en tyst bolagsman inte har betalat sin insats till fullt belopp till bolaget, skall vinstandelen i första hand användas till att täcka skillnaden mellan den överenskomna och den betalda insatsen[58]. På samma sätt skall man förfara om en tyst bolagsman enligt bolagsavtalet har påförts förlustandelar eller om en tyst bolagsmans insats av annan orsak understiger insatsen enligt bolagsavtalet.

5.4. Bolagets bokslut

Öppna bolag och kommanditbolag är enligt 1.3 § BokfL alltid bokföringsskyldiga. Öppna bolag och kommanditbolag skall för varje räkenskapsperiod uppgöra bokslut som skall omfatta resultaträkning och balansräkning (ÖKL 9:1). Bokslutet skall dessutom omfatta resultaträkning och balansräkning för den näst föregående räkenskapsperioden. Om specifikationen för resultaträkningen eller balansräkningen har ändrats under räkenskapsperioden, skall de uppgifter som ingår i det tidigare bokslutet om möjligt sammanställas så, att de kan jämföras med det senare bokslutet (ÖKL 9:2.2). Bokslutet skall enligt 9.2 § BokfL uppgöras inom tre månader från räkenskapsperiodens

---

[57] Eftersom vinstfördelningsstadgandena i ÖKL är dispositiva, kan man i bolagsavtalet fritt inta bestämmelser om en tyst bolagsmans vinst- och förlustandelar. I Finland är den tysta bolagsmannens legala ställning relativt svag. Enligt regleringen av vinstfördelningen i ÖKL är kommanditären i själva verket endast en borgenär med sämsta förmånsrätt som finansierar bolaget och som inte har någon på lagen grundad andel i värdestegringen av ett bolags substans. Se *Ltk 1/1986* s. 113—116 ovh *Kurvinen 1987* s. 243—245.

[58] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 58.

utgång. I de öppna bolag och kommanditbolag, där det skall verkställas obligatorisk revision i enlighet med stadgandena i 10 kap. ÖKL, skall bokslutshandlingarna ges till revisorerna inom fyra månader från räkenskapsperiodens utgång (ÖKL 9:2.3). Bokföringsnämnden kan på det sätt som anges i BokfL[59] ge anvisningar om tillämpningen av stadgandena om bokslutet i 9 kap. ÖKL (ÖKL 9:5).

Bolagets bokslut inverkar på ett centralt sätt på de inbördes ekonomiska förhållandena mellan bolagsmännen, i synnerhet på bolagsmännens rätt att lyfta sina vinstandelar. Uppgörande av bokslut är med anledning härav inte någon sedvanlig förvaltningsåtgärd i bolaget, som varje bolagsman skilt skulle vara berättigad att vidta[60]. Bokslutet bereds tillsammans av de bolagsmän som sköter bolagets förvaltning, om inte bolagsmännens arbetsfördelning till denna del har preciserats i bolagsavtalet. Om det finns en verkställande direktör i bolaget, torde föredragandet av förslaget till bokslut för bolagsmännens godkännande höra till hans uppgifter. Bolagets bokslut anses vara uppgjort, då det på vederbörligt sätt har undertecknats och daterats[61]. Bokslutet undertecknas i ett öppet bolag av alla bolagsmän och i ett kommanditbolag av de ansvariga bolagsmännen. Om det finns en verkställande direktör i bolaget, skall också denne underteckna bokslutet (ÖKL 9:2.1, jfr 22.1 § BokfL).

> Enligt motiveringen till ÖKL 9:2.1 skall en bolagsman underteckna bokslutet, även om han inte godkänner det[62]. Före ÖKL ansåg man, att ett öppet bolags bokslut måste godkännas av alla bolagsmän[63]. Efter tillkomsten av ÖKL bör anses gälla, att en bolagsman i ett öppet bolag, en ansvarig bolagsman i ett kommanditbolag samt bolagets verkställande direktör alltid är skyldiga att underteckna det bokslut som föredras av den eller de bolagsmän, till vilkas uppgifter beredningen av bokslutet enligt bolagsavtalet hör. Om beredningsarbetet hör till flera bolagsmän, och dessa inte uppnår enighet om förslaget till bokslut, torde det rätta förfaringssättet vara, att de bolagsmän som är skyldiga att underteckna bokslutet med majoritetsbeslut avgör, vilket av förslagen till bokslut som tas till grund för behandlingen.

---

[59] Se BokfL 34—35 §.
[60] Se *Nial 1983* s. 161.
[61] *Reg.prop. 6/1987* s. 64.
[62] *Reg.prop. 6/1987* s. 64.
[63] Se *Hyvönen — Caselius 1972* s. 45.

Om någon av dem som är skyldiga att underteckna bokslutet har anmält avvikande åsikt om bokslutet, skall ett uttalande härom fogas till bokslutet på hans yrkande (ÖKL 9:2.1). Undertecknande av bokslutet utan anmälan om avvikande åsikt innebär i allmänhet att bolagsmannen förlorar sin möjlighet att väcka klandertalan som avses i ÖKL 2:16[64].

De allmänna stadgandena om bokslutet ingår i 11—22 §§ BokfL. I ÖKL 9:3 har intagits några preciserande stadganden om bokslutet i öppna bolag och kommanditbolag. Bolagsmännen kan lätt ge en vilseledande bild av bolagets förmögenhetsställning med hjälp av gäldsarrangemang mellan bolaget och bolagsmännen. På grund härav skall i bolagets balansräkning eller i dess bilaga uppges det sammanlagda beloppet av bolagets fordringar hos bolagsmännen och bolagsmännens fordringar hos bolaget. Bolagsmännens fordringar kan till exempel vara olika slags arvoden, outtagna vinstandelar och bolagets avtalsbaserade skulder till bolagsmännen. På motsvarande sätt kan bolaget ha fordringar hos bolagsmännen till exempel på grund av förskottsbetalningar som överskrider vinstandelarna[65]. Också panter och andra säkerheter som ställs för bolagsmännen samt ansvarsförbindelsernas sammanlagda belopp skall på motsvarande sätt uppges. Skyldigheten att i bokslutet utreda gäldsförhållandena mellan bolaget och bolagsmännen gäller inte tysta bolagsmäns skulder och fordringar.

I bolagets balansräkning eller i en bilaga till den skall anges det sammanlagda beloppet av bolagsmännens överenskomna och betalda insatser samt de återstående insatserna vid räkenskapsperiodens utgång. Dessutom skall för varje bolagsman i ett öppet bolag och varje ansvarig bolagsman i ett kommanditbolag lämnas motsvarande upplysningar om bolagsinsatserna. De tysta bolagsmännens insatser behöver inte skilt specificeras (ÖKL 9:3.2). I resultaträkningen eller balansräkningen eller i en bilaga till dem skall uppges det genomsnittliga antalet anställda hos bolaget under räkenskapsperioden och den föregående räkenskapsperioden (ÖKL 9:3.3). Skyldigheten att uppge antalet anställda grundar sig bland annat på att tillämpningen av reglerna i 10 kap. ÖKL om obligatorisk revision beror på det genomsnittliga antalet anställda.

Enligt 33 § BokfL skall öppna bolag och kommanditbolag med en omsättning som överstiger två miljoner mark eller med en balansomslutning som överstiger en miljon mark tillställa patent- och registerstyrelsens handelsregisteravdelning en styrkt kopia av resultaträkningen och balansräkningen. Enligt BokfL skall till bokslut som skall offentliggöras fogas endast de bilagor som nämns i 21 § BokfL. I ett öppet

---

[64] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 64.
[65] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 65.

bolags och ett kommanditbolags bokslut skall intas sådana uppgifter, som inte nämns i BokfL. Dessa uppgifter kan också ges i bilagor till bokslutet. Därför är de öppna bolag och kommanditbolag, i vilka revision är obligatorisk och som enligt BokfL är skyldiga att offentliggöra sina bokslut, skyldiga att tillställa registermyndigheten också de i ÖKL 9:3 nämnda bilageuppgifterna till bokslutet och revisionsberättelsen (ÖKL 9:4). Skyldigheten gäller således bolag med en omsättning som överstiger två miljoner mark eller med en balansomslutning som överstiger en miljon mark och som under de två senaste räkenskapsperioderna i genomsnitt har haft fler än femtio anställda.

5.5. Medel att trygga bolagsmans ekonomiska rättigheter

5.5.1. Klandertalan mot bokslutet

Bolagets bokslut visar den vinstandel som tillkommer en bolagsman. På grund härav är det viktigt, speciellt med tanke på rättsskyddet för de bolagsmän som inte deltar i bolagets förvaltning, att en bolagsman har rätt att klandra bolagets bokslut, i synnerhet då han ju inte har rätt att vägra att underteckna bokslutet.

En bolagsman har en i lagen tryggad rätt att klandra bolagets bokslut inom ett år från utgången av räkenskapsperioden. Om bokslutet inte har uppgjorts inom stadgad tid, får talan väckas inom ett år från det bokslutet uppgjordes (ÖKL 2:16). Stadgandet om klander av bokslutet är tvingande. En bolagsmans rättigheter enligt ÖKL 2:16 kan inte begränsas (ÖKL 2:1.2). Klandertalan mot bokslutet skall väckas mot de andra bolagsmännen, inte mot bolaget. Detta beror på, att uppgörandet av bolagets bokslut har karaktär av en inbördes rättshandling mellan bolagsmännen.

Till klandertalan mot bokslutet anknyter sig processuella problem, som man inte har fäst uppmärksamhet vid i förarbetena till ÖKL. Ordalydelsen i ÖKL 2:16.1 tyder på, att det mellan bolagsmännen råder nödvändig processgemenskap i en rättegång som gäller klander av bokslutet. Den som väcker klandertalan skall såsom svarande instämma

alla de bolagsmän, som inte är på kärandesidan och klandrar bokslutet. Måste bolagsmannen också få processen anhängiggjord mot alla andra bolagsmän inom tiden för väckande av talan? Skälighetssynpunkter förordar den tolkningen, att det skulle vara tillräckligt att få rättegången anhängiggjord mot någon av svarandebolagsmännen inom tiden för väckande av talan, varvid käranden kan instämma de andra bolagsmännen som svaranden under processens gång. Det skulle nämligen vara märkligt, att i en situation, då klander av bokslutet sakligt sett berör endast två av bolagsmännen (t.ex. den ene har tillräknats för stor vinstandel på den andres bekostnad), den omständigheten, att man inte lyckas stämma den tredje inom tiden för väckande av talan, skulle kunna leda till förlust av klanderrätten i sin helhet. Rättskraften hos en dom som getts i ett klandermål utsträcker sig till alla bolagsmän och också till bolaget självt[66].

Genom att underteckna bokslutet utan att förbehålla sig klanderrätt godkänner bolagsmannen bokslutets innehåll och dess inverkan på hans egen vinstandel och förlorar samtidigt sin rätt att klandra bokslutet[67].

Klandertalan mot bokslutet skall väckas inom ett år från räkenskapsperiodens utgång. Eftersom bokslutet enligt BokfL skall uppgöras inom tre månader från räkenskapsperiodens utgång, har en bolagsman i normala fall nio månader på sig att överväga väckande av talan. I de öppna bolag och kommanditbolag där revision skall verkställas, skall bokslutet ges till revisorn inom fyra månader från räkenskapsperiodens utgång (ÖKL 9:2.3) och revisorn skall ge bolaget sin revisionsberättelse inom fem månader efter räkenskapsperiodens utgång (ÖKL 10:8.1). I dessa bolag finns det således tid till väckande av klandertalan i sju månader efter att revisionsberättelsen gavs[68]. Om bokslutet inte har uppgjorts inom stadgad tid, räknas tiden för klandertalan från det att bokslutet uppgjordes.

Enligt *Nials*[69] uppfattning gäller tiden för väckande av klandertalan mot bokslutet också det fall att en bolagsmans bokslutsunderteckning belastas av någon ogiltighetsgrund enligt avtalslagen. Det finns ingen orsak att förena sig med den åsikten ur finsk rätts synvinkel. En ogiltig-

---

[66] Om nödvändig processgemenskap, se *Tirkkonen 1974* s. 413—417. I Sverige har frågan om svaranden vid klandertalan mot bokslutet lämnats öppen i lagen. Se *Nial 1983* s. 163.

[67] En felaktig anteckning i bolagets bokföring eller bokslut inverkar inte i sig på den juridiska karaktären av den post som anteckningen avser. Om den felaktiga anteckningen görs så att alla bolagsmän känner till den och samtycker till den, kan det dock uttryckligen vara fråga om en åtgärd som tar sikte på att ändra den juridiska karaktären av posten i fråga, till exempel att ändra bolagsmannens fordran till insats. Se *Nial 1983* s. 159.

[68] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 64.

[69] Se *Nial 1983* s. 162.

hetsgrund enligt AvtL gäller en bolagsmans viljeförklaring att godkänna bokslutet, vilken konkludent ingår i den åtgärden att bolagsmannen undertecknar bokslutet utan att anmäla avvikande åsikt. Det är fråga om verkan av en utan avvikande åsikt gjord bokslutsunderteckning på rätten att väcka klandertalan, som är en från tiden för väckande av talan avskild fråga redan av den orsaken, att avsaknaden av avvikande åsikt i bokslutet i sig i princip förorsakar förlust av talerätt också inom den ettåriga tiden för väckande av talan. Om denna viljeförklaring att godkänna bokslutet belastas av någon ogiltighetsgrund enligt AvtL, har bolaget inte något bokslut i enlighet med ÖKL 9:2, och tiden för väckande av talan har enligt ÖKL 2:16.2 inte alls börjat löpa.

Klandertalan mot bokslutet kan grundas på vilket som helst faktiskt eller rättsligt fel i bokslutet. Talans framgång förutsätter inte bevisning av att man skulle ha förfarit klandervärt då man uppgjorde bokslutet. Förutsättningarna för klandertalan mot bokslutet är således mera omfattande än vad gäller skadeståndstalan för bolagets räkning[70].

Också en tyst bolagsman i ett kommanditbolag har rätt att klandra bolagets bokslut. Klandertalans svarande är i detta fall de ansvariga bolagsmännen och tiden för väckande av talan räknas ha börjat när han fick kännedom om bokslutet (ÖKL 7:7).

5.5.2. Talan mot bolaget

En bolagsmans rätt till arvode, vinstandel och ersättning för betalning av utgifter för bolaget är bolagets skulder till bolagsmannen. De skall antecknas i bolagets bokföring som skulder och bolagsmannen kan på samma sätt som utomstående borgenärer rikta anspråk på betalning av dem mot bolaget i rättegång eller betalningsorderförfarande[71]. För betalning av bolagsmannens fordran kan bolagets egendom utmätas.

Från utomstående borgenärers fordringar skiljer sig bolagsmännens bolagsrättsliga fordringar i det avseendet, att bolagsmännens fordringar inte kon-

---

[70] Klandertalan mot bokslutet är således ett rättsskyddsmedel för en bolagsman också mot sådana fel, som inte har åsamkat bolaget skada eller till vilka inte anknyter sig uppsåt eller vållande från någon annan bolagsmans eller verkställande direktörens sida. Se *Reg.prop. 6/1987* s. 35.

[71] Av principerna om företrädande av bolaget följer, att en bolagsman som väckt talan inte själv kan representera bolaget i en process av det här slaget (se nedan 7.2.1).

kurrerar med utomstående borgenärers fordringar i bolagets konkurs. Dessa fordringar preskriberas inte heller under bolagsförhållandets bestånd, under förutsättning att deras existens har fastställts internt i bolaget[72], vilket i fråga om vinstandel, arvode baserat på bolagsavtalet och ersättning av utgifter kan förutsätta inom stadgad frist väckt klandertalan mot bokslutet och i fråga om arvode som inte baserar sig på bolagsavtalet väckande av talan som nämns i ÖKL 2:8.2.

5.5.3. Talan mot en bolagsman

Trots att en bolagsmans arvodesfordringar, vinstandelar och fordringar som baserar sig på betalning av utgifter för bolaget utgör bolagets skulder till bolagsmannen, har man i finsk rätt sedan gammalt[73] ansett, att man på dem inte kan tillämpa vanliga regler om bolagsmans personliga gäldsansvar. I ÖKL har man också intagit en princip, enligt vilken en bolagsman under bolagsförhållandets bestånd inte har rätt att rikta anspråk mot en annan bolagsman om betalning av vinstandel, arvode eller fordran som grundar sig på betalning av bolagets utgifter (ÖKL 2:10). Den i stadgandet uttryckta principen tillämpas också på andra fordringar som en bolagsman har hos bolaget och som grundar sig på bolagsförhållandet[74].

> Förbudet att under bolagsförhållandets bestånd rikta anspråk mot de andra bolagsmännen på betalning av fordringar som grundar sig på bolagsförhållandet grundar sig för det första på argumentet att en regel, enligt vilken en bolagsman vore förpliktad att betala bolagets gäld av det här slaget till en annan bolagsman, skulle kunna jämställas med en skyldighet att ge en tillskottsinsats till bolaget. Förbudet styr likaså

---

[72] I den juridiska litteraturen har man ansett, att bolagsmännens fordringar som grundar sig på bolagsförhållandet inte preskriberas under bolagsförhållandets bestånd. Se *Hyvönen—Caselius 1972* s. 38—39. Efter att ÖKL trätt i kraft gäller detta sådana fordringar, vilkas existens på vederbörligt sätt har konstaterats internt inom bolaget. En fordrans existens konstateras internt inom bolaget i samband med uppgörandet av bokslutet, varför en bolagsman, som försummar att klandra bokslutet, i allmänhet förlorar sin fordran. Ett arvode som inte grundar sig på bolagsavtalet skall bolagsmannen kräva inom den frist som nämns i ÖKL 2:8.2.

[73] Om rättspraxis och doktrin före ÖKL, se *Hyvönen—Caselius 1972* s. 38.

[74] I regeringens proposition nämns som ett exempel på en fordran av det här slaget som har en bolagsrättslig grund en bolagsmans hyresfordran då bolagsmannen enligt bolagsavtalet är skyldig att överlåta en fastighet i bolagets bruk. Se *Reg.prop 6/1987* s. 30.

> bolagsmännen till försiktighet med användning av bolagets medel då bolaget har betalningssvårigheter. Det förebygger vidare under bolagsförhållandets bestånd inbördes rättegångar mellan bolagsmännen till förfång för bolagets verksamhet. Före bolagets likvidation är det ofta inte heller möjligt att på ett tillförlitligt sätt utreda det verkliga beloppet av en bolagsmans fordran[75].

En bolagsman har rätt att rikta anspråk mot de andra bolagsmännen om betalning av sin fordran på grund av bolagsförhållandet efter att likvidiation eller annan uppgörelse verkställts med anledning av upplösning av bolaget eller en bolagsmans utträde ur bolaget. Bolagsmannen har rätt att av de andra bolagsmännen få en gottgörelse för sina fordringar som motsvarar dessas förlustandelar, om bolagets tillgångar inte förslår till betalning av fordringarna[76].

---

[75] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 30.
[76] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 30, *Hyvönen — Caselius 1972* s. 39.

6. Bolagsmännens förpliktelser

6.1. Översikt

I aktiebolagsrätten kan de centrala delarna av regleringen av bolagsmännens (aktieägarnas) relationer till bolaget under bolagsförhållandets bestånd i huvudsak samlas under tre rubriker: aktieägares rättigheter med hänsyn till förvaltningen av bolaget, aktieägarens ekonomiska rättigheter i bolaget samt hans ekonomiska skyldigheter (skyldigheten att betala aktiekapitalet). Motsvarande frågor i personbolagsrätten har berörts i de föregående kapitlen av detta arbete. Till skillnad från vad som gäller för aktiebolagets del är bolagsmännens i ett öppet eller kommanditbolag förpliktelser gentemot bolaget emellertid inte begränsade huvudsakligen till skyldigheten att inskjuta kapital i bolaget. Personbolagsrätten bygger på en annan utgångspunkt, nämligen den att envar ansvarig bolagsman genom att ingå bolagsavtalet samtyckt till att aktivt verka i och för bolaget och därför också är skyldig att göra det, om annat inte avtalats. De ansvariga bolagsmännen kan sålunda vara underkastade ett stort antal såväl positiva som negativa förpliktelser av varierande slag. De tysta bolagsmännen i ett kommanditbolag har mer begränsade förpliktelser; som nedan skall framgå, går emellertid även dessa åtminstone i vissa avseenden längre än de förpliktelser som åligger aktieägaren i ett aktiebolag.

Bolagsmannens förpliktelser kan ha varierande grunder:

(a) *Bolagsavtalet* (i vidsträckt mening). Då det beträffande bolagsmännens inbördes förhållanden som tidigare nämnts råder en vidsträckt avtalsfrihet, kan preciseringen av de enskilda bolagsmännens förpliktelser i många fall ske utgående från deras inbördes överenskommelser. Bolagsmannens förpliktelser kan vara direkt fastslagna i överenskommelsen eller framgå mer indirekt av denna. Ett exempel på sistnämnda situation utgör det fall att man avtalat om en fördelning av bolagsmännens förvaltningsbefogenheter. Har någon givits rätt att fungera t.ex. som marknadsföringschef förutsätter man naturligtvis att han efter bästa förmåga skall utföra alla de uppgifter som normalt faller på en sådan chef. Bolagsmännens överenskommelse kan också vara konkludent: om en viss uppgift regelbundet skötts av en bolagsman kan

han härigenom tänkas ha åtagit sig ansvaret för att uppgiften blir skött också i fortsättningen.

> Bolagsmännens överenskommelse kan också *begränsa* en bolagsmans förpliktelser. Om samtliga bolagsmän givit sitt samtycke till att en bolagsman inte uppfyller någon förpliktelse som annars hade ålegat honom, kan bolaget härefter inte kräva skadestånd eller göra gällande andra påföljder mot den sistnämnda bolagsmannen i anledning av den uteblivna uppfyllelsen. Då ändring och komplettering av bolagsavtal ju kräver samtycke av samtliga bolagsmän, befriar samtycke från blott en del av bolagsmännen däremot i princip ännu inte bolagsmannen från hans förpliktelser, även om ett sådant samtycke kan beaktas som ett lindrande moment t.ex. i den culpabedömning som ansluter sig till skadeståndsansvaret.[1]

(b) *ÖKL,* liksom annan lagstiftning, ger även vissa hållpunkter för bedömningen av bolagsmännens förpliktelser. Den ekonomiska förpliktelsen att betala bolagsinsatsen har omtalats redan i kap. 5 och skall inte upprepas här. Också i reglerna om bolagets förvaltning, vilka detaljgranskats i kap. 4, preciseras indirekt, bl.a. genom avgränsningen av bolagsmännens befogenheter, flera negativa förpliktelser för bolagsmännen. Av exempelvis reglerna om bolagsmans vetorätt följer en bolagsrättslig förpliktelse för andra bolagsmän att rätta sig efter utfärdade förbud och den lagstadgade begränsningen av bolagsmans förvaltningsbefogenhet till ärenden som faller under bolagets verksamhetsområde medför att förvaltningsåtgärder som går utanför denna ram kan betraktas som brott mot en bolagsrättslig handlingsnorm. Detta är naturligtvis bara två exempel av många möjliga. De avser att belysa något som ställvis framgått redan av kap. 4, nämligen att de påföljder som anknyter till bolagsmans förpliktelser (se nedan) kan aktualiseras också i anknytning till de normer som diskuterats i det sagda kapitlet. — Här skall närmare diskuteras blott en lagstadgad negativ förpliktelse, som står i nära samband med bolagsmans allmänna trohetsplikt: det personbolagsrättsliga konkurrensförbudet (avsnitt 6.3.).

(c) Vid bestämningen av bolagsmännens förpliktelser kan också *allmänna bolagsrättsliga principer,* såsom exempelvis likhetsprincipen (se ovan 4.2.2.2.p.b), ha relevans. I personbolagen är särskilt en sådan princip av stor betydelse, nämligen principen om bolagsmans *trohetsplikt* gentemot bola-

---

[1] Så även *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 32 f.

get (och övriga bolagsmän). Denna plikt, som utgör ett slags allmän grundnorm för förhållandet mellan bolagsmännen i det öppna bolaget och kommanditbolaget, behandlas närmare i föreliggande kapitel (avsnitt 6.2.).

Betydelsen av en rättslig förpliktelse är avhängig av de *påföljder* som ansluter sig till brott mot förpliktelsen. I ÖKL regleras följande centrala påföljder:[2]

(a) En bolagsman som bryter mot sina förpliktelser kan bli *skadeståndsskyldig* mot bolaget enligt ÖKL 2:12—14 (se närmare avsnitt 6.4.). En sådan skadeståndsskyldighet förutsätter emellertid att bolagsmannen uppsåtligen eller av vårdslöshet åsamkat bolaget skada. I princip räcker det alltså inte för skadeståndsskyldighet att bolagsmannen objektivt sett brutit mot någon förpliktelse, utan det krävs därtill, att han kan visas ha gjort sig skyldig till *culpa.*

> Som redan tidigare, i kap. 5, noterats, kan en bolagsman som dröjer med betalning av bolagsinsats, även åläggas att betala *dröjsmålsränta* på det sätt som stadgas i RänteL. En sådan påföljd kommer givetvis i fråga, under i RänteL stadgade förutsättningar, också då en bolagsman gör sig skyldig till dröjsmål med eventuella andra betalningsförpliktelser gentemot bolaget.

(b) Enligt ÖKL 5:5 har en bolagsman vidare rätt att yrka upplösning av bolaget, om en annan bolagsman väsentligt bryter mot sina skyldigheter enligt bolagsförhållandet eller fortgående utnyttjar sin ställning i bolaget i strid mot bolagets intressen. *Upplösningspåföljden* kommer alltså inte heller den ifråga vid varje brott mot någon förpliktelse som en bolagsman gör sig skyldig till. Det förutsätts att brottet varit så kvalificerat att det kan betecknas som *väsentligt.* — Frågan om förutsättningarna för upplösning skall inte behandlas närmare i detta kapitel, utan får hänstå till kapitlet om likvidation av personbolag (kap. 9).

> I kap. 4 har noterats, att en bolagsman kan *skiljas från ett specialuppdrag* i bolaget, om det föreligger vägande skäl (se avsnitt 4.4.). Bryter bolagsmannen mot någon förpliktelse gentemot bolaget, kan detta, åtminstone då brottet är väsentligt, betraktas som ett sådant vägande skäl.

---

[2] Då det råder avtalsfrihet också i fråga om de påföljder som kan riktas mot en bolagsman som bryter mot sina förpliktelser, är det givetvis möjligt, inom ramen för vad som är acceptabelt enligt 36 § AvtL, att i bolagsavtalet kreera också andra påföljder än dem som nämns i texten. Sålunda kan man exempelvis tänka sig, att man i bolagsavtalet föreskriver en skyldighet att betala *avtalsvite* för en bolagsman som bryter mot någon bestämd förpliktelse.

Det sagda kan sammanfattas i följande figur:
Bolagsmans förpliktelser och deras påföljder

Avtalade förpliktelser		
Lagstadgade förpliktelser — i anslutning till förvaltningen (ovan kap. 4) — ekonomiska förpliktelser (ovan kap. 5) — konkurrensförbundet (nedan 6.3.)	⇒	Skadeståndsskyldighet, förutsättning: culpa (nedan 6.4.)
Trohetsplikten (nedan 6.2)		Upplösning, förutsättning: väsentlighet (nedan kap. 9)

Även om detta schema i teorin är klart är det i praktiken inte alltid lätt att hålla i sär de olika elementen. Detta gäller särskilt relationen mellan den culpabedömning som utgör förutsättning för skadeståndsskyldighet och bolagsmannens allmänna trohetsplikt. Då man i ett konkret fall fastslår innehållet i trohetsplikten måste man ofta ta hänsyn till den grad av aktsamhet som kan krävas av ifrågavarande bolagsman, då ju trohetsplikten innebär en skyldighet att *efter bästa förmåga* driva bolagets intressen.[3] Tyngdpunkten i avgörandet kan då ligga på den skadeståndsrättsliga culpabedömningen i så hög grad att man inte alls särskilt uppmärksammar den fråga som logiskt borde ligga före diskussionen om påföljdens tillämplighet, nämligen frågan, huruvida det överhuvudtaget har skett ett brott mot någon förpliktelse. Detta kan dock vara fullt acceptabelt: man kan formulera saken så, att det vid culpabedömningen *också* är fråga om, huruvida bolagsmannen brutit sin (i trohetsplikten ingående) *aktsamhetsplikt*[4] mot bolaget. Å andra sidan kan man åter i fall där det är fråga om brott mot konkreta bolagsrättsliga förpliktelser som framgår av ÖKL eller bolagsavtalet stundom anse brottet mot förpliktelsen i sig utgöra ett sådant klandervärt beteende som avses, när man talar om culpa, och på detta sätt minimera culpabedömningens självständiga betydelse vid tillämpningen av skadeståndspåföljden (se nedan 6.4.2.).

---

[3] De i texten nämnda svårigheterna att särskilja frågan, huruvida det skett ett avtalsbrott, från den till skadeståndspåföljden anknutna culpabedömningen uppkommer alltid då man har att göra med avtalsförpliktelser, som inte innefattar en skyldighet att åstadkomma ett bestämt resultat, utan blott att eftersträva bästa möjliga resultat, se. t.ex. *Wilhelmsson* 1979 s. 183 f.

[4] T.ex. i *Reg.prop. 6/1987* s. 23 talar man om "den på 12 § baserade omsorgsförpliktelsen".

6.2. Bolagsmans trohetsplikt

Den idealmodell av personbolaget som ligger till grund för personbolagsrättens regler karaktäriseras av tanken på ett fortgående och aktivt *samarbete* mellan bolagsmännen. Bolagsmännens konkreta skyldigheter i ett öppet bolag och ett kommanditbolag kan därför inte fastslås i en uttömmande förteckning. Det behövs en allmän princip, som kan utgöra grundval för bedömningen av de krav man kan ställa på bolagsmännen i den mångfald olika problemsituationer som kan uppstå i samband med bolagets verksamhet. Denna allmänna personbolagsrättsliga princip brukar benämnas bolagsmannens *trohetsplikt*. Även om denna plikt inte direkt uttryckts i ÖKL kan den betraktas som en självklar utgångspunkt vid den rättsliga konkretiseringen av bolagsmännens förpliktelser också i gällande rätt. Detta gäller särskilt de ansvariga bolagsmännen; som senare konstateras, kan trohetsplikten antas ha mindre betydelse vid bedömningen av en tyst bolagsmans förpliktelser.

> Bolagsmans trohetsplikt har sedan gammalt ansetts utgöra gällande rätt i Finland.[5] Någon ändring härvidlag avsåg man inte att åstadkomma genom ÖKL. Tvärtom hänvisar man i förarbetena till denna lag på ett flertal ställen mer eller mindre som en självklarhet till existensen av denna plikt (som i den svenskspråkiga versionen av förarbetena benämnts bolagsmans *lojalitetsskyldighet*[6]). Indirekt kommer vissa element av trohetsplikten också till uttryck i själva lagtexten; här är särskilt skäl att uppmärksamma ÖKL 5:5, som ger en bolagsman rätt att yrka upplösning av bolaget bl.a. om en annan bolagsman "fortgående utnyttjar sin ställning i bolaget i strid mot bolagets intressen", m.a.o. bryter mot sin trohetsplikt mot bolaget.

Bolagsmannens trohetsplikt har i litteraturen definierats som en skyldighet att "efter bästa förmåga befrämja bolagets intressen".[7] Denna plikt riktar sig i första hand mot bolaget. Stundom kan det dock även bli aktuellt att tala om en trohetsplikt gentemot övriga bolagsmän.[8]

---

[5] Se t.ex. *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 30 f. Redan *Montgomery* 1870 s. 111 uttalar: "Bolagsman är lagligen pligtig att afvända allt, som kan lända bolaget till förfång, att anstränga sina krafter för att förekomma allt sådant".

[6] Se t.ex. *Reg.prop. 6/1987* s. 23, 24, 31. Också annorstädes förekommer denna terminologi, se beträffande lojalitetsplikten i norsk personbolagsrätt t.ex. *Knudsen* 1985 s. 23, 25. I det föreliggande arbetet har följts Nials terminologi, se beträffande trohetsplikten *Nial* 1983 s. 168 ff.

[7] *Nial* 1983 s. 169. Denna beskrivning har övertagits även av *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 30.

[8] Se t.ex. *Reg.prop. 6/1987* s. 31.

> Så har t.ex. bolagsmans skyldighet att informera övriga bolagsmän om förvaltningsåtgärder av mer ingripande betydelse som han vidtagit motiverats med hänvisning till trohetsplikten (se ovan kap. 4, vid not 20).

Trohetsplikten ålägger bolagsmännen att *aktivt* verka för bolagets bästa. Bolagsmännen är underkastade en *verksamhetsplikt,* som, redan enligt *Montgomery,* ansetts innefatta en skyldighet "att egna bolagets angelägenheter oaflåtlig omvårdnad".[9] Med en bolagsmans rätt att delta i bolagets förvaltning korresponderar alltså också en plikt härtill.[10] Alla de rättigheter i bolaget som en bolagsman har är han också skyldig att utnyttja, om bolagets intresse kräver det.[11] Om något annat inte kan anses ha avtalats får en bolagsman alltså inte förhålla sig passiv med hänsyn till förvaltningen av bolaget.

> För att ett sådant avtal skall binda bolaget bör normalt samtliga bolagsmän vara delaktiga i (ge sitt samtycke till) det. Därför kan inte ett avtal mellan blott t.ex. två av flera bolagsmän, enligt vilket den ena åtar sig att sköta också den andras förvaltningsuppgifter, gentemot bolaget befria den sistnämnda från ansvar för hans passivitet.[12]
>
> En bolagsmans trohetsplikt omfattar inte blott en skyldighet att vid behov utnyttja den aktiva förvaltningsbefogenheten. Också till bolagsmannens förbudsrätt anknyter sig en handlingsskyldighet: han bör med förbudsrättens hjälp förhindra åtgärder som är oändamålsenliga för bolaget.[13] Då ett utnyttjande av förbudsrätten ju lätt äventyrar de förtroendefulla relationer mellan bolagsmännen som är en förutsättning för en framgångsrik verksamhet, bör man dock inte ställa stränga krav på bolagsmannen med hänsyn till utnyttjandet av förbudsrätten, utan begränsa hans skyldighet härvidlag till fall där oändamålsenligheten hos en åtgärd som en annan bolagsman avser att vidta framstår som relativt uppenbar.

Verksamheten i bolaget bör ske *efter bästa förmåga.* I trohetsplikten ingår således som tidigare omtalats också en *aktsamhetsplikt* för bolagsmannen.

---

[9] *Montgomery* 1870 s. 111.

[10] I *KM 1961,* lagförslag § 8 uttrycktes denna princip genom regeln att envar bolagsman har *rätt och skyldighet* att delta i förvaltningen av bolaget.

[11] Se betr. skyldigheten att utnyttja rätten att avskeda verkställande direktör *Reg.prop. 6/1987* s. 24 och betr. skyldigheten att vidta i ÖKL 2:2.3 avsedd brådskande och nödvändig åtgärd *Reg.prop. 6/1987* s. 23.

[12] Detta framgår även av *Reg.prop. 6/1987* s. 21.

[13] Så *Reg.prop. 6/1987* s. 23 samt även *Heikonen* 1948 s. 160 och *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 26.

Det närmare innehållet i denna aktsamhetsplikt framgår av det som sägs senare i detta kapitel beträffande culpabedömningen vid krav på skadestånd (6.4.2.).

Genom trohetsplikten framhävs *bolagets intressen.* Plikten innebär, att en bolagsman vid en intressekonflikt mellan bolagsmannen och bolaget *inte* får ställa sitt *eget intresse framom bolagets* intresse.[14] En bolagsman, som utan de övriga bolagsmännens (uttryckliga eller konkludenta) samtycke använder bolagets egendom eller personal för egen del eller som för bolagets räkning ingår avtal som gynnar hans egna intressen på bekostnad av bolagets, gör sig m.a.o. skyldig till brott mot trohetsplikten.[15] Sådana önskemål, som grundar sig på en bolagsmans subjektiva preferenser, får inte heller genomdrivas om de strider mot bolagets intresse: även om en bolagsman på det personliga planet kommer illa överens med den verkställande direktören, får han inte utnyttja sin rätt att avskeda denna, om avskedet skulle vara till nackdel för bolaget.[16]

> Likaledes får en bolagsman inte utnyttja sin förbudsrätt enligt egna preferenser till nackdel för bolaget, då förbudsrätten ju, enligt numera rådande uppfattning, givits honom inte i hans eget utan i bolagets intresse.[17]

De konkreta handlingsnormer som kan härledas ur bolagsmans trohetsplikt gäller inte nödvändigtvis med samma innehåll i alla personbolag och för alla bolagsmän. Omfattningen av trohetsplikten kan variera med hänsyn till bolagets art och storlek, bolagsmannens uppgifter i bolaget, hans arvode etc.[18] I ett stort bolag, varav bolagsmännen avsett att de skall erhålla sin huvudsakliga utkomst, bör bolagsmännen naturligtvis vara långt mer aktiva än i ett mindre bolag, som bolagsmännen driver som bisyssla. För en bolagsman, som enligt avtalet är utestängd från förvaltningen av bolaget, innebär trohetsplikten åter framför allt passiva förpliktelser, såsom t.ex. en skyldighet att inte röja bolagets affärshemligheter.[19]

---

[14] Se *Nial* 1983 s. 169 och *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 30 f.
[15] De i texten nämnda åtgärdena kan naturligtvis också stå i strid med den bolagsrättsliga likhetsprincipen, se ovan 4.2.2.2.p.b.
[16] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 24.
[17] Så t.ex. *Heikonen* 1948 s. 159 f.
[18] *Nial* 1983 s. 169.
[19] Se härom *Reg.prop. 6/1987* s. 32.

Av det nyss sagda följer också, att trohetsplikten har en mycket begränsad innebörd för den *tysta bolagsmannen* i ett kommanditbolag. Den tysta bolagsmannen är visserligen inte, även om hans roll i bolaget ju i många avseenden påminner om aktieägarens i ett aktiebolag, helt befriad från trohetsplikten[20]; då han enligt lag inte har några förvaltningsbefogenheter, blir trohetsplikten för hans del dock en prononcerat *passiv förpliktelse* (om han inte i bolagsavtalet givits rätt till eller t.o.m. ålagts att utföra vissa förvaltningsåtgärder). Ett gott exempel på en sådan passiv förpliktelse, som åligger också den tysta bolagsmannen, utgör bolagsmans redan nämnda skyldighet att inte sprida affärshemligheter till utomstående. Också tyst bolagsman har tystnadsplikt!

6.3. Konkurrensförbudet

Sedan gammalt har man i personbolagsrätten relativt allmänt omfattat principen att en bolagsman inte, utan övriga bolagsmäns samtycke, får idka verksamhet som konkurrerar med det ifrågavarande öppna bolagets eller kommanditbolagets verksamhet.[21] Också i detta avseende har man således omfattat en annan syn på bolagsmannens ställning i ett personbolag än den som varit och är rådande beträffande aktieägare i ett aktiebolag. Bolagsmannens utpräglade förtroendeförhållande till övriga bolagsmän i det öppna bolaget eller kommanditbolaget och hans mer eller mindre obegränsade rätt till insyn i bolaget och dess affärshemligheter har motiverat denna divergens. Konkurrensförbudet kan också ses som en konkretisering av den trohetsplikt som redan ovan konstaterats utgöra utgångspunkt för reglerna om bolagsmans förpliktelser i ett personbolag.

Konkurrensförbudet har uttryckligen lagfästs i ÖKL. Enligt ÖKL 2:11 får en bolagsman inte utöva verksamhet som konkurrerar med bolaget, om inte de andra bolagsmännen samtycker därtill.

Stadgandet innehåller inte något generellt förbud mot verksamhet utanför bolaget. Endast i den mån bolagsmannens verksamhet utom bolaget i något avseende *konkurrerar* med bolaget blir ÖKL 2:11 tillämplig. Verksamhet

---

[20] Detta framgår bl.a. av att konkurrensförbudet i ÖKL 2:11, vilket anses grunda sig på trohetsplikten, omfattar även tysta bolagsmän (se nedan 6.3.).

[21] Se t.ex. *Heikonen* 1948 s. 176 ff.

inom en helt annan bransch drabbas således inte av ÖKL 2:11. *All* verksamhet inom samma eller närliggande branscher är å andra sidan knappast heller förbjuden.[22] En bolagsman som t.ex. idkar verksamhet inom samma bransch som hans bolag på en ort som med hänsyn till kundkretsen ligger klart utanför bolagets både aktuella och (realistiskt sett) potentiella geografiska verksamhetsområde kan knappast betraktas som en konkurrent. I normalfallet bör dock verksamhet inom samma bransch anses vara sådan verksamhet som avses i ÖKL 2:11, i all synnerhet som man med hänsyn till stadgandets syfte uppenbarligen bör ställa relativt låga krav för att anse konkurrenskriteriet uppfyllt.[23]

> Även om icke-konkurrerande verksamhet utom bolaget inte är förbjuden enligt ÖKL 2:11, kan sådan verksamhet naturligtvis stundom tänkas innefatta brott mot andra förpliktelser för bolagsmannen. Så kan vara fallet t.ex. då verksamheten utom bolaget antar sådan omfattning att bolagsmannen inte i tillräcklig mån hinner uppfylla sin plikt att aktivt verka i bolaget.

ÖKL 2:11 gäller verksamhet som *bolagsmannen själv utövar.* Typexemplet är det fall att bolagsmannen som enskild näringsidkare driver den konkurrerande rörelsen. Den juridiska formen för verksamheten skall likväl inte vara avgörande.[24] Också då bolagsmannen är ansvarig bolagsman i ett konkurrerande öppet bolag eller kommanditbolag — och antagligen i flertalet fall även t.o.m. då han är tyst bolagsman i ett sådant bolag — anses han utöva konkurrerande verksamhet. Detsamma gäller om han innehar aktiemajoriteten eller annars de facto har en särskild påverkarposition i ett konkurrerande aktiebolag.[25] Däremot utgör inte innehavet av en aktiepost i ett sådant aktiebolag i sig ett brott mot ÖKL 2:11; om en minoritetsaktieägare inte är på något särskilt sätt själv engagerad i bolaget anses han inte "utöva verksamhet".

---

[22] Så även, betr. motsvarande stadgande i norsk rätt, *Knudsen* 1985 s. 26.

[23] I förarbetena till motsvarande norska stadgande (*NOU 1980:19* s. 123) framhålls: "Hvis regelen skal nå sitt formål, må det imidlertid ikke stilles for store krav m.h.t. konkurransekriteriet".

[24] *Reg.prop. 6/1987* s. 31.

[25] I *Reg.prop. 6/1987* s. 31 talas om det fall att aktieägaren innehar "dominerande ställning" i ett aktiebolag. Med hänsyn till konkurrensförbudets tidigare omtalade syfte bör man dock knappast begränsa tillämpningsområdet för ÖKL 2:11 till detta fall. Även en verksamhet i en påverkarposition som inte är allena dominerande kan vara tillräcklig för att fylla kriterierna för tillämpning av ÖKL 2:11, se även t.ex. *Heikonen* 1948 s. 178, som nämner möjligheten att det personbolagsrättsliga konkurrensförbudet kunde omfatta fall där en bolagsman tillhör styrelsen för ett konkurrerande aktiebolag.

Då konkurrensförbudet i ÖKL 2:11 avser blott bolagsmannens egen verksamhet, m.a.o. hans verksamhet för egen räkning, kan det inte tillämpas då en bolagsman tar anställning i ett konkurrerande företag i vilket han inte har några beaktansvärda ägarintressen. Ett sådant arbetsavtalsförhållande kan dock i många fall tänkas innebära eller leda till brott mot bolagsmannens allmänna trohetsplikt gentemot bolaget och på denna grund vara förbjudet.[26]

> Det kan tänkas inträffa att en bolagsman utan egna åtgärder, t.ex. genom arv, blir delaktig i ett företag som idkar en konkurrerande verksamhet. Som *Heikonen* framhåller syns en naturlig lösning i ett sådant fall vara att bolagsmannen inom skälig tid bör göra sig av med sin del i det ärvda företaget,[27] om han inte kan utverka samtycke av bolagsmännen i det första bolaget till att få behålla den konkurrerande verksamheten. En sådan regel förefaller också förenlig med ÖKL 2:11: man kan säga att arvet som sådant ännu inte innebär att bolagsmannen utövar verksamhet i det ärvda företaget, utan att ett brott mot det sagda stadgandet föreligger först då han efter att ha haft en skälig tid att fatta beslut i ärendet fortfarande kvarstår som utövare av den konkurrerande verksamheten.

Konkurrensförbudet gäller även *tyst bolagsman* i ett kommanditbolag (ÖKL 7:2).[28] Med hänsyn till ett av syftena med ÖKL 2:11, att förhindra obehörig användning av information rörande bolaget i en konkurrerande rörelse, är detta också naturligt, i det också den tysta bolagsmannen ju förutsätts ha insyn i kommanditbolaget, åtminstone via den i ÖKL 2:15 stadgade granskningsrätten. Då de tysta bolagsmännens anknytning till bolaget å andra sidan i flertalet fall är mer avlägsen än de ansvariga bolagsmännens, är det dock tänkbart att konkurrensförbudet i ÖKL 2:11 inte bör ges en lika vid tolkning för tysta bolagsmän som för ansvariga bolagsmän.

Konkurrensförbudet är inte absolut, utan det kan åsidosättas med de *övriga bolagsmännens samtycke.* Detta följer i och för sig redan av den dispositiva naturen hos ÖKL 2:11 men man har därtill funnit det befogat att särskilt uppmärksamma denna möjlighet i ordalydelsen hos ifrågavarande stadgan-

---

[26] Se även *Reg.prop. 6/1987* s. 31.
[27] *Heikonen* 1948 s. 178.
[28] *Reg.prop. 6/1987* s. 31.

de. På samma sätt som i andra fall när en bolagsman söker befrielse från en bolagsrättslig förpliktelse bör samtycke erhållas av samtliga övriga bolagsmän, såväl av ansvariga som av tysta bolagsmän. Samtycke kan också här ges såväl uttryckligen som konkludent. Om t.ex. bolagsmannen med de övriga bolagsmännens vetskap en längre tid utövat konkurrerande verksamhet utan att någon reagerat på något sätt kan man tänkas anse ett konkludent samtycke föreligga.

> I förarbetena till ÖKL nämns ett annat exempel på konkludent samtycke. Man påpekar att de övriga bolagsmännen ofta kan anses ha samtyckt till att en bolagsman fortsätter med en verksamhet som han bedrev redan då bolaget grundades, om de vid denna tidpunkt kände till denna verksamhet.[29] Alltid kan situationen dock inte uppfattas på detta sätt: de övriga bolagsmännen kan ju tvärtom ha räknat med att den bolagsman som redan verkar i samma bransch nu skall satsa hela sin sakkunniga arbetsinsats i det nya bolaget. I ett fall av det beskrivna slaget är det sålunda säkrast att träffa ett uttryckligt avtal om, huruvida den konkurrerande verksamheten får fortsätta eller bör nedläggas.

Konkurrensförbudet gäller blott *så länge bolaget består* och så länge bolagsmannen i fråga kvarstår i bolaget. En bolagsman som utträtt ur ett bolag förhindras alltså inte av ÖKL 2:11 att uppta konkurrerande verksamhet. Bolagsmännen kan dock naturligtvis träffa avtal om fortgående begränsningar. Giltigheten av sådana avtal får bedömas på grundval av 38 § AvtL, enligt vilket stadgande avtal, genom vilket någon till förebyggande eller begränsande av konkurrens förbundit sig att inte bedriva viss verksamhet eller verksamhet av visst slag eller att inte ingå arbetsavtal med någon som bedriver sådan verksamhet, inte binder den som gjort utfästelsen till den del den oskäligt begränsar hans handlingsfrihet.

---

[29] *Ibid.* Exemplet är hämtat från *Heikonen* 1948 s. 179.

6.4. Bolagsmans m.fl. skadeståndsskyldighet

6.4.1. Inledning

Reglerna om skadeståndsskyldighet i öppet bolag och kommanditbolag återfinns i ÖKL 2:12—14. Det grundläggande stadgandet är ÖKL 2:12.1, som innehåller en generell *culparegel.* Enligt detta stadgande är en bolagsman och verkställande direktör skyldiga att ersätta skada som de i denna ställning uppsåtligen eller av vårdslöshet har åsamkat bolaget.

De skadeståndsrättsliga stadgandena i ÖKL är *inte* avsedda att vara *heltäckande* i den meningen att man på grundval av dem kunde bedöma alla de skadeståndsfrågor som kan tänkas uppkomma i ett öppet bolag eller ett kommanditbolag. De ifrågavarande stadgandena gäller blott vad man kunde beteckna som *bolagsrättslig* skadeståndsskyldighet. Detta innebär att stadgandenas tillämpningsområde är begränsat i flera avseenden: de omfattar dels blott vissa personrelationer och dels bara vissa slag av skadevållande beteende. I skadesituationer som faller utanför den direkt bolagsrättsliga sfären bör man således fortsättningsvis tillämpa andra regler än dem som återfinns i ÖKL. Är det fråga om ett utomkontraktuellt förhållande kommer härvid givetvis primärt SkL i fråga (och vid sidan härav skadeståndsrättslig speciallagstiftning, i den mån den är tillämplig), medan man åter i sådana sammanhang där de ifrågakommande förpliktelserna är baserade på kontrakt får söka ledning i kontraktsrättsliga skadeståndsregler, exempelvis i ArbAvtL eller KöpL.

De bolagsrättsliga skadeståndsstadgandena i ÖKL gäller för det första blott bolagsmans och *verkställande direktörs* samt *likvidators* (ÖKL 5:16.2) och *revisors* (ÖKL 10:10) skadeståndsskyldighet. Den skadeståndsskyldighet som kan åläggas bolagets (övriga) personal behandlas däremot inte i ÖKL, utan här får man normalt, när det är fråga om skadeståndsskyldighet gentemot bolaget, söka ledning i 51 § ArbAvtL. — När här i fortsättningen talas om bolagsmans ansvar avses, *mutatis mutandis,* även verkställande direktörs, likvidators och revisors ansvar. Reglerna gäller ju också personer i sagda ställning som inte är bolagsmän.

> Stadgandena i ÖKL kan åberopas mot alla slag av bolagsmän. Också en tyst bolagsman eller en bolagsman som enligt avtal är utesluten från förvaltningen av bolaget kan skyldigkännas att utge skadestånd på

grundval av de regler som omtalas här. Då dessa bolagsmäns förpliktelser i bolaget är mer begränsade är mängden tänkbara skadeståndsfall här naturligtvis mer begränsad.[30]

Till revisor kan också utses en *revisionssammanslutning.* I ett sådant fall ansvarar denna sammanslutning samt den fysiska person som meddelats bära huvudansvaret för revisionen *solidariskt* (ÖKL 10:10.2). Den fysiska personen kan härvid inte, trots att han är anställd av sammanslutningen, gentemot bolaget åberopa de begränsningar som gäller för arbetstagares skadeståndsansvar.

För det andra reglerar man i ÖKL 2:12—14 blott bolagsmans skadeståndsskyldighet *mot bolaget.* Vid bedömningen av bolagsmans skadeståndsansvar mot utomstående eller mot en annan bolagsman får man återigen falla tillbaka på tillämpliga regler i skadeståndsrätten, främst SkL,[31] och kontraktsrätten.

Slutligen gäller ÖKL 2:12—14 blott skada som en bolagsman vållat *"i denna ställning".* Stadgandena äger tillämpning endast när bolagsmannen vållat skadan vid förvaltningen av bolaget eller annars i egenskap av bolagsman, och, på motsvarande sätt, när en verkställande direktör, en likvidator och en revisor vållat skadan under utförande av sina uppgifter som ifrågavarande organ.

Inom aktiebolagsrätten har man vid tolkningen av motsvarande regler diskuterat, när en handling faller inom ramen för bolagsledningens uppgifter och var gränsen går för en aktieägares ställning som aktieägare i förhållande till hans eventuella övriga verksamhet (t.ex. som anställd) i bolaget.[32] I ett personbolag antar denna avgränsningsfråga, åtminstone då det gäller de ansvariga bolagsmännen, en något annan karaktär. I ett sådant småbolag kan man ofta utgå från att varje bolagsman fungerar som något slags "allt i allo" i bolaget. Detta innebär, att mer eller mindre alla handlingar eller åtgärder av en bolagsman, vilka har samband med bolagets verksamhet, kan sägas vidtas av bolagsmannen i egenskap av bolagsman (även om han t.ex. lyfter lön på grundval av ett "arbetsavtal" med bolaget).

Har en bolagsman under utövande av en fritidssyssla utan någon anknytning till bolaget råkat skada bolagets egendom är detta i regel

---

[30] Som exempel har nämnts fall där en bolagsman avslöjar bolagets affärshemligheter eller överträder konkurrensförbudet, se t.ex. *Reg.prop. 6/1987* s. 32 samt *Nial* 1983 s. 172 och *Svensson* 1981 s. 77.

[31] Se även *Nial* 1983 s. 174.

[32] Se t.ex. *Koski — af Schultén* II 1984 s. 369.

ett fall som får bedömas utgående från SkL och inte på basen av ÖKL. Om bolagsmannen åter vållat skada genom att bryta ett avtal som han ingått med bolaget, har han inte vållat skadan såsom bolagsman utan såsom bolagets avtalspart och hans ansvar bör fastställas bl.a. på grundval av tillämpliga kontraktsrättsliga regler[33]: skall bolagsmannen leverera varor till bolaget på basen av ett köpavtal följer hans ansvar i första hand av reglerna i KöpL och har han hyrt en affärslägenhet åt bolaget får ledning primärt sökas i HyresL. Anknytningen till bolaget kan dock tillföra bedömningen särskilda drag (en skärpt lojalitetsplikt).

Reglerna om skadeståndsansvar i ÖKL är *dispositiva* och kan alltså förändras genom bestämmelser i bolagsavtalet. Som tidigare (vid not 1) nämnts kan skadeståndsansvaret uteslutas också genom att samtliga bolagsmän ger sitt samtycke till den skadevållande handlingen. Likaså kan naturligtvis bolaget efter att skada uppkommit avstå från sitt skadeståndsanspråk; även detta förutsätter emellertid samtycke av alla bolagsmän.[34]

Skadeståndstalan enligt ÖKL kan drivas inte blott vid svarandens forum, utan även, om käranden så önskar, vid *bolagets forum* (ÖKL 1:5). Som tidigare framgått är detta i regel domstolen på den ort från vilken bolagets verksamhet leds.

6.4.2. Förutsättningarna för skadeståndsskyldighet

Genom reglerna om bolagsrättsligt skadestånd i ÖKL har man inte velat bygga upp något ersättningssystem som starkt skulle avvika från den allmänna skadeståndsrätten. Detta gäller åtminstone systemets grundläggande utgångspunkter. Av stadgandet ÖKL 2:12.1 framgår nämligen, direkt eller indirekt, flera principer som är bekanta redan från skadeståndsrätten:

(i) En bolagsman är enligt ÖKL 2:12.1 skyldig att "ersätta skada"; skadeståndsskyldighet förutsätter att det *uppkommit* någon *skada* för bolaget. En bolagsman kan inte bli skadeståndsskyldig för att han brutit mot någon bolagsrättslig förpliktelse, om detta endast vållat irritation hos övriga bolagsmän, men någon ekonomisk skada för bolaget inte kan påvisas. Bevisbör-

---

[33] *Reg.prop. 6/1987* s. 31.

[34] Denna regel följer av bolagsmännens i ÖKL 2:13 stadgade individuella rätt att föra skadeståndstalan för bolagets räkning, se även *Nial* 1983 s. 176.

dan för att skada uppkommit — med de lättnader beträffande bevisningen av beloppet som framgår av RB 17:6 — åligger bolaget.

> Den skada som kommer i fråga är i praktiken oftast av typen ren förmögenhetsskada (ekonomisk skada utan samband med person- eller sakskada). Till skillnad från vad som gäller inom den utomkontraktuella skadeståndsrätten (se SkL 5:1) är, i överensstämmelse med kontraktsrättens och bolagsrättens principer, sådan skada här ersättningsgill utan särskilda begränsningar.

(ii) Bolagsmannen bör ha "åsamkat" bolaget skadan genom sitt klandervärda förfarande. Här ligger ett krav på orsakssamband mellan bolagsmannens culpa och den uppkomna skadan. I överensstämmelse med allmänna skadestånds- och kontraktsrättsliga principer bör den relevanta orsakskedjan likväl avgränsas på ett acceptabelt sätt. Skador som framstår som mycket avlägsna eller helt oförutsebara följder av ett klandervärt handlande kan som inadekvata falla utom ramen för ersättningsskyldigheten. Det bör föreligga en *adekvat kausalitet* mellan culpan och skadan.

(iii) Den i praktiken mest betydelsefulla förutsättningen för skadeståndsskyldighet ligger i ansvarets subjektiva begränsning. Skadeståndspåföljden kommer i fråga blott då bolagsmannen åsamkat skadan "uppsåtligen eller av vårdslöshet". Också det bolagsrättsliga ansvaret är ett *culpaansvar.* Innehållet i detta culpaansvar skall i fortsättningen belysas något närmare. Någon mer djuptgående analys av culpabegreppet finns här dock inte utrymme för. Till denna del får hänvisas till framställningarna av den allmänna skadestånds- och kontraktsrätten.

I förarbetena till ÖKL framhäver man, att brott mot en bolagsrättslig förpliktelse i sig kan anses utgöra culpa. Innehållet av bolagsmannens "omsorgsskyldighet" skulle bl.a. framgå av bolagsavtalet och stadgandena i ÖKL. Detta skulle innebära att brott mot en bolagsrättslig förpliktelse, såsom t.ex. konkurrensförbudet, skyldigheten att avvärja en skada som hotar bolaget eller skyldigheten att rätta sig efter en annan bolagsmans förbud mot någon åtgärd, i sig skulle leda till skadeståndsskyldighet.[35] I praktiken är en sådan bedömning säkert också motiverad i flertalet fall då skadestånd utkrävs på grundval av någon specifik förpliktelse. Brottet mot förpliktelsen anses som

---

[35] Så *Reg.prop. 6/1987* s. 31 f. På liknande sätt uttalar sig *Taxell* 1983 s. 28 ff. beträffande bedömningen av culpa hos bolagsledningen i ett aktiebolag.

sådant innebära culpa och man kan undvika att särskilt fördjupa sig i culpabedömningen. Då man i ÖKL 2:12.1 uppställt kravet på culpa som en självständig förutsättning för skadeståndsskyldighet kan man likväl inte utesluta, att ett brott mot en konkret norm i någon särskild situation inte anses så klandervärd att skadeståndsskyldighet åläggs den bolagsman som åsamkat skada genom brottet; detta kan vara fallet t.ex. om bolagsmannen p.g.a. en plötslig sjukdom eller annan liknande omständighet förhindrats att utföra någon åtgärd som ålegat honom.

En mer fristående culpabedömning kommer i fråga då bolagsmannen förorsakat skada utan att ha brutit mot någon konkret förpliktelse (vid sidan om den allmänna aktsamhetsplikten). Vid bedömningen bör man i teorin falla tillbaka på en objektiv aktsamhetsstandard: bolagsmannen skall handha bolagets angelägenheter "på det sätt som en omsorgsfull person skulle sköta dem".[36] Den omständigheten att bolagsmannen eventuellt sköter sina egna angelägenheter mindre omsorgsfullt befriar honom inte från att uppträda omsorgsfullt i bolaget; det räcker i ett sådant fall inte att han visar samma omsorg i bolaget som privat.[37] Å andra sidan är det skäl att betona, att ansvaret inte bör göras så strängt, att det inte lämnar något utrymme för affärsmässigt motiverat risktagande. Man bör vid culpabedömningen utgå från vad en omsorgsfull person kunde tänkas ha gjort på grundval av den kunskap som fanns tillgänglig då ifrågavarande åtgärd vidtogs. Alla affärer, som vid en bedömning *ex post* framstår som misslyckade, skall naturligtvis inte leda till skadeståndsansvar för den som företog dem.[38]

> Det är också skäl att framhäva, att enskilda åtgärder i bolaget alltid bör ses i sammanhang med bolagets verksamhet generellt. Det kan mycket väl tänkas, att en åtgärd som isolerat framstår som omotiverad, i ett längre perspektiv och med hänsyn till bolagets relationer till det omgivande samhället kan vara fullt acceptabel.[39] Skadeståndssanktionen bör därför inte avskräcka en bolagsman t.ex. från sådana sysselsättningsbefrämjande o.dyl. åtgärder som kanske på kort sikt är förlustbringande, men som kan vara ägnade att upprätthålla bolagets goda förhållande till dess arbetstagare.

---

[36] *Reg.prop. 6/1987* s. 31.
[37] *Reg.prop. 6/1987* s. 31. Uttalandet i förarbetena grundar sig på en relativt omfattande diskussion i den rättsvetenskapliga litteraturen som utmynnat i ställningstaganden med samma innehåll, se t.ex. *Heikonen* 1948 s. 172 ff., *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 32 och *Nial* 1983 s. 172.
[38] *Aarbakke* 1983 s. 154.
[39] Se även *Taxell* 1983 s. 31.

En bolagsman kan göra sig skyldig till ansvarsgrundande culpa inte blott genom aktiva åtgärder. Då han, som tidigare framkommit, har en verksamhetsplikt i bolaget, kan skadeståndsskyldighet också p.g.a. culpös *underlåtenhet* komma i fråga. En bolagsman som försummat att inom ramen för sina plikter avvärja en hotande skada, kan bli skyldig att ersätta bolaget denna skada. Vållar t.ex. någon annan i bolaget skada, är det således möjligt att bolagsmannen, beroende på omständigheterna, anses skadeståndsskyldig p.g.a. att han försummat sin övervakningsplikt.

I ÖKL anges inte hur *bevisbördan* angående culpan borde fördelas. Med hänsyn till att den grundläggande ansvarsregeln i kontraktsrätten är ett presumtionsansvar (ett culpaansvar med omvänd bevisbörda) och med beaktande av personbolagets starka kontraktsrättliga prägel är det här knappast skäl att fullt ut hålla fast vid skadeståndsrättens "raka" bevisbördefördelning, enligt vilken den skadelidande har att bevisa förekomsten av vållande hos motparten. Särskilt i fall där det skett brott mot någon konkret förpliktelse är det rimligt att en bolagsman som vill undgå ansvar visar att det förelegat sådana särskilda ansvarsbefriande omständigheter som nämnts ovan.

6.4.3. Jämkning och fördelning av skadestånd

I de fall där skadeståndsfrågan skall bedömas med ledning av ÖKL följer av regleringen av tillämpningsområdet för SkL (se SkL 1:1) att stadgandena i sistnämnda lag inte kan åberopas direkt (eventuellt dock analogt) ens då man har att lösa frågor, varom ÖKL inte innehåller några stadganden. Fullt ut gäller detta dock inte. I ÖKL 2:12.2 har nämligen intagits ett hänvisningsstadgande, enligt vilket om jämkning av skadestånd och om fördelning av skadeståndsansvaret mellan två eller flera skadeståndsskyldiga gäller vad som stadgas i 2 och 6 kap. SkL.

Enligt SkL 2:1.2 kan skadestånd jämkas, om skadeståndsskyldigheten befinns oskäligt betungande med hänsyn till skadevållarens och den skadelidandes ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt. De centrala kriterierna för jämkning är alltså å ena sidan skadans storlek, å andra sidan parternas ekonomiska förhållanden. Jämkning ligger speciellt nära till hands då det är fråga om en "miljonskada", vars ersättande skulle ruinera den skadeståndsskyldiges ekonomi.[40] I skadeståndsrättslig praxis har man

---

[40] Se *Reg.prop. 187/1973* s. 13.

stundom emellertid gått längre och på sociala grunder jämkat också relativt små ersättningsbelopp, då skadevållaren p.g.a. låga inkomster, liten förmögenhet, stor försörjningsbörda etc. haft en svag ekonomi.[41] Den "fattige bolagsmannen" kan alltså i skadeståndshänseende erhålla en mer förmånlig position än hans rika kollega.

> Vid prövningen av de ekonomiska förutsättningarna för jämkning bör man enligt SkL 2:1.2 ta hänsyn också till den *skadelidandes* ekonomiska förhållanden. Även om bolaget i de förevarande fallen formellt ensamt uppträder som skadelidande, bör man här uppenbarligen kunna beakta också de övriga bolagsmännens ekonomi. Trots att bolaget självt har små tillgångar kan jämkning således vara möjlig, om de bolagsmän, vilka faktiskt sett har fördelen av en dom på skadestånd, har en stark ekonomi. Den reella intressekonflikten ligger ju i skadeståndsfallen ofta mellan den skadevållande bolagsmannen och övriga bolagsmän.

Då man bedömer ett jämkningskrav bör man utföra en helhetsbedömning, där man vid sidan av skadans storlek och parternas ekonomiska förhållanden kan ta hänsyn också till de andra omständigheter man anser relevanta. Graden av subjektiv skuld hos skadevållaren är en sådan omständighet, som ofta bör tillmätas betydelse. Ju mer obetydlig vårdslöshet det är fråga om, desto välvilligare bör man ställa sig till jämkningsyrkandet, och vice versa. I lagtexten (SkL 2:1.2) har också angivits, att jämkning av skadestånd för uppsåtligen vållad skada inte bör komma i fråga — om det inte på särskilda skäl prövas skäligt att nedsätta skadeståndet.

> I ÖKL 2:12.2 hänvisas till hela 2 kap. SkL. I de praktiskt förvisso mindre vanliga fall där en minderårig eller en person med rubbad självverksamhet vållar skada i egenskap av bolagsman skall därför reglerna om sådana personers skadeståndsansvar i SkL 2:2—3 äga tillämpning.

Det kan inträffa att flera personer bär ansvar för samma skada. Två eller flera bolagsmän (men inte alla; samtycke av samtliga bolagsmän utesluter ju ansvar) har kanske tillsammans fattat beslut om den åtgärd som lett till skada. Ett gemensamt ansvar kan också komma i fråga t.ex. när den verkställande direktören vidtagit någon icke godtagbar åtgärd som en bolagsman i kraft av sin övervakningsskyldighet bort förhindra eller när en bolagsman

---

[41] Se närmare *Wilhelmsson* 1987 s. 90 f.

gett lagstridiga direktiv åt den verkställande direktören som denne verkställt, trots att han bort inse att han inte borde göra det. Då ansvaret på detta sätt är gemensamt skall detta *fördelas* enligt reglerna i 6 kap. SkL.

> Samma regler blir för övrigt tillämpliga också då det är fråga om fördelning av ansvaret mellan de ansvarssubjekt som omfattas av det bolagsrättsliga ansvaret i ÖKL 2:12 och andra ansvarssubjekt. Om en bolagsman blir ansvarig för underlåten övervakning av en anställd, som försnillat pengar i bolaget, fördelas alltså ansvaret mellan bolagsmannen och den anställda enligt 6 kap. SkL.

Är flera personer skyldiga att ersätta en skada, ansvarar de enligt SkL 6:2 *solidariskt.* Envar ansvarar i förhållande till bolaget för hela skadeståndsbeloppet, om det inte finns anledning att nedsätta det för någon av de skadeståndsskyldiga i enlighet med vad som sagts ovan. Bolaget kan fritt välja, av vem eller vilka skadeståndet drivs in.

Den slutgiltiga inbördes ansvarsfördelningen mellan de skadeståndsskyldiga sker med stöd av SkL 6:3. Enligt detta stadgande skall skadeståndsbeloppet fördelas enligt vad som prövas skäligt med hänsyn till den större eller mindre skuld, som ligger envar skadeståndsskyldig till last, den fördel skadefallet måhända medfört och övriga omständigheter. Ett centralt bedömningskriterium är här m.a.o. det sätt på vilket och den omfattning i vilken envar skadeståndsskyldig medverkat till skadan.[42] Den som till bolaget presterat mera än vad han enligt den omtalade fördelningsnormen skall ansvara för har *regressrätt* mot de övriga ansvariga (se närmare SkL 6:3.2).

6.4.4. Bolagsmans talerätt

Krav på skadestånd gentemot en bolagsman framställs naturligtvis i första hand av *bolaget,* genom dess företrädare. Bolaget uppträder i eget namn som kärande i en process mot den skadeståndsskyldige. De bolagsmän som företräder bolaget i processen (enligt ÖKL 3:1 har normalt varje ansvarig bolagsman rätt att företräda bolaget) för inte talan i eget namn utan i bolagets.

I ett småbolag som det öppna bolaget eller kommanditbolaget utgör detta normala processuella förfarande likväl inte alltid en tillräcklig garanti för

---

[42] Se även t.ex. *Taxell* 1983 s. 41.

att bolaget verkligen effektivt kan göra gällande sina skadeståndskrav. Om t.ex. den enda ansvariga bolagsmannen i ett kommanditbolag vållat bolaget skada funnes det ingen som kunde driva bolagets talan mot honom. Också då det finns flera ansvariga bolagsmän kunde bolaget råka ut för rättsförluster p.g.a. komplikationer i beslutsprocessen, omotiverade förlikningar mellan vissa bolagsmän etc. Därför har man ansett det befogat att genom stadgandet i ÖKL 2:13 ge envar bolagsman rätt att *i eget namn* (såsom kärande), men *på bolagets vägnar* (s.k. *actio pro socio)* väcka skadeståndstalan mot bolagsman (respektive verkställande direktör, likvidator och revisor). Regleringens ratio påminner alltså om de tankar som ligger bakom reglerna om minoritetens rätt att väcka skadeståndstalan på bolagets vägnar i ett aktiebolag (se ABL 15:6).

> I ÖKL ges en uttrycklig möjlighet till *actio pro socio* blott vad beträffar bolagets bolagsrättsliga *skadeståndskrav* mot bolagsman. Detta utesluter inte, att man kunde tänkas tillämpa en liknande konstruktion också vid andra intressekonflikter mellan bolaget och enskilda bolagsmän.[43] Exempelvis då bolaget har ett krav mot en bolagsman på grund av ett avtalsförhållande mellan denne och bolaget, förefaller det på de grunder som nyss angivits åtminstone i vissa fall vara befogat att medge övriga bolagsmän en talerätt som är analog med den som lagfästs i ÖKL 2:13.

Av syftet med ÖKL 2:13 följer, att stadgandet kan åberopas inte blott av en vanlig ansvarig bolagsman. Även en sådan ansvarig bolagsman som enligt avtal är utesluten från bolagets förvaltning liksom också en *tyst bolagsman* kan driva en skadeståndstalan på bolagets vägnar med stöd av ÖKL 2:13 (ÖKL 7:2.1).

En bolagsman kan väcka talan i eget namn även då bolaget självt eller andra bolagsmän driver talan. Detta kan ligga i bolagsmannens intresse t.ex. då han befarar att den bolagsman som företräder bolaget kan tänkas ingå en för bolaget oförmånlig förlikning med motparten. Bolagsmannens talerätt enligt ÖKL 2:13 är nämligen såtillvida självständig att en förlikning mellan bolaget och skadevållaren, som inte biträtts av den sagda bolagsmannen, inte hindrar honom vare sig från att väcka eller från att fullfölja sin skadeståndstalan.

---

[43] För detta talar, med goda argument, *Nial* 1983 s. 107 f.

> En bolagsman kan fullfölja blott en talan som han själv väckt. Om bolaget eller en bolagsman väckt talan, men avstår, kan en (annan) bolagsman inte fortsätta denna talan, utan måste, om det längre är möjligt inom ramen för preskriptionsregeln i ÖKL 2:14, väcka en egen talan.[44]

Då en bolagsman driver en *actio pro socio* skall, enligt ÖKL 2:13.1, de övriga bolagsmännen instämmas att *höras*. Av ÖKL 7:2.1 följer att detta gäller inte blott ansvariga utan även tysta bolagsmän i ett kommanditbolag.

Den bolagsman som väcker en talan i eget namn på bolagets vägnar gör det primärt *på egen bekostnad*. I förhållande till motparten i rättegången svarar också blott han, om han förlorar, för dennes rättegångskostnader. Bolaget kan inte åläggas att ersätta motpartens kostnader. Om bolagsmannen däremot genom processen vinner något till bolaget, har han rätt att få ersättning för sina kostnader inom ramen för de vunna medlen. Något ansvar som skulle gå utöver det som influtit genom rättegången bär bolaget alltså aldrig.

> Är den skadevållande bolagsmannen insolvent, så att det ådömda skadeståndet inte kan indrivas, bör bolaget knappast bära något kostnadsansvar. Genom en *actio pro socio* bör en bolagsman inte kunna åsamka bolaget en sådan förlust som skulle uppkomma om bolaget bure ett kostnadsansvar inom ramen för ett skadeståndsbelopp som visserligen utdömts men inte kan indrivas.

ÖKL 2:13 är *dispositiv* och kan således — inom gränserna för vad som kan anses tillåtet enligt 36 § AvtL — åsidosättas genom avtal.[45]

6.4.5. Preskription av rätten att väcka talan

6.4.5.1. Allmänt. Tillämpningsområde

Det bolagsrättsliga skadeståndsansvaret enligt ÖKL preskriberas inom en relativt kort tid. Av ÖKL 2:14.1 framgår, att skadeståndstalan enligt huvudregeln bör väckas *inom ett år* från utgången av den räkenskapsperiod under

---

[44] En regel med motsatt innehåll föreslogs i *Kom.bet. 1983:56,* lagförslag 3:13.2, men ströks under den fortsatta beredningen.

[45] Så även *LTK 1/1986* s. 35.

vilken det beslut fattades eller den åtgärd vidtogs som ligger till grund för talan. I vissa fall, då tillräckliga uppgifter om ifrågavarande beslut eller åtgärd inte förelegat, är dock preskriptionstiden förlängd till *tre år* efter utgången av ifrågavarande räkenskapsperiod. Motiveringen för att man i lagen intog dessa relativt korta preskriptionsfrister var dels att en bolagsman (samt verkställande direktör, likvidator och revisor) med hänsyn till sin verksamhet i bolaget relativt snabbt borde få sin ställning klarlagd, dels att det generellt sett är lättare att reda ut vad som skett ju fortare man gör det. Regleringen anknyter också till allmänna bolagsrättsliga principer: exempelvis i ABL 15:7 ingår en motsvarande regel on specialpreskription av skadeståndsansvar i aktiebolag.

Preskriptionsregeln gäller såväl då bolaget självt driver skadeståndstalan som då en bolagsman gör det i eget namn men på bolagets vägnar med stöd av ÖKL 2:13.

I vissa avseenden är skadevållarens rätt att åberopa specialpreskription begränsad:

(a) ÖKL 2:14 gäller blott *bolagsrättslig* skadeståndsskyldighet enligt ÖKL 2:12, d.v.s. bolagsmans skyldighet att ersätta skada som han vållat "i denna ställning". Sådan skada som han eventuellt åsamkat bolaget i annan egenskap, t.ex. under utövande av fritidssyssla eller som bolagets avtalspart, berörs som tidigare framkommit inte av ÖKL och sålunda inte heller av preskriptionsregeln i denna lag. Likaså faller bolagsmans skadeståndsskyldighet mot annan än bolaget utanför tillämpningsområdet för ÖKL 2:14.[46]

(b) Enligt ÖKL 2:14.3 gäller stadgandet i fråga inte skadeståndstalan som grundar sig på en *straffbar gärning*. Ett skadeståndskrav i anledning av en sådan gärning preskriberas därför normalt enligt SkL 7:2, d.v.s. inom tio år efter att skadan inträffade (eller, om det för brottet gäller en ännu längre preskriptionstid, inom denna tid).

Undantaget avser såväl gärningar för vilka straff stadgats i SL som handlingar, vilka bestraffas med stöd av annan lag. Det gäller inte blott brott som riktar sig mot bolaget — typexemplet är förskingring av bolagets medel — utan även brott mot tredje man — t.ex. skattebrott och brott mot reglerna om arbets- och miljöskydd — i den mån dessa medför skada också för bolaget.[47] Sådan skada kan uppkomma exempelvis i form av skadeståndsskyl-

---

[46] *LTK 1/1986* s. 36.

[47] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 33 samt även *Koski — af Schultén* II 1984 s. 414.

dighet för bolaget, konfiskation av bolagets egendom eller skatteförhöjning.

(c) ÖKL 2:14 är *dispositiv* och kan således åsidosättas genom en bestämmelse i bolagsavtalet.

> I laggranskningsrådets utlåtande över lagförslaget påpekas, att en bestämmelse i bolagsavtalet som utesluter specialpreskriptionen eller som förlänger de lagstadgade preskriptionstiderna kan åberopas också mot en verkställande direktör, som inte är bolagsman och alltså inte part i bolagsavtalet.[48] Detta ställningstagande bör dock förses med vissa modifikationer: den verkställande direktören bör rimligtvis inte personligen vara bunden av *alla* de överenskommelser i varierande form mellan bolagsmännen som tillsammans konstituerar "bolagsavtalet" i civilrättslig mening (se ovan 3.2.2.). Däremot kan det synas motiverat att anse att han, när han anställs i bolaget, också för egen del underkastar sig bestämmelserna i det skriftliga bolagsavtal som enligt 8—9 §§ HRF skall tillställas handelsregistret.

6.4.5.2. Huvudregeln

Preskriptionstiden för skadeståndsansvaret enligt ÖKL är, som ovan framgått, ett år. För att det skall vara möjligast klart, vid vilken tidpunkt preskriptionsverkan inträder, har man — efter förebild av ABL 15:7 p. 2 — anknutit förloppet av denna tidsfrist till bolagets räkenskapsperiod. Preskription sker, då ett år förflutit efter utgången av den räkenskapsperiod under vilken den skadebringande handlingen eller beslutet gjordes. Då räkenskapsperioden normalt också är ett år (BokfL § 10), betyder detta alltså att skadeståndstalan avseende något som inträffat under en räkenskapsperiod i regel skall väckas inom den följande räkenskapsperioden.

> I lagtexten talas blott om beslut och åtgärd som lett till skada. Som tidigare framgått kan emellertid även försummelse leda till skadeståndsansvar. I ett sådant fall kan det stundom vara svårt att bestämma under vilken räkenskapsperiod det skadebringande förhållandet ägde rum och från vilken tidpunkt preskriptionstiden m.a.o. börjar löpa. Man kan uppenbarligen särskilja olika situationer. Då det är fråga om en försummelse att förhindra en viss åtgärd bör försummelsen anses ha inträffat under samma räkenskapsperiod som ifrågavarande åtgärd, och då fallet gäller en försummelse att vidta en viss handling, är det förmodligen mest naturligt att utgå från den räkenskapsperiod under

---

[48] *LTK 1/1986* s. 39.

vilken handlingen senast bort eller kunnat ske. Är det åter fråga om en fortgående underlåtenhet är det inte uteslutet att man i mån av möjlighet bör söka stycka upp dess verkningar och låta preskriptionen inträda successivt.

I likhet med vad som gäller enligt andra speciella preskriptionsregler kan inte heller preskription enligt ÖKL 2:14.1 avbrytas formfritt. Preskriptionen avbryts blott genom att *talan väcks,* d.v.s. i regel genom att stämning delges motparten inom den stipulerade tiden.

Det är möjligt att en domstol *ex officio* kan beakta preskription enligt förevarande stadgande. Så har man åtminstone i vissa fall tolkat andra regler om specialpreskription.[49] I detta sammanhang bör man likväl beakta även möjligheten till förlängd preskriptionstid (se 6.4.5.3.).

6.4.5.3. Förlängd preskriptionstid

Preskriptionsregeln bör inte möjliggöra, att en bolagsman, som gjort sig skyldig till ett handlande som kan ådra honom skadeståndsansvar, kunde undgå ansvaret genom att dölja sitt förfarande för de övriga bolagsmännen. Därför har i ÖKL 2:14.2 stadgats, att talan mot en bolagsman kan väckas också efter utgången av den ettårsperiod som ovan beskrivits, om en annan bolagsman inte inom den tid som gäller för uppgörande av bokslutet har givits i väsentliga hänseenden *riktiga och tillräckliga uppgifter* om det beslut eller den åtgärd som ligger till grund för talan. Då bokslut enligt 9.2 § BokfL skall uppgöras *inom tre månader* efter räkenskapsperiodens utgång innebär det sagda stadgandet alltså att de riktiga och tillräckliga uppgifterna bör föreligga inom denna tid för att den skadevållande bolagsmannen skall kunna åberopa ettårspreskription. Om en tillräcklig utredning framläggs t.ex. en månad för sent (fyra månader efter ifrågavarande räkenskapsperiods utgång), leder detta alltså inte till att preskriptionstiden blott förlängs med motsvarande tid, utan möjligheterna att stöda sig på ettårspreskriptionen i ÖKL 2:14.1 har oåterkalleligt gått förlorade.

Anledningen till att man i regeln hänvisat till den tid inom vilken bokslut skall göras är den att det här ofta är fråga om information, vilken borde framgå just av bokslutet. Regeln gäller emellertid också sådana uppgifter

---

[49] Se t.ex. *Halila—Ylöstalo* 1979 s. 102 f.

som inte har samband med bokslutet, exempelvis en uppgift om att bolagsmannen avslöjat bolagets affärshemlighet.[50] Också en sådan uppgift bör föreligga inom den stadgade tremånadersperioden för att ettårspreskription skall bli aktuell.

> Frågan, huruvida riktiga och tillräckliga uppgifter givits, skall bedömas objektivt. Det spelar alltså ingen roll, huruvida den skadevållande bolagsmannen t.ex. uppsåtligen utelämnat någon relevant uppgift från bokslutet, eller om ingen kan klandras för att ifrågavarande information inte nått fram. Det avgörande är, som man framhåller i förarbetena till ÖKL, huruvida "uppgifterna varit bristfälliga eller oriktiga i det avseendet att det objektivt sett skulle ha inverkat på det beslut som den bolagsman som överväger att väcka skadeståndstalan fattat".[51] — Här är skäl att påpeka, att citatet inte bör läsas så att den skadevållande bolagsmannen skulle ha att prestera en *fullständig* utredning rörande sin egen skuld, skadans storlek m.m.; även om många detaljer är oklara kan informationen vara tillräcklig för att man på grundval av den skall kunna fatta ett beslut om att skrida till rättsliga åtgärder och i samband härmed införskaffa den ytterligare utredning som är av nöden. Det räcker, enligt lagtexten, att uppgifterna är *"i väsentliga hänseenden"* riktiga och tillräckliga.

Då envar bolagsman, som tidigare framkommit, självständigt i eget namn på bolagets vägnar kan väcka skadeståndstalan och då preskriptionsfrågan bedöms särskilt för varje bolagsman (därav singularformen i ÖKL 2:14.2) måste den information som här är aktuell lämnas till *samtliga bolagsmän* inom den stadgade tremånadersperioden för att regeln om ettårspreskription skall skydda skadevållaren. Detta gäller även tysta bolagsmän; också en sådan bolagsman kan ju driva en *actio pro socio.* Så länge någon, ansvarig eller tyst, bolagsman har kvar sin talerätt, har dessutom också bolaget rätt att väcka talan.[52]

> Någon särskild form för hur uppgifterna bör lämnas till bolagsmännen har inte föreskrivits. Även om bokslutet innehåller felaktig information kan ettårspreskription inträda, om bolagsmännen på annat sätt givits korrekta uppgifter.[53] Har en bolagsman på egen hand, t.ex. via

---

[50] *Reg.prop. 6/1987* s. 33.
[51] *Ibid.*
[52] *Ibid.*
[53] *Ibid.*

> sin verksamhet i bolaget, i tid erhållit de behövliga uppgifterna, kan han heller inte kräva ett åsidosättande av ettårspreskriptionen.[54]

Det att man på grundval av de ovan refererade reglerna inte kan åberopa ettårspreskription leder inte till någon omåttlig förlängning av den tid inom vilken talan bör väckas. Enligt ÖKL 2:14.2 bör talan i dessa fall väckas *inom tre år* från utgången av den räkenskapsperiod under vilken det beslut fattades eller den åtgärd vidtogs som ligger till grund för talan. Denna preskriptionstid är *absolut* i den meningen att skadeståndstalan — vare sig den drivs av bolaget eller av en bolagsman i eget namn på bolagets vägnar — efter tidens utgång inte kommer i fråga ens i det fall att den skadevållande bolagsmannen hemlighållit fakta i anslutning till ifrågavarande åtgärder. Endast om skadeståndstalan grundar sig på en straffbar gärning är, som tidigare nämnts, en skadeståndstalan efter utgången av den nämnda treårsperioden möjlig (ÖKL 2:14.3).

Också beträffande treårspreskriptionen gäller, att preskriptionsavbrott inte kan ske formfritt, utan blott genom att *talan väcks.*

---

[54] Jfr *Reg.prop. 6/1987* s. 33, där man anför att en förlängning av preskriptionstiden vore utesluten också då en bolagsman "deltagit i skötseln av bolagets angelägenheter så att han *borde ha känt till* de omständigheter som ligger till grund för talan". (kurs. här). Man kan, med hänsyn till lagens ordalydelse och till att man i allmänhet inte bör tolka preskriptionsregler utvidgande, ifrågasätta, huruvida det verkligen är skäl att här jämställa det en bolagsman borde veta med hans faktiska vetskap.

7. Företrädande av bolaget

7.1. Allmänt

7.1.1. Inledning

Hittills har varit fråga om, hur förhållandena mellan bolagsmännen samt mellan bolagsmännen och bolaget (de *inre rättsförhållandena*) har gestaltats i ÖKL. Här — och i det följande kapitlet — behandlas åter relationer till utomstående parter (de *yttre rättsförhållandena*). I detta kapitel analyseras den grundläggande frågan, hur bolaget blir rättsligt bundet i förhållande till tredje man. Spörsmålet gäller *vem* som kan företa eller motta rättshandlingar med bindande verkan för bolaget, *i vilka fall* och *under vilka förutsättningar* denna effekt inträder samt även *på vilket sätt* rättshandlingar för bolaget bör företas.

Det att ÖKL innehåller skilda regler om de inre och de yttre rättsförhållandena innebär inte att dessa regelkomplex skulle sakna samband med varandra. Stadgandena om bolagsmans yttre behörighet att företräda bolaget utgör paralleller till stadgandena om hans inre förvaltningsbefogenhet och i praktiken skiljer man därför inte alltid tillräckligt tydligt mellan dessa båda problem. Avtalade begränsningar i förvaltningsbefogenheten återverkar också, som senare skall framgå, på det yttre rättsförhållandet i den meningen att bolaget i syfte att undgå ansvar för en rättshandling kan åberopa sådana begränsningar mot en tredje man som kände till dem. Relationen mellan representationsrätt och förvaltningsbefogenhet i personbolagsrätten motsvarar i detta avseende[1] förhållandet mellan behörighet och befogenhet i fullmaktsläran.

I ÖKL regleras blott den generella behörighet att företräda ett öppet bolag eller ett kommanditbolag som anknyter till ifrågavarande persons ställning i bolaget. Lagen innehåller sålunda dels stadganden om bolagsmans

---

[1] Som senare skall framgå, är godtroskriteriet i ÖKL dock annorlunda utformat än i den allmänna fullmaktsläran, se nedan vid not 37.

representationsrätt, vilka bygger på den traditionella huvudregeln att envar *ansvarig bolagsman* kan ensam företräda bolaget inom ramen för dess verksamhetsområde (nedan 7.2.), dels en för personbolagsrätten ny regel, enligt vilken *den verkställande direktören* kan representera bolaget i sådana angelägenheter som hör till hans uppgifter (nedan 7.3.). Dessutom ingår i ÖKL en särskild regel om hur *prokura* ges och återkallas i ett personbolag; denna reglering, som i enlighet med systematiken i ÖKL behandlas i förevarande sammanhang, kunde egentligen lika väl omtalas i samband med reglerna om bolagets förvaltning. Den närmare bestämningen av prokuristens rätt att företräda bolaget framgår av ProkL (nedan 7.4.).

Den omständigheten att man i lagen reglerat blott de sagda personernas representationsrätt innebär emellertid inte, att inte också andra personer skulle kunna företräda bolaget. Genom ÖKL uteluts inte tillämpningen av de *allmänna reglerna om fullmakt.* Olika anställda i bolaget, exempelvis personer med försäljningsuppdrag, kan således i kraft av sin ställning ha en viss behörighet att utföra rättshandlingar för bolaget inom ramen för sina uppgifter (ställningsfullmakt; AvtL § 10.2). Också andra former av fullmakt, som är kända inom fullmaktsläran, t.ex. situationsfullmakt och toleransfullmakt, kan komma i fråga i ett personbolag. Ingenting hindrar heller t.ex. en bolagsman från att befullmäktiga en annan person att för bolaget företa någon rättshandling (eller en avgränsad grupp av rättshandlingar) som ligger inom bolagets verksamhetsområde.[2] Även en verkställande direktör och prokurist kan inom ramen för sin behörighet utfärda sådana begränsade fullmakter.[3]

> Däremot kan en bolagsman inte — och givetvis inte heller en verkställande direktör eller en prokurist — utfärda en generell fullmakt som skulle ge den befullmäktigade behörighet att företräda bolaget i alla ärenden som faller inom bolagets verksamhetsområde (eller ens i alla ärenden som hör till bolagets löpande förvaltning).[4] Detta kan anses följa redan av regeln att en bolagsman inte får sätta annan i sitt ställe (ÖKL 2:2.1).[5] En generell fullmakt av här avsett slag förutsätter så-

---

[2] En sådan fullmakt kan när som helst återkallas, på det sätt som stadgas i 2 kap. AvtL, av envar bolagsman som har rätt att företräda bolaget.

[3] Se även t.ex. *Koski — af Schultén* I 1984 s. 321 (bl.a. beträffande verkställande direktör i aktiebolag) och *Nial* 1983 s. 190 (beträffande prokurist).

[4] Se redan Kejserliga Senatens Justitie-Departements dom 26.2. 1906, JFT 1907 bilaga s. 14b.

[5] Beträffande prokuristen följer detta åter av 7 § ProkL, enligt vilken en prokurist inte får överlåta prokuran på annan.

lunda bifall av samtliga bolagsmän, såväl ansvariga som tysta. Stadgandet i ÖKL 3:3, enligt vilket prokura ges av alla bolagsmän tillsammans, ger också uttryck för samma princip; i detta fall har man dock nöjt sig med att kräva medverkan av blott de ansvariga bolagsmännen (ÖKL 7:5.2).

De regler om representationsrätt vilka behandlas i det föreliggande avsnittet gäller under bolagets normala verksamhet. De försätts ur spel då bolaget träder i *likvidation;* under likvidationen företräds bolaget enligt ÖKL 5:10.2 av likvidatorerna tillsammans, om inte bolagsmännen avtalar annat. Problem som anknyter till bolagets likvidation behandlas närmare nedan i kap. 9. Här skall blott påpekas att endast den omständigheten att bolagsmännen fattat beslut om att bolaget träder i likvidation ännu inte nödvändigtvis utesluter en tillämpning av de regler om företrädande som beskrivs i det föreliggande kapitlet. Av 26.2 § HRL och ÖKL 5:18 följer nämligen att det att bolaget försatts i likvidation inte kan åberopas mot annan tredje man än den som haft vetskap om likvidationen, så länge anteckning om likvidationen inte införts i handelsregistret och vederbörligen kungjorts.

Detsamma gäller givetvis också bolagets möjlighet att gentemot tredje man åberopa att det direkt *upplösts.* Se från äldre rätt *HD 1927 II 39,* där den ena av de två bolagsmännen i ett öppet bolag hade, efter att den andra bolagsmannen utträtt ur bolaget och detta upphört, på bolagets vägnar accepterat en växel. Då bolagets upplösning inte vid den tidpunkt då växeln accepterades antecknats i handelsregistret och kungjorts och då borgenären inte visats ha haft vetskap om upplösningen, ansågs bolaget ansvarigt för betalning av växelns innehåll. — Samma regler bör uppenbarligen gälla beträffande en ur bolaget utträdande bolagsmans representationsrätt.

Man brukar ofta påstå att reglerna om rätt att företräda bolag är (i huvudsak) *tvingande.*[6] En sådan kort formulering ger lätt en missvisande bild av reglernas innehåll. Mer exakt uttryckt gäller blott att bolagsmännens inbördes överenskommelser (bestämmelser i bolagsavtalet) om begränsningar i den representationsrätt som framgår av 3 kap. ÖKL inte kan åberopas gentemot en tredje man som saknade vetskap om dem (ÖKL 3:1.3). Sådana överenskommelser binder internt och får också verkan mot utomstående i den

---

[6] Se t.ex. *Reg.prop. 6/1987* s. 35.

utsträckning man förmår sprida kunskap om dem till vederbörande tredje män. Därtill möjliggör ÖKL att en viss typ av begränsningar intas i handelsregistret och därigenom generellt får verkan mot tredje man (ÖKL 3:1.2; se närmare nedan 7.2.1.).

> ÖKL 3:4, enligt vilket stadgande stämning eller annan delgivning anses ha kommit till bolagets kännedom när den delgivits en bolagsman, den verkställande direktören eller en prokurist, måste dock av naturliga skäl[7] anses absolut tvingande i den meningen att bolagsmännen inte kan åberopa några avtalade begränsningar i kretsen personer som kan motta en delgivning på bolagets vägnar ens gentemot en tredje man som känt till ifrågavarande avtal.

7.1.2. Något om rättsverkningarna

Då man talar om en persons rätt att företräda ett bolag tänker man i första hand på hans möjlighet att *ingå avtal* eller företa andra privaträttsliga rättshandlingar å bolagets vägnar. Företrädarens åtgärder leder till att bolaget blir part i det ifrågavarande avtalet eller bunden av den ifrågavarande rättshandlingen. Saknar vederbörande person åter behörighet att företräda bolaget, överskrider han sin behörighet eller överskrider han med tredje mans vetskap sin befogenhet, uppkommer ingen bundenhet för bolaget. Bolaget är inte skyldigt att iaktta avtalet men kan naturligtvis godkänna (*ratihabera*) det om man så önskar.[8]

> I det fall att bundenhet för bolaget inte uppkommer kan den person som utgett sig för att fungera som ställföreträdare för bolaget eller som överskridit sin behörighet, bli skadeståndsskyldig gentemot tredje man för den skada som denne lider p.g.a. att rättshandlingen inte är bindande. Detta gäller åtminstone då personen i fråga förfarit culpöst; det är oklart huruvida det mer strikta ansvaret i 25 § AvtL kan åberopas i förevarande fall.[9]

---

[7] Här räcker att åberopa syftet med ÖKL 3:4, såsom det formulerats i *Reg.prop.6/1987* s. 37, se närmare nedan vid not 10.

[8] Till denna del kan hänvisas till den allmänna fullmaktslärans principer, se beträffande ratihabering t.ex. *Kivimäki — Ylöstalo* 1981 s. 365 f. Ratihabering kan ske också konkludent, t.ex. genom att huvudmannen (här bolaget) begynner uppfylla det ifrågavarande avtalet, se t.ex. aktiebolagsfallet *HD 1945 I 2.*

[9] *Kivimäki — Ylöstalo* 1981 s. 364 framhåller att "rättsuppfattningen" förefaller benägen att bedöma andra företrädares än fullmäktiges ansvar enligt "deliktteorin" snarare än 25 § AvtL.

Den som har rätt att företräda bolaget kan också representera bolaget inför rätta och vid andra *myndigheter.* Han kan för bolaget utföra ifrågakommande processhandlingar, såsom väckande av talan, medgivande, framställande av invändningar etc. Dessa handlingar binder bolaget, om företrädaren agerat inom ramen för sin behörighet. Hittills har varit tal om olika slag av aktivt företrädande av bolaget. I ÖKL 3:4 ingår en särskild regel om s.k. *passiv representation,* varmed avses företrädares behörighet att motta stämningar och andra delgivningar till bolaget med den verkan att ifrågavarande delgivning *anses ha kommit till bolagets kännedom.* Särregleringen av den passiva representationen är grundad i strävan att göra rätten att ta emot delgivningar "så omfattande som möjligt, för att bolaget alltid skall ha någon som har rätt att ta emot delgivningar eller stämningar till det."[10] Man har i det sagda stadgandet gjort den passiva representationsrätten för de ifrågakommande personerna (ansvarig bolagsman, verkställande direktör och prokurist) obegränsad och sålunda mer vidsträckt än den aktiva representationsrätten.

> Man har utgått från, att om någon mottar en delgivning angående ett ärende som faller utanför hans aktiva uppgiftssfär, har han i varje händelse en intern skyldighet att vidarebefordra delgivningen till någon som har att sköta ifrågavarande angelägenhet. Brott mot denna förpliktelse kan leda till skadeståndsskyldighet gentemot bolaget.[11]

Då man i ÖKL talar om en persons rätt att företräda ett bolag avser man, som ovan framgått, primärt ifrågavarande persons möjlighet att binda bolaget vid rätts- och processhandlingar av olika slag. Däremot innehåller ÖKL ingen explicit reglering av frågan, huruvida och i vilken mån företrädarna också kan ådra bolaget ett *deliktsansvar.* Denna fråga måste avgöras på grundval av allmänna skadeståndsrättsliga principer. Genom dessa åläggs bolaget ett mer vidsträckt ansvar för bolagsmans och verkställande direktörs handlande än man har enligt reglerna i 3 kap. ÖKL.

> I skadeståndsrätten utgår man från att skadeståndsgrundande vållande hos ett bolags *organ* bedöms som vållande hos bolaget självt.[12] En ansvarig bolagsman eller verkställande direktör, som genom vållande

---

[10] *Reg.prop. 6/1987* s. 37.
[11] *Ibid.* Se även *LTK 1/1986* s. 42 f.
[12] Se t.ex. *Saxén* 1975 s. 29 och *Routamo — Hoppu* 1988 s. 56 samt *Taxell* 1972 s. 104 f.

förorsakat tredje man skada ådrar alltså härigenom bolaget ett skadeståndsansvar mot tredje man.[13] Ett sådant ansvar kan uppkomma även t.ex. då bolagsmannen utför handlingar som faller utanför bolagets verksamhetsområde eller då den verkställande direktören vidtar åtgärder som inte har med bolagets löpande förvaltning att göra. För att bolaget skall bli ansvarigt för dessa handlingar bör man blott förutsätta att handlingarna utförts "i bolaget", d.v.s. i anslutning till bolagets verksamhet, i bolagets intresse etc.[14]

En *tyst bolagsman* utgör inget "organ" i ett kommanditbolag. Hans vållande kan således inte direkt tillräknas bolaget. Dock erbjuder reglerna om principalansvar i 3 kap. SkL i många fall en tillräcklig grund för att ålägga bolaget ansvar. Är den tysta bolagsmannen anställd i bolaget är detta klart, men också då bolagsmannen i fråga utför uppgifter för bolaget blott i anslutning till sitt bolagsmannaskap kan en tillämpning av 3 kap. SkL bli aktuell. Här kan särskilt hänvisas till SkL 3:1.3 enligt vilket stadgande reglerna om principalansvar kan tillämpas också då någon "under omständigheter som kan jämföras med arbetsförhållande utför visst uppdrag utan att vara självständig företagare."

7.1.3. Hur utförs rättshandlingar för bolaget?

I ÖKL 3:1, som gäller ansvarig bolagsmans representationsrätt, talar man om bolagsmannens "rätt att företräda bolaget och teckna dess firma". Den senare leden hänvisar till bolagsmans rätt att företräda bolaget vid skriftliga rättshandlingar, medan den förra utvisar att representationsrätten gäller också vid andra slag av rättshandlingar. Bolagets företrädare kan, inom ramen för sin behörighet, företräda det såväl skriftligen som muntligen.[15] En företrädare kan vidare binda bolaget också genom andra än verbala handlingar i den mån dessa uppfattas som konkludenta viljeyttringar å bolagets vägnar.

---

[13] Omvänt kan också bolagsmans och verkställande direktörs medvållande leda till att bolagets rätt till skadestånd av tredje man begränsas (*passiv identifikation*), se t.ex. *HD 1987:22.*

[14] Bolagets vidsträckta ansvar kan motiveras med hänvisning till reglerna om principalansvar i 3 kap. SkL: det vore knappast godtagbart att bolaget skulle ha ett mer begränsat ansvar för bolagsmans och verkställande direktörs åtgärder än för sina arbetstagares handlande. Kriteriet "i bolaget" som nämns i texten avses således vara analogt med uttrycket "i arbetet" i SkL 3:1.1, se härom närmare t.ex. *Saxén* 1975 s. 183 ff.

[15] Se även *LTK 1/1986* s. 41, där man betonar att firmateckningsrätten och rätten att företräda bolaget alltid avses ha samma utsträckning. — Den omständigheten att man i ÖKL 3:2 inte särskilt nämnt firmateckningsrätten betyder alltså inte att den verkställande direktören skulle sakna rätt att teckna bolagets firma.

Då bolaget företräds vid en *skriftlig rättshandling* bör detta ske genom att bolagets firma tecknas på det sätt som stadgas i 31 § FirmaL: hela firman (bolagets namn) skall klart anges och underskrivas av firmatecknaren. Denna bestämmelse — liksom också bestämmelsen i 6 § ProkL, enligt vilken en prokurist då han tecknar bolagets firma bör ange sitt prokuraupppdrag genom uttrycket "i egenskap av prokurist", "per procuram", "p.p." eller på annat motsvarande sätt — bör likväl betraktas som en ordningsföreskrift. Iakttas reglerna inte leder detta inte i sig till att rättshandlingen saknar verkan gentemot bolaget. Också ett avtal, som underskrivits blott av en eller flera bolagsmän utan att man i samband med underskriften särskilt nämnt bolagets firma, kan binda bolaget, om det blott av avtalets innehåll eller av omständigheterna i övrigt framgår att avtalet slutits för bolaget.[16] T.o.m. då avtalstexten överhuvudtaget saknar hänvisning till bolaget kan alltså bolaget betraktas som avtalspart och företrädaren gå fri, om motparten visste att företrädaren avsåg att ingå avtalet å bolagets vägnar.[17]

Vid formbundna avtal, såsom avtal om fastighetsköp och utställande eller accept av växel, är det däremot tänkbart, att underlåtelse att utnyttja bolagets firma i anslutning till underskriften kan leda till att avtalet inte binder bolaget. Denna uppfattning är i varje händelse dominerande i finsk doktrin.[18] I Sverige har dock *Nial* en mer flexibel inställning: ett avtal om fastighetsförsäljning kan binda bolaget, om det av handlingen (här kan man alltså inte hänvisa till omständigheterna i övrigt) framgår att avtalet slutits för bolaget.[19] En sådan mindre sträng syn ter sig i och för sig också välgrundad om man bedömer frågan ur ett domstolsperspektiv (en annan sak är att parterna naturligtvis bl.a. med hänsyn till möjligheterna att enkelt erhålla lagfart gör säkrast i att skriva firman korrekt). Om avtalsdokumentet ger vid handen att man avsett att sluta avtalet för bolaget borde inte en brist blott i själva firmateckningen leda till att det avsedda resultatet inte uppnås. I finsk rättspraxis har man också, i varje händelse vad beträffar växlar, såtillvida gått på den mer flexibla linjen att man åtminstone ansett sig kunna bortse från mindre felaktigheter vid firmateckningen. Se *HD 1973 II 39,* där bolagsmannen i ett i handelsregistret under

---

[16] Så t.ex. *Nial* 1983 s. 187 f. Detta gäller också då bolagets firma antecknats felaktigt, se *HD 1973 II 39* nedan.

[17] Se *Heikonen* 1948 s. 252, *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 48 samt även *Koski — af Schultén* I 1984 s. 319.

[18] Se *Heikonen* 1948 s. 253, *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 48 samt även *Koski — af Schultén* I 1984 s. 319. Jfr dock *Nuolimaa* 1981 s. 105.

[19] *Nial* 1983 s. 188.

firman "Köyliön Rakentajat, Leo Lehto, Pertti Lehtonen ja Olli Palomäki" infört öppet bolag hade accepterat en växel i namn av "Köyliön Rakentajat". Växelförbindelsen ansågs ha avsett sagda öppna bolag (det kan nämnas att det också förekom ett kommanditbolag, vars firma innehöll orden "Köyliön Rakentajat").

Då företrädaren utför en *muntlig rättshandling* — avger en muntlig förbindelse eller ingår ett muntligt avtal — för bolaget saknar givetvis reglerna om hur firma teckas betydelse. När man bedömer frågan, huruvida en sådan rättshandling binder bolaget blir de inblandade personernas avsikter och insikter avgörande.[20] Om man på vardera sidan utgått från att avtalet ingås å bolagets vägnar blir bolaget och inte dess ställföreträdare part i avtalet. Det blir m.a.o. fråga om en likadan bedömning som när man i övrigt tolkar avtal. Parternas avsikter fastslås (eller konstrueras) på basen av vedertagna tolkningsdata.

Man har som en presumtionsregel framfört, att rättshandlingar i vilka alla (ansvariga) bolagsmän deltagit, i allmänhet kan anses gjorda för bolaget.[21] Att det verkligen är fråga om en presumtion som kan kullkastas framgår t.ex. av rättsfallet *HD 1957 II 68* (som gäller en skriftlig rättshandling). I detta fall hade fyra personer för att grunda ett öppet bolag tillsammans upptagit en gäld och använt pengarna för att köpa den rörelse som idkades av bolaget. Gälden hade inte antecknats i bolagets bokföring. Borgenären bevakade sin fordran i bolagets konkurs och hänvisades p.g.a. bestridande att visa fordran i en särskild rättegång. HD ansåg att bolaget inte var ansvarigt för gälden, emedan borgenären enligt ifrågavarande skuldebrev givit lånet åt de fyra nämnda personerna och man inte visat, att avsikten varit att ge det åt det öppna bolag de bildat eller att det öppna bolaget, som inte hade visats vara grundat vid tidpunkten för försträckningen, på någon annan grund hade blivit ansvarigt för gälden. — Den sista leden i motiveringen hänvisar bl.a. till möjligheten av en ratihabering från bolagets sida.

---

[20] Se ovan i not 16—17 nämnda källor.
[21] *Heikonen* 1948 s. 254, *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 48.

7.2. Bolagsmans rätt att företräda bolaget

7.2.1. Ansvarig bolagsman

Huvudregeln beträffande företrädande av öppet bolag påträffas i ÖKL 3:1.1: varje bolagsman har rätt att företräda bolaget och teckna dess firma i angelägenheter som hör till bolagets verksamhetsområde. Av ÖKL 7:2.1 och 7:5.1 följer åter att i ett kommanditbolag samma rätt att företräda bolaget tillkommer varje ansvarig bolagsman. I ÖKL har man således upprätthållit den traditionella utgångspunkten, att envar ansvarig bolagsman ensam, utan någon medverkan av övriga bolagsmän, kan utföra rättshandlingar å bolagets vägnar. Har en sådan bolagsman ingått ett avtal för bolaget kan de övriga bolagsmännen inte eliminera dess bindande verkan, med mindre avtalet medger det eller det kan angripas på någon kontraktsrättslig grund. Den ansvariga bolagsmannens rätt att företräda bolaget kan inte fråntas honom om han missbrukar den;[22] i ett sådant fall kan de övriga bolagsmännen gardera sig blott med hjälp av reglerna om likvidation (missbruk av rätten att företräda bolaget kan lätt utgöra i ÖKL 5:5 avsedd grund för upplösning av bolaget).

> *Utträder* en ansvarig bolagsman ur bolaget, kan han trots detta binda bolaget vid rättshandlingar med en tredje man som saknade kännedom om hans utträde, så länge utträdet inte antecknats i handelsregistret och kungjorts (se även ovan 7.1.1.).

Den ansvariga bolagsmannens rätt att företräda bolaget är inte obegränsad. Som ovan nämnts, gäller den blott inom ramen för bolagets *verksamhetsområde.* I tidigare personbolagsrättslig litteratur har man ansett att verksamhetsområdet bestäms av rörelsens art *och* omfattning.[23] I motiven till ÖKL hänvisar man dock till "det verksamhetsområde som har anmälts till handelsregistret"[24], vilket skulle innebära, att "verksamhetsområde" borde

---

[22] Jfr SvHBL 2:17.2, enligt vilket stadgande en bolagsman som visat trolöshet i bolagets angelägenheter kan på talan av någon annan bolagsman av domstol skiljas från rätten att företräda bolaget.

[23] Se t.ex. *Heikonen* 1948 s. 270, *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 49.

[24] *Reg.prop. 6/1987* s. 36.

tolkas synonymt med "bolagsverksamhetens art", som ju enligt HRL § 5 p. 4 och § 6 p. 4 skall nämnas i ett personbolags grundanmälan. Den sistnämnda, på motiven grundade tolkningen förefaller också bättre stämma överens med grundtanken i ÖKL, att bolagsmannens *behörighet* kan begränsas blott med hjälp av uppgifter som ingår i *handelsregistret,* vilka tredje man ju kan förutsättas känna till. Detta innebär emellertid inte, att rörelsens omfång vore irrelevant, då man bedömer den bindande verkan av en rättshandling, som företagits å bolagets vägnar; rättshandlingar som inte passar ihop med omfånget hos ifrågavarande bolags verksamhet kan falla utanför bolagsmannens *befogenhet* och således sakna verkan, om tredje man insåg att befogenheten överskreds.

> Den sagda tolkningen passar också såtillvida väl ihop med lagtexten, att man i ÖKL 2:2.2, som gäller bolagsmans inre förvaltningsbefogenhet och som alltså indirekt kan avgränsa representations*befogenheten,* talar om bolagets verksamhetsområde *och* dess syfte (vilket avses täcka bl.a. omfånget och typen av bolagets verksamhet, se ovan 4.2.2.2.p.a), medan man i ÖKL 3:1.1 som avgränsar *behörigheten* ju blott använder termen verksamhetsområde.

Det sagda innebär alltså, att beskrivningen av bolagsverksamhetens art i bolagets grundanmälan har central betydelse för bolagsmännens rätt att företräda bolaget. Ju mer allmän den görs — en helt generell angivelse av typen "handel", "produktion" etc. är dock som tidigare (kap. 3 not 7) framgått inte godtagbar — desto mer vidsträckt behörighet har bolagsmannen. — Är bolaget inte infört i handelsregistret bestäms behörigheten av hurudan bolagsverksamhetens art på grundval av omständigheterna framstår för en utomstående.[25]

> I lagstiftningen förekommer stundom stadganden som begränsar en företrädares eller en fullmäktigs behörighet att företa rättshandlingar av viss typ: som ett exempel kan nämnas undantaget för överlåtelse och sökande av inteckning i fast egendom i 2 § ProkL. Någon sådan begränsning ingår inte i ÖKL. I de fall där åtgärden faller inom ramen för bolagets verksamhetsområde är en bolagsman således behörig också att överlåta eller söka inteckning i bolagets fasta egendom.[26]

---

[25] *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 50.

[26] Jfr (långt) tidigare den motsatta ståndpunkten t.ex. hos *Montgomery* 1870 s. 135. Se även diskussionen hos *Heikonen* 1948 s. 261 ff.

Man har stundom ifrågasatt, huruvida en bolagsman å bolagets vägnar kan sluta ett bindande avtal med sig själv (*självkontrahering*). I finsk doktrin har frågan besvarats både nekande[27] och tvekande,[28] medan man i Sverige i princip inte velat förbjuda självkontrahering.[29] I motiven till ÖKL går man på den senare linjen. Man framhäver att frågan om bolagsmannens rätt att företräda bolaget i förhållande till sig själv skall bedömas enligt den allmänna lojalitetsskyldigheten och de principer som gäller för bolagsmännens inbördes förhållanden.[30] Denna linje, som också kan motiveras med att ÖKL saknar ett uttryckligt förbud mot självkontrahering, innebär m.a.o. att ett avtal som bolagsman ingått med sig själv i och för sig kan tänkas vara bindande, men blott i den mån bolagsmannen i fråga rört sig inom ramen för sin befogenhet så som denna avgränsas av reglerna om bolagsmännens inbördes förhållanden (inklusive likhetsprincipen och trohetsplikten) och bolagsavtalet; bolagsmannen har ju, också när han uppträder i egenskap av avtalspart, kännedom om de sagda förhållandena och kan alltså inte åberopa någon god tro. — Däremot förefaller det självklart att en bolagsman inte kan representera bolaget, vare sig aktivt eller passivt, vid en rättstvist mellan bolaget och bolagsmannen.

Rättshandlingar som faller utanför bolagets verksamhetsområde kan, med bindande verkan för bolaget, företas av alla bolagsmän tillsammans. Då en sådan rättshandling innebär ett åsidosättande av bolagsavtalet förutsätts i ett kommanditbolag medverkan också från de tysta bolagsmännens sida. Det att alla bolagsmännen bör delta i rättshandlingen innebär dock inte t.ex. att de alla bör underteckna ett eventuellt skriftligt avtal. Det räcker att de i någon form (kanske t.o.m. konkludent) givit sitt samtycke till avtalet.

Se t.ex. *HD 1927 II 239,* där den ena bolagsmannen i ett öppet bolag *med den andra bolagsmannens vetskap* hade undertecknat ett avtal om en flottningsentreprenad. Den omständigheten att bolaget grundats för att idka diversehandel kunde inte befria bolaget från skyldigheten att uppfylla avtalet.

Omfattningen av bolagsmans behörighet att företräda bolaget bör, som tidigare nämnts, framgå av handelsregistret. Före tillkomsten av ÖKL ansågs det inte möjligt att registrera några överenskommelser mellan bolagsmän-

---

[27] *Heikonen* 1948 s. 256 f.
[28] *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 48 f.
[29] Se *Nial* 1983 s. 185 och *Pettersson* 1981 s. 44.
[30] *Reg.prop. 6/1987* s. 36.

nen, genom vilka man strävade att begränsa rätten att företräda bolaget[31] och sådana överenskommelser kunde sålunda inte få verkan gentemot tredje man i god tro. På denna punkt genomfördes genom ÖKL 3:1.2 en nyreglering, enligt vilken bolagsmännen kan träffa avtal — då det är fråga om en del av bolagsavtalet förutsätts härvid medverkan av samtliga bolagsmän, inklusive de tysta — om att rätten att företräda bolaget och teckna dess firma begränsas antingen så, att rätten *fråntas* en eller flera bolagsmän eller så, att rätten tillkommer två eller flera bolagsmän *gemensamt* (s.k. *kollektivbegränsning*). En sådan begränsning kan antecknas i handelsregistret, vilket innebär att den kan åberopas mot alla tredje män efter det att dess införande i handelsregistret vederbörligen kungjorts. Innan kungörelse ägt rum har en överenskommelse av beskrivet slag däremot verkan endast mot en sådan tredje man som kände till den.

Med stöd av det sagda stadgandet kan alltså i handelsregistret antecknas följande slags överenskommelser:

— Avtal som *helt fråntar* någon eller några ansvariga bolagsmän rätten att företräda bolaget. En partiell begränsning av ifrågavarande rätt på sakliga grunder, t.ex. så att rätten inte omfattar vissa slags ärenden, är däremot inte möjlig att registrera. Då i bolaget bör finnas någon person som har kompetens att företräda bolaget i alla ärenden som faller inom ramen för dess verksamhetsområde bör vidare inte heller en överenskommelse som fråntar samtliga ansvariga bolagsmän representationsrätten intas i handelsregistret.[32]

— Avtal, enligt vilket representationsrätten — generellt; inte heller här kan någon saklig avgränsning användas — tillkommer en eller flera ansvariga bolagsmän *gemensamt*. En sådan kollektivbegränsning kan, på samma sätt som vid tillämpningen av stadgandets förebild i ABL 8:12.3,[33] utformas på olika sätt: tillåtna är såväl allmänna klausuler, enligt vilka bolaget företräds av två (tre, fyra etc.) bolagsmän tillsammans, som preciserade klausuler, enligt vilka t.ex. bolagsmännen A och B tecknar fir-

---

[31] Se t.ex. *Heikonen* 1948 s. 244 ff. I den mån man i handelsregistret trots detta gjort anteckning om en sådan överenskommelse (t.ex. att bolagsmännen endast kunde teckna firma tillsammans) band denna likväl inte tredje man i god tro, se *HD 1930 I 44* och *1932 I 35* samt *Heikonen* 1948 s. 248.

[32] *Nial* 1983 s. 182 f. påpekar att en sådan överenskommelse (i öppna bolag) innebär, att firman kan tecknas blott av samtliga bolagsmän tillsammans (då dessa ju alltid tillsammans kan avvika från bolagsavtalet), varför registermyndigheten i ett fall av angivet slag kunde anteckna en *kollektivbegränsning* med det sagda innehållet.

[33] Till detta stadgande hänvisas också i *Reg.prop. 6/1987* s. 36.

ma tillsammans, bolagsmännen C och D likaledes, medan bolagsman E kan teckna firman ensam.[34] Man kan också komma överens om att bolaget endast kan företrädas av samtliga ansvariga bolagsmän tillsammans. Däremot möjliggör ÖKL 3:1.2 inte anteckning av ett avtal, enligt vilket rätten att företräda bolaget gemensamt skulle tillkomma t.ex. bolagsman och verkställande direktör. Beträffande *prokurist* ingår i 3.2 § ProkL ett specialstadgande: i ett öppet bolag och ett kommanditbolag kan det bestämmas att prokuristen får teckna firman endast tillsammans med en eller flera av bolagsmännen i det öppna bolaget respektive en eller flera av de ansvariga bolagsmännen i kommanditbolaget.

> Även om det inte tidigare ansetts möjligt att registrera begränsningar i representationsrätten, är det inte alls ovanligt att man i bolagsavtal från tiden före ÖKL intagit överenskommelser med denna innebörd.[35] Då man i stadgandena om ÖKL:s ikraftträdande inte särskilt uppmärksammat denna situation, bör det inte rimligen finnas något hinder mot att man till handelsregistret nu anmäler en sådan äldre begränsning, om den fyller kraven i ÖKL 3:1.2.

Andra begränsningar i ansvarig bolagsmans rätt att företräda bolaget än de som nämnts i det föregående kan inte införas i handelsregistret. Sådana, exempelvis på avtal grundade, begränsningar saknar därför betydelse vid bestämningen av bolagsmans behörighet att företräda bolaget och har enligt huvudregeln ingen verkan gentemot tredje man. Begränsningarna är dock inte i alla avseenden irrelevanta, då man diskuterar bolagets relationer till utomstående. De avgränsar nämligen en bolagsmans *befogenhet* att företräda bolaget med den verkan, att de kan åberopas mot en tredje man som *kände till* dem (ÖKL 3:1.3). Med avvikelse från vad som gäller i den allmänna fullmaktsläran (se AvtL § 11.1) och även t.ex. i aktiebolagsrätten (se ABL 8:15) förutsätter man här att det föreligger faktisk kännedom hos tredje man om begränsningarna i befogenheten; det räcker i princip inte att han bara "bort känna till" ifrågavarande omständighet.

> Anledningen till att man i ÖKL 3:1.3 endast omnämnt faktisk kunskap men inte "borde ha" -kunskap ligger i strävan till parallellitet med formuleringen av 26.2 § HRL.[36] Enligt detta stadgande kan en om-

---

[34] Se betr. tolkningen av ABL 8:12.3 t.ex. *Koski — af Schultén* I 1984 s. 323.
[35] Se t.ex. undersökningen i *KM 1983:56* s. 113, 118.
[36] Därtill motsvarar den strikta formuleringen av ÖKL 3:1.3 uppenbarligen också tidigare gällande rätt, se *Heikonen* 1948 s. 249 f.

> ständighet som inte antecknats i handelsregistret och kungjorts, även om anteckning bort ske, åberopas blott mot den som haft *vetskap* om omständigheten. Om man då i ÖKL 3:1.3. använt uttrycket "kände till eller borde ha känt till" hade detta lett till att man för vissa slag av begränsningar av representationsrätten (dem som enligt ÖKL 3:1.2 kan införas i handelsregistret) skulle ställa lindrigare krav på tredje man än för andra begränsningar.
>
> Med hänsyn till den allmänna fullmaktslärans principer samt med beaktande av att det ofta kan vara svårt att bevisa faktisk vetskap borde man dock inte tillämpa kravet på vetskap strikt. Man kunde åtminstone luckra upp beviskraven i förevarande sammanhang så, att man vid tillämpningen av såväl ÖKL 3:1.3 som 26.2 § HRL med tredje mans vetskap jämställer det han på basen av omständigheterna i fallet *måste antas* ha vetat.[37]

Sådana begränsningar av bolagsmans representationsrätt som här varit i fråga, vilka kan åberopas endast mot en tredje man som kände till dem, kan vara direkt stipulerade i bolagsavtalet. De kan emellertid också mer indirekt framgå av bolagsmännens inbördes överenskommelse(r). Om bolagsmännen exempelvis avtalat om en viss fördelning av den interna förvaltningsbefogenheten eller t.o.m. om att någon av dem inte alls skall delta i bolagets förvaltning bör detta avtal normalt tolkas innebära också en motsvarande avgränsning av befogenheten att företräda bolaget. Vidare kan en bolagsmans representationsbefogenhet i vissa fall begränsas också genom ensidiga åtgärder av någon annan bolagsman: om denne med utnyttjande av sin vetorätt förbjudit en bolagsman att ingå ett visst avtal och tredje man kände till detta, binder avtalet inte bolaget.[38]

> Begränsningar i representationsbefogenheten kan i princip bli aktuella också i processuella sammanhang, då en bolagsman utför processhandlingar å bolagets vägnar inför rätta eller vid andra myndigheter. Detta kan vara fallet t.ex. då man i bolagsavtalet begränsat en bolagsmans representationsrätt och bolagets motpart i processen känt till det-

---

[37] Se även *HD 1949 II 397,* där den ena bolagsmannen i strid med bolagsavtalet utan den andra bolagsmannens tillstånd anställt sin man som biträdande direktör i bolaget; HD ansåg att mannen *måste anses ha känt till* att hans hustru överskred sin befogenhet då hon ingick det ifrågavarande arbetsavtalet.

[38] Så även *Reg.prop. 6/1987* s. 36. — Då vetorätten enligt ÖKL 2:3.1 kan rikta sig endast mot "en enstaka åtgärd" kan ett mer generellt förbud som en bolagsman riktar mot en annan inte begränsa den senares befogenhet, se även från tidigare rätt *HD 1934 II 557,* där en bolagsman i ett öppet bolag inte kunde spärra bolagets bankkonto för den andra bolagsmannen.

ta. I ett sådant fall borde inte den ifrågavarande företrädaren exempelvis genom ett medgivande inför rätta kunna åstadkomma en rättsverkan som han inte kunde få till stånd genom en utomprocessuell rättshandling. Se t.ex. *HD 1986 II 56*, i vilket fall en ansvarig bolagsman A i ett kommanditbolag med överskridande av sin befogenhet — han hade enligt bolagsavtalet inte rätt att utan tillstånd av bolagets styrelse uppta lån för bolaget — utan att den andra ansvariga bolagsmannen B kände till det upptagit gäld av C. Då C genom talan krävde betalning för sin fordran av bolaget hade A, fortsättningsvis utan att B visste om det, medgett talan och bolaget hade förpliktats att prestera beloppet till C. I bolagets sedermera inträffade konkurs hade C bevakat fordran och den hade i konkursdomen fastställts att betalas ur konkursboets medel. B, som hävdade bl.a. att C visste eller borde ha vetat att A överskred sin befogenhet, ansågs ha rätt att med stöd av RB 31:7.1 p. 3 söka återbrytande av såväl domen i fordringsmålet som konkursdomen (omr.).

I detta sammanhang är slutligen skäl att påpeka, att den omständigheten att ett avtal mellan bolagsmännen som berör rätten att företräda bolaget inte kan åberopas mot en tredje man som inte har kännedom om det ingalunda innebär att avtalet skulle sakna verkan *inter partes*. Binder en bolagsman med överskridande av sin befogenhet bolaget vid ett avtal kan övriga bolagsmän, under de förutsättningar som finns närmare beskrivna i kap. 6, mot honom göra gällande påföljder i anledning av brott mot bolagsavtalet, t.ex. kräva skadestånd eller upplösning av bolaget.

Som redan tidigare framskymtat, kan den ansvariga bolagsmannens *passiva representationsrätt* inte begränsas på det sätt som ovan sagts. Stämning och annan delgivning kan i enlighet med ÖKL 3:4, med verkan att den anses ha kommit till bolagets kännedom, delges vilken som helst ansvarig bolagsman, inklusive en sådan bolagsman som på basen av ÖKL 3:1.2 inte kan företräda bolaget eller kan göra det blott tillsammans med någon annan.[39] Av detta följer vidare att bolaget i detta sammanhang inte heller kan åberopa några begränsningar i en bolagsmans representationsbefogenhet ens i det fall att tredje man kände till dem.

En bolagsman, som *utträtt* ur bolaget, anses bibehålla sin passiva representationsrätt i förhållande till tredje man som inte äger kännedom om utträdet, intill detta antecknats i handelsregistret och kungjorts.

---

[39] *Reg.prop. 6/1987* s. 37.

Se härtill det aktiebolagsrättsliga fallet *HD 1987:78:* En stämning mot ett aktiebolag hade delgivits en tidigare medlem i dess styrelse efter det att ändringen i styrelsen hade anmälts till handelsregistret men innan den hade kungjorts i handelsregistertidningen. Den nya styrelsen hade inte fått kännedom om stämningen och målet avgjordes i bolagets frånvaro. Med beaktande av stadgandet i 26 § HRL förkastades bolagets klagan på grund av domvilla. — I fråga om slutresultatet förefaller högsta domstolens avgörande inte lätt att smälta. Det syns inte riktigt att ett bolag som saknat kännedom om processen i fråga inte ens har extraordinära rättsmedel till sitt förfogande.

7.2.2. Tyst bolagsman

Då den tysta bolagsmannen i ett kommanditbolag, som tidigare framgått, inte har någon intern förvaltningsbefogenhet i bolaget, är det naturligt att han inte heller givits behörighet att externt representera bolaget. Enligt ÖKL 7:5.1 har den tysta bolagsmannen *inte* utan särskild fullmakt *rätt att företräda bolaget.* Detta gäller såväl aktiv som passiv representation: enligt samma lagrum har den tysta bolagsmannen inte ens behörighet att motta stämningar eller andra delgivningar till bolaget. Bolagsmännen kan inte heller genom avtal skapa någon generell representationsrätt för den tysta bolagsmannen som skulle motsvara den som tillkommer en ansvarig bolagsman; en sådan överenskommelse kan inte antecknas i handelsregistret.[40]

Ingenting hindrar dock att en tyst bolagsman utses till verkställande direktör eller prokurist i kommanditbolaget. I ett sådant fall har han den behörighet att företräda bolaget som enligt ÖKL 3:2 tillkommer en verkställande direktör (se nedan 7.3.) eller enligt 2 § ProkL innehas av en prokurist (se nedan 7.4.1.). Han kan naturligtvis också ges mer begränsade fullmakter på basen av allmänna regler om fullmakt.

I motiven till ÖKL påpekar man att den tysta bolagsmannen i vissa fall kan anses ha en s.k. *situationsfullmakt,* t.ex. om han i ett läge som avses i ÖKL 2:2.3 vill vidta åtgärder som är brådskande och nödvändiga för att säkerställa bolagets rätt eller avvärja fara som hotar bolaget (se ovan 4.2.2.1.) och detta förutsätter utförande av någon rättshandling i relation till tredje man.[41]

---

[40] *Reg.prop. 6/1987* s. 59.
[41] *Ibid.*

7.3. Verkställande direktörens rätt att företräda bolaget

Förutom de ansvariga bolagsmännen har också den verkställande direktören enligt lag representationsrätt i ett personbolag. Av ÖKL 3:2 framgår, att den verkställande direktören har rätt att företräda bolaget i sådana angelägenheter som enligt ÖKL 2:4.1 hör till hans uppgifter, d.v.s. i angelägenheter som hör till *bolagets löpande förvaltning.* Den verkställande direktören i ett personbolag har härigenom givits samma behörighet att företräda bolaget som en verkställande direktör i ett aktiebolag har enligt ABL 8:13.

Den verkställande direktörens behörighet att företräda bolaget är fastslagen i lag och en tredje man bör kunna lita på att en person som antecknats som verkställande direktör i handelsregistret — enligt HRL § 5 p. 8 och § 6 p. 9 bör man, om ett personbolag har en verkställande direktör, inta uppgift härom i bolagets grundanmälan — verkligen har denna behörighet. Genom bolagsavtalet eller direktiv från bolagsmännen kan därför den lagstadgade behörigheten för en sådan i handelsregistret antecknad verkställande direktör inte begränsas. Sådana avtal och direktiv — liksom också t.ex. en bolagsmans utövning av den vetorätt han har avseende åtgärder av den verkställande direktören (se ovan 4.2.3.2.p.a.) — är sålunda verksamma i förhållande till tredje man blott om denne kände till dem.

> Man kan på goda grunder ifrågasätta, huruvida inte samma regel här borde gälla för det fall att tredje man *borde ha känt till* begränsningarna. Då det i ÖKL inte ingår någon närmare bestämning av innehållet i godtroskravet, då en verkställande direktör överskrider sin befogenhet, föreligger det ju inget formellt hinder mot att falla tillbaka på den allmänna fullmaktslärans principer. Detta kunde tänkas motiveras med att den verkställande direktörens behörighet grundar sig på ett slags ställningsfullmakt (och inte på att han som de ansvariga bolagsmännen de facto handlar på sätt och vis för egen räkning och på eget ansvar) och att tredje man därför borde utvisa en större grad av försiktighet då han ingår avtal med en verkställande direktör än med de ansvariga bolagsmännen. Genom en sådan tolkning skulle man för den verkställande direktörens del också på denna punkt uppnå parallellitet med ABL:s regler (se ABL 8:15).

Den verkställande direktörens representationsrätt är inte lika vidsträckt som den ansvariga bolagsmannens, utan den är, som nyss framgått, begränsad

till den löpande förvaltningen. Rätten avses enligt lagens ordalydelse vara lika vidsträckt som den verkställande direktörens förvaltningsbefogenhet, varför det som sagts om den löpande förvaltningen i avsnittet om förvaltningsbefogenheten (se avsnitt 4.3.) i stort sett kunde upprepas här. Avgränsningen av den verkställande direktörens behörighet att företräda bolaget blir, på samma sätt som avgränsningen av hans förvaltningsbefogenhet, beroende bl.a. av bolagets art och omfattning.

> Parallelliteten mellan den verkställande direktörens behörighet att företräda bolaget och hans förvaltningsbefogenhet gäller dock blott sådana kriterier för avgränsningen som är på något sätt iakttagbara utåt, såsom bolagets art och omfattning (i stort). Eventuella sådana gränser för förvaltningsbefogenheten som följer av bolagsavtalet, av bolagsmännens direktiv etc. kan däremot, som ovan framgått, inte åberopas mot tredje man i god tro.

ÖKL 3:2 gäller enligt sin ordalydelse blott en verkställande direktör som inte är ansvarig bolagsman. Utses en ansvarig bolagsman till verkställande direktör är hans representationsrätt inte begränsad på det sätt som anges i ÖKL 3:2 utan han bibehåller sin mer vidsträckta, på bolagsmannaskapet grundade rätt att företräda bolaget.

> Om man genom överenskommelse mellan bolagsmännen med stöd av ÖKL 3:1.2 fråntagit ifrågavarande bolagsman/verkställande direktör hans rätt att företräda bolaget som bolagsman eller underkastat den en kollektivbegränsning, kan han dock med stöd av ÖKL 3:2 ensam företräda bolaget inom ramen för den löpande förvaltningen.[42]

Önskar bolagsmännen ge en (utomstående) verkställande direktör en vidare allmän behörighet att företräda bolaget än vad som följer av ÖKL 3:2 kan detta ske genom att den verkställande direktören ges *prokurafullmakt.* Ingenting hindrar alltså att en verkställande direktör också ges ställningen av prokurist.[43]

Slutligen må igen påpekas att den verkställande direktörens *passiva representationsrätt* är mer vidsträckt än hans aktiva dito. Enligt ÖKL 3:4 anses en stämning eller en annan delgivning alltid ha kommit till bolagets känne-

---

[42] *Reg.prop. 6/1987* s. 36.
[43] Så betr. aktiebolag t.ex. *Koski — af Schultén* I 1984 s. 325.

dom, när den delgivits den verkställande direktören. Detta gäller även i det fall att stämningen eller delgivningen avser ett ärende som faller utanför bolagets löpande förvaltning.

7.4. Prokura

7.4.1. Prokuristens rätt att företräda bolaget

I ett personbolag, liksom hos andra i handelsregistret antecknade näringsidkare, kan utses en eller flera prokurister, vilka har en generell fullmakt att representera ifrågavarande rörelse. Prokuristen, som i enlighet med 17 § HRL kan antecknas i handelsregistret, har en relativt vidsträckt behörighet — mer vidsträckt än den verkställande direktörens, men uppenbarligen något mer begränsad än den ansvariga bolagsmannens.[44]

Prokuristens representationsrätt är inte — om man bortser från ÖKL 3:4 — reglerad i ÖKL, utan de tillämpliga reglerna får sökas i *ProkL*. Reglerna skall därför i detta sammanhang beskrivas blott i huvuddrag.

En prokurist får, enligt 2.1 § ProkL, handla på huvudmannens vägnar och teckna hans firma *i allt som gäller bedrivande av huvudmannens rörelse;* utan särskilt bemyndigande får han dock inte överlåta fast egendom eller tomtlegorätt eller söka inteckning i dessa. Har han en skriftlig prokura, kan han också företräda huvudmannen inför domstolar och andra myndigheter. Prokuristens vidsträckta behörighet kan inte i relation till tredje man inskränkas på annat sätt än genom en — i handelsregistret antecknad (HRF § 24) — kollektivbegränsning: prokuran kan ges i form av en *kollektivprokura* så att den kan begagnas endast av två eller flera prokurister gemensamt (ProkL § 3.1) eller man kan föreskriva att prokuristen får företräda bolaget endast tillsammans med en eller flera ansvariga bolagsmän[45] (ProkL § 3.2). Andra begränsningar — bl.a utövningen av den vetorätt en ansvarig bolagsman

---

[44] Se härom även *Heikonen* 1948 s. 262 ff.

[45] Detta kan ske såväl genom ett allmänt villkor, enligt vilket prokuristen tecknar firman tillsammans med någon (vilken som helst) ansvarig bolagsman, som genom en individualiserad klausul, enligt vilken prokuristen tecknar firman tillsammans med någon namngiven bolagsman.

uppenbarligen bör ha också gentemot prokuristens åtgärder[46] — kan inte åberopas mot tredje man i god tro (ProkL § 5), d.v.s. mot en tredje man som varken kände till eller borde ha känt till begränsningen.

I ÖKL regleras blott prokuristens *passiva representationsrätt.* Den obegränsade passiva representationsrätten i ÖKL 3:4 omfattar nämligen också en prokurist. En stämning eller en delgivning till en prokurist anses alltid ha kommit till bolagets kännedom, också i det fall att ärendet berör t.ex. föryttrande av eller inteckning i fast egendom.

7.4.2. Givande och återkallande av prokura

ÖKL 3:3 innehåller regler om hur prokura ges och återkallas. I lagen föreskrivs att prokuran *ges av alla (ansvariga) bolagsmän tillsammans.* Denna regel anses vara tvingande[47] så att man i bolagsavtalet inte på ett giltigt sätt kan komma överens om att prokura kan ges t.ex. blott av någon eller några ansvariga bolagsmän. Detta innebär, att också sådana ansvariga bolagsmän som enligt avtalet är uteslutna från förvaltningen av bolaget eller som enligt ÖKL 3:1.2 saknar representationsrätt måste ge sitt samtycke till prokuran.[48] Utfärdande av prokura förutsätter däremot *inte* samtycke av *de tysta bolagsmännen* i ett kommanditbolag (ÖKL 7:5.2).

> Då prokuran inte är en formbunden fullmakt behöver alla ansvariga bolagsmän inte nödvändigtvis skriftligen bifalla utfärdandet av prokuran för att denna skall anses giltig. I de fall där skriftlig prokura är av nöden (ProkL § 2.2) bör man dock uppenbarligen förutsätta att prokuran undertecknats av alla de ansvariga bolagsmännen.

Då prokuristen i sitt arbete bör åtnjuta alla ansvariga bolagsmäns förtroende har man i ÖKL 3:3.2 utgått från, att en sådan bolagsman *ensam* kan *återkalla* prokuran (och med stöd av 16.2 § och 17 § HRL göra anmälan härom till handelsregistret). Detta gäller dock endast sådana ansvariga bolagsmän som ensamma eller tillsammans med andra har rätt att sköta bolagets angelägenheter; de bolagsmän som enligt bolagsavtalet helt uteslutits från bola-

---

[46] Se *Svensson* 1981 s. 91 f.
[47] Så *Reg.prop. 6/1987* s. 37.
[48] *Ibid.*

gets förvaltning kan inte själva återkalla en prokura utan måste, om de är missnöjda med prokuristens arbete, försöka övertala någon förvaltningsberättigad bolagsman att återkalla prokuran. Av denna regel följer också, att *inte* heller en *tyst bolagsman* i ett kommanditbolag kan återkalla en prokura.[49]

I ÖKL 3:3.2 anges uttryckligen att regeln om återkallande av prokura är *dispositiv.* Detta innebär att man genom bolagsavtalet kan såväl utvidga rätten att återkalla prokura t.ex. att omfatta även en bolagsman som inte har rätt att delta i bolagets förvaltning och en tyst bolagsman, som inskränka denna rätt t.ex. så att man fråntar vissa bolagsmän rätten eller föreskriver att den skall utövas kollektivt.[50]

---

[49] *Reg.prop. 6/1987* s. 59.
[50] Se även *Reg.prop. 6/1987* s. 37.

8. Bolagsmans gäldsansvar

8.1. Ansvarig bolagsman

8.1.1. Principerna för gäldsansvaret

Det öppna bolagets bolagsmän och kommanditbolagets ansvariga bolagsmän är personligen ansvariga för bolagets gäld. Bolagsmännens personliga ansvar är så centralt för det öppna bolaget som bolagsform, att det öppna bolaget ofta till och med definieras — i sig misslyckat — på grundval av just denna sin egenskap. Bolagsmännens personliga gäldsansvar ligger till grund för bland annat bolagsmännens vidsträckta avtalsfrihet och för att bolagsmännens rätt att disponera över bolagsegendomen eller att upplösa bolaget utan att betala dess gälder inte behöver begränsas för att skydda borgenärerna[1].

En ansvarig bolagsmans ansvar för bolagets förpliktelser har uttryckts i lagen (ÖKL 1:1) på så sätt, att en bolagsman svarar för bolagets förpliktelser såsom för *egna* skulder. Bolagets förpliktelser är också bolagsmannens förpliktelser.

En ansvarig bolagsmans ansvar för bolagets förpliktelser är personligt, obegränsat, primärt och solidariskt[2]:

— Det att ansvaret är *personligt* innebär att bolagsmannen svarar med all sin egendom för bolagets skulder. Ansvaret begränsar sig inte till den insats som bolagsmannen har placerat i bolaget utan också den förmögenhet som bolagsmannen äger utanför bolaget — såväl personlig som också eventuell näringsegendom — kan användas

---

[1] Se *Heikonen 1948* s. 284. Trots bolagsmännens personliga gäldsansvar har man i rättspraxis numera ansett, att bolagsmännen med återvinningstalan kan förpliktas att till bolagets konkursbo återbära medel som de lyft från bolaget, *HD 1983 II 86.* Om förutsättningarna för återvinning eller annat sådant laga återbäringsansvar inte uppfylls, kan bolagsmännen inte förpliktas att återbära medel som de lyft från bolaget, eftersom bolagsmännen då de är eniga har rätt att lyfta medel från bolaget, *HD 1974 II 100.* Se *Raulos 1986* s. 804—805.

[2] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 17.

till fullgörande av bolagets förpliktelser. Med anledning av att gäldsansvaret är personligt utgörs bolagets kreditbas i sista hand av bolagsmännens och inte bolagets soliditet.

— Det att ansvaret är *obegränsat* innebär, att den ansvarige bolagsmannens gäldsansvar inte begränsar sig till ett viss belopp — till exempel bolagsandelens värde — eller till en proportionell andel av bolagets förpliktelser. Inte heller har ansvaret begränsats på så sätt, att bolagsmännen skulle svara för endast vissa slags bolagsförpliktelser.
— Det att ansvaret är *primärt* innebär, att bolagets borgenär inte först behöver vända sig till bolaget innan han kan kräva bolagets skuld av en bolagsman. Borgenären behöver inte heller visa, att bolaget är betalningsoförmöget eller att han av annan orsak inte kan erhålla prestation av bolaget.
— Det att ansvaret är *solidariskt* innebär, att varje bolagsman svarar för sin egen och de andra bolagsmännens del för bolagets hela gäld. Borgenären behöver inte vända sig till varje bolagsman utan han kan kräva att få hela sin fordran mot bolaget av vilken bolagsman som helst.

En bolagsmans ansvar för bolagets skulder är dock inte ett sedvanligt solidariskt ansvar. En bolagsman som har betalat bolagets skuld får inte liksom vanliga solidariskt ansvariga gäldenärer regressrätt mot sina medgäldenärer (se ÖKL 2:10), utan rätt att kräva ersättning av bolaget (ÖKL 2:7). Om bolagets skuld upphör på grund av preskription eller underlåtenhet att ta offentlig stämning befrias bolagsmännen från allt ansvar. Preskriptionsavbrott gentemot bolaget avbryter preskriptionen också gentemot bolagsmännen:

> *HD 1988:32.* Avbrytande av preskriptionen av ett öppet bolags gäld avbryter preskriptionen också av bolagsmännens gäldsansvar[3].

Av den princip, som uttrycks i ÖKL 3:4, måste anses följa, att krav på

---

[3] I fallet ansåg magistraten och hovrätten i lagsökningsförfarande *ex officio* att statskontorets fordran var preskriberad. Fordran hade ingått i bolagets konkursbos boförteckning, som bolagsmännen hade bestyrkt med ed. I högsta domstolens motivering ingick följande uttalande: "Bolagsmännen har således gentemot bolagets borgenärer samma förpliktelser som bolaget, och de kan mot bolagets borgenärers krav göra samma invändningar som bolaget, men inte sådana, som bolaget inte skulle kunna göra." Motiveringens slutdel torde vara felaktig. En bolagsman har rätt att åberopa sådana omständigheter i det personliga förhållandet mellan honom och bolagets borgenär, som bolaget inte kan åberopa, till exempel en förbindelse av bolagets borgenär att inte uppbära gälden hos denna bolagsman. Se *Heikonen 1948* s. 296. Jfr *Halila — Ylöstalo* s. 71, enligt vilken man till exempel i ett dödsbo kan begränsa eftergift av gäld till att gälla delägares personliga ansvar. Se närmare framställningen vid not 5.

betalning mot vilken som helst av bolagsmännen avbryter preskriptionen också gentemot de andra bolagsmännen och bolaget[4].

Varje ansvarig bolagsmans gäldsansvar har samma innehåll[5]. Bolagsmännen kan inte på ett för borgenärerna bindande sätt sinsemellan avtala om att gäldsansvaret begränsas eller modifieras beträffande en viss bolagsman eller vissa bolagsmän. I det inbördes förhållandet mellan bolagsmännen är ett avtal av det här slaget däremot giltigt. Bolaget kan avtala med borgenären, att endast bolaget svarar för skulden eller att bolagsmännens ansvar är subsidiärt. Däremot torde bolaget inte kunna avtala med borgenären om att bolaget skulle vara befriat från gälden medan bolagsmännens ansvar kvarstår som förut. Enligt *Nial* är ett avtal mellan bolagets borgenär och en bolagsman om att borgenären befriar bolagsmannen från att svara för bolagets gäld, ogiltigt, om inte alla bolagsmän har anslutit sig till avtalet. Det finns inget skäl att förena sig med denna ståndpunkt. Ett inbördes avtal mellan borgenären och en bolagsman inverkar inte på förhållandet mellan bolagsmännen, men det finns inget skäl att anse det vara utan verkan i förhållandet mellan bolagsmannen och borgenären. Borgenären är på grund av att bolagsmännens ansvar är solidariskt inte tvungen att kräva bolagets gäld av alla bolagsmän och, på grund av att ansvaret är primärt, inte heller av bolaget vid sidan av bolagsmännen. Eftersom bolagets gäld är bolagsmannens personliga gäld, finns det inga grunder för att hindra bolagsmannen från att träffa avtal om hans gäldsansvar i förhållande mellan honom själv och bolagets borgenär. Borgenärens löfte om att inte uppbära gälden av en viss bolagsman kan inte heller anses som en sådan efterskänkning av gäld, som skulle komma bolaget eller de andra bolagsmännen till godo. I förhållande till de andra bolagsmännen svarar bolagsmannen trots sitt avtal med borgenären för gälden i enlighet med bolagsavtalet eller i sista hand i relation till sin förlustandel[6].

8.1.2. Gäldsansvarets sakliga innehåll

Ett öppet bolag kan såsom subjekt med rättskapacitet i eget namn förvärva rättigheter och åta sig förpliktelser. En bolagsman svarar för *bolagets* för-

---

[4] Se *Nial 1983* s. 196, *Heikonen 1948* s. 296.
[5] *Reg.prop. 6/1987* s. 17.
[6] Se *Nial 1983* s. 194—196, *Heikonen 1948* s. 296.

pliktelser såsom för sina egna skulder. Bolagsmannens ansvarssfär har således sakligt sett samma innehåll som bolagets ansvarssfär. Grunden för bolagets förpliktelse kan vara kontraktuellt ansvar, deliktsansvar eller offentligrättslig betalningsskyldighet[7].

För bolaget kan uppstå förpliktelser för det första på grund av de rättshandlingar som bolagets representanter företar i bolagets namn. Bolaget är på grundval av dessa rättshandlingar prestationsskyldigt och om bolaget inte uppfyller sin förpliktelse kan det bli skyldigt att erlägga avtalsvite eller skadestånd.

Bolaget har också civilrättsligt deliktsansvar, d.v.s. de är skyldiga att ersätta de skador som de förorsakat i eller utom ett avtalsförhållande. För bolagets räkning bedriven verksamhet, till exempel otillbörligt förfarande i näringsverksamhet, kan ådra bolaget utomkontraktuell skadeståndsskyldighet. Bolaget svarar naturligtvis också för skador som uppkommit i bolagets verksamhet, till exempel arbetsolycksfall. Skadeståndsansvar för bolaget följer både av skador som bolagets legala företrädare — således bolagsmännen och verkställande direktören — i sin verksamhet för bolagets räkning har förorsakat utomstående och av skador som förorsakats av personer som hör till bolagets ansvarsområde i enlighet med principerna och stadgandena (se SkL 3:1.1) om principalansvar. Bolagets förpliktelse kan gälla också återbäring av obehörig vinst eller den kan vara en offentligrättslig betalningsförpliktelse, till exempel gatuavgift, vite eller skatteskuld[8]. Eftersom det i vårt land tillsvidare inte existerar några staganden om juridiska personers straffrättsliga ansvar, kan bolag inte dömas till bötesstraff. Däremot kan ett bolag dömas till den straffrättsliga påföljden att dess egendom förklaras förbruten till staten.

I form av ett öppet bolag eller ett kommanditbolag kan man också bedriva sådan yrkesverksamhet, vari en bolagsman tar emot en viss uppgift eller han förordnas att mot ersättning utföra en viss uppgift, till vilken det anknyter

---

[7] Se *Heikonen 1948* s. 285—286, *Kurvinen 1986* s. 720—721, *Gadolin 1921* s. 252.

[8] En ansvarig bolagsman i ett öppet bolag eller ett kommanditbolag som beskattas såsom skild skatteskyldig ansvarar enligt 3.1 § BeskattningsL (1002/77) för bolagets skatt såsom för egen skatt. Bolagets skatt debiteras härvidlag att solidariskt erläggas av bolaget och bolagsmännen (89.1 § BeskattningsL). Om bolaget inte beskattas såsom skild skattskyldig, debiteras bolagsman tillkommande skatt av bolagets inkomst och förmögenhet att betalas av bolagsmannen. Också bolaget har i det här fallet enligt 3.2 § BeskattningsL gäldsansvar för bolagsmannen påförd skatt. Om bolaget anses vara simulerat, debiteras skatten att betalas av den bolagsman, som i verkligheten bedriver ekonomisk verksamhet för egen räkning i ett skenbart bolags namn. Se *Kurvinen 1986* s. 724—725.

ett accentuerat personligt ansvar för utförandet av uppgiften. Uppgiften kan vara så personlig, att ingen annan än den ifrågavarande bolagsmannen kan utföra den och bolagsmannen kan till och med ha tystnadsplikt beträffande de uppgifter som han får kännedom om vid utförandet av uppgiften också i förhållande till bolaget. Uppdrag av det här slaget kan bland annat vara advokat- eller revisorsuppdrag och förordnanden till boutredningsman, skiftesman, likvidator och så vidare[9].

Uppgiftens personliga karaktär inverkar i sig inte på bolagets och således inte heller på samtliga bolagsmäns ansvar för utförandet av uppgiften, om bolagets verksamhetsområde uttryckligen är att erbjuda sådana här tjänster av personlig natur:

> *HD 1987:129.* En advokatbyrå hade drivits i form av öppet bolag. Bolagsmannen A hade på uppdrag av en klient för bolagets räkning skött till dess verksamhetsområde hörande advokatuppdrag. Därvid hade han förskingrat och lämnat oredovisade klientens medel och därigenom åsamkat denne skada. Advokatbyråns andra bolagsman B var såsom bolagsman ansvarig för ersättandet av skadan.

Den omständigheten, att en advokat på grund av uppdragets karaktär eller på grund av karaktären av den uppgift som han som advokat har mottagit — till exempel förordnande till god man i en konkurs — inte kan sätta en annan bolagsman eller en person i bolagets tjänst i sitt ställe, avviker inte från det, att till exempel endast den ena av en arkitektbyrås bolagsmän i verkligheten kan utföra ett uppdrag, eftersom uppdraget uttryckligen har getts åt den förstnämnde arkitekten på grund av hans meriter i arkitektur. Oberoende av om uppdragets eller uppgiftens presonliga karaktär är till grunden rättslig eller faktisk, bör man utgå ifrån, att ansvaret för att prestationen utförs korrekt åligger bolaget och således bolagsmännen. Till innehållet är ansvaret däremot i situationer av detta slag — liksom det också i övrigt oftast är beträffande bolagsmän — ett *skadeståndsansvar,* eftersom ingen annan än den ifrågavarande bolagsmannen kan prestera in natura[10].

---

[9] Till exempel som rättegångsombud kan inte uppträda ett advokatbolag utan någon av bolagets delägare eller arbetstagare. Ansvaret för skötseln av uppdraget innehas dock i allmänhet av bolaget. Se beträffande advokatbolags ansvar *Kivimäki 1924* s. 214—221.

[10] Jfr *Nial 1983* s. 191—192 och *Finlands Advokatförbunds utlåtande över småbolagskommissionens betänkande,* DL 1984 s. 404 med fotnoter. Situationen skulle kanske vara en annan, om näring skulle kunna idkas i enkla bolag i Finland, varvid för personanknutna förbindelser skulle ansvara endast den bolagsman, som berörs av förpliktelsen.

Det att en bolagsmans gäldsansvar är personligt innebär, att bolagets och bolagsmännens gäldsansvar såsom utgångspunkt sakligt sett har samma innehåll. En bolagsman skall fullgöra bolagets prestationsskyldighet. Ofta kan detta dock vara omöjligt för bolagsmannen, han kan till exempel inte personligen leverera varor eller tjänster, som bolaget är skyldigt att leverera. Detsamma gäller det fall att man i bolagets namn har förbundit sig att utföra en sådan tjänst, som endast en av bolagsmännen kan utföra. Trots att en bolagsman inte kan uppfylla en sådan naturaprestation som bolaget bör uppfylla, är han dock ansvarig för erläggande av ersättning för skada som borgenären åsamkats av fel i eller dröjsmål med prestationen, om prestationen skulle ha kunnat uppfyllas på bolagets vägnar. Det att bolagets förpliktelse och en bolagsmans förpliktelse är identiska torde inte utsträcka sig till fall, då bolaget har förbundit sig att avhålla sig från viss verksamhet. Om bolaget i en situation av det här slaget bedriver verksamhet i strid med avtalet, riktar sig påföljderna av avtalsbrottet — till exempel avtalsvite eller skadeståndsskyldighet — också mot bolagsmännen. Däremot kan en bolagsman vara berättigad att för egen räkning bedriva sådan verksamhet, som bolaget har förbundit sig att avhålla sig ifrån[11].

Av det att bolagets och dess bolagsmans ansvar är identiskt följer att bolagsmannen är berättigad — och ofta med hänsyn till bolagets interna förhållanden också förpliktad — att mot borgenären framställa alla de invändningar, som skulle ha stått till bolagets förfogande. Bolagsmannen kan således åberopa att bolagets förpliktelse är ogiltig eller att den ännu inte har förfallit till betalning eller att skulden har upphört eller minskat på grund av betalning, kvittning, preskription, preklusion eller tvångsackord. På motsvarande sätt kommer eftergift av bolagets skuld helt eller delvis också en bolagsman till godo. Å andra sidan belastar en ökning av skuldens belopp till exempel med anledning av dröjsmålspåföljder också bolagsmännen. Om bolaget har avstått från någon invändningsgrund, som nedsätter ansvaret, binder avståendet också bolagsmännen, om inte medgivandet kan anses ogiltigt av den anledningen, att det är i strid med bolagets syfte[12].

---

[11] Se *Nial 1983* s. 195.

[12] Se *Nial 1983* s. 194—197, *Hyvönen — Caselius 1972* s. 53—55. En bolagsman kan naturligtvis i samma utsträckning som bolaget åberopa omöjlighet som befriar från prestationsskyldighet.

Av det att bolagets och dess bolagsmans förpliktelser är identiska följer, att åtminstone gäldens så kallade *allmänna* förmånsrätter (FörmånsrättsF 4, 4a och 7 §) är gällande också vid verkställighet som riktar sig mot en bolagsman:

> *HD 1957 I 1.* Arbetstagares på ett arbetsförhållande till ett öppet bolag baserade lönefordringar samt statens och kommunens skattefordringar hos bolaget hade beviljats förmånsrätt i en bolagsmans konkurs.

Beträffande de så kallade *särskilda* förmånsrätterna har högsta domstolen i sitt avgörande *1979 II 98* ansett, att en legogivares förmånsrätt, varom stadgas i 6 § FörmånsrättsF, inte var gällande i ett kommanditbolags ansvariga bolagsmans konkurs för legofordringar som riktade sig mot bolaget, till den del det var fråga om egendom som tillhörde bolagsmannen och som hade befunnit sig på legoområdet. *Nial* och *Lyytikäinen* har ansett, att i en bolagsmans konkurs skulle bolagets skulders allmänna förmånsrätter vara i kraft men inte de särskilda. På goda grunder kan man dock anse, att förmånsrätternas indelning i allmänna och särskilda inte i detta sammanhang kan tillmätas avgörande betydelse, utan på grund av att bolagets och dess bolagsmans förpliktelser är identiska skulle utgångspunkten vara den, att alla förmånsrätter är i kraft också i bolagsmannens konkurs. En särskild förmånsrätt kan dock till sin karaktär vara sådan, att det överhuvudtaget inte är möjligt eller meningsfullt att framställa frågan om dess upprätthållande i bolagsmannens konkurs[13].

8.1.3. Gäldsansvarets utsträckning i tiden

En ansvarig bolagsmans gäldsansvar börjar då han inträder i bolaget. En ny bolagsman är ansvarig för bolagets alla skulder, också för sådana, som har uppstått innan han blev bolagsman (ÖKL 4:1.1). En bolagsman befrias inte heller efter utträde ur bolaget från ansvar för sådana bolagsförpliktelser, som har uppstått under hans bolagsmannaperiod, om inte borgenärerna

---

[13] Se *Nial 1983* s. 194 och *Tepora 1981* s. 348—350 samt *Aurejärvis och Lyytikäinens* debatt om saken i DL 1980, 1981.

befriar honom från hans ansvar[14]. Bolagets likvidation eller upplösning som genomförts utan att skulderna betalats befriar inte bolagsmännen från gäldsansvar.

> En bolagsmans dödsbo är ansvarigt å ena sidan för bolagsförpliktelser som uppstått under tiden före bolagsmannens död och å andra sidan för förpliktelser som uppstått under tiden för bolagets likvidation som påbörjats med anledning av bolagsmannens död eller under tiden mellan bolagsmannens död och inlösen av dödsboets bolagsandel. Dödsbodelägarnas personliga ansvar för bolagets förpliktelser avgörs enligt stadganden om gäldsansvar i ÄB, även om det beträffande förpliktelser som uppstått under tiden mellan bolagsmannens död och eventuell avträdelse av dödsbo kan uppstå övergångssituationer som är svåra att avgöra. Om en bolagsandel som ingår i en bolagsmans konkursbo inte inlöses utan konkursboet deltar i bolagets likvidation, är de bolagsförpliktelser som uppstår under denna tid masskulder som konkursboet direkt svarar för[15]. Den som köpt en bolagsandel vid exekutiv auktion blir inte ansvarig för bolagets förpliktelser, om han inte tas med som bolagsman. Detsamma gäller köpare av bolagsandel, som med stöd av bolagsavtalet kan överlåtas, om köparen inte enligt bolagsavtalet på grund av köpet av bolagsandelen direkt blir bolagsman.

En bolagsman svarar i princip inte för en sådan skuld, som har uppstått efter hans utträde ur bolaget. Grunden för gäldsansvaret, d.v.s. medlemskap i bolaget, är ju inte längre i kraft för hans del. Beträffande avtalsbaserade bolagsförpliktelser har man dock till skydd för borgenärerna avvikit från denna huvudregel och kopplat befrielsen från gäldsansvar till kungörandet av att utträdet registrerats i handelsregistret.

En bolagsman som utträtt ur bolaget är ansvarig för bolagets avtalsbaserade förpliktelser som uppstått efter utträdet i förhållande till tredje man i god tro. Om borgenären däremot vid uppkomsten av förpliktelsen visste [16] att bolagsmannen hade utträtt ur bolaget, är bolagsmannen inte ansvarig gentemot borgenären. För sådana bolagsförpliktelser, som har uppstått efter

---

[14] Bolagsmännen kan i sitt inbördes förhållande avtala om, att en bolagsman blir fri från ansvar för bolagets skulder (se *HD 1961 II 101)*. I ÖKL 5:6.2 förutsätts i själva verket ett avtal av det här slaget. I förhållande till borgenärerna har avtalet ingen verkan, om inte borgenärerna för egen del godkänner avtalet.

[15] Se *Nial 1983* s. 252—253, 296.

[16] Beträffande handelsregisteranteckningens positiva och negativa publicitetsverkan se HRL 26 §.

det att bolagsmannens utträde ur bolaget antecknats i handelsregistret och kungjorts, svarar bolagsmannen inte ens gentemot borgenär i god tro (ÖKL 4:1)[17].

> Om bolaget inte har antecknats i handelsregistret eller en bolagsman inte har antecknats i handelsregistret som bolagsman, torde en utträdande bolagsmans ansvar böra avgöras på grundval av de normala stadgandena om godtrosskydd. En bolagsman som har utträtt befrias då från ansvar, om borgenären visste eller borde ha vetat om bolagsmannens utträde, under den förutsättningen att han före förpliktelsens uppkomst hade fått reda på att bolagsmannen var bolagsman. Om borgenären varken kände till bolagsmannens existens eller hans utträde, bör bolagsmannens gäldsansvar avgöras enbart i enlighet med hans materiella ansvarsgrunds giltighetstid eller med andra ord hans bolagsmannaperiod[18].

I vissa avtalsförhållanden, närmast då det är fråga om långvariga sådana, kan frågan huruvida gälden har uppstått före bolagsmannens utträde eller före utgången av den tid, för vilken också en bolagsman som utträtt är ansvarig för bolagets förpliktelser, lämna rum för tolkning.

> Om bolagets förpliktelse, till exempel en arbetstagares lönefordran, har förfallit till betalning före tidpunkten för bolagsmannens ansvarsbefrielse, är bolagsmannen ansvarig för förpliktelsen. Detsamma gäller avtal som förpliktar till prestation av engångsnatur, till exempel ett köp

---

[17] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 38. Stadgandena i ÖKL 4:1 om utträdande bolagsmans ansvar motsvarar den tidigare rättens ståndpunkt. De stadganden, som ansetts nödvändiga med tanke på borgenärsskyddet, enligt vilka en bolagsman kan bli ansvarig också för bolagsförpliktelser som uppstått efter hans utträde, kan leda till en ur bolagsmannens synvinkel svår situation. De kvarvarande bolagsmännen kan i bolagets namn uppta kredit under tiden mellan hans utträde och dess antecknande i handelsregistret och kungörelse, utan att den bolagsman som utträtt skulle kunna förhindra detta. För att underlätta en sådan bolagsmans ställning har han i 16.2 § HRL medgivits rätt att själv anmäla om sitt utträde för registrering i handelsregistret. Trots detta kan det gå månader mellan tidpunkten för utträdet och dess kungörelse.

[18] Se *Nial 1983* s. 251—252. I litteraturen har man beträffande ett oregistrerat bolags upphörande och en bolagsmans utträde velat ge handelsregistret negativ publicitetsverkan på så sätt, att man skulle kunna åberopa ett bolags upphörande eller en bolagsmans utträde endast mot tertius som har vetskap härom. En bolagsman som har utträtt skulle enligt denna uppfattning ha gäldsansvar i princip hur länge som helst gentemot tertius som inte har vetskap om utträdet. Se *Huttunen 1965* s. 129, *Huttunen 1984* s. 16 och *Hyvönen — Caselius 1972* s. 57. Det är dock inte skäl att ge avsaknaden av handelsregisteranteckning om utträde verkan av det här slaget, då borgenären på grundval av handelsregistret inte har skäl att tro på varken bolagets eller bolagsmannens existens. Att anknyta befrielse från gäldsansvar till handelsregisteranteckning innebär ett undantag från huvudprincipen om en bolagsmans gäldsansvar, och det finns inga skäl att skydda vårdslösa avtalsparter.

eller en entreprenad, som har uppstått före ansvarsbefrielsen, även om skyldigheten att prestera ännu inte skulle ha blivit aktuell. I fråga om långtida avtalsförhållanden som förpliktar till upprepade prestationer är en bolagsman som utträtt ansvarig för förpliktelser som förfallit före tidpunkten för ansvarsbefrielsen samt för en förpliktelse som grundar sig på en sådan prestation av motparten, som har kommit bolaget till godo före nämnda tidpunkt. Till exempel vid hyresförhållanden är en bolagsman ansvarig för hyresperioder som börjar före tidpunkten för ansvarsbefrielsen oberoende av, om hyran förfaller i förskott eller efterskott[19].

En bolagsman som utträtt svarar inte för utomkontraktuell skadeståndsskyldighet som uppstått för bolaget efter hans utträde[20]. Utträdets registrering i handelsregistret har ingen inverkan på bolagets utomkontraktuella skadeståndsförpliktelse, eftersom den skadelidandes vetskap om, vilka som har varit bolagets delägare då skadan uppstod, inte har någon betydelse för ersättningsansvaret[21].

En handelsregisteranteckning har inte heller någon betydelse för en bolagsmans ansvar för bolagets skatter eller andra förpliktelser på offentligrättslig grund. En bolagsman som har utträtt är i allmänhet ansvarig för den inkomst- och förmögenhetsskatt, som har uppstått före utgången av den räkenskapsperiod, under vilken utträdet har skett. Beträffande omsättningsskatt föreligger inte ansvar för sådan försäljning, som har skett efter dagen för utträdet. Såsom allmän regel beträffande skatter och offentligrättsliga avgifter kan man enligt *Kurvinen* anse, att en bolagsman som har utträtt är ansvarig för poster, beträffande vilka bolagets abstrakta skatteskuld har uppstått före utträdet eller med andra ord beträffande vilka de fakta som utgör grunden för skatten eller avgiften har realiserats senast på dagen för utträdet[22].

---

[19] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 38 och *Nial 1983* s. 251.
[20] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 37—38.
[21] Se *LTK 1/1986* s. 46.
[22] Beträffande det ovan sagda, se *Kurvinen 1986* s. 734—735. Laggranskningsrådet föreslog att i lagen skulle intas ett uttryckligt stadgande om ansvarets upphörande beträffande en utträdande bolagsmans skatteskuld. I regeringens proposition inkluderades dock inte det föreslagna stadgandet. Se *LTK 1/1986* s. 43—47.

8.1.4. Inverkan av bolagets konkurs

Enligt 34 § KS må också fordran som inte har förfallit bevakas i konkurs. Bolagets borgenärer kan således i bolagets konkurs bevaka också sådana fordringar gentemot bolaget, som inte har förfallit till betalning. Ett öppet bolags konkurs leder dock inte oundvikligen i sig till bolagsmännens konkurs[23] och bolagets och bolagsmännens konkurs är separata förfaranden.

Bolagets borgenär har rätt att av en bolagsman kräva betalning av en sådan bolagsgäld, som inte har förfallit till betalning, om bolagets egendom har överlämnats till konkurs (ÖKL 4:2). Då bolagets borgenär i denna situation har rätt att kräva betalning för sin fordran ur bolagets medel, har det inte ansetts förnuftigt att kräva att han i förhållande till bolagsmannen skulle invänta fordrans förfallande till betalning. Eftersom en bolagsmans ansvar är primärt, är borgenären inte för att få prestation av bolagsmannen för en icke-förfallen fordran gentemot bolaget skyldig att bevaka sin fordran i bolagets konkurs eller att visa, att han inte kan få betalning ur bolagets konkursbo.

8.1.5. Bolagets gäld i en bolagsmans konkurs

Det att en bolagsmans gäldsansvar är personligt innebär att bolagets förpliktelser i själva verket har flera gäldenärer, å ena sidan bolaget och å andra sidan de sinsemellan solidariskt ansvariga bolagsmännen. Borgenären har naturligtvis rätt att få prestation för sin fordran endast en gång. Med tanke på en bolagsmans personliga borgenärer har det ansetts orättvist, att bolagets borgenär med sin fordran som hänför sig till bolagets förpliktelse skulle kunna konkurrera i bolagsmannens konkurs med de övriga borgenärerna också då borgenären skulle ha möjlighet att få prestation ur bolagets medel[24]. På grund härav har i ÖKL principen om att en bolagsmans ansvar är primärt modifierats så, att bolagets borgenär i en bolagsmans konkurs får utdelning endast för den del av fordran, som inte kan indrivas hos bolaget (ÖKL 4:3).

---

[23] I praktiken går det nog i allmänhet till på det här sättet. För att få sin fordran både från bolagets och bolagsmannens konkursbo, skall bolagets borgenär bevaka den i båda. Se *Reg.prop. 6/1987* s. 38.

[24] Se *Nial 1983* s. 202—203.

Borgenären skall alltid vid en konkursbevakning individualisera fordrans grund och sitt yrkandes maximibelopp. Om den verkliga fordran visar sig vara mindre än det bevakade beloppet eller bevakningen annars visar sig vara helt eller delvis grundlös, skall borgenären innan konkursdomen ges korrigera sitt yrkande[25].

I en bolagsmans konkurs kan bevakas en sådan fordran gentemot bolaget, som har uppstått innan bolagsmannen inlämnade sin konkursansökan till rätten, eller i en av borgenär initierad konkurs, innan domstolen beslöt att försätta bolagsmannen i konkurs[26]. Principen att en bolagsmans gäldsansvar är personligt leder till att bolagets borgenär är berättigad att i en bolagsmans konkurs bevaka hela sin fordran gentemot bolaget. En förutsättning för bevakningen är inte, att borgenären skulle ha krävt sin fordran av bolaget eller ens bevakat den i bolagets eventuella konkurs. Före avgivandet av konkursdomen är borgenären dock skyldig att utreda, vilken del av sin fordran som han kan få av bolaget. Utdelning ur bolagsmannens konkursbo får bolagets borgenär endast för sin resterande fordran[27]. Om bolagets borgenär redan före bevakningen i bolagsmannens konkurs har fått en delprestation av bolaget eller en annan bolagsman, kan han inte bevaka mera än sin resterande fordran. Om flera bolagsmän samtidigt är i konkurs, får bolagets borgenär i varje konkurs bevaka hela sin fordran gentemot bolaget. På borgenärens utdelning ur en bolagsmans konkursbo inverkar inte vad han kan få i utdelning ur en annan bolagsmans konkursbo. Borgenären är således inte skyldig att för en bolagsmans konkursbo utreda sina möjligheter att få prestation av andra bolagsmän. Ur olika bon får bolagets borgenär dock inte i utdelning lyfta sammanlagt mera än beloppet av den resterande fordran[28].

En bolagsmans konkurs är en upplösningsgrund för bolaget (ÖKL 5:3). Under bolagets likvidation skall bolagets kända skulder betalas, om inte bolagsmannens bolagsandel inlöses genom att man erbjuder hans andel av bolagets nettoegendom såsom lösen till konkursboet. På detta sätt får bolagets borgenär en utredning om sina möjligheter att få prestation av bolaget utan skilt resultatlöst utmätningsförsök gentemot bolaget eller annan indrivning[29].

---

[25] Se *Halila 1972* s. 40. Bevakning av grundlös fordran är straffbart som borgenärs oredlighetsbrott (SL 39:6.2).
[26] KS 25 §. Se *Halila 1972* s. 55, *Nial 1983* s. 202.
[27] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 38.
[28] Se *Hyvönen—Caselius 1972* s. 71.
[29] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 39, *Nial 1983* s. 203—204.

8.1.6. Kvittningsfrågor

Av principen om att en bolagsmans gäldsansvar är personligt följer, att fordringarnas ömsesidighet, som utgör en förutsättning för kvittning av fordringsrätter, är rådande förutom mellan bolagets gälder och fordringar också mellan bolagets gälder och bolagsmännens fordringar[30].

Då bolagets borgenär av en bolagsman kräver sin fordran mot bolaget, således bolagets gäld, kan bolagsmannen i stället för betalning kvitta fordran med en motfordran hos borgenären. Bolagsmannen kan till kvittning använda både egna och till bolaget hörande motfordringar, däremot inte till en annan bolagsman hörande motfordringar. Bolagsmannen kan å andra sidan inte kvitta sin privatborgenärs fordran med bolagets motfordran, eftersom det skulle innebära, att bolagets medel används till förmån för en bolagsman.

Bolaget kan inte utan en bolagsmans samtycke till kvittning använda bolagsmannens fordringar hos bolagets borgenär. Sina egna motfordringar kan bolaget naturligtvis använda till kvittning.

Bolagets gäldenär kan kvitta bolagets fordringar endast med motfordringar gentemot bolaget. Med motfordringar hos en bolagsman kan bolagets gäldenär inte kvitta bolagets fordran, eftersom det skulle innebära, att bolagets förmögenhet (bolagets fordran) skulle användas för att betala en bolagsmans gäld.

Däremot kan bolagets borgenär kvitta en bolagsmans fordran också med en motfordran hos bolaget, eftersom bolagets gäld, d.v.s. motfordran hos bolaget, också är bolagsmannens gäld[31].

---

[30] Se *Halila 1960* s. 82—83, *Nial 1983* s. 197—199, *Hyvönen — Caselius 1972* s. 55—56, *Halila — Ylöstalo 1979* s. 46. I rättspraxis har till exempel en bank getts rätt att använda medel som funnits på ett kommanditbolags ansvariga bolagsmans bankkonto för at kvitta en fordran gentemot bolaget. Se *HD 1986 I 1,* där det dock främst var fråga om vilken inverkan det att bankkontot utmätts hade på kvittningsmöjligheten.

[31] Enligt Nial, *Nial 1983,* s. 204, skulle man då en bolagsman är i konkurs till kvittning dock få använda endast den del av fordran som baserar sig på bolagets fordran, som inte fås indriven av bolaget. Hos oss torde det inte vara skäl att utvidga principen i ÖKL 4:3 att gälla kvittning i konkurs, som i Finland starkt bygger på separationsprincipen.

KVITTNINGSMÖJLIGHETERNA

kvittningsyrkande	*huvudfordran*	*motfordran*
bolagsman	bolagsgäld	bolagets fordran
„	„	privat fordran
bolaget	bolagsgäld	bolagets fordran
bolagets borgenär	bolagets fordran	bolagets gäld
bolagsmans borgenär	privat fordran	bolagets gäld
„	„	privat gäld

8.1.7. Realiseringen av gäldsansvaret

I allmänhet kräver bolagets borgenär fullgörande av bolagets förpliktelse av både bolaget och bolagsmännen. Processen skall anhängiggöras vid den domstol som är behörig att pröva talan mot bolaget. Mellan bolaget och bolagsmännen råder dock inte nödvändig processgemenskap beträffande tvister som grundar sig på bolagets förpliktelser, varför talan kan väckas också enbart mot bolaget eller enbart mot en eller flera bolagsmän. Då gälden söks enbart av en bolagsman, kan talan väckas också vid hans allmänna förmögenhetsforum[32].

Trots att en bolagsmans gäldsansvar är personligt kan en mot bolaget given dom inte verkställas gentemot bolagsmannen eller tvärtom (se *HD 1927 I 23, HD 1944 II 177*). Bolagets borgenär bör således skaffa en verkställighetsgrund skilt mot bolaget och varje bolagsman, om han vill få prestation av alla. Beträffande vissa skatter och offentliga avgifter kan indrivning med stöd av särskilda stadganden i ifrågavarande skattelagar riktas mot en bolagsman, då skatten eller avgiften i samma debiteringsbeslut har debiterats en bolagsman vid sidan av bolaget. Om ett sådant här debiteringsbeslut inte finns, skall skatterna och avgifterna sökas av bolagsmannen som tvistemål i allmän domstol[33].

> En dom som getts i en rättegång som bolagets borgenär för mot bolaget är i allmänhet bindande i en rättegång som bolagets borgenär för mot

---

[32] Se *Heikonen 1948* s. 322—325. Annorlunda *Tirkkonen 1974* s. 252.

[33] Bolagets skattskuld kan leda till också deliktsbaserad skadeståndsskyldighet för en bolagsman, om han då han verkat för bolagets räkning har gjort sig skyldig till skattebrott. Om indrivning av skatter och offentliga avgifter av en bolagsman, se *Kurvinen 1986* s. 727—733.

en bolagsman[34]. I motsatt fall eller då det är fråga om en dom mot en bolagsman är det däremot inte skäl att ge den rättskraftsverkan i förhållande till bolaget, även om den kan ha synnerligen avgörande bevisverkan[35]. En dom som getts mot en bolagsman på grund av bolagets skuld binder inte de andra bolagsmännen[36].

8.1.8. En bolagsman som borgenär

En bolagsman kan gentemot bolaget ha fordringar som baserar sig på bolagsförhållandet. Fordringar av det här slaget är bland annat ersättningar för utgifter som erlagts för bolagets räkning, arvoden och vinstandelar. En bolagsman kan gentemot bolaget ha också sådana fordringar, som inte baserar sig på bolagsförhållandet. En bolagsman kan såsom bolagets avtalspart vara berättigad till prestation av bolaget eller bolaget kan vara skadeståndsskyldigt gentemot en bolagsman.

I Finland har man traditionellt[37] ansett, att en bolagsmans fordringar som inte grundar sig på bolagsförhållandet är i alldeles samma ställning som fordringar som innehas av vem som helst utomstående. På fordringar som baserar sig på bolagsförhållandet har man däremot ansett andra regler vara tillämpliga än på dem som inte grundar sig på bolagsförhållandet. Också i förarbetena till ÖKL har man på vissa punkter synnerligen klart bundit sig till den uppfattningen, som likställer en bolagsmans fordringar gentemot bolaget, vilka inte baserar sig på bolagsförhållandet, med fullständigt utomstående borgenärers fordringar[38].

Beträffande en bolagsmans fordringar hos bolaget bör man dock utgå ifrån att bolaget å ena sidan i ÖKL uppfattas som enskild juridisk person, men å andra sidan på samma gång också utgör ett inbördes avtal mellan bolagsmännen som är underställt allmänna avtalsrättsliga normer. Bolagsmännens fordringar gentemot bolaget kan granskas i tre personrelationer:

a) i förhållandet mellan bolaget och bolagsmannen
b) i förhållandet mellan bolagsmannen och bolagets andra borgenärer, och
c) i det inbördes förhållandet mellan bolagsmännen.

---

[34] Se *Nial 1983* s. 199—200, *Tirkkonen 1977* s. 307.
[35] Se *Nial 1983* s. 201. Annorlunda *Tirkkonen 1977* s. 307.
[36] Se *Tirkkonen 1977* s. 307.
[37] Se *Heikonen 1948* s. 197—199.
[38] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 30.

I de två förstnämnda personrelationerna är det på grund av att bolagen är juridiska personer motiverat att upprätthålla en skarp gräns mellan en bolagsmans fordringar som baserar sig på bolagsförhållandet och andra fordringar. Däremot kan en bolagsman i förhållande till sina medbolagsmän inte ges samma ställning som borgenärer utanför bolagsmannakretsen.

Med tanke på förhållandet mellan bolaget och bolagsmannen har fordrans bolagsrättsliga karaktär inte någon betydelse i det avseendet, att det i vartdera fallet är fråga om bolagets skuld till bolagsmannen. Bolagsmannen kan vid indrivningen av sin fordran ty sig till vanliga rättsskyddsmedel. Också de dröjsmålspåföljder som riktar sig mot bolaget på grund av underlåten betalning är desamma i vardera fordringsgruppen. För att existensen av en fordran som baserar sig på bolagsförhållandet skall konstateras har bolagsmannen dock en viss reaktionsskyldighet: han måste antingen väcka klandertalan mot bokslutet eller fastställelsetalan om sin rätt till ett arvode som inte baserar sig på bolagsavtalet, om bolaget inte erkänner fordrans existens. Tiden för väckande av dessa käromål är kort, men efter att en bolagsrättslig fordrans existens har blivit fastställd preskriberas inte bolagsmannens rätt att få betalning under den tid då bolaget finns till. En bolagsmans fordran som inte grundar sig på bolagsförhållandet preskriberas däremot enligt de normala reglerna om preskription av fordran.

Med tanke på förhållandet mellan en bolagsman och bolagets borgenärer skiljer sig en bolagsmans fordringar hos bolaget vilka baserar sig på bolagsförhållandet från bolagsmannens övriga fordringar i det avseendet, att de vid utmätning och konkurs inte konkurrerar med utomstående borgenärers fordringar:

> *HD 1984 II 97.* I kommanditbolags konkurs kan man inte fastställa att till personligen ansvarig bolagsman skall erläggas ersättning för betalning av bolagets gäld eller andel i bolagets vinst.

För finsk rätts del är det däremot inte motiverat att förena sig med *Nials* ståndpunkt[39], enligt vilken inte någon av bolagsmännens fordringar gentemot bolaget skulle konkurrera med utomstående borgenärers fordringar. Skulder som uppstår för bolaget till följd av en rättshandling eller på en liknande grund är det inte motiverat att inbördes inordna i förmånsrättsordning på grundval av den omständigheten, vem som är borgenär.

---

[39] Se *Nial 1983* s. 208, 209.

Vad beträffar det inbördes förhållandet mellan bolagsmännen har ovan redogjorts för ÖKL 2:10, enligt vilket en bolagsman inte under bolagsförhållandets bestånd av en annan bolagsman kan kräva en fordran som baserar sig på bolagsförhållandet. Med skäl kan man dock påstå, att samma motiveringar, som gäller för att en bolagsman inte under bolagets bestånd får kräva bolagsrättsliga fordringar av en annan bolagsman, är tillämpliga också på andra fordringar som en bolagsman har gentemot bolaget[40].

Trots förarbetenas ståndpunkt är det inte nödvändigt att anse, att ÖKL 2:10 skulle förplikta till en *e contrario*-slutsats, enligt vilken en bolagsman skulle vara berättigad att av de andra bolagsmännen uppbära andra fordringar än de som har bolagsrättslig grund. Å andra sidan bör Nials åsikt, enligt vilken en bolagsman aldrig skulle vara berättigad att göra detta, kanske anses vara alltför rigorös. En skälig tolkning torde vara, att man enligt huvudregeln i förhållandet mellan bolagsmännen borde fördela en belastning som föranleds av en bolagsförpliktelse i relation till förlustandelarna, varvid en bolagsmannaborgenär då bolaget är betalningsoförmöget inte ens temporärt skulle kunna få prestation av sin medbolagsman utöver dennes andel. I vissa situationer, till exempel om de andra bolagsmännens personliga ansvar gentemot bolagsmannaborgenären har utgjort en förutsättning för rättshandlingen mellan bolaget och denne eller om bolagsmannaborgenären har fått sin fordran som arv, kan han dock beviljas rätt att kräva prestation för hela sin fordran av de andra bolagsmännen.

8.2. En tyst bolagsmans gäldsansvar

En tyst bolagsman fullgör enligt ÖKL 7:6.1 sitt gäldsansvar genom att betala den avtalade bolagsinsatsen oavkortad till bolaget. Hans gäldsansvar är således sekundärt. Bolagets borgenärer kan inte vända sig till honom innan bolaget har visat sig vara betalningsoförmöget, och också då endast om insatsen inte har erlagts[41]. Bolagets borgenärer kan inte av en tyst bolagsman kräva betalning av dennes insats åt sig själva utan insatsen ges

---

[40] Se, angående diskussionen i Sverige om saken, *Nial 1983* s. 142—144 samt *Heikonen 1948* s. 198—199.

[41] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 59. Enligt *Kurvinen* var också kommanditärens ansvar före tillkomsten av ÖKL primärt upp till insatsens belopp, se *Kurvinen 1986* s. 720.

alltid till bolagets representanter, således till de anvariga bolagsmännen, bolagets likvidatorer eller bolagets konkursboförvaltare[42].

Med underlåtenhet att betala insatsen bör jämställas minskning av insatsen med kapitalåterbäringar eller vinstandelar som strider mot bolagsavtalet. Den omständigheten, att bolagsmannens insats på grund av verksamhetens förlust skulle vara mindre än den avtalade insatsen i sådana kommanditbolag, där en tyst bolagsman åläggs förlustandel, innebär inte minskning av insatsen. Om det emellertid i ett sådant här bolag åt kommanditären har utdelats vinst, innan insatsen har uppnått det avtalsenliga beloppet, torde insatsen till den del anses ha minskat som vinsten skulle ha kunnat användas till att återföra insatsen till den avtalsenliga nivån. Ett avtal om minskning av en tyst bolagsmans insats är giltigt i förhållande till en borgenär, som då han företog en rättshandling med kommanditbolaget inte kände till minskningen av insatsen, först då minskningen av insatsen har registrerats i handelsregistret och kungjorts (ÖKL 7:6.2.). För förpliktelser som uppstått före denna tidpunkt svarar kommanditären med sin oförminskade insats.

---

[42] Ett möjligt om ock styvt förfaringssätt är också att man utmäter bolagets insatsfordran av en tyst bolagsman, se *Nial 1983* s. 341.

9. Likvidation och upplösning av bolag

9.1. Allmänt

Som den kanske viktigaste detaljen i reformen av personbolagslagstiftningen kan anses regleringen av upplösning av bolag och skifte av dess egendom. Stadgandena i 15 kap. HB om upplösning av bolag var bristfälliga och föråldrade. Ett ur praktisk synvinkel betydande missförhållande i den gamla regleringen var att likvidator inte kunde förordnas för bolaget mot en bolagsmans vilja. De andra bolagsmännen hade inte några effektiva rättsskyddsmedel till sitt förfogande mot en sådan bolagsman, som uppsåtligen försvårade eller fördröjde upplösningen av bolaget.

I den nya lagen har intagits tämligen detaljerade stadganden om upplösning av bolag (5 kap.) och om skifte av dess egendom (6 kap.). Eftersom de ansvariga bolagsmännen är personligen ansvariga för bolagets förpliktelser, är syftet med regleringen inte att skydda bolagets borgenärer utan att ge rättsskydd åt bolagsmännen. Av denna orsak kan bolagsmännen om de är eniga åsidosätta lagens stadganden och upplösa bolaget formfritt. Upplösningen av ett bolag förutsätter inte heller att dess skulder skall betalas. Som bolagets likvidatorer fungerar i första hand bolagsmännen, officialutredningen kommer först i andra hand.

Den andra centrala principen i regleringen av upplösning av bolag är en strävan att bevara ekonomiskt sett livskraftiga företagshelheter. För att undvika att ett bolag upplöses kan man inlösa bolagsandelar både innan likvidationen av bolaget inleds och då den pågår. Också då bolagets upplösning inte kan undvikas, kommer försäljning av företaget i fråga som den primära formen för att realisera bolagets egendom, varvid bolagets företagsverksamhet säljs som en funktionsduglig helhet. Målet med regleringen är också att skapa förutsättningar för ett så snabbt likvidationsförfarande som möjligt[1].

---

[1] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 39.

I den finska bolagsrätten omfattade man i tiden under inflytande från den tyska rätten en begreppsapparat, enligt vilken den händelse som avslutar bolagets normala verksamhet kallas upplösning (på finska purkaminen eller purkaantuminen). Efter upplösningen trädde bolaget enligt huvudregeln i likvidation. Likvidationen avslutades med att bolagets egendom skiftades, vilket för sin del innebar bolagets upphörande (lakkaaminen). Också regleringen av det öppna bolaget i HB ansågs vara ett uttryck för en sådan begreppsanvändning. I den svenska lagstiftningen togs år 1910 i fråga om både aktiebolagen och personbolagen i bruk begrepp, enligt vilka bolaget träder/försätts i likvidation, vilken för sin del avslutas med bolagets upplösning. En sådan begreppsanvändning har omfattats också i Finland redan före andra världskriget i banklagstiftningen och sedermera bland annat i ABL och lagen om andelslag. I båda dessa lagar reglerar det 13 kapitlet likvidation och upplösning. Också i förslaget till personbolagslag i småbolagskommissionens betänkande användes begreppen på detta sätt[2]. På laggranskningsrådets förslag avses dock i ÖKL med upplösning av bolag/yhtiön purkaminen den helhet av åtgärder som leder till bolagets likvidation och upphörande och med bolagets upplösning/yhtiön purkautuminen dess upphörande[3]. Å andra sidan är rubriken till 5 kap. som gäller upplösning av bolag (i vardera betydelsen) enbart "Likvidation av öppna bolag" och rubriken till den paragraf som reglerar upplösningsgrunderna "Upplösning av bolaget".

I ÖKL avses med ett *bolags upplösning* att bolagets rättskapacitet upphör. Efter uplösningen finns det inte längre någon bolagsegendom som en skild egendomsmassa och av bolagsförhållandet kvarstår på sin höjd inbördes gälds- och fordringsförhållanden mellan bolagsmännen[4]. Till bolagets upplösning leder:

1) upplösning av bolaget som verkställs av bolagsmännen utan likvidation av bolaget eller med andra ord avslutande av bolagets verksamhet och skifte av bolagets egendom utan att dess skulder betalas[5];
2) skifte av bolagets egendom efter likvidation av bolaget;
3) avgivande av slutredovisning i bolagets konkurs där skulderna överstiger tillgångarna; och

---

[2] Se *KM 1983:56* s. 44—45.
[3] Om begreppsapparaturen som hänför sig till upplösning av bolag och därtill anknutna problem, se *Heikonen 1948* s. 332—336.
[4] Se *Nial 1983* s. 254.
[5] Bolagsmännen kan också besluta att bolagets verksamhet skall fortgå och trots det skifta bolagets hela egendom. Ett totalt skifte av bolagets egendom bör dock presumeras innebära bolagets upplösning.

4) utgången av ett år sedan antalet bolagsmän har sjunkit till en och inte därefter har stigit till minst två[6].

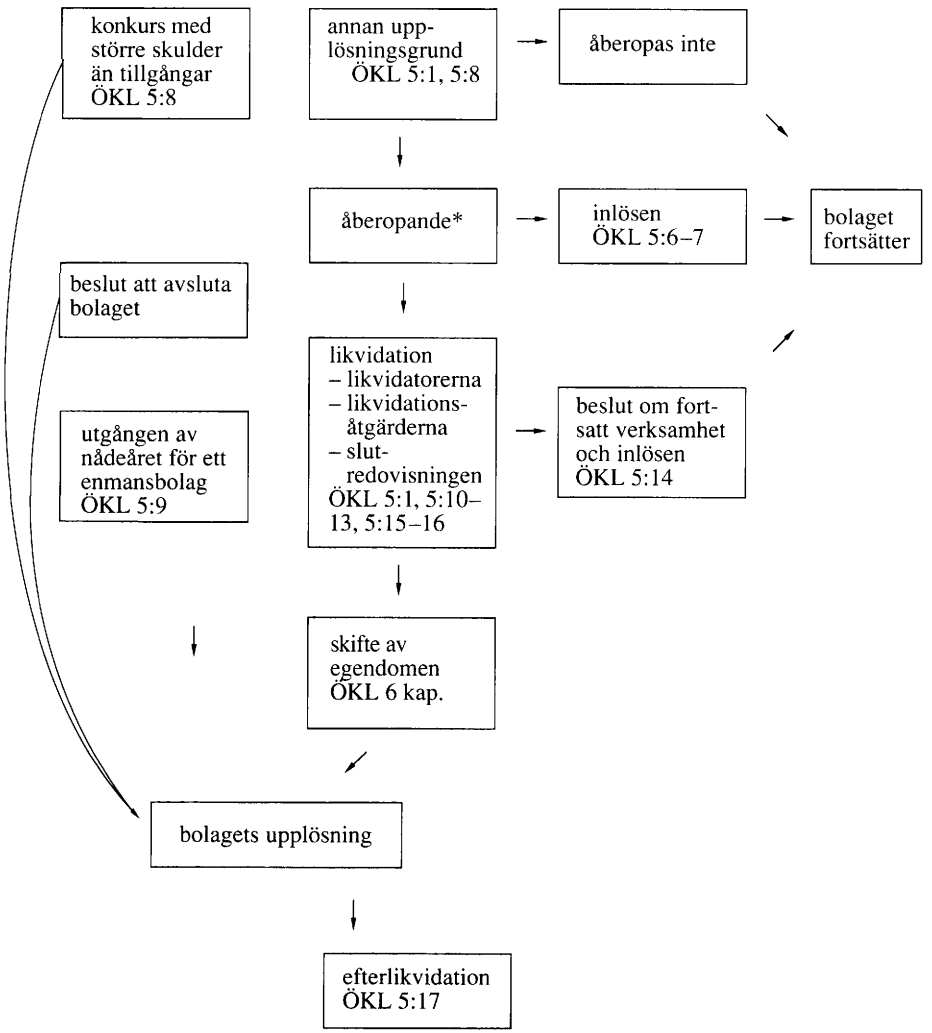
En *formfri* upplösning av bolaget består av åtgärder som bolagsmännen har överenskommit om och som tar sikte på att avsluta bolaget, således dess upplösning. I ytterlighetsform kan upplösningen av bolaget inskränka sig till att bolagsmännen beslutar att avsluta bolaget och samtidigt skiftar dess egendom sinsemellan utan att desto mera utreda bolagets förmögenhetsställning eller betala dess skulder. I fullständig form omfattar formfri upplösning av bolaget samma åtgärder som den lagstadgade, m.a.o. utredning och avslutande av gäldsförhållandena mellan bolaget och personer i tredjemansställning, utredning av bolagets interna fordrings- och gäldsförhållanden och skifte av bolagets nettoegendom mellan bolagsmännen. Bolagsmännen kan också besluta om att bolaget ändras till en enskild rörelse för någon av dem till exempel genom att avge anbud rörande varandras bolagsandelar, varvid den som har avgett det högsta anbudet inlöser de andra från bolaget[7].

Den *lagstadgade* upplösningen av bolaget består av en händelsekedja, som i kronologisk ordning består av följande händelser:
1) upplösningsgrunden uppkommer;
2) upplösningsgrunden åberopas;
3) konstaterande av att upplösningen inte kan undvikas med inlösen;
4) de inledande åtgärderna i likvidationen;
5) likvidationen av bolaget med slutredovisning; och
6) skifte av bolagets nettoegendom.

---

[6] Ändring av bolagsform, som redovisas senare i 11 kap., innebär inte bolagets upplösning utan att det med bibehållande av identiteten ändras till en juridisk person i annan form.
[7] *LTK 1/1986* s. 53.

BOLAGETS UPPLÖSNING

* Behövs inte om grunden för upplösning utgörs av bolagets konkurs, varefter det kvarstår medel, eller om grunden är uppnående av bolagets syfte.

9.2. En bolagsmans utträde

I bolagsavtalet kan man överenskomma om att en bolagsman har *rätt* att utträda ur bolaget utan att det leder till upplösning av bolaget. Rätten att utträda kan vara fri eller vara bunden till att ett visst villkor uppfylls. Man kan också avtala om att en bolagsman under vissa förutsättningar är *skyldig* att utträda ur bolaget. I bolagsavtalet kan till exempel bestämmas, att en bolagsman skall utträda efter att han uppnått den allmänna pensionsåldern. Vidare kan man till exempel avtala om att en majoritet av bolagsmännen under vissa förutsättningar kan utesluta en bolagsman[8]. I bolagsavtalet kan man inom de gränser som skälighetsprincipen[9] uppställer bestämma om grunderna för utträde, om förfarandet vid utträde och om lösen som skall betalas för en avgående bolagsmans bolagsandel.

I ÖKL har inte givits några särskilda stadganden om en utträdande bolagsmans ställning i förhållande till bolaget och de andra bolagsmännen[10]. Endast i stadgandet om anspråk mot en annan bolagsman (ÖKL 2:10) har man jämsides med bolagets upplösning skilt nämnt uppgörelse med anledning av en bolagsmans utträde ur bolaget. Regleringen av bolagets upplösning skall dock i tillämpliga delar tillämpas också på det fallet, att en bolagsman utträder ur bolaget och det har avtalats om att utträdet inte ger rätt att yrka på upplösning av bolaget.

På en bolagsmans utträde tillämpas, om inte annat har avtalats, stadgandena om uppsägning av bolagsavtalet (ÖKL 5:2) och om grunden för skifte av bolagets egendom (ÖKL 6:2). Bolagets affärsvärde skall på samma sätt som vid inlösen för undvikande av upplösning beaktas som bolagets tillgångar (ÖKL 5:6.2). En bolagsman som utträder ur bolaget har också, om inte annat har avtalats, rätt till i ÖKL 5:6.2 avsedd säkerhet för att han inte blir tvungen att svara för bolagets förbindelser i större utsträckning än vad som motsvarar hans andel[11]. Om en bolagsman utträder ur bolaget och det har avtalats om

---

[8] Se *Nial 1983* s. 237—238.

[9] Stridande mot skälighetsprincipen är till exempel sådana avtal, enligt vilka utträdande bolagsmän helt fråntas rätten till inlösen för sin bolagsandel.

[10] Om utträdande bolagsmans gäldsansvar, se ovan 8.1.3. Utträdet befriar inte bolagsmannen från gäldsansvar, om inte borgenärerna går med på detta.

[11] Se *Nial 1983* s. 241.

att utträdet inte leder till upplösning av bolaget, har den utträdande bolagsmannen inte rätt att kräva förordnande av likvidator för bolaget[12].

> Stadgandena om inlösningsförfarandet (ÖKL 5:6.3) och inlösningstvister (5:7) är inte tillämpliga, då det är fråga om en bolagsmans utträde, vartill inte anknyter sig rätt att yrka på upplösning av bolaget. De ifrågavarande detaljerade stadgandena reglerar de förutsättningar, under vilka de andra bolagsmännen erhåller och kvarhåller sin inlösnings*rätt* i den situationen då alternativet är att bolaget försätts i likvidation. Vid utträde som grundar sig på bolagsavtalet har de andra bolagsmännen däremot en inlösnings*skyldighet,* varför till exempel verkningar av passivitet som hänför sig till den lagstadgade inlösningen (ÖKL 5:6.3) inte kan tillämpas.

En utträdande bolagsman kan kräva inlösen och säkerhet genom att väcka talan mot bolaget och de kvarvarande bolagsmännen. Om inte annat har avtalats, skall lösensumman för den utträdande bolagsmannens bolagsandel anses vara bolagets skuld, för vilken också de kvarvarande bolagsmännen är ansvariga i enlighet med stadgandena om gäldsansvar. Det är dock möjligt att avtala om att endast de kvarvarande bolagsmännen eller några av dem svarar för betalningen av lösen utan att bolaget eller de andra bolagsmännen skulle vara ansvariga för den[13]. Den utträdande bolagsmannen kan likaså av de andra bolagsmännen kräva en betalning som motsvarar deras andel för de fordringar som han har hos bolaget och som han inte får betalning för ur bolagets medel (jfr ÖKL 2:7 och 2:10).

De kvarvarande bolagsmännen skall anmäla om en bolagsmans utträde till handelsregistret. Också den bolagsman som utträtt ur bolaget får själv göra anmälan om sitt utträde till registret (HRL 16.2 §).

---

[12] En likvidator kan förordnas endast "om ett bolag skall likvideras" (ÖKL 5:11.1), med vilket uttryck hänvisas till den lagstadgade likvidation som tar sikte på bolagets upplösning. I bolagsavtalet kan man avtala om rätt att ansöka om en utomstående likvidator också för att avgöra krav som grundar sig på utträde ur bolaget eller om att dessa tvister skall avgöras i skiljemannaförfarande.

[13] Se *Nial 1983* s. 245.

9.3. Bolagets upplösning utan likvidation

9.3.1. Bolagets konkurs

Bolaget kan försättas i konkurs på egen ansökan eller på ansökan av borgenärerna. På bolagets vägnar kan konkursansökan göras av varje bolagsman, som har rätt att företräda bolaget. Om rätten att företräda bolaget enligt bestämmelse i bolagsavtalet är kollektiv begränsar detta på motsvarande sätt behörigheten att ansöka om bolagets försättande i konkurs[14]. Med tanke på bolagets interna beslutsfattande torde en ansökan om försättande av bolaget i konkurs inte vara en sådan förvaltningsåtgärd, som varje bolagsman som sköter bolagets angelägenheter ensam skulle få vidta, utan beslutet om att göra en konkursansökan förutsätter samtycke av alla bolagsmän[15]. En bolagsman, som enligt det ovan sagda inte har rätt att anhålla om att bolaget på gäldenärsinitiativ skall försättas i konkurs, kan trygga sin ställning genom att yrka på upplösning av bolaget på grund av att förutsättningarna för bolagsförhållandet har upphört (ÖKL 5:5)[16], om bolagets skuldbörda eller betalningsoförmåga äventyrar hans ställning.

> Ett bolag kan försättas i konkurs på borgenärsinitiativ också medan likvidation pågår. Likvidatorerna har däremot inte rätt att ansöka om att bolaget skall försättas i konkurs utan beslutanderätten om eventuell konkursansökan för bolagets räkning tillkommer också under likvidationen bolagsmännen.

Konkursen leder till bolagets upplösning, om någon bolagsegendom inte återstår efter konkursen (ÖKL 5:8). Som den tidpunkt då bolaget upplöses anses

---

[14] Se *Nial 1983* s. 318.

[15] Å andra sidan torde dock inte ansökan om försättande i konkurs kunna anses vara ett sådant ärende som faller utanför bolagets syfte eller verksamhetsområde så, att man i ett kommanditbolag skulle behöva också en tyst bolagsmans samtycke.

[16] Om åsikter som framförts beträffande den tidigare rätten, se *Heikonen 1948* s. 528—531, *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 71. Eftersom för fordran som grundar sig på bolagsförhållandet enligt högsta domstolens ståndpunkt (*HD 1984 II 97*, se ovan 5.3.1. och *Raulos 1986* s. 806—809) inte kan fastställas utdelning i bolagets konkurs, torde en bolagsman inte med stöd av sin fordran av det här slaget såsom borgenär kunna ansöka om att bolaget skall försättas i konkurs. Med stöd av en fordran som inte grundar sig på bolagsförhållandet kan en bolagsman däremot ansöka om att bolaget skall försättas i konkurs, om han inte på annat sätt kan få betalning.

den tidpunkt då slutredovisning för konkursen avges. Konkursförvaltningen skall göra en anmälan till handelsregistret om att slutredovisning avgivits (HRL 19.2 §). Om slutredovisningen utvisar att bolaget är medellöst är konkursförvaltningen skyldig att göra också en anmälan om bolagets upplösning[17]. Om det kvarstår medel i bolaget efter konkursens slut, träder bolaget i likvidation.

> Eftersom det inte utgör någon förutsättning för ett öppet bolags existens att bolaget har någon egendom eller eget kapital, bör man anse, att bolagsmännen då de är eniga har möjlighet att undvika bolagets upplösning på grund av konkurs där skulderna överstiger tillgångarna. En bokstavlig tolkning av ÖKL 5:8 som är skriven enligt modell från aktiebolagslagen (ABL 13:19) är inte på samma sätt nödvändig i ett öppet bolag som i ett aktiebolag. Bolagsmännen kan ha ett legitimt behov att kunna starta företagsverksamheten på nytt inom ramen för sitt gamla bolag trots det grundliga misslyckande som en konkurs som lett till förlust av bolagsegendomen har inneburit, i synnerhet om den gamla firman med stöd av 17.2 § FirmaL fortfarande kan användas. Det är skäl att anse, att konkursförvaltningen inte skall göra anmälan om att ett öppet bolag har upplösts, fastän dess egendom skulle ha gått förlorad, om *samtliga* bolagsmän före avgivandet av slutredovisning uppger att de vill fortsätta med bolagets verksamhet. Härvid återgår förvaltningen av bolaget till bolagsmännen efter att slutredovisningen i konkursen avgetts.

Ett bolags konkurs kan sakligt sett jämställas med dess likvidation. Vid konkurs genomförs bolagets likvidationsförfarande dock inte enligt ÖKL:s utan enligt KS:s stadganden. Bolagets konkurs utgör inte hinder för att en bolagsman skall kunna yrka på upplösning av bolaget med stöd av någon i ÖKL stadgad grund eller att han ansöker om förordnande av likvidator för bolaget. En sådan likvidation på initiativ av en bolagsman lämnas dock vilande tills konkursförfarandet har slutförts och yrkandet på upplösning och förordnandet av likvidator blir utan verkan, om konkursen leder till att bolaget upplöses med anledning av att skulderna överstiger tillgångarna[18].

---

[17] Om konkursförvaltningen har försummat att göra anmälan om upplösningen, torde en bolagsman med stöd av ÖKL 6:5 kunna göra den.

[18] Jfr *Nial 1983* s. 319.

9.3.2. Enmansbolag

I ett öppet bolag och ett kommanditbolag skall enligt huvudregeln finnas minst två bolagsmän (ÖKL 1:1.1) och det kan inte grundas som ett enmansbolag. Bolagsandelarna kan dock av olika orsaker komma i en enda hand, varvid antalet bolagsmän sjunker till en.

Bolagsandelarna kan komma i en enda hand för det första då en bolagsman köper eller inlöser de andras bolagsandelar eller får dem i byte eller gåva. Vidare kan bolagsandelarna komma i en enda bolagsmans hand genom fusion, arv, testamente eller avvittring. Det är också möjligt, att alla bolagsmän säljer sina bolagsandelar till samma köpare[19].

> Tidigare ansåg man, att den omständigheten att bolagsandelarna kom i en enda hand kategoriskt innebar att bolaget hade blivit upplöst utan likvidation[20], vilket kunde leda till synnerligen stränga skattepåföljder[21]. I ÖKL har den kvarvarande bolagsmannen däremot getts en ett års[22] "nådatid" att skaffa sig en bolagspartner.

Bolaget anses ha upplösts utan likvidation, om antalet bolagsmän har sjunkit till en och inte inom ett år från detta har stigit till minst två (ÖKL 5:9). Vid denna tidpunkt sammansmälter bolagets förmögenhetsmassa med dess enda ägares förmögenhetsmassa. Han blir direkt ägare till bolagets egendom och bolagets egendom kan användas till betalning av också hans privata skulder. Av denna orsak bör bolagets borgenärer sköta om uppbärandet av sina fordringar ur bolagets egendom innan upplösningen sker, om bolaget är solitt men bolagsmannen är skuldsatt[23].

---

[19] Däremot innebär inte försäljning av bolagets rörelse att bolagsandelarna kommer i en enda hand, utan bolaget kvarstår, nu som ägare till köpesumman. Se *Reg.prop. 6/1987* s. 49. Det är dock också möjligt, att bolagsmännen i eget namn säljer bolagets hela egendom och skiftar köpesumman mellan sig. Härvid bör bolaget anses ha upphört och bolagsmännens åtgärd vara ett upplösningsbeslut som behandlas nedan (9.3.3.). Eftersom det numera är möjligt att bibehålla ett bolags karaktär av att vara rättssubjekt temporärt också då bolagsandelarna har kommit i en enda hand, är det i avtal om företagsköp rörande öppna bolag och kommanditbolag viktigt att klart uttrycka om avsikten är att sälja bolagsandelarna, varvid köparen kan väcka bolaget "till liv", eller om det är fråga om att sälja enbart bolagets företagsegendom.

[20] Se *Heikonen 1948* s. 479 ff.

[21] En lindrigare inställning ansågs möjlig i sådana situationer, då bolagsandelarna endast en alldeles kort tid var i en hand. Se *Keinonen 1985* s. 392.

[22] Den i regeringens proposition föreslagna sex månaders tiden förlängdes i riksdagen till ett år.

[23] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 49.

Ettårsfristen räknas i fråga om köp, byte och gåva av bolagsandelen från den tidpunkt då äganderätten övergick. Om en bolagsman har inlöst en annans andel, anses den utlösta bolagsmannen ha utträtt när han har godkänt inlösningsanbudet eller då det har blivit bindande för den utträdande bolagsmannen på grund av att den 14 dagar långa fristen för framställande av meddelande om avvisning har gått ut (ÖKL 5:6.3). Om det har uppstått en inlösningstvist, anses tidpunkten för utträdet vara den tidpunkt då domen i inlösningstvisten har vunnit laga kraft. Om bolagsandelen har övergått genom testamente, avvittring eller fusion, börjar tiden om ett år från det att fånget vunnit laga kraft. Detsamma gäller arvsfång som förutsätter arvskifte. Om den kvarvarande bolagsmannen är den enda arvingen till fångesmannen-bolagsmannen, räknas tiden från arvlåtarens död[24].

Ett öppet bolag som interimistiskt fungerar som ett enmansbolag är ett normalt öppet bolag[25]. Dess rättssubjektivitet består, likaså dess självständiga förmögenhetssfär. Bolaget träder inte på grund av att antalet bolagsmän har nedgått i likvidation utan den enda bolagsmannen sköter förvaltningen av det och företräder det i normal ordning. Bolagsmannen är således inte skyldig att söka offentlig stämning för bolaget eller att börja realisera bolagsegendomen för att betala dess skulder. Om en annan bolagsman under "nådeåret" inträder i bolaget, har skedet som enmansbolag inga följder. En ny bolagsmans inträde i bolaget leder dock till en ändring av bolagsformen (ÖKL 8:1—2), om den bolagsman som inträder i ett enmans öppet bolag är en tyst bolagsman eller om det i ett enmans kommanditbolag inte under nådeårets gång inträder en bolagsman som deltar med enbart en kommanditärinsats. Om ett enmansbolag måste upplösas, är bolagsmannen, som med anledning av bolagets upplösning blir en enskild näringsidkare, skyldig att anmäla om upplösningen till handelsregistret och han bör anhålla om lagfart i eget namn på bolagets fastigheter.

---

[24] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 49. I regeringens proposition har beträffande arvsfång alltför förenklat nämnts endast att den bestämda tiden börjar från arvlåtarens död. Om den bolagsman som ärver bolagsandelen inte är den avlidne bolagsmannens enda arvinge, finns det i bolaget tills arvskiftet vinner laga kraft två bolagsandelar, av vilka den ena ägs av den avlidne bolagsmannens dödsbo.

[25] Om bolagsandelarna i ett kommanditbolag tillfaller en tyst bolagsman, svarar han för enmansbolagets förpliktelser såsom en ansvarig bolagsman, eftersom han då äger både den ansvariga och den tysta bolagsmannens bolagsandelar. ÖKL uppställer överhuvudtaget inget hinder för att en ansvarig bolagsman i ett kommanditbolag skulle äga också kommanditärandelar i bolaget eller att en tyst bolagsman skulle ha flera kommanditärandelar. Det är tillräckligt, att det i bolaget finns åtminstone en bolagsman som äger enbart kommanditärandelar. Det att en ansvarig bolagsman äger också kommanditärandelar, lindrar naturligtvis inte hans gäldsansvar. Se *Nial 1983* s. 343.

9.3.3. Beslut om avslutande av bolaget

Bolagsmännens personliga ansvar leder till att man inte har ansett det vara nödvändigt att i lagen inta stadganden, som skulle trygga bolagsegendomens okränkbarhet mot att bolagsmännen i ett öppet bolag eller kommanditbolag vidtar åtgärder för att avsluta bolaget[26]. Sålunda är utgångspunkten den att bolagsmännen har fullständig frihet att upplösa bolaget formfritt genom att skifta dess egendom mellan sig. Bolagsmännen kan då de avslutar bolaget lämna dess skulder obetalade[27].

Beslutet om att avsluta bolaget utan likvidation förutsätter enighet av alla bolagsmän. I bolagsavtalet kan man inte på förhand komma överens om att åsidosätta det lagstadgade likvidationsförfarandet vid upplösning av bolaget, utan ett avtal om detta kan ingås först efter att ett yrkande på upplösning av bolaget har framställts (ÖKL 5:1.3—4, 5:10.1).

Bolagsmännens beslut om upplösning av bolaget utan likvidation kan vara klart uttalat eller konkludent. Konkludent kan beslutet om upplösning av bolaget ingå till exempel i den situationen att bolagets egendom säljs i sin helhet till en utomstående och bolagsmännen delar köpesumman mellan sig eller att bolagsmännen på annat sätt skiftar bolagets hela egendom mellan sig. I ett överskuldsatt bolag kan det att bolagets verksamhet faktiskt avslutas — "lapp på luckan" — innebära bolagets upplösning[28].

Bolagsmännen är skyldiga att anmäla om bolagets upplösning till handelsregistret (ÖKL 6:5). Innan denna anmälan har kungjorts kan man inte åberopa bolagets upplösning mot en sådan tredje man, som inte kände till upplösningen. Det före detta bolagets bolagsmän kan således bli ansvariga för gäld, om någon av dem företar rättshandlingar i bolagets namn och motparten inte kände till bolagets upplösning.

Bolagsmännens frihet att upplösa bolaget upphör vid den tidpunkt då någon utomstående part enligt lagen får rätt att ingripa i bolagets beslutsfattande. Om bolaget försätts i konkurs råder bolagsmännen inte längre över bolaget. Till samma resultat leder en bolagsmans konkurs, död eller utmätning av hans bolagsandel (ÖKL 5:1.2, 5:3).

---

[26] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 39.

[27] Även om bolagsmännen har rätt att skifta bolagets egendom sinsemellan utan att betala dess skulder, kan man få ur bolaget lyftade medel att återgå med återvinningstalan: *HD 1983 II 86*: Medel ur ett kommanditbolags tillgångar som bolagets personligen ansvariga bolagsman lyft för egen och för bolagets tysta bolagsmans räkning dömdes med stöd av KS 46 § b-punkten att återgå till kommanditbolagets konkursbo. Se *Raulos 1986* s. 804—805.

[28] Bolagets upplösning genom ett konkludent beslut av bolagsmännen förhindrar inte en bolagsman att kräva utredning av till bolaget anknutna rättsförhållanden med stöd av stadgandet i ÖKL 5:17 om efterlikvidation.

9.4. Upplösningsgrunderna

9.4.1. Lagstadgad upplösning av ett bolag

Lagstadgad upplösning av ett bolag är en process med många faser. Upplösningen inleds med att en upplösningsgrund uppkommer. Upplösningsgrunderna är å ena sidan lagstadgade och å andra sidan beroende av bolagsavtalet. Lagstadgade upplösningsgrunder är uppsägning av bolagsavtalet, utgången av en överenskommen bolagstid, en ansvarig bolagsmans konkurs, död eller utmätning av hans bolagsandel, upphörandet av förutsättningarna för bolagsförhållandet samt avslutandet av bolagets konkurs, om det kvarstår tillgångar i boet. Av bolagsavtalet beroende upplösningsgrunder är bland annat uppnåendet av ett överenskommet noggrant avgränsat bolagssyfte — till exempel genomförandet av en entreprenad — och sådana särskilda händelser, med stöd av vilka en bolagsman enligt bolagsavtalet har rätt att yrka på upplösning av bolaget. I bolagsavtalet har bolagsmännen till exempel kunnat ges rätt att yrka på upplösning av bolaget på grund av bortflyttning från orten.

Både de lagstadgade och av bolagsavtalet beroende upplösningsgrunderna berättigar bolagsmannen eller hans rättsinnehavare att yrka på att det i lagen stadgade likvidationsförfarandet skall iakttas, om man inte avtalar annat efter att upplösningsgrunden har uppkommit. Upplösningsgrundens rättsverkan är således att en bolagsman har rätt att genom att åberopa upplösningsgrunden yrka på att bolaget försätts i likvidation. Upplösningsförfarandet kan dock undvikas med hjälp av ett inlösningsförfarande. Regleringen gällande inlösningsförfarandet är dispositiv.

9.4.2. Bolagstidens utgång och uppnående av bolagets syfte

Varje bolagsman har rätt att kräva upplösning av bolaget, om bolaget har ingåtts för en bestämd bolagstid och den avtalade bolagstiden har gått ut (ÖKL 5:1.1)[29]. Bolaget har ingåtts för en bestämd bolagstid, om i bolagsavtalet ingår en bestämmelse om bolagstidens längd (t.ex. 5 år) eller om tidpunkten då den går ut (t.ex. slutet av år 1995). Den bestämda bolagstiden kan också framgå av material utanför bolagsavtalet som belyser syftet med bolaget. Den kan till exempel framgå av hyresperiodens längd för en fastighet eller ett leasingobjekt som används i bolagets verksamhet. För att bolagstiden skall kunna anses vara bestämd bör tidpunkten för dess utgång enligt *Nial* någotsånär noggrant kunna bestämmas på förhand[30]. Ur ÖKL:s synvinkel bör dock till exempel ett bolag, som ingåtts för en bolagsmans livstid eller till bolagsmannens pensionering eller någon annan på förhand bestämd händelse i framtiden, anses som ett bolag som ingåtts för viss tid. Om man som tidpunkt för bolagstidens slut har överenskommit om en sådan händelse i framtiden, som med skälig säkerhet kommer att inträffa, är det fråga om ett bolag på viss tid och upplösning av det får inte krävas innan villkoret har uppfyllts om inte en sådan grund har framkommit, som berättigar att kräva upplösning av bolaget under bolagstidens gång.

En bolagsman har alltid rätt att med sex månaders uppsägningstid uppsäga ett bolagsavtal, som ingåtts för längre tid än tio år eller för bolagsmannens livstid, när det har förflutit tio år från det bolagsmannen inträdde i bolaget (ÖKL 5:2.3). Denna rätt kan inte begränsas genom avtal.

> Motiveringen till att stadgandet är tvingande är att rättsordningen inte bör erbjuda möjligheter att begränsa den personliga handlingsfriheten för en obegränsat lång tid. Också välgrundade motiv vid tidpunkten då avtalet ingås kan med tiden förlora sin betydelse[31]. Det gäller att

---

[29] Om man inte har avtalat om någon bestämd bolagstid utan om bolagsmannaperioder av olika längd för olika bolagsmän, till exempel i ett kommanditbolag för de tysta bolagsmännen 5 års bolagsmannaperioder, innebär bolagstidens utgång inte en grund för upplösning av bolaget, utan en ovan i punkt 9.2 omtalad situation, då en bolagsman är berättigad/skyldig att utträda ur bolaget. Rätten eller skyldigheten att utträda kan om antalet bolagsmän går ned leda till bolagets upplösning på grundval av stadgandet om enmansbolag i ÖKL 5:9.

[30] Se *Nial 1983* s. 258—259.

[31] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 42. Jfr ArbAvtL 2.3 §, enligt vilken ett arbetsavtal som har ingåtts för längre tid än fem år efter utgången av denna tid kan sägas upp som om det skulle ha ingåtts tills vidare.

lägga märke till att uppsägningsrätten beträffande ett bolagsavtal som ingåtts för längre tid än tio år inte är beroende av att det skulle vara oskäligt för bolagsmannen att fortsätta i bolaget. Enbart en önskan att lösgöra sig från bolagsförhållandet är tillräckligt. Uppsägningsmöjligheten beträffande långvariga bolagsavtal innebär å andra sidan, att öppna bolag och kommanditbolag som bolagsform inte är lämpliga att användas i sådana samarbetsprojekt mellan juridiska personer, beträffande vilka det är viktigt att garantera bolagsförhållandets bestånd för längre tid än tio år.

Enligt lagens ordalydelse är förutsättningen för rätten att säga upp ett bolagsavtal på viss tid att

a) det har förflutit tio år från det bolagsmannen inträdde i bolaget[32] och att
b) bolagsavtalet har ingåtts för en bolagsmans livstid eller för längre tid än tio år.

Villkoren bör uppfyllas *samtidigt*. Om bolagsperioderna sammanlagt har varat en längre tid än tio år, men de enskilda perioderna har varat kortare tider, kan stadgandet inte tillämpas även om det skulle ha förflutit mera än tio år från det bolagsmannen inträdde i bolaget. En bolagsman kan till exempel inte åberopa tioårsregeln, om en nio års bolagsperiod har fortsatts med en ny bolagsperiod av samma längd. Om en bolagsman efter det att han fått rätt att säga upp bolagsavtalet med stöd av tioårsregeln går med på att förlänga bolagsavtalet med en bestämd bolagsperiod till, kan det förnyade avtalet inte sägas upp med stöd av tioårsregeln, om det har ingåtts för kortare tid än tio år, och inte förrän den bestämda tiden har föflutit sedan det ingicks.

För åberopandet av bolagstidens utgång har i ÖKL inte uppställts någon särskild uppsägningstid. Det är tillräckligt att bolagstidens utgång åberopas senast strax efter att bolagstiden gått ut. Åberopandet av bolagstidens utgång kan, om inte annat har avtalats, ske med en formfri viljeförklaring. Enligt förarbetena skall viljeförklaringen ges till någon av de bolagsmän som sköter bolagets angelägenheter[33]. Med beaktande av att det är fråga om att åberopa en i bolagsavtalet överenskommen bestämd tid, torde det vara tillräckligt, att åberopandet av bolagstidens utgång blir känt bland bolags-

---

[32] Bolagets ålder har således inte någon betydelse utan den tidpunkt då bundenheten för bolagsmannen uppstår. Om bolagsmännen har inträtt i bolaget vid olika tidpunkter, kan rätten att säga upp bolagsavtalet med stöd av tioårsregeln uppstå vid olika tidpunkter för dem. I regeringens proposition har stadgandets ordalydelse till denna del preciserats, för att den inte skall möjliggöra den av laggranskningsrådet föreslagna tolkningen, enligt vilken den stadgade tiden om tio år för uppsägningsrätten skulle beräknas från ingåendet av det ursprungliga bolagsavtalet. Se *LTK 1/1986* s. 57—58.

[33] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 41.

männen. De bolagsmän som sköter bolagets förvaltning bör däremot anses ha skyldighet att ta reda på om de bolagsmän som inte deltar i bolagets förvaltning vill åberopa bolagstidens utgång. I fråga om åberopandet av överenskommen bolagstid kan man inte uppställa särskilt stora krav på varken tillkännagivandets form eller tidpunkten för när det skall ges. Först ett förfarande som närmar sig chikan ger anledning att anse att en bolagsman har förlorat sin rätt att åberopa utgången av överenskommen bolagstid.

Bolagsmännen är inte tvungna att åberopa bolagstidens utgång, utan de kan om de vill fortsätta med bolagets verksamhet. I detta fall anses bolagsavtalet efter bolagstidens utgång vara i kraft tills vidare (ÖKL 5:2.2), vilket innebär att det kan sägas upp med en uppsägningstid om sex månader.

I bolagsavtalet kan man överenskomma om att bolagsavtalet alltid är i kraft en bestämd bolagstid, till exempel tre år i gången, om avtalet inte sägs upp inom en bestämd tid före en ny bolagsperiod. I detta fall ändrar inte utgången av en bolagsperiod bolagsavtalet till att vara i kraft tills vidare[34].

Med ett bolagsavtal som har ingåtts för en bestämd tid kan jämställas ett bolag som har grundats för ett bestämt entreprenadobjekt eller något annat liknande noga avgränsat syfte. Då bolaget har uppnått sitt syfte skall det upplösas[35]. Då bolaget har uppnått sitt avgränsade syfte är de bolagsmän som sköter bolagets förvaltning skyldiga att vidta åtgärder för att inleda bolagets likvidation. Något särskilt åberopande av upplösningsgrunden behövs inte, eftersom den normala bolagsverksamhet som avses i bolagsavtalet inte längre är möjlig.

9.4.3. Uppsägning av bolagsavtalet

Om bolaget inte har ingåtts för en bestämd bolagstid utan bolagsavtalet gäller tills vidare, har varje bolagsman rätt att säga upp bolagsavtalet när som helst. En bolagsman som har sagt upp bolagsavtalet kan då uppsägningstiden har gått ut kräva upplösning av bolaget (ÖKL 5:1.1). En bolagsman kan inte i bolagsavtalet fråntas rätten att säga upp ett bolagsavtal som gäller tills vidare. Det kan inte heller uppställas som villkor för uppsägningsrätten att flera än

---

[34] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 41.

[35] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 44. Uppnåendet av bolagssyftet som upplösningsgrund beror på allmänna avtalsrättsliga principer.

en bolagsman förenar sig i kravet[36]. Däremot kan man överenskomma om att uppsägningen inte leder till upplösning av bolaget utan endast till bolagsmannens utträde ur bolaget[37].

Bolagsavtalets uppsägningstid är *sex månader,* om annat inte har avtalats. Uppsägningstiden är dispositiv, varför man i bolagsavtalet kan överenskomma om en kortare eller längre uppsägningstid än sex månader. Man kan också avtala om uppsägningstiden på så sätt, att i bolagsavtalet bestäms en uppsägningsdag och den tidpunkt då uppsägningen träder i kraft. Man kan till exempel avtala om att bolaget försätts i likvidation då räkenskapsperioden går ut, om bolagsavtalet sägs upp senast en månad före räkenskapsperiodens utgång. Det kan också inträffa att man har avtalat om upsägningstidens längd konkludent eller den kan framgå av bolagspraxis, Så är fallet, om bolagsmännen till exempel vidtar sådana åtgärder, som förutsätter att en bolagsman skall hållas kvar i bolaget en viss tid. En oskäligt lång eller kort uppsägningstid kan jämkas med stöd av 36 § AvtL[38].

> Om uppsägningstiden är lång och sträcker sig till exempel över flera av bolagets räkenskapsperioder, kan detta anses vara ett uttryck för att bolaget i själva verket har ingåtts för en bestämd bolagstid och inte tills vidare. Uppsägningstiden kan avtalas att vara av olika längd beträffande olika bolagsmän. Den kan till exempel i kommanditbolag vara av olika längd för de tysta bolagsmännens del och för de ansvariga bolagsmännens del. Också i detta fall kan en *grundlös* kränkning av bolagsmännens likställdhet leda till jämkning av bolagsavtalet[39].

Uppsägning är en formfri viljeförklaring, som verkställs genom att de andra bolagsmännen underrättas om uppsägningen. Uppsägningen skall tillställas alla andra bolagsmän, också dem som inte deltar i bolagets förvaltning och de tysta bolagsmännen. Bevisbördan för att uppsägning har skett åligger den bolagsman som har sagt upp avtalet. Han bör således i eget intresse ge de

---

[36] Se *Nial 1983* s. 262. I finsk rätt kan man anse en sådan princip vara gällande, enligt vilken för obestämd tid ingångna varaktiga avtal kan sägas upp efter att förhållandena har ändrats. Se *HD 1972 II 65.* En förutsättning för uppsägningsrätten är inte alltid ens att förhållandena skall ha förändrats, utan ett avtal kan också utan förändring i förhållandena sägas upp efter en skälig uppsägningstid. Se *Wilhelmsson 1984 b,* det på s. 93 nämnda fallen *HD 28.6. 1983/1531.* Beträffande bolagsavtal är uppsägningsrätten lagstadgad och förutsätter inte förändringar i förhållandena. Chikanartad uppsägning, till exempel just efter att bolaget har inlett sin verksamhet, kan leda till skadeståndsskyldighet enligt ÖKL 2:14. Jfr *Nial 1983* s. 262.

[37] Se ovan 9.2.

[38] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 41.

[39] Se *Nial 1983* s. 263.

andra bolagsmännen ett uppsägningsmeddelande bevisligen, gärna skriftligt[40]. Uppsägningstiden börjar löpa när alla bolagsmän har fått uppsägningsmeddelandet.

> I bolagsavtalet kan man överenskomma om att uppsägningen kan verkställas exempelvis genom att man ger ett uppsägningsmeddelande åt de bolagsmän som sköter bolagets förvaltning. Om uppsägningen tillställs endast en bolagsman som sköter bolagets förvaltning eller som företräder bolaget, trots att man inte har överenskommit om ett sådant förfarande, torde den bolagsman som har tagit emot uppsägningen dock ha behörighet att ta emot uppsägningsmeddelandet och skyldighet att underrätta de andra bolagsmännen om uppsägningen. Detsamma gäller bolagets verkställande direktör eller prokurist, om uppsägningen har tillställts dem. Uppsägningstiden börjar dock löpa först då uppsägningen på vederbörligt sätt har vidarebefordrats till alla bolagsmän[41].
>
> Av uppsägningens formfrihet följer, att den kan ske också konkludent. Om exempelvis den ena av två bolagsmän efter ett gräl om bolagets verksamhet lämnar bolaget "med smällande dörrar", kan den andra bolagsmannen fullt berättigat ta detta som en uppsägning av bolagsavtalet. Å andra sidan torde det inte föreligga något hinder för att man i bolagsavtalet förordnar att uppsägning skall ske t.ex. i skriftlig form[42].

En uppsägning av bolagsavtalet har inte under uppsägningstidens gång i princip någon inverkan på bolagets verksamhet, som kan fortsätta som normalt. De begränsningar i bolagets verksamhet som en likvidation medför är således ännu inte i kraft. Av bolagsmännens aktsamhetsplikt följer dock att bolagsmännen inte bör vidta sådana åtgärder, som kan visa sig vara oförmånliga för bolaget, om man blir tvungen att upplösa bolaget med anledning av uppsägningen. Man bör t.ex. undvika sådana avtal som medför långvarig bundenhet för bolaget och som om de förfaller kan medföra skada för bolaget om det måste upplösas. En uppsägning av bolagsavtalet registreras inte.

> Eftersom en uppsägning kan åberopas endast av den bolagsman som verkställt uppsägningen (ÖKL 5:1.1), förutsätter återtagande av upp-

---

[40] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 41.
[41] Jfr *Nial 1983* s. 263—264.
[42] Jfr angående verkan av avtalsbaserade formstadganden, *Muukkonen 1958* s. 158, 164 ff. Annorlunda *Nial 1983* s. 263.

sägningen inte några särskilda åtgärder och inte heller samtycke av de andra bolagsmännen. Det är tillräckligt att den bolagsman som har verkställt uppsägningen inte kräver upplösning av bolaget inom skälig tid efter att uppsägningstiden har gått ut[43]. Bolagsmannens trohetsplikt förpliktar dock bolagsmannen att underrätta de andra bolagsmännen, att han inte trots uppsägningen har för avsikt att kräva upplösning av bolaget.

9.4.4. Bolagsmans konkurs

Om en bolagsman i ett öppet bolag eller en ansvarig bolagsman i ett kommanditbolag[44] försätts i konkurs föreligger det en grund för upplösning av bolaget (ÖKL 5:1.1). Upplösning av bolaget med anledning av en bolagsmans konkurs får krävas av de andra bolagsmännen och den konkursdrabbade bolagsmannens konkursbo, däremot inte av den konkursdrabbade bolagsmannen själv (ÖKL 5:1.1—2).

En bolagsmans konkurs är å andra sidan inte någon tvingande upplösningsgrund, utan bolagsmännen och konkursboet kan låta bli att yrka på upplösning av bolaget, varvid bolagets verksamhet fortgår som förut trots bolagsmannens konkurs[45]. Härvid kan bolagsmännen och konkursboet utan att bolagets verksamhet störs föra förhandlingar om inlösen av den konkursdrabbade bolagsmannens bolagsandel eller om försäljning av den till en köpare som bolagsmännen accepterar[46].

Om en bolagsman är försatt i konkurs, men inget krav på upplösning av bolaget framställs och bolaget således inte försätts i likvidation, är den konkursdrabbade bolagsmannen dock inte på samma sätt som tidigare berättigad att verka i bolaget. En bolagsman i konkurs får så länge konkursen pågår sköta bolagets angelägenheter och företräda det endast med samtycke av de andra bolagsmännen och konkursboet (ÖKL 5:3.1). Om en konkursdrabbad bolagsman fråntas sin rätt att företräda bolaget, torde härom böra göras en anmälan till handelsregistret på samma sätt som stadgas i ÖKL 3:1.2, för att begränsningen skall bli gällande mot en person som är

---

[43] ÖKL avviker i detta avseende från den svenska rätten. Se *Nial 1983* s. 264.

[44] En tyst bolagsmans död, konkurs eller utmätning av hans bolagsandel utgör inte upplösningsgrunder i ett kommanditbolag. Se nedan 9.4.9.

[45] De bolagsskulder som uppkommer medan en bolagsmans konkurs pågår är massagäld, som också konkursboet jämte bolaget och bolagsmannen är ansvarigt för, om konkursboet deltar i bolagets verksamhet eller i likvidationen av det. Om konkursboet däremot inlöses ur bolaget, uppstår inte gäldsansvar. Se *Nial 1983* s. 280.

[46] Se *LTK 1/1986* s. 50.

omedveten om saken. Om någon av bolagsmännen eller konkursboet inte ger sitt samtycke till att den konkursdrabbade bolagsmannen verkar i bolaget, utövas bolagsmannens på bolagsandelen baserade rättigheter i bolaget av konkursboet. Eftersom den konkursdrabbade bolagsmannen inte själv har rätt att kräva upplösning av bolaget och eftersom han å andra sidan har skyldighet att medverka i konkursförfarandet[47], är det skäl att anse, att han inte har rätt att vägra att på samma sätt som tidigare sköta bolagets angelägenheter och företräda det, om de andra bolagsmännen och konkursboet fattar ett sådant beslut.

Konkursboet kan med de andra bolagsmännen överenskomma om inlösen av den konkursdrabbade bolagsmannens bolagsandel. De andra bolagsmännen kan också besluta om att tillgripa det lagstadgade inlösningsförfarandet, vilket inte förutsätter samtycke av konkursboet, men konkursboet kan göra den erbjudna lösensumman till föremål för en inlösningstvist. Båda alternativen innebär att man undviker en upplösning av bolaget. Också medan likvidation pågår kan bolagsmännen ännu fatta beslut om att lösa ut konkursboet från bolaget och att fortsätta med bolagets verksamhet. Då ett öppet bolags bolagsman eller en ansvarig bolagsman i ett kommanditbolag har försatts i konkurs kan konkursboet inte kräva inlösen av bolagsmannens bolagsandel utan likvidation. Konkursboet kan om det så vill sälja den konkursdrabbade bolagsmannens bolagsandel antingen på auktion eller, med gäldenärens samtycke och med enhälligt beslut av borgenärssammanträdet (KS 71.3 §), också genom fri försäljning. Den som har köpt bolagsandelen får dock inte på grundval av köpet några rättigheter i förhållande till bolaget[48] (jfr ÖKL 1:4.2), om inte konkursboet har överenskommit med de andra bolagsmännen om köparens kommande ställning i bolaget. Konkursboet är i egenskap av bolagsandelens säljare skyldigt att kräva upplösning av bolaget, om inte de andra bolagsmännen inlöser bolagsandelen eller godtar köparen som bolagsman[49].

---

[47] Se *Halila 1972* s. 83.

[48] Han är till denna del i en annan ställning än den som har köpt en utmätt bolagsandel, som enligt ÖKL 5:1.2 har rätt att kräva upplösning av bolaget.

[49] Se angående den persons ställning som har köpt bolagsandelen av ett konkursbo, *LTK 1/1986* s. 52.

9.4.5. Utmätning av bolagsandel

En bolagsandel kan utmätas trots att den inte kan överlåtas genom frivillig överlåtelse. I motsats till en andel i dödsbo (UL 4:11) kan en utmätt bolagsandel också säljas på exekutiv auktion och utmätningsborgenären behöver således inte vänta på skifte av bolagets egendom för att få betalning ur bolagsegendomens värde[50]. De andra bolagsmännen och den som köpt bolagsandelen vid exekutiv auktion kan kräva upplösning av bolaget (ÖKL 5:1.1.—2) på grundval av utmätning av bolagsandelen för en bolagsman i ett öppet bolag och en ansvarig bolagsman i ett kommanditbolag. Upplösning av bolaget på grundval av utmätning av bolagsandelen kan däremot inte krävas av gäldenärsbolagsmannen eller borgenären, för vars fordran utmätningen har verkställts. Utmätningsborgenärens rätt hänför sig till de medel som man får för bolagsandelen i realiseringsförfarandet, till vilka medel han genom utmätningen får förmånsrätt enligt utsökningslagen (UL 4:30). Tryggandet av hans rätt förutsätter inte att han medges upplösningsrätt[51] utan att han har möjlighet att på annat sätt söka tillse att den utmätta bolagsandelens värde bibehålls.

Om bolagsmännen inte yrkar på upplösning av bolaget på grund av utmätning av en bolagsandel, har utmätningen i detta skede följande verkningar. På samma sätt som i fråga om en konkurs förlorar gäldenärsbolagsmannen sin rätt att sköta bolagets angelägenheter och företräda det, om bolagsmännen inte trots utmätningen låter honom verka i bolaget på samma sätt som förut (ÖKL 5:3.1). De bolagsmän som sköter bolagets angelägenheter får inte till gäldenärsbolagsmannen betala hans förvaltningsarvoden[52], vinstandelar och andra på bolagsandelen baserade prestationer utan de skall betalas till utmätningsmannen (UL 4:18). Gäldenärsbolagsmannen får inte utan utmätningsborgenärernas samtycke avtala om inlösen av sin bolagsandel eller om skifte av bolagets egendom (ÖKL 5:3.3). Som skifte av bolagets egendom bör anses också därmed jämförbara rättshandlingar mellan bolaget och

---

[50] Å andra sidan kan borgenären se till att hans fordran blir betald genom att vid den exekutiva auktionen själv ge anbud upp till värdet av fordran. Härvid får han som köpare vid den exekutiva auktionen delta i likvidationen av bolaget, om det inte ges högre anbud än fordrans belopp vid den exekutiva auktionen. Se *LTK 1/1986* s. 52, 59.

[51] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 40, *LTK 1/1986* s. 59—60.

[52] Om en bolagsman förutom förvaltningsarvode får lön av bolaget på grundval av ett *arbetsförhållande,* gäller utmätningen av bolagsandelen i sig inte denna arbetslön, utan utmätning av den förutsätter utfärdande av ett särskilt i UL 4:18 b—e § avsett betalningsförbud.

bolagsmännen. Bolagsmannens rätt har begränsats för att han inte på ett sätt som kränker borgenärernas rätt skall kunna ingå egendomsarrangemang med de andra bolagsmännen[53].

De andra bolagsmännen kan med utmätningsborgenärernas samtycke överenskomma med gäldenärsbolagsmannen om inlösen eller, om man inte får till stånd ett avtal, tillgripa det lagstadgade inlösningsförfarandet. Vid inlösningsförfarandet förutsätter godkännandet av inlösen samtycke av både gäldenärsbolagsmannen och utmätningsborgenärerna, och inlösningsanbudet skall ges också till utmätningsborgenärerna för att det skall åstadkomma de verkningar som stadgas i ÖKL 5:6.3[54]. Utmätningsmannen kan genast efter utmätningen av bolagsandelen höra sig för, om de andra bolagsmännen vill inlösa den utmätta bolagsandelen. Om man uppnår ett avtal om detta mellan bolagsmännen, gäldenärsbolagsmannen och utmätningsborgenärerna, skall lösensumman i första hand användas för att tillgodose utmätningsborgenärerna[55]. Om bolagsmännen däremot besluter att yrka på upplösning av bolaget och bolaget således försätts i likvidation, får utmätningsborgenären rätt att ansöka om förordnande av likvidator för bolaget och han har rätt att genom talan klandra slutredovisningen och skiftet av bolagets egendom (ÖKL 5:3.3). Också ett avtal om hur bolaget skall upplösas förutsätter samtycke av utmätningsborgenären (ÖKL 5:1.3).

Om bolagsandelen inte inlöses, säljs den utmätta bolagsandelen på exekutiv auktion. Den som köpt bolagsandelen på exekutiv auktion får en självständig rätt att kräva upplösning av bolaget, om han inte uppnår ett avtal med de andra bolagsmännen om inlösen av bolagsandelen. Bolagsmännen kan för att undvika upplösning av bolaget inlösa den på exekutiv auktion sålda bolagsandelen. Ett avtal om förfarandet vid upplösningen av bolaget förutsätter samtycke av den som har köpt bolagsandelen på exekutiv auktion (ÖKL 5:1.3) och han kan ansöka om förordnande av likvidator för bolaget (ÖKL 5:11.1). Vid skifte av bolagets egendom är han i samma ställning som bolagsmännen. Den som har köpt bolagsandelen på exekutiv auktion blir

---

[53] Se *LTK 1/1986* s. 60.

[54] Med anledning av en bolagsmans gäldsansvar bör man anse, att bolagsmannens samtycke före auktionen är nödvändigt beträffande både ett avtal om lösensumman och ett avtal om den därtill anknutna säkerheten. Efter att äganderätten till bolagsandelen har övergått till köparen vid den exekutiva auktionen, behövs inte bolagsmannens samtycke längre i fråga om inlösen. Beträffande säkerheten bör man däremot anse, att den trots den exekutiva auktionen bör erbjudas åt gäldenärsbolagsmannen, mot vilken man måste föra en särskild inlösningstvist om säkerheten, om han inte anser att den erbjudna säkerheten är tillräcklig.

[55] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 45.

inte bolagsman, om inte de andra bolagsmännen godtar honom som delägare i bolaget eller med andra ord ingår ett bolagsavtal med honom. Förutom rätt att kräva upplösning av bolaget har han rätt att lyfta de vinst- och skiftesandelar som tillkommer hans bolagsandel. Gäldenärsbolagsmannen däremot förlorar vid den exekutiva auktionen äganderätten till sin bolagsandel, vilket bör anses innebära att han utträder ur bolaget. Han måste dock på grund av sitt fortgående gäldsansvar för gälder som har uppkommit före utträdet anses ha vissa (se beträffande detaljerna nedan) rättigheter i bolaget tills bolagsförhållandet för hans del i sin helhet har upphört på grund av bolagets upplösning eller hans befrielse från gäldsansvar.

9.4.6. Bolagsmans död

Om en bolagsman i ett öppet bolag eller en ansvarig bolagsman i ett kommanditbolag avlider har de andra bolagsmännen och bolagsmannens dödsbo rätt att kräva upplösning av bolaget. Bolagsmännen har dock inte rätt att åberopa en bolagsmans död som grund för upplösning av bolaget, om det avtalas eller har avtalats om att bolagsmannens död inte utgör en grund för upplösning av bolaget (ÖKL 5:1.1).

Avtalet om att bolagets verksamhet skall fortgå kan avse att bolagets verksamhet fortgår enbart mellan de andra bolagsmännen så att den avlidnes bolagsandel inlöses. Å andra sidan kan man också avtala om att den avlidnes dödsbo, efterlevande make eller någon namngiven arvinge blir bolagsman. En förutsättning för det sistnämnda avtalet är att bolagsandelen vid avvittringen och arvskiftet tillfaller den ifrågavarande personen. Om i avtalet om att bolagets verksamhet skall fortgå trots en bolagsmans död talas om den avlidnes rättsinnehavare, avses med detta, att bolagsandelen tillfaller dödsboet, inte det att varje arvinge (eller den efterlevande maken) var för sig skulle bli bolagsman[56]. Det är också möjligt att i ett öppet bolag avtala om att en avliden bolagsmans dödsbo inträder i bolaget som tyst bolagsman, varvid bolaget ändras till ett kommanditbolag.

De ovan nämnda avtalen är bindande för de kvarvarande bolagsmännen. En bolagsmans dödsbo är inte förpliktat av ett sådant här avtal, om inte rättsinnehavarna för egen del har godkänt avtalet, eftersom ingen kan mot

---

[56] Se *Nial 1983* s. 278.

sin vilja förpliktas att bli bolagsman. Avtalet kan godkännas både före bolagsmannens död och därefter. Godkännandet är formfritt och kan också ges konkludent.

En bolagsmans dödsbo har alltid rätt att kräva upplösning av bolaget med anledning av bolagsmannens död, om dödsbodelägarna inte har godkänt det ovan nämnda avtalet mellan bolagsmännen eller de inte efter bolagsmannens död avtalar med de andra bolagsmännen om dödsboet eller någon arvinges inträde i bolagsmannens ställe (ÖKL 5:1.2). Bolagsmännen kan avvisa dödsboets yrkande på upplösning genom att inlösa den avlidnes bolagsandel (ÖKL 5:6—7). Om det i bolagsavtalet för en bolagsmans dödsfalls skull har intagits bestämmelser om dödsboet tillkommande lösen, skall avtalet följas, om det inte är oskäligt eller kränker arvingarnas rätt[57]. Ett avtal, enligt vilket dödsboet inte får lösen eller dess lösen är mindre än den som tillkommer en utträdande bolagsman enligt bolagsavtalet eller som till de andra bolagsmännens förmån avviker klart från den lagstadgade lösen, torde vara ogiltigt som rättshandling av gåvonatur *mortis causa,* om det inte har uppgjorts i form av testamente[58].

Om varken de andra bolagsmännen eller dödsboet yrkar på upplösning av bolaget, fortgår bolagets verksamhet på normalt sätt, nu mellan bolagsmännen och dödsboet. Dödsboet kan naturligtvis i detta fall åberopa utgången av en bestämd bolagstid i bolagsavtalet eller säga upp bolagsavtalet, om bolagsavtalet gäller tills vidare. På frågan hur dödsboet skall företrädas tillämpas i detta falla samma regler som på företrädande av ett dödsbo i ett bolag i likvidation (se nedan 9.7.4.1.).

Om avvittring och arvskifte förrättas i bolagsmannens dödsbo innan dödsboets bolagsandel har hunnit inlösas, har inte den som har fått bolagsandelen vid skiftet rätt att bli bolagsman, om detta inte har avtalats eller avtalas mellan arvingen i fråga och de andra bolagsmännen. Den arvinge som har fått bolagsandelen i skiftesandel har i detta fall samma rättsställning som det oskiftade dödsboet. Om bolaget upplöses på grund av en bolagsmans död och bolagsandelen har övergått i arv till en viss arvinge, utövar denne arvinge de rättigheter som tillhör dödsboet vid likvidation och skiftet av bolagets egendom. Det ovan konstaterade gäller också ifall bolagsandelen vid avvittring övergår till bolagsmannens efterlevande make eller som legat till en viss person.

---

[57] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 47.

[58] Jfr *Aarnio 1984* s. 43—44 om rättshandlingar som begränsar arvingarnas äganderätt under tiden efter arvlåtarens död.

9.4.7. Upphörande av förutsättningarna för bolagsförhållandet[59]

I avtalsrätten gäller en allmän princip, vilken berättigar till hävning av ett avtal, om den andra parten väsentligt bryter mot sina skyldigheter enligt avtalet. En bolagsmans rätt att dra sig ur ett bolag är mera vidsträckt än i avtalsförhållanden i allmänhet, eftersom det personliga gäldsansvaret och det därav förutsatta förtroendeförhållandet uppställer accentuerade krav på förtroendet och lojaliteten mellan bolagsmännen. Verksamheten i bolaget kan av bolagsmännen förutsätta stora personliga uppoffringar och bindningar. På grund av detta har en bolagsman rätt att å ena sidan åberopa omständigheter som hänför sig till en *annan* bolagsmans person eller verksamhet och som eliminerar förutsättningarna för ett inbördes förtroendeförhållande mellan bolagsmännen och å andra sidan också till sådana omständigheter som hänför sig till hans *egen* person och hans egna förhållanden och som kan klassificeras som *sociala prestationshinder,* vilka medför att det för hans del skulle vara oskäligt att vara tvungen att fortsätta att vara med i bolaget. Sådana allmänna avtalsrättsliga principer som bristande förutsättningar, ekonomisk omöjlighet och skälighet har en accenturerad betydelse i personbolagen[60].

ÖKL innehåller en allmän upplösningsgrund av generalklausulsnatur, vilken ger en bolagsman rätt att yrka på upplösning av bolaget då förutsättningarna för bolagsförhållandet har upphört (ÖKL 5:5). En upplösningsgrund föreligger

— om en annan bolagsman väsentligt bryter mot bolagsavtalet eller verkar i strid mot bolagets intressen,
— om det ur en bolagsmans synvinkel blir oskäligt att bolagets verksamhet fortsätter med beaktande av förändringar i hans egna eller en annan bolagsmans förhållanden, och
— om bolagets verksamhetsförutsättningar väsentligt försämras.

Stadgandet om när förutsättningarna för bolagsförhållandet upphör är tvingande. En bolagsman kan inte på förhand avstå från sin rätt att åberopa denna upplösningsgrund. Åberopandet av att förutsättningarna för bolagsförhållandet har upphört sker på samma sätt som uppsägning av bolagsför-

---

[59] Se angående framställningen nedan, *Reg.prop. 6/1987* s. 43—44.
[60] Se *LTK 1/1986* s. 66, *Nial 1983* s. 266 och *Wilhelmsson 1987* s. 133.

hållandet, m.a.o. i regel genom att man underrättar alla andra bolagsmän om saken.

Som en väsentlig överträdelse av bolagsavtalet skall enligt lagens ordalydelse (ÖKL 5:5) anses att en bolagsman väsentligt bryter mot sina skyldigheter enligt bolagsförhållandet eller fortgående utnyttjar sin ställning i bolaget i strid mot bolagets intresse. Enligt förarbetena skall frågan om överträdelsen av bolagsavtalet bör anses vara väsentlig inte tolkas strängt, eftersom det accentuerade förtroendeförhållande som det personliga gäldsansvaret förutsätter för bolagsmännen uppställer höga krav på att skyldigheterna enligt bolagsavtalet iakttas. Såsom exempel på brott mot förpliktelserna enligt bolagsförhållandet nämns i förarbetena ett avsevärt brott mot konkurrensförbudet och vidtagande av en åtgärd som en annan bolagsman har förbjudit. En väsentlig överträdelse av bolagsavtalet kan också föreligga om en bolagsman inte på avtalat sätt deltar i bolagets förvaltning eller inte överlåter en överenskommen insats till bolaget.

Med brott mot explicita förpliktelser enligt bolagsavtalet jämställs ett fortgående missbruk av bolagsmans ställning eller annan verksamhet i strid med bolagets intresse. En bolagsman kan genom att avslöja bolagets affärs- eller yrkeshemligheter, genom att använda bolagets medel till sina privata ändamål, genom att gynna utomstående personer på bolagets bekostnad eller genom att göra sig skyldig till direkta brott mot bolaget bryta mot sin trohetsplikt. En bolagsmans förfarande kan stå i konflikt med bolagets verksamhetsprinciper och ändamål eller han kan göra sig skyldig till chikanartat förfarande till exempel vid utnyttjandet av sin förbudsrätt. Ett förfarande i strid med bolagets intresse kan också bero på en bolagsmans oskicklighet eller vårdslöshet vid skötseln av bolagets angelägenheter. Om en bolagsman fortgående av vårdslöshet åsamkar bolaget och de andra bolagsmännen skada, bör dessa i rimlighetens namn ges rätt att lösgöra sig från bolagsförhållandet som ju medför personligt gäldsansvar. Vägran att godkänna för bolaget förnuftiga och för bolagsmannen ofarliga ändringar i bolagsavtalet[61], grundlöst utnyttjande av rätten att klandra bokslutet eller obefogade skadeståndsprocesser mot de andra bolagsmännen kan också innebära ett förfarande som väsentligt strider mot bolagsmannens ställning.

---

[61] Obefogad vägran att godkänna ändringar i bolagsavtalet är lättare att fördöma i ett kommanditbolag beträffande en kommanditär, om ändringen inte skulle påverka hans vinstandel, än beträffande en bolagsman med personligt ansvar. Personligt gäldsansvar berättigar till försiktighet också beträffande sådana ändringar i bolagsavtalet, som i sig kan vara företagsekonomiskt sett motiverade, men som innebär en ökning av riskerna i anknytning till verksamheten. Jfr *Reg.prop. 6/1987* s. 43.

Beträffande missbruk av bolagsmans ställning och annan verksamhet som är i strid med bolagets intresse skall vid bedömningen fästas uppmärksamhet vid orsakerna till bolagsmannens handlande och betydelsen av den olägenhet som bolaget åsamkas. Det personliga gäldsansvaret kan berättiga en bolagsman att motsätta sig t.ex. en verksamhet som han anser vara alltför riskfylld, även om den också skulle öppna stora vinstmöjligheter. Å andra sidan berättigar inte det att verksamheten i efterhand visade sig vara oförmånlig för bolaget till att kräva upplösning av bolaget, om det förelåg en godtagbar grund för åtgärden då den företogs.

> Handlande i strid med bolagets intresse såsom grund för upplösning av bolaget får inte bli ett medel i en inbördes strid mellan olika grupper av bolagsmän. Om det mellan bolagsmännen uppstår äkta meningsskiljaktigheter om bolagets verksamhet och utvecklingen av den, skall man säga upp bolagsavtalet eller framställa yrkande på upplösning av bolaget på grund av en väsentlig försämring av bolagets verksamhetsförutsättningar. Åberopandet av handlande i strid med bolagets intresse får inte heller bli ett medel för att slippa en besvärlig minoritet i bolaget, utan den skada som en bolagsman påstås ha förorsakat skall vara objektivt konstaterbar och fortgående. Å andra sidan kan också en minoritet av bolagsmännen åberopa handlande i strid med bolagets intresse som grund för upplösning av bolaget, om en majoritet av bolagsmännen missbrukat ett i bolagsavtalet överenskommet förfarande för majoritetsbeslut[62].

En bolagsman har rätt att kräva upplösning av bolaget på en grund som hänför sig till hans egen eller en annan *bolagsmans person.* Om det bör anses oskäligt från en bolagsmans synpunkt att bolagets verksamhet fortsätter, med beaktande av förändringar i hans eller någon annan bolagsmans hälsotillstånd, ekonomiska situation eller annan motsvarande omständighet, kan bolagsmannen kräva upplösning av bolaget.

Omständigheter som sammanhänger med en annan bolagsmans person och som berättigar till upplösning av bolaget är för det första omständigheter som hänför sig till bolagsmannens hälsotillstånd. Om en bolagsman på grund av ålderdomssvaghet, sjukdom eller skada bestående blir oförmögen att fullgöra sina förpliktelser enligt bolagsavtalet, kan de andra bolagsmännen yrka på upplösning av bolaget. En förutsättning är naturligtvis att bolagsmannen i fråga har sådana förpliktelser enligt bolagsavtalet, som han verk-

---

[62] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 44.

ligen är förhindrad att fullgöra. Om bolagsmannen inte deltar i bolagets förvaltning eller om det är fråga om en tyst bolagsman, kan en omständighet av det här slaget inte åberopas mot honom.

Förändringar i en bolagsmans ekonomiska situation kommer i fråga som upplösningsgrund då bolagsmannen har konstaterats vara betalningsoförmögen eller då hans ekonomiska situation i övrigt på ett avgörande sätt har försämrats så att det inverkar menligt på bolagets kreditvärdighet. Likaså om en bolagsman döms till frihetsstraff eller gör sig skyldig till ett brott som påvisar oredlighet eller ärelöshet kan det vara oskäligt från de andra bolagsmännens synpunkt att bolagets verksamhet fortsätter. Om en bolagsman försätts i näringsförbud, kan de andra bolagsmännen kräva upplösning av bolaget.

Andra omständigheter som hänför sig till en bolagsmans person och som kan medföra att det är oskäligt från de andra bolagsmännens synpunkt att bolagets verksamhet fortsätter, kan vara att bolagsmannen omyndigförklaras eller att en god man förordnas för att sköta hans angelägenheter samt att ändringar inträffar i ägoförhållandena beträffande en bolagsman som är en sammanslutning. Om exempelvis aktiemajoriteten i ett aktiebolag som är bolagsman övergår till en konkurrent till bolaget, kan de andra bolagsmännen kräva upplösning av bolaget.

> Trots att en frivillig överlåtelse av en bolagsandel enligt huvudregeln inte har några verkningar i förhållande till bolaget, kan en åtgärd av det här slaget i själva verket innebära, att det inte är skäligt att förplikta de andra bolagsmännen att fortsätta i bolagsförhållandet. I HB 15:4 fanns ett stadgande om uteslutande av en bedräglig bolagsman under bolagsperioden. ÖKL innehåller inte några stadganden om uteslutande av en bolagsman från bolaget. Åberopande av generalklausulen i ÖKL 5:5 och inlösen av den ifrågavarande bolagsmannens bolagsandel (ÖKL 5:6—7) motsvarar i sakligt avseende uteslutande av en bolagsman[63].

Omständigheter som hänför sig till en bolagsmans egen person och som kan förorsaka att det är oskäligt *från hans egen synpunkt* att bolagets verksamhet fortsätter är närmast omständigheter som hänför sig till förändringar i hälsotillståndet. Också ekonomiska motgångar och förändringar i familjeförhållandena kan förorsaka sådana överraskande förändringar i bolagsman-

---

[63] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 44.

nens levnadsförhållanden, som han inte har kunnat förutse då han ingick avtal om att verka i bolaget. Om bolagsmannen har omyndigförklarats eller en god man har förordnats att sköta hans ekonomiska angelägenheter, kan förmyndaren och gode mannen kräva upplösning av bolaget, om bolagsmannens fördel det kräver[64]. Upplösning av en sammanslutning som är bolagsman berättigar också både dess företrädare och de andra bolagsmännen att yrka på upplösning av bolaget.

Det *tredje* fallet då man genom att åberopa att förutsättningarna för bolagsförhållandet har upphört kan kräva upplösning av bolaget gäller en väsentlig försämring av bolagets verksamhetsförutsättningar. Bolagets verksamhet kan t.ex. basera sig på användningen av en viss egendom eller uppfinning. Om egendomen går förlorad vid utmätning eller som resultat av en klandertalan mot fånget eller om patentet ogiltigförklaras, upphör bolagets verksamhetsförutsättningar och man kan framställa krav på upplösning av det. Till samma resultat kan en väsentlig försämring av bolagets lönsamhet som beror på kostnadsstegring eller råvarubrist leda. Detsamma gäller ifall bolagets verksamhet försvåras på grund av ny lagstiftning eller reglering av näringsverksamheten. Om bolaget har bildats för ett visst syfte och uppnåendet av detta syfte visat sig vara omöjligt även på längre sikt, har en bolagsman rätt att kräva upplösning av bolaget.

I det mellanliggande området mellan en upplösningsgrund som hänför sig till en bolagsmans person och en upplösningsgrund som beror på en försämring av bolagets verksamhetsförutsättningar placerar sig den upplösningsgrund som beror på bolagets oförmåga att gentemot bolagsmannen fullgöra de förpliktelser som bolaget har på grundval av bolagsförhållandet. Om bolaget på grund av betalningsoförmåga inte åt bolagsmannen betalar överenskomna förvaltningsarvoden eller ersättning för betalning av bolagets gäld eller för utgift för skötsel av bolagets angelägenheter, har bolagsmannen för att skydda sig mot större förluster rätt att yrka på upplösning av bolaget. Detsamma gäller den situtionen att bolaget skuldsätter sig i väsentligt större utsträckning än vad som förutsattes då bolagsavtalet ingicks.

---

[64] Se *Nial 1983* s. 273. Eftersom det är fråga om att fortsätta bolagsmannens bolagsförhållande, förutsätter förmyndarens eller gode mannens beslut att inte kräva upplösning av bolaget inte tillstånd av förmyndardomstolen. Om förmyndaren är av den åsikten att bolagsmannens fördel kräver att han kvarstår i bolaget, representerar förmyndaren bolagsmannen i bolagets verksamhet. Detsamma gäller en god man, som har förordnats p.g.a. bolagsmannens oförmåga att sköta sina egna ekonomiska angelägenheter.

9.4.8. Avslutande av bolagets konkurs

Avslutande av en konkurs där skulderna har överstigit tillgångarna innebär att bolaget anses vara upplöst (se 9.3.1.). Om det däremot återstår medel i bolaget efter konkursförfarandet, försätts bolaget i likvidation (ÖKL 5:8). Stadgandet är så till vida tvingande, att en bolagsman inte på ett giltigt sätt kan förplikta sig till att fortsätta i ett bolag, som har varit försatt i konkurs. En konkurs innebär ett grundligt misslyckande med den i bolagsavtalet avsedda verksamheten, varför bolagsmännen bör ha en möjlighet att efter konkursen överväga, om de anser det vara möjligt att fortsätta med bolaget med de medel som kvarstår efter konkursen[65]. Även om endast en bolagsman vill att bolaget skall likvideras, försätts bolaget i likvidation och bolagsmännen skall fatta beslut om verkställandet av likvidationen och göra anmälan om likvidationen till handelsregistret. Om bolagsmännen är eniga om att fortsätta bolagets verksamhet, inleder bolaget på nytt sin verksamhet enligt bolagsavtalet[66]. Likvidationen efter konkurs torde vara såtillvida automatisk, att bolagsmännen inte i bolagets namn får vidta några åtgärder som står i strid med likvidationssyftet, innan det har blivit klart att bolagets verksamhet kommer att forsätta. En bolagsman behöver således inte särskilt åberopa konkursens slut som upplösningsgrund för att få bolaget försatt i likvidation[67].

Bolaget kan försättas i konkurs också under likvidationen. Också i detta fall leder en konkurs, där skulderna överstiger tillgångarna, till att bolaget upplöses. Om det kvarstår tillgångar efter konkursen, fortgår den före konkursen påbörjade likvidationen. Det att konkursen förfaller i brist på tillgångar (KS 15.3 §) torde jämställas med slutet av en sådan konkurs, där det kvarstår tillgångar, varför bolaget försätts i likvidation[68], om inte annat beslut fattas.

9.4.9. En tyst bolagsman och upplösningsgrunderna

En tyst bolagsmans död eller konkurs eller utmätning av hans bolagsandel utgör inte grunder för upplösning av ett kommanditbolag, om inte annat har avtalats. De andra bolagsmännen har i dessa fall rätt att inlösa den tysta

---

[65] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 48 och *Nial 1983* s. 280.
[66] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 48.
[67] Jfr likaså beträffande Sverige, *Nial 1983* s. 281.
[68] Automatisk upplösning kommer inte i detta fall i fråga.

bolagsmannens bolagsandel och kommanditärens konkursbo, dödsbo och utmätningsborgenär har på motsvarande sätt rätt att kräva inlösen av den tysta bolagsmannens bolagsandel (ÖKL 7:8.1).

> Efter att kommanditären har försatts i konkurs eller hans bolagsandel har blivit utmätt torde man i praktiken alltid bli tvungen att tillgripa inlösen. Beträffande dödsbon är det däremot möjligt, att arvingarna inte kräver inlösen och att de ansvariga bolagsmännen inte anser inlösen vara nödvändig. Om inte inlösen krävs från någondera sidan bör man anse, att dödsboet inträder i bolaget som tyst bolagsman. Om dödsboet inte har yrkat på inlösen, torde inte den arvinge som får kommanditärens andel vid arvsskiftet längre kunna yrka på inlösen utan han måste inträda i bolaget som kommanditär. Om kommanditärens andel enligt bolagsavtalet inte är fritt överlåtbar, torde de andra bolagsmännen ha rätt att ännu i detta skede inlösa kommanditärens andel.

Övriga upplösningsgrunder än de ovan nämnda berättigar att kräva upplösning av kommanditbolaget. Också härvid kan inlösen av kommanditärens andel i den ordning som stadgas i ÖKL 5:6—7 komma i fråga, men de andra bolagsmännen kan inte förpliktas till inlösen.

9.5. Verkan av en upplösningsgrund

Åberopandet av en upplösningsgrund inleder det andra skedet i upplösningen av bolaget. Efter att ha blivit underrättad om att en upplösningsgrund har åberopats bör en bolagsman beakta möjligheten att bolaget försätts i likvidation. Han är skyldig att undvika åtgärder, som kan stå i strid med bolagets likvidationssyfte (se nedan 9.7.2.). Om grunden för upplösning är uppsägning av bolagsavtalet, leder redan det att uppsägningstiden börjar löpa till en viss försiktighetsplikt i bolagets veksamhet. Å andra sidan följer av åberopandet av upplösningsgrunden för bolagsmännen en positiv skyldighet att vidta åtgärder, med vilka man får till stånd ett beslut bland bolagsmännen om de åtgärder som situationen kräver.

I detta skede är två alternativ öppna: undvikande av likvidation genom inlösen eller försättande av bolaget i likvidation. Beslutet om inlösen skall fattas inom skälig tid eller någotsånär genast efter att upplösningsgrunden har trätt i kraft[69]. Om inlösningsbeslut inte fattas eller det fattas för sent, har bolaget trätt i likvidation.

---

[69] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 45 och *LTK 1/1986* s. 69.

Likvidationen av bolaget, med verkningar på förvaltningen och företrädandet av bolaget, blir gällande i förhållande till en bolagsman, då han har underrättats om åberopandet av upplösningsgrunden och då det har framgått, att inlösen för att undvika likvidationen inte kommer att ske. En bolagsman är för sin del skyldig att konstatera att bolaget är i likvidation och vidta därav förutsatta åtgärder, i första hand att få till stånd ett beslut bland bolagsmännen om vilka som skall verkställa likvidationen. Uppkomsten av likvidationens rättsverkningar internt i bolaget förutsätter inte något särskilt beslut om att försätta bolaget i likvidation.

Om bolaget är försatt i likvidation skall göras anmälan till handelsregistret. Registreringen har inte konstitutiv verkan utan likvidationen börjar oberoende av registreringen. I förhållande till tredje man, som inte känner till att bolaget har försatts i likvidation, träder likvidation i kraft, då registreringen av likvidationen i handelsregistret har kungjorts.

> Om det uppstår oenighet mellan bolagsmännen om en upplösningsgrund föreligger eller om bolaget har trätt i likvidation, kan frågan föras till avgörande av domstol. Förutom i samband med behandlingen av en fastställelsetalan som uttryckligen berör saken blir frågan föremål för avgörande vid behandlingen av en ansökan om förordnande av en utomstående likvidator (ÖKL 5:11—12) och vid behandlingen av en inlösningstvist om ett anbud om inlösen för att undvika likvidation (ÖKL 5:7)[70].

9.6. Inlösen för undvikande av upplösning

9.6.1. Inlösningsförfarandet

Ett av de centrala målen med regleringen rörande upplösning av bolag är en strävan att bibehålla fungerande företagsenheter. Ur den bolagsmans synvinkel som kräver upplösning av bolaget är det viktigt att han får sig tillräknad det förmögenhetsvärde som bolagsandelen representerar. För honom borde inte den omständigheten, om de andra bolagsmännen fortsätter med bolagets verksamhet också efter att upplösningsgrunden har trätt i kraft, ha

---

[70] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 39 och *LTK 1/1986* s. 53.

någon betydelse. För bolaget, de andra bolagsmännen samt bolagets arbetstagare och borgenärer kan det däremot vara viktigt, att bolaget inte ens temporärt försätts i likvidation, eftersom likvidationen på ett avgörande sätt kan försämra bolagets verksamhetsförutsättningar[71]. På grund härav har de andra bolagsmännen en möjlighet att undvika att bolaget träder i likvidation med anledning av ett upplösningsyrkande genom att inlösa den bolagsmans andel, i fråga om vilken en upplösningsgrund föreligger (ÖKL 5:6).

I stället för att upplösa bolaget kan man inlösa:

1) bolagsandelen av en sådan bolagsman som har åberopat bolagstidens utgång eller som har sagt upp bolagsavtalet;
2) en konkursdrabbad bolagsmans bolagsandel;
3) en utmätt bolagsandel;
4) en avliden bolagsmans bolagsandel;
5) bolagsandelen av en sådan bolagsman som gjort sig skyldig till väsentlig överträdelse av bolagsavtalet eller till verksamhet i strid med bolagets intresse;
6) bolagsandelen av en bolagsman, beträffande vilken förändringar i hälsotillståndet, den ekonomiska situationen eller annan motsvarande omständighet gör att det är oskäligt ur de *andra* bolagsmännens synvinkel att bolagets veksamhet fortsätter;
7) bolagsandelen av en bolagsman, beträffande vilken en i 6 punkten nämnd omständighet gör det oskäligt *för hans egen del* att bolagets verksamhet fortsätter; och
8) bolagsandelen av en bolagsman, som åberopar en väsentlig försämring av bolagets verksamhetsförutsättningar.

Beslut om inlösen fattas av de andra bolagsmännen enhälligt. Såsom normalt förfarande kan anses att lösen erläggs ur bolagets medel i antingen bolagets eller alla bolagsmäns namn.

> Det är också möjligt att avtala om att endast några av bolagsmännen erbjuder inlösen och att de till inlösen använder medel utanför bolaget[72]. Också i detta fall måste de bolagsmän, som inte är inlösare, förena sig i inlösningsbeslutet, eftersom beslutet sakligt sett innebär en ändring som inverkar på den inbördes storleken av de kvarvarande bolagsmännens återstående insatser. Det lagstadgade inlös-

---

[71] Se *LTK 1/1986* s. 67—68.
[72] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 45 och *LTK 1/1986* s. 69.

> ningsförfarandet förutsätter att lösen skall ges inom viss tid vid äventyr att inlösningsrätten annars förfaller (ÖKL 5:6.3). Om lösentagaren dock har gått med på att lösensumman kvarstår som gäld, bör det anses att bolaget och alla bolagsmän är ansvariga för betalningen av lösensumman, om inte annat uttryckligen har avtalats[73].

Lösentagare är beroende på upplösningsgrunden en bolagsman, en bolagsmans dödsbo, en bolagsmans konkursbo, en gäldenärsbolagsman tillsammans med utmätningsborgenärerna eller en person som har köpt en utmätt bolagsandel vid exekutiv auktion. I ett dödsbo kan lösensumman godkännas av boutredningsmannen, om en sådan har förordnats. Om det inte finns någon boutredningsman, skall varje dödsbodelägare för egen del godkänna inlösningsanbudet (ÖKL 5:4.2)[74]. Lösen till ett konkursbo godkänns av boförvaltningen. Gäldenärsbolagsmannens samtycke behövs inte, eftersom han har förlorat rätten att råda över sin bolagsandel. I fråga om en utmätt bolagsandel kan utmätningsborgenärerna inte utan samtycke av gäldenärsbolagsmannen på ett bindande sätt godkänna inlösningen, eftersom bolagsmannen ännu har äganderätt till bolagsandelen. Å andra sidan kan inte heller bolagsmannagäldenären utan utmätningsborgenärernas samtycke avtala om inlösen. Godkännandet av inlösningen förutsätter således samtycke av både bolagsmannen och utmätningsborgenärerna. Då bolagsandelen har sålts på exekutiv auktion, har den som köpt bolagsandelen vid auktionen rätt att utan gäldenärsbolagsmannens samtycke ingå avtal om inlösningen. Om bolagsmännen och inlösningsmottagaren inte uppnår ett avtal om lösensumman, skall inlösarna för att bevara sin rätt tillgripa det i lagen stadgade inlösningsförfarandet (ÖKL 5:6.3).

Lösensummans belopp skall motsvara den andel, som bolagsmannen skulle ha fått, om bolagets egendom hade skiftats på det sätt som stadgas i ÖKL 6:2 (ÖKL 5:6.2). För att bestämma lösensumman skall utföras en räkneoperation, vid vilken bolagets tillgångar värderas till sitt gängse värde och från dem avdras bolagets förbindelser. Såsom förbindelser skall beaktas de skulder som finns antecknade i bolagets bokföring. Skadeståndsansvar och annat liknande potentiellt ansvar skall beaktas endast om det då beräkningen utförs

---

[73] Jfr *Nial 1983* s. 245. Eftersom lösensumman är en ersättning för bolagsandelen och den betalas för att undvika upplösning av bolaget, kan de kvarvarande bolagsmännens avtal om att de inte alla deltar i inlösningen, inte försämra inlösningsmottagarens rätt att få sin andel av bolagets tillgångar.

[74] En enligt ÖKL 5:4.1 utsedd eller förordnad dödsboföreträdare kan således inte träffa avtal om inlösen.

är sannolikt att det kommer att realiseras. Bolagets tillgångar skall värderas med beaktande av att bolagets verksamhet fortgår, d.v.s. bolagets affärsvärde (*good will*) skall beaktas som tillgång för bolaget. Det är inte lagenligt att bestämma likvidationsvärdet så att man blott sammanräknar de sannolika överlåtelsepriserna för olika egendomsobjekt. I beräkningen skall såsom bolagets tillgångar beaktas eventuella fordringar hos bolagsmannen och på motsvarande sätt såsom skulder bolagsmannens fordringar hos bolaget. Värdet av bolagsmannens bolagsandel blir den andel av beräkningens behållning som överensstämmer med den grund för skifte av egendomen som tillämpas i bolaget. Om bolagsandelens värde är negativt, behöver lösen naturligtvis inte erläggas.

En bolagsmans utträde befriar honom inte från ansvar för bolagets förpliktelser. De kvarvarande bolagsmännen kan dock efter bolagsmannens utträde vidta sådana åtgärder, som har till följd att bolagsmannen blir tvungen att svara för en större andel av bolagets skulder än vad inlösningsberäkningen utvisar. I inlösningssituationen lämnar den utträdande bolagsmannen egendom kvar i bolaget för att täcka bolagets förpliktelser, men förlorar sin möjlighet att kontrollera att de kvarvarande bolagsmännen inte använder dessa medel till andra ändamål. På grund av detta skall inlösarna förutom lösensumman vid anfordran ställa säkerhet för att bolagets förbindelser inte drabbar bolagsmannen i större omfattning än vad som sannolikt hade skett om bolaget hade skiftats.

Krav på säkerhet kan framställas av de lösentagare, som är anvariga för bolagets förbindelser, d.v.s. av en bolagsman eller en bolagsmans dödsbo. Konkursboet, utmätningsborgenärerna eller köparen vid en exekutiv auktion kan inte kräva säkerhet[75].

Säkerhetens storlek beror på om inlösningsberäkningen utvisar ett positivt eller negativt värde för bolagsandelen. Om bolagsandelens värde är positivt, och lösen sålunda skall erläggas åt bolagsmannen eller dödsboet, kan säkerhet yrkas högst till det totalbelopp förbindelser som bolaget hade vid det ögonblick då bolagsmannens/dödsboets utträde ur bolaget kungjordes (jfr ÖKL

---

[75] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 46. En bolagsmans successor, som i lösen eller skiftesandel får för mycket av den anledningen, att bolagets alla skulder inte har betalats, torde på grundval av stadgandet i ÖKL 5:17 om efterlikvidation kunna bli återbetalningsskyldig i förhållande till de andra bolagsmännen. Också bolagets borgenärer kan ha rätt till återbäring eller återvinning i en sådan här situation. Successorernas ansvar torde dock inte överstiga det belopp som de erhållit i lösen eller skiftesandel trots att bolagsmännens gäldsansvar är obegränsat. I detta sammanhang är det inte möjligt att närmare behandla med frågan sammanhängande svåra ansvarsförhållanden som grundar sig på läran om återbetalning av obehörig vinst.

4:2—3). Om inlösningsberäkningen utvisar ett negativt värde för bolagsandelen, kan säkerhet krävas högst till ett belopp som motsvarar skillnaden mellan totalbeloppet av bolagets förbindelser och bolagsmannens/dödsboets totala förlustandel. Säkerheten skall vara betryggande, t.ex. en bankgaranti[76]. Bolagsmannen eller dödsboet är inte skyldiga att godkänna av bolaget eller de andra bolagsmännen utfärdade borgensförbindelser.

> En konkursdrabbad bolagsman eller en bolagsman, vars bolagsandel har sålts på exekutiv auktion efter utmätning, befrias inte från sitt ansvar för bolagets förpliktelser då bolagsandelen inlöses och han med anledning av detta upphör att vara bolagsman. Därför är det skäl att anse, att en sådan bolagsman har en självständig rätt att kräva säkerhet av dem som inlöser bolagsandelen. I ÖKL har inte beaktats att i konkurs- och utmätningssituationer subjekten inte är desamma för bolagsandelens passiva- eller gäldsansvarssida och aktiva- eller tillgångssida. Trots att lagen tiger härom bör man anse, att kravet på säkerhet konstituerar en subjektiv exigibel rätt för bolagsmannen, vilken rätt processuellt sett kan genomdrivas skilt från inlösningsförfarandet. Å andra sidan har bolagsmannens krav på säkerhet inte någon inverkan på rättsförhållandet mellan inlösarna och lösentagaren utan saklegitimationen beträffande inlösningen innehas av konkursboet eller på motsvarande sätt av den som köpt bolagsandelen vid exekutiv auktion. Den i detta avsnitt rekommenderade tolkningen utgör ingen fara för de inlösande bolagsmännens ställning, eftersom det inte finns något sakligt skäl att ge dem bättre rättsställning i en situation, då lösen ges till ett konkursbo eller en som köpt bolagsandelen vid exekutiv auktion än i en situation, då lösen ges åt en utträdande bolagsman eller till dennes dödsbo[77].

Om bolagsmännen har fattat beslut om inlösen men avtal om inlösen inte har uppnåtts med lösentagaren, skall inlösarna för att bibehålla sin inlösningsrätt ge ett särskilt *inlösningsanbud* (ÖKL 5:6.3). För framläggandet av inlösningsanbudet har inte uppställts någon stadgad tid. För både inlösnings-

---

[76] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 46.

[77] Laggranskningsrådet betonade visserligen, att alla frågor i anslutning till inlösningen borde avgöras på samma gång, och föreslog av den orsaken att det skulle vara en förutsättning för rätten att erhålla säkerhet att ett yrkande härpå skall framställas i samband med att svar ges på inlösningsanbudet. Se *LTK 1/1986* s. 74. Det ur inlösarnas synvinkel i sig berättigade kravet att alla frågor som berör inlösningen skall avgöras i en enda process kan dock inte vara tillräckligt för att förordna en tolkning, som skulle ge en bolagsman som gjort sig skyldig till ett uppsåtligt brott mot bolagsavtalet en starkare ställning som lösenmottagare av en sådan bolagsman som förlorar sin bolagsandel på grund av utmätning eller konkurs.

beslutet och framställandet av inlösningsanbudet existerar det dock den faktiska bristen, att de måste hinna framställas innan den som kräver upplösning hinner ansöka hos domstolen om förordnande av en utomstående likvidator för bolaget[78]. Sålunda skall anbudet framställas senast då behandlingen av en sådan ansökan inleds.

Inlösningsanbudet skall ges bevisligen. Däri skall nämnas alla till anbudet anknutna uppgifter och villkor. I synnerhet bör verkan av underlåtenhet att svara omnämnas.

> Kravet på att inlösningsanbudet skall ges bevisligen och att verkan av underlåtenhet att svara skall omnämnas fogades till stadgandet i lagutskottet[79]. Tilläggen innebär i sakligt avseende att det är nödvändigt att använda skriftlig form vid avgivandet av inlösningsanbud. Ett skriftligt inlösningsanbud, vari det inte ingår något omnämnande om verkan av underlåtenhet att svara, torde inte vara ogiltigt, men det åstadkommer inte den i ÖKL 5:6.3 stadgade passivitetsverkan; underlåtenhet att avge svar inom den i stadgandet nämnda 14 dagars fristen innebär alltså i detta fall inte att inlösen accepteras. De som framställt inlösningsanbudet får fristen att börja genom att avge ett nytt anbud eller genom att tillställa lösentagaren en komplettering, vari hänvisas till det framställda anbudet och meddelas om verkan av underlåtenhet att avge svar.

Om lösentagaren inte inom 14 dagar efter att han har mottagit anbudet meddelar att han förkastar anbudet, anses han ha accepterat det.

> Risken för att meddelandet om förkastande försenas eller inte kommer fram åligger i enlighet med 40 § AvtL inlösarna, om meddelandet om förkastande har avsänts i så god tid, att det borde ha kommit fram inom den stadgade tiden. Bevisbördan för tidpunkten när anbudet har kommit fram åligger inlösarna och för att meddelandet om förkastande har avsänts inom den stadgade tiden åligger bevisbördan lösentagaren. Om inlösarna är flera till antalet, är det tillräckligt, att det avvisande svaret meddelas till någon av dem inom den stadgade tiden[80].
>
> Det avvisande svaret kan vara totalt eller det kan rikta sig mot vissa villkor i inlösningsanbudet, om sådana har uppställts. Lösentagaren

---

[78] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 6/1987 s. 46 och *LTK 1/1986* s. 72—73. I förarbetena har det ansetts onödigt att uppställa bindande frister för inlösningsbeslutet och inlösningsanbudet, eftersom lösentagarens fördel inte kräver sådana och eftersom det ligger i deras eget intresse, som tillgriper inlösningsförfarandet, att vidta åtgärder så snabbt som möjligt.

[79] Se *LaUB 6/1987* s. 4.

[80] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 46.

> kan också underrätta anbudsgivarna om de villkor, på vilka han är redo att acceptera inlösningen. Om avvisandet är partiellt eller lösentagaren i sitt svar har uppställt sina egna villkor, är de godkända villkoren i det ursprungliga anbudet och lösentagarens egna villkor bindande för lösentagaren under en viss tid i enlighet med stadgandena i AvtL. För dem som har gett inlösningsanbudet är inte ett partiellt godkännande bindande, om de inte för sin del skilt meddelar att det partiella godkännandet till den delen leder till avtal medan den andra delen blir föremål för tvist.

Om lösentagaren har rätt att av inlösarna kräva säkerhet, skall kravet härpå tillställas inlösarna inom 14 dagar efter att lösentagaren har fått inlösningsanbudet vid äventyr att rätten att erhålla säkerhet har gått förlorad[81].

Lösen skall betalas till lösentagaren inom 30 dagar från det anbudet godkändes eller från den dag då det anses ha blivit godkänt. Också begärd säkerhet skall ställas inom samma tid. Om lösen inte betalas eller säkerhet inte ställs inom utsatt tid, förfaller inlösningsrätten[82].

Regleringen av inlösen är dispositiv (ÖKL 5:6.4). I bolagsavtalet kan man t.ex. överenskomma om, att inlösningsrätt inte föreligger eller att de andra bolagsmännens enighet inte är en förutsättning för dess utövning. Likaså kan man ingå avtal om fristerna för inlösningsanbudet, om tidpunkten för betalning av lösensumman och om sättet för betalning. Man kan beträffande en utträdande bolagsman avtala om storleken av lösensumman och säkerheten[83]. Skälighetsprincipen lägger dock hinder i vägen för ett sådant avtal, enligt vilket en utträdande bolagsman inte alls skulle få lösen eller att den skulle vara obetydlig i jämförelse med bolagsandelens värde. Rätten att få säkerhet torde däremot kunna fråntas en bolagsman helt genom en bestämmelse i bolagsavtalet.

> Ett avtal som har ingåtts för en bolagsmans utträdes skull skall följas också i andra inlösningsfall, om inte de andra inlösarna härigenom oskäligt gynnas. Avtalet gäller härvid i själva verket den skiftesandel

---

[81] Om den ovan framförda tolkningen är riktig, enligt vilken bolagsmän som har råkat i konkurs eller som har förlorat sin bolagsandel vid utmätningsauktion skulle ha rätt att kräva säkerhet trots att de inte har rätt att erhålla inlösen, är den i ÖKL 5:6.3 stadgade fristen inte gällande för deras del, om inte inlösningsanbud som tillställts konkursboet eller köparen vid exekutiv auktion har tillställts också dem.

[82] Fristerna i ÖKL 5:6.3 är materiella frister, d.v.s. på dem tillämpas inte lagen om beräknande av laga tid (150/30). Om den sista dagen av den utsatta tiden infaller på en helgdag eller söckenlördag förlängs således inte tiden. Dessa tider kan inte heller återställas. Se *Reg.prop. 6/1987* s. 46 f.

[83] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 47.

som tillfaller bolagsandelen och som omfattas av bolagsmännens avtalsfrihet. Om avtalet om lösensumman har ingåtts i ett skede, då bolagsmannens konkurs eller utmätning av hans bolagsandel redan är på kommande, och en tillämpning av avtalet innebär en klart mindre lösensumma än den lagstadgade skiftesandelen, är avtalet inte bindande för konkursboet eller den som köpt bolagsandelen vid exekutiv auktion. Bestämmelser i bolagsavtalet, i vilka lösensumman till dödsbo eller borgenärer bestäms att vara mindre än lösensumman till en utträdande bolagsman, torde vara ogiltiga. Gentemot arvingar kan ett sådant här avtal göras bindande genom att man uppgör det i samma form som ett testamente.

9.6.2. Inlösningstvister

Om lösentagaren avböjer ett inlösningsanbud, leder detta inte till att inlösningen förfaller, om de som gett inlösningsanbudet vill hålla fast vid sitt anbud. Anbudsgivaren kan bevara sin inlösningsrätt genom att deponera den erbjudna lösensumman inom *30* dagar från det anbudet avböjdes hos överexekutor[84] och genom att hänskjuta frågan till domstol inom *60* dagar från det anbudet avvisades (ÖKL 5:7). Inlösningstvisten blir anhängig, då stämningen har delgetts lösentagaren, d.v.s. beroende på fallet bolagsmannen, gäldenärsbolagsmannen och utmätningsborgenärerna, den som köpt bolagsandelen vid exekutiv auktion, bolagsmannens dödsbo eller bolagsmannens konkursbo. I det sistnämnda fallet har den bolagsman som är konkursgäldenär rätt att föra talan som självständig biintervenient[85]. Talan skall avvisas om det befinns att lösensumman inte har deponerats på stadgat sätt[86]. Talan skall anhängiggöras vid bolagets domstol, om inte annat har avtalats (ÖKL 1:5).

---

[84] Se L om nedsättande i förvar av penningar, värdepapper eller handlingar som betalning eller till befrielse från annan fullgörelseskyldighet (281/31).

[85] Se *Halila 1972* s. 81.

[86] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 47. I regeringens proposition var båda fristerna av samma längd, men i riksdagen förlängdes tiden för väckande av talan av praktiska skäl till 60 dagar. Se *LaUB 6/1987* s. 4. Av ändringen följer det intressanta problemet, hur man skall bedöma ett sådant fall då deponeringen av lösensumman är försenad men talan har väckts i rätt tid. Enligt lagens ordalydelse skall talan avvisas och inlösningsrätten anses ha förfallit, vilket dock står i strid med målen för inlösningsregleringen. Härvid skulle ju bolaget försättas i likvidation av den orsaken, att lösensumman inte under mellantiden har varit deponerad hos överexekutor i väntan på att rättegången skall inledas. Vi dristar oss med beaktande av att lösentagarens rättsskydd inte förutsätter en tolkning i enlighet med ordalydelsen, att rekommendera en korrigerande tolkning, enligt vilken en försening i fråga om deponeringen inom tiden för väckande av talan inte skulle leda till att inlösningsrätten förfaller.

> Fristen gällande deponering av lösensumman är processuell, men tiden för väckande av talan materiell. Sålunda kan deponeringen ske ännu följande vardag, om fristen utgår på en söndag, helgdag eller söckenlördag. Om tiden för väckande av talan utgår på en söndag, helgdag eller söckenlördag skall stämningen delges senast denna dag[87].

En inlösningstvist[88] kan gälla existensen av en inlösningsgrund eller lösensummans storlek eller villkoren för inlösningen. Om den upplösningsgrund som ligger till grund för inlösningen bestrids, skall domstolen först avgöra om grunden existerar. Beträffande lösensummans belopp och villkoren för inlösen kan inlösaren i sin talan yrka att domstolen fastställer dem för den händelse att anbudet konstateras vara otillräckligt. Den som inlösningen riktar sig mot skall avstå från sin bolagsandel på de villkor som domstolen fastställer. Den som gett inlösningsanbudet kan däremot låta inlösningen förfalla, om han inte vill uppfylla av domstolen fastställda villkor som är strängare än inlösningsanbudet. Om inlösaren inte har samtyckt till att domstolen fastställer ett lösenbelopp som är större än det erbjudna eller att inlösningen skall ske på strängare villkor och domstolen anser att anbudet är otillräckligt, skall talan förkastas[89]. Härvid förfaller inlösningsrätten.

> Om villkoren för inlösning fastställs vara strängare än i inlösningsanbudet, kan domstolen på yrkande av lösentagaren förordna, att den del av lösensumman, som inte redan har deponerats, inom viss tid skall betalas till lösentagaren vid äventyr att inlösningsrätten förfaller. Eftersom inlösningstvisten är anhängig på grund av att inlösningsanbudet har avvisats, har lösentagaren före rättegången inte behövt framställa något yrkande på säkerhet[90]. Sålunda kan säkerhet krävas i inlösningsrättegången och domstolen kan förordna att ställande av säkerhet utgör villkor för inlösningen.

---

[87] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 47. Den olika inställningen till den sista dagen av materiella och processuella frister hör till relikerna i vår rättsordning. Om ÖKL 5:7 skulle ha stadgats i enlighet med regeringens proposition, skulle en lika lång frist rörande samma rättsförhållande och som beräknas från samma tidpunkt ha kunnat gå ut olika dagar, varvid stämningen borde ha delgetts på en söndag, även om deponeringen skulle ha kunnat göras ännu på måndagen.

[88] Se angående framställningen nedan, *Reg.prop. 6/1987* s. 47—48 och *LTK 1/1986* s. 78.

[89] En domstol kan således inte uttala sin uppfattning om lösensummans rätta belopp, om den som gett inlösningsanbudet inte går med på att höja sitt anbud eller anhåller om att domstolen skall fastställa lösensummans belopp.

[90] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 48.

En anhängig inlösningstvist innebär att bolaget inte kan försättas i likvidation på grundval av den omständighet som ligger till grund för inlösen. Om ansökan om förordnande av likvidator för bolaget inges på denna upplösningsgrund medan tvisten är anhängig, skall ansökan avvisas. Enligt regeringens proposition kan man mot de bolagsmän som erbjudit inlösen dock också medan inlösningstvisten är anhängig åberopa den i ÖKL 5:5 stadgade allmänna upplösningsgrunden, om de missbrukar sin ställning i bolaget, och man kan på denna grund anhålla om förordnande av likvidator för bolaget[91].

Avgörande i en inlösningstvist är en fastställelsedom, i vilken kan sökas ändring i normal ordning. Den är inte en fullgörelsedom, varför lösentagaren inte på grundval av den kan kräva att lösensumman skall betalas. Om de bolagsmän som har erbjudit inlösen lämnar den av domstolen fastställda lösensumman obetald eller inte ställer säkerhet, förfaller deras inlösningsrätt. Härvid kan lösentagaren fortfarande åberopa upplösningsgrunden och kräva likvidation av bolaget. Han kan också ansöka om förordnande av en utomstående likvidator för bolaget, om de andra bolagsmännen inte vidtar åtgärder för att försätta bolaget i likvidation.

Regleringen gällande inlösningstvister är inte tvingande, varför man i bolagsavtalet eller mellan inlösarna och lösentagaren kan överenskomma om att inlösningstvisten skall behandlas till exempel genom skiljemannaförfarande. Det är också möjligt att överenskomma om att endast tvisten om lösensummans storlek skall avgöras i rättegång eller skiljemannaförfarande medan man till övriga delar iakttar ett separat avtal[92]. Om överenskommelsen om inlösningsförfarandet medför att lösentagarens ställning blir betydligt sämre än i det lagstadgade förfarandet, är avtalets bindande verkan ifrågasatt. Exempelvis det i ÖKL 5:7 stadgade deponeringsförfarandet har stadgats för att skydda lösentagaren mot att inlösningsavsikten inte är verklig[93]. På grund härav är en bestämmelse i bolagsavtalet, som inte innehåller några motsvarande garantier för inlösarnas verkliga vilja och förmåga att betala lösensumman, inte nödvändigtvis bindande t.ex. för bolagsmannens borgenärer.

---

[91] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 48.
[92] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 48.
[93] Se *LTK 1/1986* s. 77.

9.6.3. Inlösen av en tyst bolagsmans bolagsandel

I ett kommanditbolag begränsar sig den lösen som skall ges för en tyst bolagsmans bolagsandel till återbäring av den inbetalda insatsen, om inte annat har avtalats (ÖKL 7:8.1). Då den tysta bolagsmannens andel begränsar sig till en lagstadgad enkel penningfordran, kommer exekutiv auktion av en utmätt kommanditärandel i allmänhet inte i fråga utan utmätningsmannen skall uppbära lösensumman av bolaget. Eftersom bolaget inte upplöses, men den tysta bolagsmannen och hans successorer har rätt att kräva inlösen, skall lösen vid behov krävas i en vanlig civilprocess. Inlösningsprocessens svarande är kommanditbolaget, men dess ansvariga bolagsmän är också ansvariga för betalning av lösen. Inlösningen kan ändra kommanditbolaget till ett öppet bolag, om det finns endast en kommanditär, och också ettårsregeln gällande enmansbolags upplösning kan bli tillämplig, om antalet ansvariga bolagsmän också är endast en[94].

9.7. Likvidation

9.7.1. Likvidationens begynnelsetidpunkt

Det öppna bolagets karaktär av ett formfritt avtalsförhållande mellan bolagsmännen framgår också i fråga om begynnelsetidpunkten för likvidationen av bolaget. I ett aktiebolag skall fattas ett skilt beslut om att försätta bolaget i likvidation och likvidationen inträder då detta beslut har fattats eller från en i beslutet bestämd senare tidpunkt (ABL 13:1, 13:4). Beträffande det öppna bolaget och kommanditbolaget har däremot i ÖKL och dess förarbeten omfattats en ståndpunkt, enligt vilken likvidationens rättsverkningar kan träda i kraft vid olika tidpunkt i olika personförhållanden och att försättandet av bolaget i likvidation kan vara ett successivt händelseförlopp[95].

Då bolagsmannen har fattat beslut om att upplösa bolaget och att likvidera det, försätts bolaget i likvidation vid den i beslutet nämnda tidpunkten. Om inte annan tidpunkt har avtalats, träder beslutet i kraft omedelbart[96].

---

[94] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 60.
[95] Se *KM 1983:56* s. 45 och *Reg.prop. 6/1987* s. 39.
[96] Se *Nial 1983* s. 286.

Uppnående av ett i bolagsavtalet fastställt syfte innebär att bolaget försätts i likvidation utan skilt beslut. Bolagets konkurs, i vilken tillgångar kvarstår, leder då den avslutas till att bolaget försätts i likvidation, om inte annat beslut fattas. I fråga om övriga upplösningsgrunder skall likvidationen anses ha inträtt vid den tidpunkt, då det konstateras, att inlösen inte tillgrips för att undvika upplösningen. Denna tidpunkt har föregåtts av upplösningsgrundens uppkomst, åberopandet av den samt eventuella förhandlingar om inlösen. Från denna tidpunkt börjar också en bolagsmans skyldighet att aktivt vidta åtgärder som förutsätts av likvidationen.

Då likvidationen har trätt i kraft beträffande *alla* bolagsmän, kan bolaget sägas befinna sig i likvidation. Bolagsmännen skall fatta beslut om sättet för att verkställa likvidationen och utse likvidatorerna, om de inte alla är med och verkställer likvidationen som likvidatorer. Under tiden mellan åberopandet av en upplösningsgrund och försättandet i likvidation kan bolaget fortsätta med sin vanliga verksamhet, men av bolagsmännens aktsamhetsplikt följer att åtgärder som medför långvariga nya förbindelser bör undvikas, innan man har fått klarhet om bolagets framtid.

Det att bolaget befinner sig i likvidation kan konstateras genom beslut av domstol. I saken kan föras en fastställelsetalan och domstolen måste först avgöra den frågan, om man anhåller om förordnande av utomstående likvidator för bolaget[97].

Gentemot *tertius* blir rättsverkningarna av likvidationen gällande, då han har fått vetskap om likvidationen. Då registreringen av den i handelsregistret har kungjorts, kan den åberopas också mot den som inte visste om likvidationen[98].

9.7.2. Bolagssyftet för ett bolag i likvidation

Försättandet av bolaget i likvidation upphäver inte bolagets rättskapacitet och leder inte till att dess identitet ändras. Bolaget bibehåller under likvidationen sin rättskapacitet och ett bolag i likvidation är i fråga om både gälds- och ägoförhållanden samma subjekt som före likvidationen[99].

---

[97] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 39 och *LTK 1/1986* s. 87—88. En förutsättning för likvidation är, förutom att en upplösningsgrund föreligger och att den har åberopats, att upplösningen inte har undvikits genom inlösen enligt lagen eller bolagsavtalet.

[98] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 39.

[99] Se *Nial 1983* s. 288, 293 och *Heikonen 1948* s. 359 ff.

Bolagssyftet för ett bolag i likvidation är däremot ett annat än före försättandet i likvidation. Om bolaget är försatt i likvidation är bolagets syfte inte att främja bolagsmännens gemensamma ekonomiska syfte genom att bedriva näringsverksamhet utan syftet är bolagets upplösning, således att avsluta bolaget och bolagsförhållandet. På motsvarande sätt har bolagsmännen i ett likvidationsbolag inte någon skyldighet att främja bolagets ursprungliga syfte genom handlande i enlighet med bolagsavtalet, utan bolagsmännens skyldighet är nu att medverka till likvidationen av bolaget på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt[100].

Likvidationssyftet avgränsar på motsvarande sätt befogenheten beträffande bolagets förvaltning och behörigheten i fråga om att företräda bolaget. På bolagets vägnar får inte vidtas några andra åtgärder än sådana som förutsätts av likvidationssyftet. Likvidationssyftet begränsar också bolagets företrädares rätt att företa rättshandlingar i bolagets namn. Begränsningen av behörigheten till följd av likvidationssyftet kan åberopas också mot tredje man, om denne kände till likvidationen eller likvidationen är registrerad i handelsregistret. Till förvaltningen och företrädandet av bolaget medan likvidationen pågår återkommer framställningen närmare längre fram.

Likvidationen kan såsom process vara långvarig, den kan pågå till och med i flera år. I begynnelseskedet av likvidationen kan det vara ändamålsenligt att ännu fortsätta med bolagets normala näringsverksamhet, men då likvidationen fortskrider avtar bolagets verksamhet för att helt upphöra då bolagets egendom har blivit realiserad. En bolagsmans förpliktelser, t.ex. skyldigheten att enligt bolagsavtalet arbeta för bolaget och konkurrensförbudet, lindras och upphör till slut i samma utsträckning som bolagets näringsverksamhet avslutas. Efter att bolagets näringsverksamhet har avslutats är konkurrensförbudet inte längre gällande, eftersom bolaget inte har någon verksamhet, med vilken bolagsmännen skulle kunna konkurrera[101]. En bolagsmans personliga skyldighet att delta i bolagets förvaltning eller att företräda bolaget upphör med anledning av att bolaget försätts i likvida-

---

[100] Se *KM 1983:56* s. 45 och *Heikonen 1948* s. 370—371.

[101] ÖKL 5:15 uppställer företagsköpet som det primära sättet att realisera bolagets egendom, varvid bolagets näringsverksamhet säljs som en funktionsduglig helhet. Ett vid företagsköp allmänt konkurrensbegränsningsvillkor, vari säljarna förbinder sig att för viss tid avhålla sig från att bedriva sådan verksamhet som konkurrerar med det sålda företaget, torde inte på ett giltigt sätt kunna intas i ett företagsköp som ingåtts för att upplösa ett öppet bolag, om inte de bolagsmän, mot vilka konkurrensbegränsningen riktar sig, ger sitt samtycke till detta. Någon skyldighet att förbinda sig till att avhålla sig från att konkurrera med sitt före detta bolag har bolagsmännen inte.

tion, eftersom skötseln av bolagets angelägenheter överförs till likvidatorerna. Han får i motsats till den tid då bolaget har normal verksamhet anlita ombud som sin företrädare i bolaget (ÖKL 5:10.1)[102].

9.7.3. Avtalsbaserat likvidationsförfarande och lagstadgad likvidation

Syftet med likvidationsförfarandet är att avsluta bolagsförhållandet och att realisera det förmögenhetsvärde som bolagsandelen representerar.

Efter att bolaget har försatts i likvidation kan bolagsmännen överenskomma om det förfarande som skall iakttas vid likvidationen. Eftersom skyddet av borgenärerna inte förutsätter att det lagstadgade likvidationsförfarandet skall göras obligatoriskt, har bolagsmännen fått fria händer beträffande sättet att genomföra likvidationen.

Då bolagsavtalet ingås kan man inte alltid förutse de intressekonflikter, som kan hänföra sig till upplösning av bolaget. En bolagsman kan därför före uppkomsten av en upplösningsgrund avstå från sådana rättsskyddsgarantier i anknytning till det lagstadgade likvidationsförfarandet, vilka då upplösningssituationen har blivit aktuell är synnerligen viktiga för att trygga hans intressen[103]. Därför har det stadgats, att ett avtal om ett likvidationsförfarande som avviker från den lagstadgade likvidationen kan ingås först efter att ett yrkande på upplösning av bolaget har framställts (ÖKL 5:1.3).

Ett avtal om förfarandet vid likvidationen förutsätter att alla bolagsmän är eniga. I ett kommanditbolag skall också de tysta bolagsmännen godkänna avtalet. Om en bolagsmans bolagsandel har utmätts, skall utmätningsborgenären eller den som köpt andelen vid exekutiv auktion ge sitt samtycke till avtalet. Detsamma gäller i en konkurssituation konkursboet och dödsboet ifall en bolagsman har avlidit.

> ÖKL:s ordalydelse ger inte direkt svar på frågan, huruvida ett avtal om åsidosättande av den lagstadgade likvidationen också förutsätter samtycke av gäldenärsbolagsmannen, då bolagsandelen har utmätts eller då bolagsmannen har försatts i konkurs. I lagen har det visserligen stadgats, att om bolaget är i likvidation företräder konkursboet

---

[102] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 49.
[103] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 49.

gäldenären vid likvidationen av bolaget samt vid skiftet av egendomen (ÖKL 5:3.2), men det är en tolkningsfråga, om stadgandet gäller förhandlingssituationen, då man skall fatta de beslut som utgör inledningen till likvidationen. Ordalydelsen i ÖKL 5:1.3 verkar ge vid handen, att också gäldenärsbolagsmannens medverkan skulle behövas. Också gäldenärsbolagsmannens rättsskydd, med beaktande av hans personliga gäldsansvar, skulle förorda en tolkning, enligt vilken han borde ha en möjlighet att förhindra ett avtal som avviker från det lagstadgade likvidationsförfarandet. Å andra sidan leder ÖKL:s systematik, särskilt med beaktande av arrangemanget beträffande inlösen, liksom också de allmänna principerna till ett annat slutresultat. Den riktiga tolkningen torde också böra anses vara, att en konkursdrabbad bolagsman efter att han med anledning av konkursen förlorat rätten att råda över sin utmätningsbara egendom också har förlorat rätten att delta i ett avtal om likvidationsförfarandet, som konkursboet kan ingå utan hans medverkan. Detsamma gäller en bolagsman som vid en exekutiv auktion efter utmätning har förlorat sin äganderätt till bolagsandelen. Däremot fråntar ännu inte utmätningen av bolagsandelen bolagsmannen rätten att delta i beslut rörande likvidationsförfarandet, varför också gäldenärsbolagsmannen förutom utmätningsborgenärerna skall delta i ett avtal om att åsidosätta det lagstadgade likvidationsförfarandet i detta fall. Eftersom upplösningen av bolaget inte upphäver gäldenärsbolagsmannens personliga ansvar för bolagets förpliktelser, bör man anse, att de andra bolagsmännen och konkursboet eller den som köpt bolagsandelen vid exekutiv auktion inte utan gäldenärsbolagsmannens samtycke får avtala om att låta bli att betala bolagets skulder eller att låta bli att ta offentlig stämning (se nedan 9.9.3.).

Om inte ett avtal om att åsidosätta det lagstadgade likvidationsförfarandet ingås, skall likvidationen av bolaget genomföras i enlighet med stadgandena i 5 kap. ÖKL.

9.7.4. Likvidatorerna

9.7.4.1. Bolagsmannalikvidation[104]

Likvidationen av bolaget sköts av *likvidatorerna.* Huvudregeln är att i ett öppet bolag fungerar varje bolagsman som likvidator (ÖKL 5:10.1). I likvidationen deltar således också en sådan bolagsman, som enligt bolagsavtalet

---

[104] Se angående det nedanstående *Reg.prop. 6/1987* s. 42—43, 49.

inte har rätt att delta i bolagets förvaltning eller att företräda det. I ett kommanditbolag fungerar de ansvariga bolagsmännen som likvidatorer. En tyst bolagsman är likvidator endast om alla bolagsmän avtalar därom eller om han förordnas till likvidator av domstol (ÖKL 7:8.2). I övrigt har en tyst bolagsman i ett kommanditbolag i likvidation samma rättigheter som de ansvariga bolagsmännen eller han kan anhålla hos domstol om förordnande av en likvidator och han har rätt att klandra slutredovisningen.

Bolagsmännen kan dock *efter att ett yrkande på upplösning har framställts* avtala om att endast en del av bolagsmännen fungerar som likvidatorer eller att någon utomstående fungerar som likvidator. En bolagsman kan således inte på ett giltigt sätt avstå från sin rätt att fungera som likvidator innan ett yrkande på upplösning har framställts.

Alla bolagsmäns rätt att fungera som likvidatorer har dock begränsats med stadgande om *behörighetsvillkor för likvidatorer.* Den som är omyndig eller försatt i konkurs får inte vara likvidator (ÖKL 5:10.1). En omyndig bolagsman företräds vid likvidationen av sin förmyndare. I lagen har inte stadgats vilken verkan förordnande av god man har på behörigheten att fungera som likvidator; ett på grundval av 66 § FörmynderskapsL givet allmänt förordnande att såsom god man sköta en annan persons ekonomiska angelägenheter täcker också verksamheten som likvidator för ett öppet bolag. En bolagsman i konkurs företräds vid likvidationen av bolaget och vid skiftet av egendomen av konkursförvaltningen (ÖKL 5:3.2), varför den fungerar som likvidator i gäldenärsbolagsmannens ställe.

Om en bolagsmans bolagsandel har utmätts, kan gäldenärsbolagsmannen fungera som likvidator endast med samtycke av de andra bolagsmännen (ÖKL 5:10.1). Utmätningsborgenärernas samtycke behövs inte till ett avtal om att gäldenären skall fungera som likvidator. Regeln gällande ett sådant här avtal är således den motsatta än i fråga om ett avtal om inlösen eller om skifte av bolagets egendom. Om utmätningsborgenärerna inte godkänner att gäldenärsbolagsmannen fungerar som likvidator, har de rätt att hos domstol anhålla om förordnande av en likvidator för bolaget (ÖKL 5:3.3). Efter att den utmätta bolagsandelen har sålts på exekutiv auktion, övergår bolagsmannens rätt att delta i likvidationen som likvidator till den som köpt bolagsandelen vid den exekutiva auktionen.

Om företrädande av en bolagsmans dödsbo vid likvidationen av bolaget har getts ett särskilt stadgande (ÖKL 5:4). Om bolaget med anledning av en bolagsmans död har försatts i likvidation, företräds bolagsmannens

dödsbo av dess boutredningsman, som enligt ÄB har befogenhet att delta i likvidationen av bolaget och skiftet av dess egendom, vilket utgör en förutsättning för realiseringen av den avlidne bolagsmannens bolagsandel[105]. Ett dödsbos boutredningsman är således också likvidator för bolaget[106].

Om en bolagsmans dödsbo inte har någon boutredningsman, skulle ett förfarande i enlighet med ÄB:s samförvaltningsstadganden — enligt vilka alla dödsbodelägare medverkar i dödsboets förvaltning — kunna leda till en omöjlig sitution vid likvidationen av bolaget. Vid likvidationen av bolaget skulle då behövas medverkan av alla delägarna i bolagsmannens dödsbo. Eftersom å andra sidan ett arrangemang, enligt vilket bolagsmännen skulle ges rätt att ansöka om förordnande av en boutredningsman för bolagsmannens dödsbo skulle innebära ett för dödsboet oskäligt ingrepp utifrån i boets förvaltning, har man i ÖKL stannat för en lösning, enligt vilken bolagsmannens dödsbo vid anfordran skall utse en företrädare att delta i likvidationen av bolaget, om dödsboet inte har någon boutredningsman. Som boets företrädare kan fungera en delägare eller en utomstående person. Om bolagsmannens dödsbo inte på begäran utser en företrädare till likvidationen av bolaget, kan en bolagsman hos den avlidne bolagsmannens domstol yrka att en god man skall förordnas för att företräda dödsboet vid likvidationen av bolaget.

> Behörig domstol är *forum hereditatis* (RB 10:2), d.v.s. den domstol, inom vars domkrets den avlidnes bo och hemvist har funnits, eller om ingen annan domstol är behörig, Helsingfors rådstuvurätt. Företrädare för dödsboet har vid likvidationen av bolaget samma behörighet som en bolagsman, d.v.s. han fungerar som en likvidator. Av detta måste anses följa, att boet inte till företrädare för boet får utse en person, som inte uppfyller behörighetsvillkoren för en likvidator, d.v.s. företrädaren för bolaget får inte vara omyndig eller försatt i konkurs.

Den av boet utsedda företrädaren eller den av domstolen till boets företrädare förordnade gode mannen har inte i motsats till boutredningsmannen rätt att ingå avtal om skifte av bolagets egendom utan till skiftesavtalet behövs i detta fall samtycke av alla bodelägare.

---

[105] Boutredningsmannen är dock skyldig att rådgöra med bodelägarna om sitt handlande vid likvidationen av bolaget, om det utan olägenhet kan ske (ÄB 19:12.3).

[106] Om en bolagsmans dödsbo är försatt i konkurs, har konkursboets förvaltning vid likvidationen av bolaget samma behörighet som boutredningsmannen och den har rätt att avtala också om inlösen och skifte av egendomen.

Såsom ovan redan har konstaterats, kan man efter det att ett yrkande på upplösning har framställts avtala om, att alla som enligt lagen är berättigade att vara likvidatorer inte deltar i likvidationen. Man kan avtala om att såsom likvidatorer fungerar endast några av bolagsmännen, t.ex. så, att såsom enda likvidator för bolaget fungerar den bolagsman som har varit verkställande direktör. Till likvidator kan också utses en helt utomstående person. Bolagsmännens och en bolagsmans successorers beslutanderätt begränsas dock av de allmänna behörighetsvillkoren för en likvidator; de som utses skall vara myndiga och inte försatta i konkurs.

Också då bolagsmännen förrättar likvidationen själva, har en bolagsman rätt att använda ombud som sin företrädare vid likvidationen av bolaget. Regeln är således en annan än den som är i kraft under bolagets verksamhetstid (jfr ÖKL 2:2.1). Likvidationen av bolaget förutsätter i motsats till dess normala verksamhet inte bolagsmännens personliga medverkan och vid likvidationen kan en bolagsmans behov av att anlita utomstående experthjälp vara större än under den tid som den normala verksamheten pågår.

9.7.4.2. Av domstol förordnad likvidator[107]

> Under den gamla lagens tid ansåg man både i den juridiska litteraturen och i rättspraxis, att likvidator inte kunde förordnas för ett öppet bolag i likvidation, om någon av bolagsmännen motsatte sig detta. En tredskande bolagsman kunde nog vid vite förpliktas att vidta likvidationsåtgärder, men bolagsmännens inbördes yrkanden på grundval av upplösning av bolaget förkastades såsom för tidigt framställda, då likvidation av bolaget ännu inte hade förrättats. Å andra sidan kunde den tredskande bolagsmannen invända, att han nog skulle medverka till likvidationen, men att de andra bolagsmännen inte skulle göra det; man råkade sålunda i en pattsituation. I regleringen fanns det således med tanke på bolagsmännens rättsskydd en väsentlig lucka, som man inte ansåg det vara möjligt att avlägsna med hjälp av rättspraxis[108].

För att sakenlig upplösning av bolaget skall vara möjlig också i ett konfliktfyllt bolag har i lagen intagits stadganden om officialutredning av bolaget (ÖKL 5:11—12). Officialutredningen utförs av en av domstol förordnad likvidator. Förordnande av likvidator skall alltid sökas hos bolagets dom-

---

[107] Se angående det nedanstående *Reg.prop. 6/1987* s. 50—51.
[108] Se *Heikonen 1948* s. 376—388 och *Kyläkallio 1984* s. 1143—1144.

stol (ÖKL 1:5). I bolagsavtalet kan man inte till denna del överenskomma om ett annat forum.

Legitimation att göra en ansökan om förordnande av likvidator innehas av alla bolagsmän. Ansökan kan göras av den bolagsman som har yrkat på upplösning av bolaget, av den bolagsman som upplösningsgrunden berör samt också av varje annan bolagsman. Utmätning av bolagsandelen fråntar inte en bolagsman legitimation att ansöka om förordnande av likvidator. En förmyndare eller god man för bolagsmans talan också i ett ärende som gäller förordnande av likvidator.

> Ovan har anförts att en konkursdrabbad bolagsman och en bolagsman som har förlorat sin bolagsandel vid exekutiv auktion inte har behörighet att delta i fattandet av beslut om det förfarande som skall iakttas vid likvidationen av bolaget. En sådan bolagsman måste dock ges rätt att ansöka om förordnande av likvidator för bolaget. Ansökan kan således göras också av en sådan bolagsman som är försatt i konkurs eller vars bolagsandel har sålts vid exekutiv auktion efter utmätning. I det sistnämnda fallet bör legitimation att göra ansökan medges trots att personen i fråga inte längre formellt sett är en bolagsman. Bolagsmannens ansvar för bolagets skulder består trots konkursen och försäljningen av bolagsandelen vid exekutiv auktion, varför det skulle vara oskäligt, om bolagsmannen inte skulle ha rättsskyddsmedel till sitt förfogande mot det att konkursboet eller den som har köpt bolagsandelen vid exekutiv auktion avtalar med bolagsmännen om t.ex. ett sådant förfarande, att bolagets egendom säljs till underpris till bulvaner för vederbörande. Domstolen kan, såsom nedan kommer att framgå, dock förordna att bolaget skall likvideras på det sätt som de andra bolagsmännen och konkursboet/köparen av utmätt bolagsandel har avtalat om, ifall avtalet inte kränker sökandens rätt.

Förutom en bolagsman kan den som har rätt att kräva upplösning av bolaget ansöka om förordnande av likvidator. Sålunda kan en bolagsmans dödsbo, konkursbo och den som köpt en utmätt bolagsandel anhålla om förordnande av likvidator. Såsom ovan konstateras, övergår de rättigheter som grundar sig på dödsboets bolagsandel till den som vid avvittringen eller arvskiftet får bolagsandelen på sin lott. Denna person har således rätt att i dödsboets namn yrka på förordnande av likvidator för bolaget. En utmätningsborgenär har inte rätt att kräva upplösning av bolaget. Om bolaget dock på yrkande av någon bolagsman har försatts i likvidation med anledning av utmätningen av bolagsandelen, har också utmätningsborgenären rätt att anhålla om förordnande av likvidator (ÖKL 5:3.3).

Ansökan om förordnande av likvidator kan *inte* göras av bolagets borgenär, en bolagsmans annan borgenär än en utmätningsborgenär, och inte av någon som har köpt bolagsandelen på annat sätt än vid exekutiv auktion. Om en bolagsman eller en bolagsmans konkursbo har sålt bolagsandelen utan de andra bolagsmännens samtycke, får köparen inte rätt att anhålla om förordnande av likvidator för bolaget.

En förutsättning för att förordnande av likvidator skall ges är att bolaget "skall likvideras" (ÖKL 5:11.1). Domstolen skall således först utreda huruvida en giltig upplösningsgrund föreligger och har åberopats. Upplösningsgrunden kan vara omtvistad i synnerhet då någon bolagsman kräver upplösning på grund av att förutsättningarna för bolagsförhållandet har upphört. Ovan har konstaterats, att likvidator inte kan förordnas, om man i bolagsavtalet har överenskommit om att en viss händelse leder till en bolagsmans utträde utan att bolaget upplöses (se 9.2). Om någon giltig upplösningsgrund inte föreligger eller den inte har åberopats, skall ansökan förkastas. Vidare skall domstolen utreda, om ett giltigt inlösningsanbud har givits i bolaget och om en inlösningstvist rörande anbudet är anhängig. Också dessa omständigheter utgör hinder för förordnande av likvidator.

Ett avtal om det förfarande som skall iakttas vid upplösningen av bolaget (ÖKL 5:1.3) liksom också ett avtal om val av likvidatorer (ÖKL 5:10.1) leder preliminärt till att domstolen skall förordna likvidatorer i enlighet med bolagsmännens avtal. Om ett sådant avtal belastas av en i AvtL stadgad ogiltighetsgrund eller det är oskäligt, kan en annan än avtalad likvidator trots allt förordnas. Läget är detsamma om brott mot avtalet om likvidationen har förekommit eller om avtalet kränker sådana intressegruppers rätt, vilkas medverkan inte behövs när avtalet ingås. Sistnämnda grupper är en bolagsmans utmätningsborgenärer, en bolagsman försatt i konkurs och en bolagsman, vars bolagsandel har sålts på exekutiv auktion efter utmätning (se ovan 9.7.3.). Domstolen kan i dessa fall t.ex. förutom de avtalsenliga likvidatorerna förordna en utomstående likvidator att bevaka sökandenas intressen.

Domstolen skall enligt lagens ordalydelse på ansökan förordna en likvidator, om bolaget skall likvideras och sökanden har legitimation att göra ansökan. Obefogade ansökningar avvärjs dock av att domstolen kan förordna också en bolagsman till likvidator, vilket också är det rätta förfaringssättet då ett giltigt avtal har ingåtts om likvidationen och sökandens rättsskydd inte förutsätter avvikelse ifrån det. Av särskilda skäl kan sökanden förordnas att ensam svara för likvidatorns arvode och kostnader (ÖKL 5:13.2), vilket också avvärjer obefogade ansökningar.

Domstolen kan till likvidator förordna en bolagsman eller en utomstående person (ÖKL 5:11.2). Likvidatorn skall uppfylla de allmänna behörighetsvillkoren, d.v.s. han får inte vara omyndig eller försatt i konkurs.

Enligt huvudregeln skall det förordnas endast en likvidator. Med hänsyn till bolagets art och omfattning eller av någon annan särskild orsak kan dock flera likvidatorer förordnas. Ett skäl till att förordna flera likvidatorer kan bland annat vara bolagets omfattning eller verksamhet på flera orter. Flera likvidatorer kan förordnas också då bolaget är stridigt. Härvid kan man förordna likvidatorer att företräda olika bolagsmannagrupper eller grupper av sökanden vid likvidationen[109].

Om flera likvidatorer förordnas, kan domstolen fördela bolagets förvaltning mellan dem och bestämma grunderna för fördelningen av förvaltningen. Fördelning av förvaltningen kommer i fråga närmast då grunden för förordnande av flera likvidatorer har varit bolagets art eller omfattning. Om däremot flera likvidatorer har behövts på grund av meningsskiljaktigheter beträffande likvidationen, bör förvaltningen inte delas utan likvidationen bör verkställas med iakttagande av enhällighetsprincipen som huvudregel.

Vid behandlingen av en ansökan om förordnande av likvidator skall tillfälle att bli hörda beredas åt alla dem som skulle ha haft rätt att göra ansökan, men som inte omfattat den (ÖKL 5:11.4). Domstolen skall således höra bolagsmän, deras döds- eller konkursbo, utmätningsborgenärer och den som har köpt en utmätt bolagsandel på exekutiv auktion. Enligt den ovan omfattade tolkningen skall höras också en bolagsman som är försatt i konkurs och en bolagsman, vars bolagsandel har sålts på exekutiv auktion efter utmätning. Ett av domstolen givet förordnande till likvidator skall genast iakttas trots att ändring har sökts.

9.7.4.3. Interimistiskt förordnande[110]

En bolagsman kan med sitt handlande i bolaget förorsaka stor skada för de andra bolagsmännen på grund av stadgandena om gäldsansvar. Han kan t.ex. missbruka bolagets egendom eller utan eftertanke uppta lån i bolagets namn. För att bolagsmännen tillräckligt snabbt skall kunna erhålla rättsskydd mot ett förfarande av det här slaget har i lagen intagits ett stadgande om interimistiskt förordnande av likvidator för bolaget (ÖKL 5:12). Enligt

---

[109] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 50—51.
[110] Se angående det nedanstående *Reg.prop. 6/1987* s. 51—52.

stadgandet kan domstol, häradshövding eller ordförande i råstuvurätt på ansökan av en bolagsman[111] temporärt förordna en likvidator, om sökanden anför sannolika skäl för att en likvidator måste förordnas för att hans rättigheter skall tillgodoses. Endast bolagets domstol är behörig domstol i detta fall.

> Ansökan om interimistiskt förordnande kumuleras i allmänhet med ansökan om förordnande av ordinarie likvidator. I ordalydelsen i paragrafen om interimistiskt förordnande har dock inte som förutsättning för ansökan uppställts att bolaget skall vara försatt i likvidation. Stadgandets ratio förordar också en sådan tolkning att ansökan om interimistiskt förordnande kan upptas till behandling redan innan bolaget försätts i likvidation, om sökanden på ett tillförlitligt sätt visar att han har igångsatt upplösningen av bolaget, till exempel försökt delge vederbörande bolagsman ett yrkande på upplösning på grundval av att förutsättningarna för bolagsförhållandet har upphört. Något slags utredning om upplösningsavsikten skall således krävas, men syftet med stadgandet uppnås inte, om kraven i detta avseende ställs särskilt högt. Det att sökanden har framställt eller ämnar framställa ett inlösningsanbud, utgör inget hinder för att ett interimistiskt förordnande skall kunna ges. Å andra sidan, om det är uppenbart, att sökandens avsikt endast är att åsidosätta en bolagsman från bolagets förvaltning utan att han strävar till att upplösa bolaget eller att lösa ut den bolagsman från bolaget, som har gjort sig skyldig till det förfarande som utgör grunden för ansökan, skall ansökan inte bifallas.

Det är inte en förutsättning för att en ansökan om ett interimistiskt förordnande skall prövas, att ansökan har delgetts de andra bolagsmännen och de behöver inte beredas tillfälle att bli hörda. Med hänsyn till att ansökan skall bifallas är det naturligtvis av betydelse, att den har omfattats av så många bolagsmän som möjligt.

Ett interimistiskt förordnande kan ges antingen vid underrättens kansli eller sammanträde. Ärendet kan också överföras från kanslibehandling till sammanträde t.ex. för hörande av vittnen. Både en ansökan som behandlas

---

[111] Legitimation att göra ansökan innehas trots stadgandets ordalydelse av alla som enligt ÖKL 5:11.1 har rätt att ansöka om förordnande av ordinarie likvidator. Stadgandena i ÖKL om av domstol förordnad likvidator har i olika beredningsskeden "fått ett eget liv", vilket har lett till uttrycksmässiga oenhetligheter i den slutliga lagtexten. Någon tolkningsmässig skillnad torde inte ha eftersträvats med dessa nygrupperingar och partiella preciseringar av ordalydelsen, vilket framgår vid en jämförelse mellan småbolagskommissionens betänkande, förslaget till proposition som granskades i laggranskningsområdet, laggranskningsområdets betänkande och den slutliga lagtexten.

vid sammanträde och en som behandlas vid kansliet kan uppskjutas för framläggande av tilläggsutredning[112].

En förutsättning för att ansökan skall bifallas är att sannolika skäl anförs för att förordnandet är nödvändigt för att sökandens rättigheter skall säkerställas. Utredningen kan vara till exempel ett läkarintyg över att en bolagsman på grund av psykisk sjukdom inte har rättshandlingsförmåga och är oförmögen att inse sin situation, eller skriftlig utredning om förskingring av bolagets egendom eller om åtgärder som har varit till skada för bolaget och som en bolagsman utfört. Tillräcklig bevisning kan ofta inhämtas genom att man såsom vittnen förhör bolagets arbetstagare eller anhöriga till bolagsmannen om hans handlande.

Ett interimistiskt förordnande skall genast iakttas och däri får inte sökas ändring. Det är i kraft tills domstolen, rådstuvurättens ordförande eller häradshövdingen återkallar förordnandet eller tills domstolen förordnar en ordinarie likvidator för bolaget. Återkallande av förordnandet kan sökas också av de bolagsmän som har ansökt om förordnandet, t.ex. då för den ifrågavarande bolagsmannen har förordnats förmyndare eller god man, med vilken man har kommit överens om att fortsätta bolagets verksamhet, om bolagsmannens utträde eller om upplösning av bolaget. Också den interimistiska likvidatorn själv är skyldig att ansöka om återkallande av förordnandet, om det bli uppenbart, att bolaget inte kommer att likvideras. Han är också skyldig att genast efter att han har fått förordnandet vidta åtgärder för att utreda hur man skall ordna bolagets verksamhet i framtiden. I detta syfte skall han starta förhandlingar mellan bolagsmännen om bolagets framtid och han bör vända sig till bolagsmannens anhöriga eller till förmyndarnämnden för att få en god man för bolagsmannen, om grunden för det interimistiska förordnandet har varit bolagsmannens för bolaget skadliga verksamhet som har sin grund i psykisk sjukdom.

Till interimistisk likvidator kan förordnas en bolagsman eller en utomstående person som uppfyller de allmänna behörighetsvillkoren för en likvidator. En interimistisk likvidator är berättigad att omedelbart ta bolagets egendom i sin besittning och han kan för detta få handräckning av myndigheterna. Egentliga likvidationsåtgärder skall han inte vidta, utan hans uppgift är närmast att se till att bolagets fördel och rättigheter tryggas under tiden av osäkerhet rörande bolagets framtid. Detta förutsätter å ena sidan

---

[112] Se L om behandling av ansökningsärenden vid allmän underrätt (307/86) 3—5 §§.

att han sköter om bolagets löpande förvaltning och å andra sidan att han vidtar åtgärder som förutsätts för att avvärja eventuell fara som hotar bolaget eller för att bevara bolagets rätt. En interimistisk likvidator skall anmäla till handelsregistret om att bolaget försatts i likvidation, om yrkande på upplösning av bolaget har framställts på vederbörligt sätt och bolaget således har försatts i likvidation.

9.7.4.4. Arvode till likvidator

Om bolagsmännen själva fungerar som likvidatorer, bestäms deras rätt till arvode i enlighet med ÖKL 2:8. Om bolagsmännen har avtalat om att såsom likvidatorer fungerar bolagsmännens ombud så att var och en av dessa fungerar som representant för sin egen huvudman, svarar envar bolagsman för sin egen del för arvodet till sitt ombud. Om bolagsmännen däremot har utsett en utomstående likvidator att verkställa likvidationen av bolaget för bolagsmännens gemensamma räkning, har denne rätt att få arvode av bolaget i enlighet med reglerna om uppdrag (HB 18:5). Arvodet till en sådan likvidator utgör bolagets skuld, för vilken också bolagsmännen är ansvariga i enlighet med stadgandena om gäldsansvar. Likvidatorn har härvid rätt att upbära sitt arvode ur bolagets medel mot slutredovisningen, om inte annat har avtalats. Retentionsrätt till säkerhet för sitt arvode och sina kostnader i bolagets bokföring eller andra handlingar har han däremot inte[113].

En av domstolen förordnad likvidator, både en ordinarie och en interimistisk, har rätt att av bolagets medel, med hänsyn till bolagets art och omfattning samt det arbete uppgiften förutsätter, få ett skäligt arvode. Han har likaså rätt att av bolagets medel få ersättning för sina kostnader (ÖKL 5:13.1.). Domstolen kan dock av särskilda skäl förordna, att den som har ansökt om förordnande av likvidator eller den bolagsman som upplösningsgrunden avser, "slutligt" skall svara för arvodet och kostnaderna (ÖKL 5:13.2). Med ordet "slutligt" hänvisar man här till förhållandet mellan bolagsmännen (och bolagsmännens successorer). I förhållandet mellan bolaget, bolagsmännen och likvidatorn kan ansvaret för arvodet och ersättandet av kostnaderna inte överflyttas utan både bolaget och samtliga bolagsmän är ansvariga för betalningen av dem gentemot likvidatorn.

> Ett särskilt skäl till att överflytta ansvaret på den som har ansökt om förordnande av likvidator kan närmast vara att ansökan är obefogad

---

[113] Jfr *HD 1983 II 34*: Skiftesman hade inte rätt att innehålla avvittringsinstrumentet till säkerhet för sitt arvode och de kostnader han haft för avvittringen.

t.ex. då ansökan har stått i strid med ett skäligt avtal om upplösningen. För att det skall vara berättigat att förordna att sökanden skall ha det slutliga ersättningsansvaret, bör det förutsättas att han inte har något skäligt rättsskyddsbehov då han ansöker om förordnande av likvidator. Likaså bör det förutsättas, att anlitandet av en av domstolen förordnad likvidator var ekonomiskt ofördelaktigare för bolaget i jämförelse med att likvidationen skulle ha verkställts av bolagsmännen. Undantagsstadgandet om förordnande av ersättningsansvar får inte bli ett medel, varmed en bolagsmans tillträde till hans rättigheter vid upplösningen av bolaget försvåras. Den som är skyldig till att upplösningsgrunden har uppstått kan förordnas att bära det slutliga ansvaret för arvodet och ersättningen närmast då upplösningsgrunden har varit en väsentlig överträdelse av bestämmelserna i bolagsavtalet eller av bolagsmannens förpliktelser. Härvid är ersättningsansvaret i själva verket jämställbart med ett skadestånd, vars grund utgörs av att bolaget försätts i likvidation på grund av bolagsmannens klandervärda förfarande. Om de som är skyldiga att ersätta likvidatorns kostnader är flera, svarar de solidariskt för betalningen av ersättningen till bolaget och de andra bolagsmännen[114].

Yrkande på att sökanden eller den som bär skulden till upplösningen skall förordnas att bära ansvaret för ersättningen och arvodet till en av domstolen förordnad likvidator skall framställas genom talan. Det är fråga om ett tvistemål mellan bolagsmännen, vilket gäller fördelningen mellan bolagsmännen av de kostnader som förorsakats bolaget av anlitandet av en utomstående likvidator. I utslaget rörande förordnande av likvidator, vilket ärende anhängiggörs genom ansökan, kan inte ges förordnande om ersättningsansvar utan yrkandet skall avvisas. Yrkandet kan kumuleras med klandertalan mot likvidationens slutredovisning eller med klandertalan mot skifte av egendomen, eftersom arvodet och kostnaderna utgör en post som inverkar på bolagets nettoförmögenhet och således på bolagsmännens skiftesandelar[115].

---

[114] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 52.

[115] En talan, som har väckts innan slutredovisningen för likvidationen har getts eller innan en av domstol förordnad likvidator har befriats från sitt uppdrag och som gäller att sökanden eller den som är orsaken till uplösningsgrunden skall förordnas att vara ansvarig för arvodet, borde enligt vår åsikt i allmänhet förkastas såsom för tidigt väckt, eftersom man i det här skedet inte känner till arvodets eller ersättningens belopp. Enligt vår åsikt föreligger det inte något hinder för att det slutliga ansvaret för likvidatorns arvode och ersättning fördelas så, att ett beslut i enlighet med ÖKL 5:13.2 begränsas till att gälla endast den del av utgifterna som den utomstående likvidatorn har förorsakat och som bör anses vara en "extra" tilläggsutgift i jämförelse med en likvidation som skulle ha verkställts av bolagsmännen.

9.7.4.5. Befriande av en likvidator från hans uppdrag

Sättet att befria en likvidator från hans uppdrag beror på i vilken egenskap han har blivit likvidator. Om likvidatorn är en bolagsman, kan han inte befrias från sitt uppdrag på annat sätt än genom ansökan till domstolen om förordnande av likvidator[116]. Om likvidatorn är en utomstående utsedd av alla bolagsmän, kan bolagsmännen om de är eniga avskilja honom från hans uppdrag. Om endast en del av bolagsmännen vill avskilja en av bolagsmännen utsedd utomstående likvidator från hans uppdrag, skall de göra en ansökan hos domstolen om förordnande av en likvidator för bolaget. Om såsom likvdidatorer fungerar ombud utsedda av olika bolagsmannagrupper, kan var och en bolagsmannagrupp befria sin egen likvidator från hans uppdrag.

Rätt att befria en av domstolen förordnad ordinarie likvidator har enbart den domstol som har gett förordnandet (ÖKL 5:11.3). Bolagsmännen kan inte ens då de är eniga befria en sådan likvidator från hans uppdrag. Ansökan om återkallande av förordnande av likvidator kan göras av var och en, som har rätt att anhålla om förordnande av likvidator. Också likvidatorn själv kan anhålla om återkallande av sitt förordnande. Om likvidatorn själv eller alla som är berättigade att anhålla om förordnande av likvidator anhåller om att förordnandet av likvidator skall återkallas, skall domstolen återkalla förordnandet. I annat fall kan domstolen enligt prövning återkalla förordnandet eller låta det vara gällande. Domstolen kan också ändra likvidatorsförordnandet eller förordna en likvidator samtidigt som den tidigare befrias från sitt uppdrag. Över en ansökan om återkallande eller ändring av ett förordnande av likvidator skall alla, som har rätt att anhålla om förordnande av likvidator, beredas tillfälle att bli hörda (ÖKL 5:11.4). Också likvidatorn själv skall beredas tillfälle att bli hörd. Ett beslut om återkallande eller ändring av ett förordnande skall iakttas trots ändringssökande[117].

Ett förordnande av en interimistisk likvidator kan återkallas av domstolen; ett förordnande som getts av rådstuvurättens ordförande eller häradshövdingen kan återkallas också av den som gav förordnandet. Ett förordnande till ordinarie likvidator innebär samtidigt att det interimistiska förordnandet förfaller. I beslut om återkallande av ett interimistiskt förordnande får ändring

---

[116] Detta gäller såväl den situationen, då alla bolagsmän är likvidatorer som den situationen, att endast en del av bolagsmännen fungerar som likvidatorer. Stadgandet i ÖKL 2:5.1 om upphörandet av ett specialuppdrag med ett enhälligt beslut av de andra bolagsmännen kan inte tillämpas på en likvidators uppdrag, eftersom stadgandet gäller endast sådana specialuppdrag som har fastställts i bolagsavtalet.

[117] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 51.

inte sökas. Legitimation att göra en ansökan om återkallande av ett interimistiskt förordnande har den interimistiske likvidatorn själv och de som är berättigade att anhålla om förordnande av likvidator.

9.7.4.6. En likvidators skadeståndsskyldighet
En likvidator är ansvarig för skada som han vid utförandet av sitt uppdrag har förorsakat bolaget och bolagsmännen enligt samma regler som gäller för en bolagsman (ÖKL 5:16.2). (Se ovan 6.4).

9.8. Förvaltning och företrädande av bolaget under likvidationen

Under likvidationen sköter likvidatorerna bolagets angelägenheter och företräder det (ÖKL 5:10.2). Då bolaget träder i likvidation innebär detta att bestämmelserna i bolagsavtalet rörande förvaltning och företrädande av bolaget förfaller samt att bolagsmännens rätt att med stöd av lagen och bolagsavtalet delta i bolagets förvaltning och att företräda det upphör. Också bolagsmännens förbudsrätt upphör samtidigt som bolagets förvaltning övergår till likvidatorerna. Likaså förfaller prokurafullmakterna och verkställande direktörens befogenhet[118]. Såsom ovan har konstaterats, kan bolagsmännen inte på ett giltigt sätt avtala om förvaltningen för den tid som bolaget är försatt i likvidation innan ett yrkande på upplösning har framställts.

Likvidatorernas förvaltnings- och representationsrätt är — i motsats till vad som gäller under bolagets normala verksamhetstid — *kollektiv*. Behovet av flexibilitet i beslutsfattandet som utgör grunden för den individuella förvaltnings- och representationsrätten har inte längre någon betydelse i ett bolag i likvidation, när syftet inte är att bedriva näringsverksamhet utan att avsluta bolagets verksamhet. Å andra sidan ligger det i bolagsmännens intresse att synpunkterna hos samtliga deltagande i likvidationen blir beaktade vid behandlingen av detaljerna i likvidationen, i synnerhet vid försäljningen av bolagets egendom.

---

[118] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 50. Enligt *Huttunen* upphäver likvidationen inte prokurafullmakter, se *Huttunen 1984* s. 11.

Man kan dock komma överens om att förvaltningen av bolaget fördelas mellan likvidatorerna. Likvidatorerna kan till exempel ges individuell förvaltningsbefogenhet eller så kan likvidationen av bolagets verksamhetsställen på olika orter uppdelas på olika likvidatorer. Förvaltningsbefogenheten kan också utformas så, att enhällighetsprincipens tillämpningsområde begränsas till att gälla de viktigare likvidationsåtgärderna. Man kan t.ex. avtala om att varje likvidator ensam får realisera bolagets omsättningstillgångar, men att försäljning av anläggningstillgångarna förutsätter ett gemensamt beslut. Också domstolen kan då den förordnar flera likvidatorer för bolaget fördela förvaltningen mellan likvidatorerna, om det anses ändamålsenligt. Även om bolagsmännen eller domstolen inte skulle ha fördelat förvaltningen av bolaget mellan likvidatorerna, har varje likvidator befogenhet att vidta en brådskande åtgärd som är nödvändig för att trygga bolagets rätt eller avvärja en fara som hotar bolaget[119].

Också i fråga om representationsrätten kan man avvika från enhällighetsprincipen. I fråga om de interna förhållandena i bolaget uppställer lagen inga begränsningar för de alternativ som kan antas vid fördelningen av representationsrätten. I fråga om fördelning av behörigheten att företräda bolaget i förhållande till en person i tredjemansställning som inte känner till fördelningen får man endast de i ÖKL 3:1 stadgade alternativen att bli gällande genom att registrera dem i handelsregistret, varvid de vid tidpunkten för kungörandet blir gällande mot alla[120]. I handelsregistret kan antecknas, att likvidatorernas representationsrätt är individuell[121] eller att en eller flera likvidatorer inte har rätt att företräda bolaget eller att två eller flera likvidatorer tillsammans företräder bolaget.

> I stadgandet om av domstol förordnad likvidator (ÖKL 5:11) stadgas i motsats till vad som gäller om av bolagsmännen förordnade likvidatorer (ÖKL 5:10.3) ingenting om fördelningen av representationsrätten mellan likvidatorerna. Enligt regeringens proposition[122] skall domstolen förordna också om företrädandet av bolaget, om domstolen fördelar förvaltningen av bolaget mellan likvidatorerna. Huvudregeln är

---

[119] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 50. Angående brådskande åtgärder, se 4.2.2.3.
[120] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 50.
[121] Enligt ÖKL 5:10.2 gäller beträffande fördelning av rätten att företräda bolaget vad som stadgas i ÖKL 3:1. Stadgandets ordalydelse möjliggör således också att en individuell representationsrätt i enlighet med ÖKL 3:1.1 beviljas åt likvidatorerna. Regeringens proposition är till denna del inte helt entydig, se *Reg.prop. 6/1987* s. 50.
[122] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 51.

att en likvidator har rätt att företräda bolaget i samma omfattning som han sköter dess angelägenheter. Ståndpunken i förarbetena bör anses betyda, att en likvidator har kompetens att företa rättshandlingar med den del av bolagets egendom, som har förordnats i hans förvaltning och på motsvarande sätt har han inte rätt att vidta åtgärder beträffande annan egendom. Betydelsen av en sådan här fördelning av representationsrätten är problematisk i förhållande till personer i tredjemansställning. I allmänhet är ju avtal om fördelningen av representationsrätten bindande endast för en tredje man som kände till dem, om begränsningen inte har registrerats och kungjorts. Å andra sidan bör en tredje man i fråga om ett bolag i likvidation utgå ifrån den kollektiva representationsrätten, om i handelsregistret inte har antecknats någon i lagen tillåten begränsning av representationsrätten. I handelsregistret torde begränsningar av en av domstolen förordnad likvidators representationsrätt inte kunna införas då lagen tiger, i synnerhet då de av lagen tillåtna begränsningarna (ÖKL 3:12—3, jfr 5:10.2), som kan tas i bruk också beträffande likvidatorer utsedda av bolagsmännen, inte nödvändigtvis grundar sig på en fördelning av förvaltningen mellan likvidatorerna. I förhållande till en tredje man skall en av domstolen förordnad likvidator alltid legitimera sig med det av domstolen givna förordnandet, om inte alla likvidatorer deltar i rättshandlingen och om inte t.ex. principerna rörande ställnings- eller situationsfullmakt blir tillämpliga. Härvid får tredje man också reda på begränsningarna i representationsrätten, varför erhållande av godtrosskydd då en av domstol förordnad likvidator överskrider sin representationsrätt torde komma i fråga endast med stöd av de ovan nämnda principerna om fullmakt.

Syftet med likvidationen av bolaget begränsar likvidatorernas befogenhet och behörighet. De får vidta endast sådana åtgärder, som följer av likvidationssyftet[123]. Å andra sidan kan bolagsmännen och deras successorer då de är eniga ge likvidatorerna tillstånd att vidta också sådana åtgärder, som inte överensstämmer med likvidationssyftet[124].

Eftersom likvidationen kan vara en lång process och det i synnerhet i likvidationens begynnelseskede kan vara ändamålsenligt att fortsätta med bolagets näringsverksamhet, kan man inte ur likvidationssyftet härleda alltför snäva gränser för likvidatorernas befogenhet. Klarast begränsar likvidationssyftet *tidsmässigt* likvidatorernas rätt att på bolagets vägnar ingå långvariga förbindelser. Däremot bör frågan om likvidatorernas åtgärder *kvalitativt sett*

---

[123] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 50.
[124] Se *Heikonen 1948* s. 391 och *Huttunen 1984* s. 12.

är i överensstämmelse med likvidationssyftet bedömas ganska liberalt. En ändamålsenlig likvidation kan t.ex. förutsätta att råvaror anskaffas till bolaget för att gamla förbindelser skall kunna fullgöras eller att bolaget för den tid som det är i likvidation flyttas till nya hyresutrymmen, varför sådana här åtgärder kan anses vara förutsatta av likvidationssyftet.

På motsvarande sätt bör de begränsningar som följer av likvidationen beträffande likvidatorernas behörighet tolkas snävt. Tredje man är skyldig att känna till att bolaget har försatts i likvidation efter att dess registrering i handelsregistret har kungjorts. Likvidationen medför ett visst försiktighetsbehov för bolagets avtalsparter. Bolagets avtalspart kan dock gentemot bolaget åberopa också en rättshandling som står i strid med likvidationssyftet, om han inte visste och inte heller hade bort veta, att rättshandlingen var i strid med likvidationssyftet[125].

Om likvidatorerna har utsetts av bolagsmännen skall de följa direktiv som bolagsmännen enhälligt har gett i fråga om verkställande av likvidationen. En av domstolen förordnad likvidator är däremot inte skyldig att följa bolagsmännens direktiv, om han inte anser att de överensstämmer med bolagets och alla bolagsmäns fördel[126]. Å andra sidan bör man anse, att bolagsmännen tillsammans har förbudsrätt i förhållande till en av domstolen förordnad likvidator, som sålunda måste avhålla sig från att vidta åtgärder, som alla bolagsmän motsätter sig. Han är också skyldig att i mån av möjlighet rådgöra med bolagsmännen om sina åtgärder[127]. Om det mellan en av domstolen förordnad likvidator och samtliga bolagsmän uppstår konflikter om verkställandet av likvidationen, bör den förstnämnda anses ha en skyldighet att ansöka om att hans förordnande återkallas.

Bolaget är under likvidationens gång bokföringsskyldigt på samma sätt som förut. Ansvaret för att bokföringen ordnas åligger likvidatorerna och till deras uppgifter hör också uppgörande av ett lagenligt bokslut, om bolagets

---

[125] Se *Huttunen 1984* s. 12.

[126] I regeringens proposition har inte närmare analyserats likvidatorernas bundenhet vid bolagsmännens direktiv. Se *Reg.prop. 6/1987* s. 53. Då en av domstol förordnad likvidators befogenhet grundar sig på domstolens förordnande kan han inte anses vara skyldig att vidta sådana *positiva* åtgärder, som han inte själv godkänner, även om alla bolagsmän skulle kräva att den skall vidtas. Ett av domstol givet förordnande till likvidator ger inte upphov till något sådant uppdragsförhållande mellan en likvidator och bolaget/bolagsmännen, av vilket skulle följa en sådan bundenhet.

[127] Jfr ÄB 19:12.3., enligt vilket stadgande boutredningsmannen skall inhämta delägarnas mening bland annat då det är fråga om avveckling av rörelse, som arvlåtaren idkat, eller om försäljning av sådan egendom, som har särskilt värde för delägarna, eller om annan angelägenhet av vikt för dem, när det "utan olägenhet" kan ske.

räkenskapsperiod hinner gå ut medan likvidationen pågår[128]. Vinstutdelning på grundval av årsbokslutet från likvidationstiden kommer dock i allmänhet inte i fråga (se nedan 9.9.).

Till likvidatorernas skyldigheter hör att göra de handelsregisteranmälningar som likvidationen förutsätter. Likvidatorerna skall "utan dröjsmål" göra anmälan till handelsregistret om att bolaget försatts i likvidation, om att likvidationen avslutats och om efterlikvidation (ÖKL 5:18). Om likvidationen avslutas av den orsaken, att man har fattat beslut om fortsättande av bolagets verksamhet, kan anmälan göras också av en bolagsman, även om han inte har varit likvidator. Detsamma gäller registrering av efterlikvidation. I anmälan som gäller inledning av likvidation skall nämnas vem som är likvidator i bolaget och vem som tecknar bolagets firma under likvidationen (HRF 23 §). Eftersom likvidationssyftets rättsverkningar i förhållande till personer i tredjemansställning som inte kände till saken träder i kraft från det registreringen av likvidationen kungörs, kan försummelse av anmälan medföra skada för bolaget och bolagsmännen. De anmälningsskyldiga likvidatorerna har ersättningsansvar för en skada av detta slag[129].

I ÖKL har inte stadgats om likvidationens inverkan på tillämpningen av de andra stadgandena i lagen. Stadgandena i 5 kap. om likvidation åsidosätter andra stadganden i ÖKL som gäller samma frågor. En del av stadgandena i de andra kapitlen i ÖKL är sådana, att de kan tillämpas också under den tid då bolaget är försatt i likvidation.

> De allmänna stadgandena i 1 kap. ÖKL och stadgandena om gäldsansvar i 4 kap. kan tillämpas också på ett bolag som är försatt i likvidation. Gäldsansvaret för en bolagsmans successorer är dock inte av samma innehåll som bolagsmännens (se ovan 8.1.3.). Om bolagets räkenskapsperiod går ut medan likvidationen pågår, skall stadgandena om bokslutet i 9 kap. iakttas. För uppgörandet av bokslutet svarar dock likvidatorerna och inte bolagsmännen. Också 10 kap. om revision kan tillämpas på ett bolag som är försatt i likvidation. Valet av revisorer förrättas härvid enligt ÖKL 10:3 av bolagsmännen, inte av likvidatorerna.
>
> Likvidatorernas förvaltning leder till att stadgandena i ÖKL 2:2—5 om den normala förvaltningen av bolaget inte tillämpas. Stadgandet i ÖKL 2:6 om uppbärandet av bolagsinsatsen och ÖKL 2:7 om ersätt-

---

[128] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 54.
[129] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 55.

ning för utgifter är i kraft, den sistnämnda dock närmast beträffande bolagsmannalikvidation. ÖKL 2:8 om bolagsmännens rätt till arvode är i kraft under likvidationen beträffande samtliga bolagsmän till den del som stadgandet gäller arvode för arbete för bolaget. Till den del det avser förvaltningsarvode kan det tillämpas på bolagsmannalikvidatorer. Om arvode för en av domstol förordnad likvidator har stadgats särskilt (ÖKL 5:13) och rätten till arvode för av bolagsmännen utsedda utomstående likvidatorer avgörs i enlighet med stadgandena om uppdrag (se ovan 9.7.4.4.). Stadgandet om delning av räkenskapsperiodens vinst eller förlust (ÖKL 2:9) är i sig såsom delningsregel i kraft också i ett likvidationsbolag, men stadgandet om att bolagets egendom under likvidationen i första hand skall användas till betalning av bolagets skulder (ÖKL 5:15.3) leder till att vinstandelen under likvidationen inte kan lyftas på det sätt som stadgas i ÖKL 2:9.4. Förbudet för bolagsmännen att konkurrera med bolaget (ÖKL 2:11) är under likvidationen i kraft så länge bolaget ännu bedriver sådan verksamhet, med vilken bolagsmännen kan konkurrera. Stadgandena om bolagsmännens skadeståndsskyldighet (ÖKL 2:12—14) gäller under likvidationen och de tillämpas också på likvidatorerna. Bolagsmännens granskningsrätt (ÖKL 2:15) och rätt att klandra bokslutet (ÖKL 2:16) är i kraft under likvidationen.

ÖKL 3 kap. om företrädande av bolaget åsidosättes under likvidationen, eftersom bolaget då företräds av likvidatorerna (ÖKL 5:10.2). Likvidatorernas uteslutande representationsrätt gäller också passivt företrädande av bolaget, varför stadgandena i ÖKL 3:4 om behörighet att ta emot delgivningar till bolaget inte är i kraft under likvidationen. Likvidationen upphäver också verkställande direktörens representationsrätt och bolagets prokurafullmakter. I likhet med *Heikonen* bör man anse, att likvidatorerna inte kan utfärda nya prokurafullmakter under likvidationen[130].

Under likvidationen är en ändring av bolagsformen eller en fusion av bolaget på det sätt som stadgas i 8 kap. ÖKL inte möjlig. Däremot är det möjligt att samtidigt fatta beslut om avslutande av likvidationen och ändring av bolagsform eller fusion av bolaget. I vartdera fallet fattas beslutet av bolagsmännen och inte av likvidatorerna.

---

[130] Se *Heikonen 1948* s. 394—397. En prokurist har enligt 2 § ProkL rätt att handla på huvudmannens vägnar och teckna hans firma i allt som gäller bedrivande av huvudmannens rörelse. En sådan generalfullmakt är inte möjlig i ett bolag som är försatt i likvidation, där avsikten är att likvidera bolaget och inte att idka näringsverksamhet.

9.9. Likvidationsförfarandet

9.9.1. Förfarandets dispositiva karaktär

Om sättet att verkställa likvidationen av bolaget kan bolagsmännen och deras successorer besluta fritt, eftersom bolagsmännens personliga gäldsansvar består trots bolagets upplösning. Av det personliga gäldsansvaret följer å andra sidan, att det ligger i en bolagsmans intresse att kräva att bolagets skulder i mån av möjlighet täcks med bolagets medel för att han inte skall bli tvungen att till bolaget ge andra medel än den överenskomna bolagsinsatsen. I lagen har också intagits ett dispositivt stadgande om likvidationsförfarandet (ÖKL 5:15), genom vilket man sökt åstadkomma ett förfarande, som tryggar att bolagsegendomen i första hand används till betalning av bolagets skulder. Stadgandet innehåller dessutom "rekommendationsartade direktiv"[131] om förfarandet vid realiseringen av bolagsegendomen (ÖKL 5:15.2.). Till denna del har man i lagen strävat att beakta också bolagets arbetstagares intressen samt det allmänna samhällsekonomiska intresse som anknyter sig till att funktionsdugliga företagsorganisationer bevaras.

En avvikelse från det lagstadgade förfarandet förutsätter samtycke av alla bolagsmän (ÖKL 5:15.4). Samtycke måste på motsvarande sätt erhållas också av en bolagsmans konkurs- och dödsbo samt av den som har köpt en utmätt bolagsandel på exekutiv auktion. En utmätningsborgenärs samtycke behövs inte till ett avtal, varmed man beslutar att låta bli att ta offentlig stämning eller att sälja bolagets egendom på annat sätt än det som föreskrivs i lagen. Däremot förutsätter skifte av bolagets tillgångar till bolagsmännen samtycke av också utmätningsborgenärerna (ÖKL 5:3.3.).

> Ovan har omfattats en tolkning, enligt vilken den omständigheten att en bolagsmans personliga gäldsansvar består berättigar honom att till vissa delar delta i beslutsfattandet vid likvidationen av bolaget trots att han har förlorat sin rätt att råda över bolagsandelen med anledning av konkurs eller exekutiv auktion efter utmätning. Härav följer, att ett avtal om skifte av bolagets egendom utan att dess skulder betalas inte får ingås utan samtycke av en bolagsman som är försatt i konkurs eller av en sådan bolagsman, vars bolagsandel har sålts på exekutiv auktion. En sådan bolagsman har också rätt att kräva att offentlig stämning skall tas på bolagets okända borgenärer.

---

[131] Se *LTK 1/1986* s. 97.

Ovan har också omfattats ståndpunkten, att en av domstolen förordnad likvidator inte är *positivt* bunden ens till bolagsmännens enhälligt givna från lagen avvikande direktiv i fråga om verkställandet av likvidationen. Han är däremot bunden till dem *negativt,* d.v.s. han får inte vidta åtgärder, som alla bolagsmän motsätter sig, inte ens om de skulle överensstämma med ett dispositivt lagstadgande.

9.9.2. Utredning av bolagets tillgångar

Syftet med likvidationen är att försätta bolaget i ett sådant skick att det kan skiftas. Detta förutsätter å ena sidan att bolagets egendom realiseras och å andra sidan att bolagets skulder betalas. Det är likvidatorernas skyldighet att utreda bolagets förmögenhetsställning, vilket beträffande tillgångarna förutsätter att bolagets egendom upptecknas och förvandlas till pengar.

Enligt direktivet i stadgandet om försäljning av bolagets egendom (ÖKL 5:15.2) skall man vid likvidationen sträva till att sälja bolagets egendom så att den näringsverksamhet som bolaget utövar kan fortsättas. Detta innebär, att *företagsköp* är det primära alternativet vid realiseringen av egendomen. Ett företagsköp kan beröra bolagets hela näringsverksamhet som en helhet eller, om bolagets verksamhet är fördelad på flera olika rörelser eller resultatenheter, avse dessa enheter. Motiven till att lagstiftaren har beslutat sig för att rekommendera företagsköpet som det primära realiseringssättet är närmast samhällsekonomiska[132]. Också ur bolagsmännens synvinkel är företagsköpet ofta det mest förmånliga alternativet, eftersom det möjliggör realisering av det till bolagets kundkrets och rykte anknutna affärsvärdet (*goodwill*) i motsats till vad som sker om man realiserar bolagsegendomen genom försäljning av ett egendomsobjekt i taget. Bolagsmännen kan då de är eniga fatta beslut om att inte ingå företagsköp.

Enligt 13 § FirmaL övergår bolagets firma i samband med överlåtelse av näringsverksamheten, utom ifall däri ingår en bolagsmans släktnamn eller om annat har avtalats. Sålunda övergår inte bolagets firma då en likvidator säljer bolagets näringsverksamhet, om i firman ingår en bolagsmans släktnamn och den ifrågavarande bolagsmannen inte ger sitt samtycke till att firman övergår.

---

[132] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 53.

Om en försäljning av företaget till skäligt pris inte är möjlig, skall bolagets egendom realiseras genom försäljning av ett egendomsobjekt i taget. I detta fall får likvidatorerna inte sälja mer av bolagets egendom än vad som behövs för likvidationen. Av egendomen får således realiseras så mycket som behövs för att betala bolagets skulder och för likvidationskostnaderna. Den resterande delen skall lämnas för att skiftas *in natura* mellan bolagsmännen. Med bolagsmännens samtycke får bolagets hela egendom säljas.

I lagen har man inte tagit ställning till försäljningsförfarandet beträffande bolagets egendom. Av likvidatorernas aktsamhetsplikt följer, att egendomen skall realiseras på ett så förmånligt sätt som möjligt. Enligt den nyare lagstiftningen[133] kommer auktion inte i första hand i fråga som försäljningsmetod utan snarare tvärtom. Försäljning av egendomen under hand är i praktiken ofta den mest förmånliga försäljningsmetoden[134].

> Offentligt noterade värdepapper är det i allmänhet mest ändamålsenligt att sälja genom förmedling av en bank eller en fondkommissionsfirma. Bolagets fordringar bör inte säljas utan de bör indrivas, om detta med beaktande av fordringarnas förfallotid är möjligt inom skälig tid. Eventuella fastigheter och fastighets- och bostadsaktier kan det vara mest ändamålsenligt att sälja genom förmedling av en fastighetsförmedlare. Också vid företagsförsäljning kan det numera vara mest ändamålsenligt att anlita ett sådant företags tjänster, som har specialiserat sig på företagsförmedling. I fråga om försäljningens tidtabell bör likvidatorerna beakta också skattepåföljderna. Till exempel fristerna gällande beskattning av försäljningsvinster kan berättiga till uppskov med försäljningen.

Under likvidationen får man fortsätta med bolagets näringsverksamhet endast i den mån som förutsätts av en ändamålsenlig likvidation av bolaget och av att skälig tid skall kunna reserveras för bolagets arbetstagare att söka efter nya arbetstillfällen. En ändamålsenlig likvidation av bolaget förutsätter att bolagets näringsverksamhet avslutas på ett företagsekonomiskt förnuftigt sätt, vartill ofta anknyter sig ett slutförande av redan påbörjade projekt och fullgörelse av gällande förbindelser. Nya projekt får likvidatorerna inte inleda, men en avslutning av tidigare funktioner eller avvärjning av förlust som hotar bolaget kan ibland förutsätta att man ingår t.ex. nya anskaffnings- eller hyresavtal[135].

---

133 Jfr L om näringsidkares rätt att sälja saker som inte har hämtats (688/88).
134 Jfr *Nial 1983* s. 300.
135 Se *Heikonen 1948* s. 410—411.

I enlighet med den svenska lagens modell (SvHBL 2:33) har likvidatorerna getts rätt att i skälig utsträckning beakta bolagets arbetstagares intressen vid likvidationen av bolaget. Likvidatorerna skall säga upp arbetsavtalen med bolagets arbetstagare efter att det har blivit klart, att bolagets näringsverksamhet inte säljs som en helhet. Eftersom bolaget i varje fall är skyldigt att betala lön för uppsägningstiden, förutsätter bolagets fördel i allmänhet att arbetstagarna hålls i arbete under uppsägningstiden. Lagen ger likvidatorerna rätt att hålla bolagets arbetstagare i arbete den skäliga tid som sökandet efter nya arbetstillfällen förutsätter. Stadgandet ger inte arbetstagarna någon subjektiv rätt att kräva att arbetsförhållandet skall fortgå en längre tid än vad de arbetsrättsliga normerna förpliktar bolaget till i egenskap av arbetsgivare. Däremot ger det likvidatorerna en bolagsrättslig kompetens att beakta också arbetstagarnas intressen då man bestämmer tidtabellen för likvidationen. Av likvidatorernas aktsamhetsplikt följer å andra sidan, att arbetsförhållandena inte får fortgå, om därav följer en avsevärd förlust för bolaget och bolagsmännen. Eniga bolagsmän har också rätt att åsidosätta lagens stadgande om beaktande av arbetstagarnas intressen[136].

9.9.3. Utredning av bolagets gäld

Utredningen av bolagets förmögenhetsställning förutsätter beträffande skulderna å ena sidan att en förteckning uppgörs över bolagets borgenärer och skulder och å andra sidan att skulderna *täcks* eller med andra ord att de betalas eller att medel reserveras för betalning av dem. Till den del som det är fråga om bolagets kända skulder, kan likvidatorerna uppgöra en förteckning över dem på grundval av bolagets bokföring och den tilläggsutredning som erhålles av bolagsmännen. Till likvidatorernas befogenhet hör uppsägning av sådana bolagsskulder, i fråga om vilka uppsägningen inte medför någon avsevärd skada för bolaget i jämförelse med att skulderna skulle betalas först på överenskommen tid. Likvidationen av bolaget medför inte att bolagets skulder förfaller till betalning[137], varför bolaget inte kan kräva att borgenärerna skall ta emot betalning för icke-förfallna bolagsskulder. Bolagets borgenärer har inte heller rätt att kräva betalning av bolagets skulder på den

---

[136] Riksdagens lagutskott framhävde strävan att beakta arbetstagarnas intresse vid upplösningen av bolaget. Se *LaUB 6/1987* s. 4. Jfr å andra sidan *Nial 1983* s. 301.

[137] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 54.

grunden att bolaget är försatt i likvidation. Likvidatorerna har rätt att betala också icke-förfallna bolagsskulder, om borgenären samtycker till att ta emot betalning i förtid.

För att utreda okända skulder och för att få till stånd preklusion som upphäver bolagets betalningsskyldighet skall likvidatorerna söka *offentlig stämning*. Enligt 8 § PreskF kan vid bolagets upplösning sökas offentlig stämning på bolagets okända borgenärer[138]. Likvidatorerna i ett öppet bolag skall söka offentlig stämning på bolagets borgenärer, om inte samtliga bolagsmän avtalar annat (ÖKL 5:15.1)[139]. I enlighet med det som ovan konstaterats utsträcker sig kravet på samtycke också till en bolagsman som har förlorat sin rätt att råda över sin bolagsandel samt till bolagsmännens successorer, åt vilka den offentliga stämningen kan ge skydd mot krav på återbäring av obehörig vinst och återvinning.

> Likvidatorerna skall då de söker offentlig stämning för bolaget utreda sin behörighet att göra ansökan. Behörigheten kan utredas genom intyg av de bolagsmän som har rätt att företräda bolaget över att bolaget har försatts i likvidation och att de ifrågavarande personerna fungerar som likvidatorer. Som legitimation för en av domstolen förordnad likvidator räcker det domstolsbeslut varmed förordnandet har getts. I förordnandet till likvidator behöver inte finnas något intyg över att beslutet har vunnit laga kraft, eftersom det skall iakttas trots att ändring har sökts. Ett handelsregisterutdrag, varav skulle framgå att bolaget har försatts i likvidation och vem eller vilka som är likvidatorer, kan enligt regeringens proposition inte krävas på grund av det långsamma registreringsförfarandet[140].

En offentlig stämning medför preklusion endast i förhållande till kända skulder. I ett öppet bolag bör en skuld anses vara känd då vilken som helst av bolagsmännen eller likvidatorerna känner till den. I ett kommanditbolag är en tyst bolagsmans vetskap inte ensam för sig tillräcklig för att göra skulden känd för bolaget[141]. Också en skuld som verkställande direktören eller en prokurist känner till bör anses vara känd för bolaget (ÖKL 3:4).

---

138 Då ÖKL stiftades ansåg man det inte nödvändigt att ändra ordalydelsen i 9 § PreskF trots att stadgandet hänvisar till bolag, "hvarom i 15 kap. H. B. förmäles", eftersom stadgandets gamla ordalydelse också täcker annat bolag som "enligt gällande föreskrift, varit allmänneligen kungjordt". Se *Reg.prop. 6/1987* s. 53.

139 Se *Reg.prop. 6/1987* s. 53.

140 Se *Reg.prop. 6/1987* s. 53.

141 Se *Halila — Ylöstalo 1979* s. 107.

Då ett bolag är försatt i likvidation skall dess medel i första hand användas till att täcka bolagets kända skulder. Till detta skall användas både de medel som man erhåller genom försäljning av bolagets egendom och den eventuella vinst som verksamheten under likvidationen har avkastat[142]. Skulderna kan täckas antingen genom att man betalar dem eller genom att man reserverar tillräckligt med medel för betalning av skulderna före skiftet av bolagets egendom (ÖKL 5:15.3).

Bolagsmännen och bolagsmännens successorer kan om de är ense besluta att skulderna inte skall täckas. För avtalet behövs också samtycke av en bolagsman som är försatt i konkurs eller av en bolagsman som har förlorat sin bolagsandel vid exekutiv auktion, eftersom dessa fortfarande är personligen ansvariga för bolagets skulder.

> I stället för att betala bolagets skulder kan man fatta beslut om att reservera medel för betalningen av dem, vilket kan vara nödvändigt t.ex. då det är fråga om ett lån som inte kan sägas upp, eller om en skuld som är oklar i fråga om det slutliga beloppet. Man kan binda medlens användningsändamål till betalning av bolagets skuld t.ex. genom att deponera dem på ett bankkonto och förbehålla rätten att utnyttja kontot alla bolagsmän gemensamt, och genom att ingå ett betalningstjänsteavtal med banken, vari banken berättigas att betala bestämda bolagsskulder med de medel som deponerats på kontot[143]. Det är också möjligt att ställa de till betalningen av skulderna behövliga medlen under särförvaltning, t.ex. så att de förvaltas av en banks notariatavdelning eller av en likvidator.

9.10. Likvidationens upphörande

9.10.1. Slutredovisning

Likvidationen avslutas regelmässigt med likvidatorernas *slutredovisning.* Likvidatorerna skall ge slutredovisning då alla bolagsmän inte är likvidatorer (ÖKL 5:16.1). Slutredovisning skall således ges[144], när

---

[142] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 54, jfr *Nial 1983* s. 294. I ÖKL:s system utgör bolagsmännens i ÖKL 2:8 stadgade förvaltnings- och arbetsarvode inte en andel av bolagets resultat utan det är en fordran som en bolagsman har hos bolaget och som är oberoende av bokslutet, varför bolagsmannen bör anses ha rätt att lyfta ett sådant här arvode också under likvidationen.

[143] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 54.

[144] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 54.

— likvidationen har verkställts av en av domstol förordnad likvidator,
— likvidationen har verkställts av utomstående personer utsedda av bolagsmännen, eller
— en del av bolagsmännen har fungerat som likvidatorer.

Slutredovisning skall ges så snart som möjligt sedan likvidatorerna har fullgjort sin uppgift. Likvidatorerna har fullgjort sin uppgift efter det att de har betalat bolagets kända skulder eller reserverat medel för betalningen av dem. Om likvidationen har avslutats på grund av att man har fattat beslut om fortsättande av bolagets verksamhet (se 9.10.2.) eller att man har fattat beslut om skifte av bolagets egendom utan att betala dess skulder (9.10.3), skall slutredovisning ges så snart som möjligt efter det att beslutet i fråga har delgetts likvidatorerna. Slutredovisning skall ges också då förordnandet av en (enda) av domstol förordnad likvidator återkallas eller då bolagsmännen har befriat (alla) de av dem utsedda likvidatorerna från deras uppdrag.

> Också en interimistiskt förordnad likvidator skall ge redovisning för sin verksamhet. För hans del kan stadgandena om innehållet i slutredovisningen tillämpas endast i tillämpliga delar, eftersom den egentliga likvidationen av bolaget i allmänhet inte ingår i hans uppgifter. Om en enskild likvidator avgår eller befrias från sitt uppdrag och det kvarstår andra likvidatorer och likvidationen fortgår, har den förstnämnda likvidatorn inte skyldighet att ge slutredovisning i enlighet med ÖKL 5:16. Också av honom kan med stöd av HB 18:1 krävas redovisning för hans verksamhet, men redovisningen behöver inte till innehållet vara överensstämmande med ÖKL 5:16.

Slutredovisningen skall innehålla en *berättelse* över förvaltningen av bolaget under den tid som likvidationsförfarandet har pågått. I berättelsen skall redogöras för hur bolagets egendom har realiserats och på vilket sätt bolagets borgenärer har tillfredsställts. Däri skall likaså klarläggas bolagets förmögenhetsställning när likvidationen påbörjades, inkomsterna och utgifterna under likvidationen och bolagets förmögenhetsställning vid likvidationens slut. Syftet med slutredovisningen är att möjliggöra skifte av bolagets egendom, varför därav skall framgå det slutliga resultatet av bolagets verksamhet. Till berättelsen skall fogas bokslutshandlingarna för hela likvidationstiden. Förutom resultaträkningarna och balansräkningarna skall bifogas bilagorna till dem samt revisionsberättelserna och de eventuella utlåtanden som anskaffats över boksluten. Till slutredovisningen skall likvidatorerna också bifoga en räkning över sina arvoden och omkostnader för att godkännas av

bolagsmännen, om inte likvidatorerna undantagsvis har fungerat som ombud för bolagsmännen för respektive bolagsmans räkning[145].

> Likvidatorerna utarbetar slutredovisningen tillsammans. Om likvidatorerna inte uppnår enighet om innehållet i slutredovisningen och det inte har avtalats t.ex. om tillämpning av förfarande med majoritetsbeslut, blir man för att lösa problemet tvungen att göra en ansökan till domstolen om förordnande av en likvidator för uppgörande av slutredovisningen. I denna situation är det mest ändamålsenligt att förordna en utomstående person för att uppgöra slutredovisningen[146].

Likvidatorerna skall delge sin berättelse med bilagor till varje bolagsman. En bolagsman, som inte har varit likvidator, har rätt att klandra slutredovisningen inom ett år från det att slutredovisningen har delgetts honom (ÖKL 5:16.2). En bolagsman som har varit likvidator har också klanderrätt, om det vid likvidationen och uppgörandet av slutredovisningen har avtalats om att förfarande med majoritetsbeslut skall iakttagas och bolagsmannen har varit av annan åsikt än majoriteten om innehållet i slutredovisningen[147]. Undertecknar bolagsmannen slutredovisningen utan att anmäla avvikande åsikt, innebär detta också här att klanderrätten går förlorad. Klandertalan förs mot alla likvidatorer. Forum är bolagets domstol, om inte annat har avtalats (ÖKL 1:5).

Tillsammans med klandertalan eller separat kan föras skadeståndstalan mot likvidatorerna. På likvidatorernas skadeståndsskyldighet tillämpas stadgandena om bolagsmännens skadeståndsskyldighet (ÖKL 2:12—14), varför skadeståndstalan kan föras i bolagets namn eller i en bolagsmans namn på bolagets vägnar.

> Eftersom bolaget skall uppgöra årsbokslut också under likvidationen, kan rätten att erhålla skadestånd av likvidatorerna vara preskriberad innan rätten att klandra slutredovisningen har preskriberats (ÖKL 2:14) till den del det är fråga om åtgärder som på ett riktigt sätt har utretts i årsbokslutet. Detsamma gäller preskription av rätten att klandra årsbokslut från likvidationstiden (ÖKL 2:16).

---

[145] Angående slutredovisningens innehåll, se *Reg.prop. 6/1987* s. 53 och *LTK 1/1986* s. 101.

[146] Se *LTK 1/1986* s. 100. I lagen har likvidatorerna inte förpliktats att underteckna slutredovisningen, men i regeringens proposition har man konstaterat, att varje likvidator skall underteckna den berättelse som ingår i slutredovisningen (*Reg.prop. 6/1987* s. 54).

[147] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 54.

9.10.2. Beslut om fortsatt verksamhet

Bolagsmännen kan fritt besluta om att likvidationen skall avslutas och bolagets verksamhet skall fortsätta (ÖKL 5:14). Bolagets verksamhet kan fortsättas av alla bolagsmän tillsammans eller man kan besluta, att endast en del av bolagsmännen fortsätter i bolaget. Också en bolagsmans dödsbo eller konkursbo samt den som köpt en bolagsandel vid exekutiv auktion kan vara med och besluta om att han inträder som bolagsman. Om domstolen har förordnat en likvidator för bolaget, skall bolagsmännen göra en ansökan om att förordnandet av likvidator återkallas, om de fattar beslut om fortsatt verksamhet.

Under likvidationen kan man också fatta beslut om att endast en del av de tidigare bolagsmännen fortsätter bolagets verksamhet. I detta fall har de rätt och skyldighet att inlösa de bolagsandelar som ägs av de bolagsmän och successorer till bolagsmän, som inte vill komma med i det "återupplivade" bolaget. De som fortsätter bolagets verksamhet är skyldiga att inlösa de övrigas bolagsandelar på samma sätt som vid inlösen för att undvika upplösning (se ovan 9.6). Beslutet om fortsatt verksamhet inverkar inte negativt på de före detta bolagsmännens ställning, eftersom de utträder ur bolaget, om de inte vill komma med och fortsätta bolagets verksamhet. De blir således inte tvungna att svara för skulder som har uppkommit efter utträdet och de får lösen för bolagsandelen och säkerhet för det ansvar som berör gamla skulder. På grund av inlösningsskyldigheten förutsätter inte heller ett beslut av några bolagsmän om fortsatt verksamhet samtycke av de andra bolagsmännen eller av bolagsmännens successorer.

I beslutet om att bolagets verksamhet fortsätts kan delta också en sådan bolagsman, som har sagt upp bolagsavtalet, åberopat bolagstidens utgång eller i fråga om vilken en upplösningsgrund annars är gällande. I beslutet är det i själva verket fråga om ett nytt bolagsavtal som ingås i bolagsmannakretsen, varvid bolagets identitet i förhållande till det upplösta bolaget bibehålls. Det föreligger inga principiella hinder för att också en bolagsman som har förlorat sin bolagsandel vid utmätning eller som har försatts i konkurs kommer med i bolagets fortsatta verksamhet. I så fall skall hans förra bolagsandel dock inlösas av borgenärerna, varför han kan komma med endast med en arbetsinsats, om han inte av medel utanför bolaget kan prestera en ny egendomsinsats. Det föreligger inte heller något hinder för att det i bolaget i samma sammanhang inträder nya bolagsmän, t.ex. en sådan person som har köpt en bolagsandel vid exekutiv auktion eller av ett konkursbo.

Om det är flera som är villiga att fortsätta bolagets verksamhet, men alla inte vill fortsätta i samma bolag, avgörs rätten att få fortsätta mellan bolagsmannagrupperna i enlighet med majoritetsprincipen. Den bolagsmannagrupp, i vilken det finns mest bolagsmän, får företrädesrätt. Om bolagsmannagrupperna är lika stora eller om bolagsmännen vill fortsätta bolagets näringsverkamhet som enskilda näringsidkare, avgörs företrädesrätten genom lottning (ÖKL 5:14.2). I ett kommanditbolag räknas en tyst bolagsman inte med i någon av bolagsmannagrupperna, utom när grupperna av ansvariga bolagsmän är lika stora (ÖKL 7:8.3). Om bolagsmannagrupperna i ett kommanditbolag med också de tysta bolagsmännen inräknade är lika stora, avgörs företrädesrätten till fortsatt verksamhet också här genom lottning (ÖKL 7:8.3)[148]. Om någon av bolagsmännen fortsätter bolagets verksamhet ensam, kan han återuppliva bolaget genom att skaffa en bolagspartner inom ett år från att han blev enda bolagsman (ÖKL 5:9).

9.10.3. Skifte av bolagets egendom utan att betala dess skulder

Bolagets likvidation kan upphöra också så att man fattar beslut om skifte av bolagets egendom utan att betala dess skulder. Beslutet förutsätter enighet bland bolagsmännen och deras successorer, konkursbo och dödsbo och den som köpt en bolagsandel vid exekutiv auktion. Med anledning av gäldsansvaret är det nödvändigt med samtycke av en bolagsman som är försatt i konkurs eller av en bolagsman som har förlorat sin bolagsandel vid exekutiv auktion. Om en bolagsandel har utmätts men inte har sålts, krävs samtycke av utmätningsborgenärerna (ÖKL 5:3.3) för skiftet av bolagets egendom. Över bolagets upplösning skall göras anmälan till handelsregistret. Anmälan kan göras av en av domstol förordnad likvidator eller av en bolagsman (ÖKL 6:5). I samma sammanhang skall också göras anmälan om att likvidationen avslutas (ÖKL 5:18).

9.11. Efterlikvidation[149]

Bolagets karaktär av att vara rättssubjekt upphör vid dess upplösning. I bolaget kan man dock också efter upplösningen behöva likvidationsåtgärder.

---

[148] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 60.
[149] Se angående det nedanstående *Reg.prop. 6/1987* s. 55.

Härvid skall *efterlikvidation* verkställas i bolaget (ÖKL 5:17).

Vanligen beror behovet av att vidta likvidationsåtgärder efter bolagets upplösning på att bolagets alla skulder inte har betalats före dess upplösning. Bolagsmännen har kunnat skifta bolagets egendom utan likvidation av bolaget eller försummat att ta offentlig stämning vid likvidationen av bolaget. Om en bolagsman efteråt på grundval av det personliga gäldsansvaret avkrävs det upplösta bolagets skulder, får han rätt att kräva att de andra bolagsmännen med sin egen andel skall delta i den utgift som uppkommit för honom på detta sätt. Bolagsmännen kan också instämmas till rättegång som svarande på ett upplöst bolags vägnar och ett upplöst öppet bolag kan försättas i konkurs. Naturligtvis kan det också gå så lyckligt, att det efter bolagets upplösning framkommer nya medel.

Då en omständighet som kräver efterlikvidation framkommer, skall en likvidator underrätta alla före detta bolagsmän härom. Om bolaget har upplösts genom likvidation, är det likvidatorn som skall underrätta bolagsmännen om behovet av efterlikvidation. Om bolaget inte har varit försatt i likvidation före upplösningen, innebär efterlikvidationen att bolaget likvideras, varvid varje före detta bolagsman på grundval av ÖKL 5:10.1 är likvidator och således skyldig att underrätta de andra bolagsmännen om behovet av efterlikvidation. Efterlikvidationen verkställs av de tidigare likvidatorerna, om inte bolagsmännen beslutar annat. Om det inte har funnits några likvidatorer, verkställs efterlikvidationen av de före detta bolagsmännen tillsammans.

Vid efterlikvidationen skall i tillämpliga delar iakttas stadgandena om likvidation av bolag. Efterlikvidationen medför inte att bolaget på nytt blir ett rättssubjekt, varför man inte i dess namn kan företa rättshandlingar och det kan inte i eget namn förvärva egendom. Ett bolag i efterlikvidation har däremot processbehörighet och konkurshabilitet.

Vid efterlikvidationen skall man överenskomma om betalningen av bolagets skulder, om orsaken till likvidationen är framkomsten av en ouppklarad skuld. Om grunden till efterlikvidationen är att en bolagsman har blivit tvungen att betala det tidigare bolagets skulder, eller om det har framkommit okända bolagstillgångar, skall vid efterlikvidationen utredas skulderna och tillgångarna och nettounderskottet eller -överskottet skall fördelas mellan bolagsmännen. Likvidatorerna skall göra anmälan om efterlikvidationen och om avslutandet av den till handelsregistret (ÖKL 5:18).

10. Skifte av bolagets egendom

10.1. Rätt att yrka på skifte

Ett öppet bolag upplöses regelmässigt genom att dess nettoegendom skiftas mellan bolagsmännen (och deras successorer). *Upplösningen av bolaget* i begreppets vidsträckta betydelse eller den helhet som utgörs av uppkomsten av en upplösningsgrund, åberopandet av den samt likvidationen avslutas med skiftet av bolagets nettoegendom, som samtidigt innebär att bolaget är upplöst, d.v.s. att dess karaktär av att vara rättssubjekt upphört.

Rätten att yrka på skifte av bolagets egendom har ordnats på olika sätt beroende på hur upplösningen av bolaget har genomförts. Om bolaget upplöses utan att det likvideras eller om man vill skifta dess egendom innan likvidationen har avslutats med täckning av bolagets skulder och slutredovisning, förutsätter förrättandet av skifte *enhällighet.* Samtycke till skiftet av bolagets egendom måste fås av bolagsmännen, en bolagsmans dödsbo och konkursbo samt av den som har köpt en bolagsandel vid exekutiv auktion. Innan en utmätt bolagsandel har sålts på exekutiv auktion måste samtycke till skiftet fås också av utmätningsborgenärerna (ÖKL 5:3.3).

Om bolaget däremot på vederbörligt sätt genom likvidation har försatts i skiftesdugligt skick, har var och en bolagsman, en bolagsmans döds- och konkursbo, den som köpt en bolagsandel vid exekutiv auktion och utmätningsborgenär rätt att var för sig kräva skifte av egendom (ÖKL 6:1, 6:3.1). Krav på skifte kan framställas, även om tiden för väckande av klandertalan mot slutredovisningen inte skulle ha gått ut[1]. Å andra sidan kan parterna, då de är eniga, avtala om, att bolagets egendom inte skall skiftas utan att bolaget antingen återuppväcks eller att det skall kvarstå som en förmögenhetsmassa bestående av dess nettoegendom och firma.

> En bolagsman förlorar sin rätt att råda över sin bolagsandel då han råkar i konkurs eller hans bolagsandel säljs på exekutiv auktion. En sådan bolagsman — eller i fråga om exekutiv auktion en före detta

[1] Om en klandertalan mot slutredovisningen är anhängig, skall verkställandet av skiftet uppskjutas till den del som bifall av talan kan inverka på skiftets slutresultat.

bolagsman — har innan likvidationen har avslutats med täckning av bolagets skulder och slutredovisning ett slags *negativ skiftesrätt.* För att skifte skall kunna förrättas utan att skulderna betalas krävs också hans samtycke trots att han personligen inte har rätt att få någon andel av bolagets egendom, eftersom skiftet av egendomen utan täckning av skulderna skulle kränka hans rättigheter på grund av hans personliga gäldsansvar. Efter att likvidationens slutredovisning har avgetts och bolagets skulder har täckts har han inte rätt att kräva skifte av bolagets egendom eller att förhindra det, om slutredovisningen utvisar en nettobehållning i bolaget. I detta skede hör disponerandet över den ifrågavarande bolagsandelens förmögenhetsvärde till konkursboet eller den som köpt bolagsandelen vid exekutiv auktion.

Om bolagsmännen eller av dem utsedda personer har fungerat som likvidatorer, skall det framställas ett *skiftesyrkande* för att skiftet skall bli anhängigt. Skiftesyrkandet skall delges alla som deltar i skiftet. Det är också möjligt att delge skiftesyrkandet till likvidatorerna, vilka då är skyldiga att delge yrkandet till de andra deltagarna i skiftet. I praktiken är det ändamålsenligt att förfara på det sättet, att likvidatorerna då likvidationen avslutas kallar skiftesdeltagarna till ett möte, vid vilket slutredovisningen över likvidationen överlämnas och samtidigt fattas beslut om förrättande av skifte.

Om alla bolagsmän har fungerat som likvidatorer, är det inte nödvändigt att uppgöra slutredovisning. Härvid är bolagsmännen efter att likvidationsåtgärderna avslutas skyldiga att inleda skiftet, om också endast en av dem kräver det. Om inte alla parter i skiftet har varit med som likvidatorer i ett av bolagsmännen överenskommet likvidationsförfarande, hör förrättandet av skiftet inte till likvidatorernas befogenhet, om inte alla parter uttryckligen har gett sitt samtycke därtill (ÖKL 6:3.1).

En av domstol förordnad likvidator har befogenhet att också förrätta skifte av bolagets egendom (ÖKL 6:3.1). Han skall i samband med att slutredovisningen överlämnas meddela om inledandet av skiftet, till exempel genom att kalla de vederbörande till ett särskilt skiftessammanträde. Om alla deltagare i skiftet är ense om att de inte vill skifta bolagets egendom eller att de vill förrätta skiftet själva, skall de meddela därom åt den av domstol förordnade likvidatorn och ansöka om att denne skall befrias från sitt uppdrag[2].

Bolagets egendom kvarstår i likvidatorernas förvaltning ända tills skiftet av bolagets egendom avslutas, om inte eniga bolagsmän beslutar annat[3].

---

[2] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 55.

[3] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 56. Regeln är således densamma som i ett dödsbo. Se *Aarnio — Kangas 1983* s. 299.

Om det i bolaget finns en av domstol förordnad likvidator, förutsätter återställandet av bolagets förvaltning till bolagsmännen att förordnandet av likvidatorn återkallas.

10.2. Av bolagsmännen förrättat skifte och officialskifte

På samma sätt som likvidationen av bolaget kan också skiftet av bolagets egendom förrättas på det sätt som bolagsmännen avtalar om eller såsom officialskifte förrättat av en av domstol förordnad likvidator[4] (ÖKL 6:3).

Om domstolen inte har förordnat någon likvidator för bolaget, förrättar bolagsmännen skiftet av egendomen. En bolagsman som är försatt i konkurs företräds vid skiftet av konkursboet (ÖKL 5:3.2). Om en bolagsandel har utmätts, behövs för skiftet samtycke av utmätningsborgenärerna (ÖKL 5:3.3), om det förrättas innan bolagsandelen har sålts vid exekutiv auktion. Den som köpt bolagsandelen vid exekutiv auktion blir part i skiftet i stället för den ifrågavarande bolagsmannen.

> Rätten för en bolagsmans konkursbo, för utmätningsborgenärerna och för en person som köpt en bolagsandel vid exekutiv auktion att delta i skiftet av bolagets egendom torde begränsa sig till fall, då slutredovisningen efter att bolagets andra skulder än likvidationskostnaderna täckts uppvisar överskott[5]. Om bolagets andra skulder än de som föranletts av likvidationen har varit större än dess tillgångar, består skiftet av bolaget av att man bestämmer, hur bristen skall fördelas mellan bolagsandelarna. Härvid har de ifrågavarande successorerna, som inte har gäldsansvar såsom bolagsmän, inte legitimation att delta i skiftet. Däremot är den ifrågavarande bolagsmannen såsom subjekt för bolagets skulder delaktig i en skiftesförrättning som inskränker sig till en fördelning av den totala förlusten.

---

[4] I ÖKL har det inte ansetts motiverat att från varandra särskilja uppgifterna för en likvidator för bolaget och för den som förrättar skiftet av bolagets egendom på samma sätt som i ÄB, utan en av domstol förordnad likvidator är både boutredningsman och skiftesman. Se *KM 1983:56* s. 56.

[5] Om skillnaden mellan bolagets egentliga tillgångar och skulder är positiv, men likvidationskostnaderna överstiger denna behållning, är de ifrågavarande successorerna såsom ett slags delägare i "likvidationsbolaget" skyldiga att för egen del delta i kostnaderna för likvidationen.

En bolagsmans dödsbo företräds vid skiftet av bolaget av dödsboets utredningsman. Om boet inte har någon boutredningsman, utan boet vid likvidationen av bolaget har företrätts av en av delägarna utsedd representant eller av en god man som skilt förordnats av domstol för detta syfte, har representanten eller gode mannen inte rätt att på dödsboets vägnar fatta beslut om skifte av bolagets egendom (ÖKL 5:4.2). I detta fall företräds dödsboet av dödsbodelägarna tillsammans (ÄB 18:2.1)[6].

> Om dödsbodelägarna inte uppnår enighet om boets yrkanden vid skifte av bolaget, kan bolagsmännen hos domstol ansöka om förordnande av en likvidator för förrättandet av skiftet. En enskild dödsbodelägare kan inte ansöka om förordnande av likvidator för skifte av bolaget, men han kan ansöka om förordnande av en boutredningsman för dödsboet (ÄB 19:1), varvid boutredningsmannen företräder boet vid skiftet av bolaget.

Bolagsmännen kan överenskomma om att en eller flera utomstående personer förrättar skiftet av bolaget. Ett sådant skifte som har förrättats av en skiftesman som har utsetts av bolagsmännen anses vara ett sämjoskifte mellan bolagsmännen. Den av bolagsmännen utsedda utomstående skiftesmannen är i enlighet med stadgandena om uppdrag berättigad att få ersättning för sitt arvode och sina kostnader av bolagets medel. Bolagsmännen ansvarar för betalningen av ersättningen i enlighet med stadgandena om gäldsansvar.

> En av bolagsmännen utsedd utomstående skiftesförrättare är bunden vid de skiftesdirektiv som enhälliga bolagsmän har gett och till eventuella avtal rörande skiftet. Om närmare direktiv inte ges, skall han skifta bolaget i enlighet med den i lagen stadgade skiftesgrunden (ÖKL 6:2), om inte bolagsmännen berättigar honom att förrätta skiftet i enlighet med "skälighet" eller någon annan mera flexibel grund än den som nämns i lagen. En utomstående skiftesförrättare bör försöka få till stånd ett sämjoskifte mellan bolagsmännen. Om detta helt eller delvis misslyckas, skall han bestämma om de skiftesandelar som är omtvistade och hur de skall täckas med bolagets egendom. Den reella delningen av bolagets egendom hör inte till en av bolagsmännen utsedd skiftesförrättares uppgifter, om inte bolagets egendom har anförtrotts honom att förvaltas under tiden för skiftet.

---

[6] I en eventuell klanderrättegång mot skiftet har var och en delägare rätt att ensam föra talan på boets vägnar. De andra dödsbodelägarna skall dock instämmas för att höras i rättegången (ÄB 18:2.2).

> En av delägarna utsedd utomstående skiftesförrättare fungerar som gemensam representant för alla parter i skiftet och parterna i skiftet är bundna till ett av en utomstående fattat skiftesbeslut, om det inte belastas av någon ogiltighetsgrund för rättshandlingar. I det avtal där skiftesförrättaren utses kan bolagsmännen å andra sidan överenskomma om att skiftet blir gällande först efter bolagsmännens godkännande. Härvid är skiftesmannens beslut rättsligt sett endast ett skiftesförslag till parterna i skiftet, vilket förslag träder i kraft då var och en part har godkänt det[7].

Ett på bolagsmännens avtal baserat skifte, oberoende av om det förrättas av bolagsmännen själva eller av utomstående som är utsedda av dem, är till sin karaktär ett avtal mellan bolagsmännen. Mot det kan man åberopa de allmänna ogiltighetsgrunderna för rättshandlingar (AvtL 3 kap.), om en sådan belastar det avtal som bolagsmännen har ingått om skiftet. Ett av en utomstående förrättat skifte kan också klandras på den materiella grunden, att bolagsmännens avtal om skiftet har tillämpats felaktigt. Jämkning av skiftet med stöd av 36 § AvtL är likaså möjlig.

Om bolagsmännen inte uppnår enighet om förrättandet av skiftet och det inte redan finns en av domstol förordnad likvidator i bolaget, kan man hos domstol anhålla om förordnande av likvidator för skiftet (ÖKL 6:3.1). Beträffande förfarandet för förordnande av likvidator och beträffande likvidatorns verksamhet gäller i tillämpliga delar vad som i 5 kap. ÖKL är stadgat om likvidatorer. På en likvidator som har förordnats för skiftet tillämpas bland annat stadgandena om likvidators arvode och skadeståndsskyldighet. Till uppgifterna för en för skiftet förordnad likvidator hör också förvaltningen av bolagets egendom för den tid som skiftet pågår och den reella delningen av egendomen i enlighet med det förrättade skiftet. Om förrättandet av skifte förutsätter nya likvidationsåtgärder, har han befogenhet att utföra dessa, varvid han förutom skifteshandling skall avge slutredovisning över sina likvidationsåtgärder. En av domstol förordnad likvidator skall alltid upprätta en skifteshandling (ÖKL 6:3.3).

> Om det för domstolen i samband med behandling av en ansökan om förordnande av likvidator företes en av alla bolagsmän undertecknad skifteshandlig eller det visas att bolagsmännen har ingått ett muntligt skiftesavtal, kan domstolen inte förordna en utomstående likvidator för att förrätta skiftet, utan parterna skall anvisas att avgöra sina tvister

---

[7] Jfr ur svensk rätts synvinkel, *Nial 1983* s. 307.

rörande skiftet i en rättegång. Om någon skifteshandling inte har upprättats, men ett giltigt muntligt skiftesavtal har ingåtts, ersätter domstolens beslut skifteshandlingen. En invändning om att likvidationen inte har slutförts hindrar inte att en likvidator förordnas för skiftet, utan härvid ingår det i hans uppgifter att utföra de likvidationsåtgärder som är en förutsättning för förrättande av skifte. En likvidator kan däremot inte förordnas för att förrätta skiftet, om det inte föreligger någon grund för upplösning av bolaget.

En likvidator som har förordnats av domstol för att förrätta skifte av bolag skall i första hand försöka åstadkomma ett skiftesavtal mellan bolagsmännen. Om ett avtal fås till stånd, skall skiftet förrättas i enlighet med avtalet. Småbolagskommissionen föreslog ett stadgande, enligt vilket man skulle kunna anhålla hos domstol om förordnande av en likvidator enbart för upprättande av skifteshandling, om bolagsmännen har avtalat om skiftet, men någon av dem vägrar att underteckna skifteshandlingen. Enligt regeringens proposition är det i en sådan här situation dock i allmänhet fråga om att slutgiltigt skiftesavtal ännu inte har uppstått[8]. Om en överenskommelse inte fås till stånd, skall likvidatorn förrätta skiftet i enlighet med bolagsmännens avtal om skiftet, i den mån sådana finns, och i enlighet med lagen.

Om bolagets skulder är större än dess tillgångar, har en av bolagsmännen utsedd utomstående skiftesman eller en av domstol förordnad likvidator inte rätt att bestämma att bristen skall täckas med annan egendom som bolagsmännen har eller att någon bolagsmans andel skall fördelas mellan de andra bolagsmännen för det fall att bolagsmannen i fråga är betalningsoförmögen. Bolagsmännens gäldsförhållanden i fråga om att delta i täckningen av en brist som bolaget har gett upphov till ingår inte i skiftet av bolagets egendom, utan betalningsanspråk som grundar sig på dem avgörs i separata rättegångar mellan bolagsmännen, om man inte uppnår avtal om frågan[9].

10.3. Skiftesbegreppet

Skiftet av bolagets egendom består begreppsmässigt av tre skeden. Vid skiftet skall för det första en bolagsmans *andel* av bolagets nettoförmögenhet *värdemässigt* bestämmas. Den värdemässiga andelen består av tre poster:

---

[8] Se *KM 1983:56* s. 57. Jfr *Reg.prop. 6/1987* s. 57.
[9] Se *LTK 1/1986* s. 106—107 och *Nial 1983* s. 307.

a) Till en bolagsmans värdemässiga andel hör för det första *bolagsmannens andel i vinsten och förlusten från tiden för likvidationen,* vilken andel kan bestå av en eller flera beräknade poster beroende på om det under likvidationen har utgått räkenskapsperioder i bolaget. Likvidationsvinsten utgörs å ena sidan av vinst från bolagets tidigare räkenskapsperioder om den inte har visats i bokföringen och å andra sidan av den vinst som verksamheten under likvidationen eventuellt har gett upphov till. *Andelen av likvidationsvinsten räknas ut i enlighet med grunden för delning av vinst*[10] *och den används i första hand till att täcka skillnaden mellan den återstående insatsen enligt det sista årsbokslutet och den överenskomna insatsen.* Förlust som likvidationen utvisar bokförs som minskning av de återstående insatserna.

b) Den andra posten som ingår i den värdemässiga andelen är *bolagsmannens återstående insats då likvidationen avslutas.* Den återstående insatsen vid likvidationens slut består av den återstående insatsen enligt det sista årsbokslutet[11] ökad med den del av likvidationsvinsten, med vilken den återstående insatsen enligt bokslutet före likvidationen underskred den överenskomna insatsen, eller minskad med andelen i likvidationsförlusten. Om den återstående insatsen enligt det sista bokslutet motsvarar den överenskomna insatsen och det har uppstått en likvidationsvinst, är den återstående insatsen vid likvidationens slut densamma som då likvidationen inleddes.

c) Den tredje posten som ingår i den värdemässiga andelen består av bolagsmannens andel av det över- eller underskott, som kvarstår, då bolagsmännens i a- och b-punkterna nämnda poster har avdragits från skillnaden mellan bolagets tillgångar och skulder[12].

Summan av de poster som ingår i punkterna a—c kallas bolagsmannens *saldo* vid skiftet av bolagets egendom. En bolagsmans värdemässiga andel kan vara positiv, d.v.s. han kan vara berättigad att få medel ur bolaget. Härvid kan

---

[10] Laggranskningsrådet påpekar, att skifte av de reserver, som har realiserats i likvidationsvinsten, i enlighet med den skiftesgrund som tillämpas på delning av årsvinsten kan innebära en förmögenhetsöverföring från dem som har större insatser till dem som har mindre, varför det kan vara berättigt att tillämpa jämkningsstadgandet i ÖKL 2:9.2. Se *LTK 1/1986* s. 105—106.

[11] Om bolaget likvideras före utgången av den första räkenskapsperioden, skall den återstående insatsen vid tidpunkten då likvidationen avslutas beräknas utgående från de betalda insatserna. Jfr SvHBL 34.2 §.

[12] I en "stilren" slutredovisning borde posten i c-punkten inte förekomma. Om nämligen bolagets hela egendom har realiserats och dess skulder har betalats och summan av posterna i a- och b-punkterna är positiv för alla bolagsmän, motsvarar bolagsmännens andelar av likvidationsvinsten och de återstående insatserna bolagets återstående tillgångar. Se *Nial 1983* s. 306 och *LTK 1/1986* s. 105.

man tala om en bolagsmans *aktiva saldo* i bolaget. Den värdemässiga andelen kan också vara *negativ,* d.v.s. bolagsmannens saldo i bolaget kan vara *passivt.* En bolagsmans passiva saldo i bolaget grundar sig på att det för honom har uppkommit mera förlustandelar än vinstandelar under bolagets verksamhetstid. Beroende på fallet är det möjligt att alla bolagsmän har aktiva saldon eller passiva saldon eller att en del har aktiva och en del har passiva saldon.

> Det är skäl att lägga märke till att man i slutredovisningen inte, om inte annat har avtalats, i bolagsmännens saldon inkluderar på bolagsmännens privatkonton bokförda skulder och fordringar mellan bolagsmännen och bolaget. Om en bolagsman har arvoden, före likvidationen uppkomna vinstandelar, som inte har gått åt till att täcka skillnaden mellan den återstående insatsen och den överenskomna insatsen, och andra fordringar hos bolaget, är de sådana bolagsskulder, som bör ha täckts vid likvidationen, om man inte har kommit överens om att lämna dem att kvarstå som tillägg till den överenskomna insatsen. Detsamma gäller privatuttag som har överskridit vinstandelarna, obetalda insatser, skadestånd och andra motsvarande fordringar som bolaget har hos en bolagsman, vilka vid skiftet således skall behandlas som bolagets tillgångar. *Saldona på bolagsmännens privatkonton* är bolagets skulder eller tillgångar beroende på situationen och de inverkar inte på skiftesandelarna[13].

Skiftets andra skede består av att bestämma de *reella* skiftesandelarna för de bolagsmän som har ett aktivt saldo. Om bolagets egendom består av penningmedel, är bestämmandet av andelarna en enkel räkneoperation. Om det däremot finns också annan egendom i bolaget, skall den värderas till sitt värde vid tidpunkten för skiftet och sedan fördelas på bolagsmännens andelar.

ÖKL innehåller ingen fördelningsnorm motsvarande stadgandet i ÄB 23:8.1, enligt vilket var och en delägare skall få en del av all slags egendom. Detta fördelningsstadgande som leder till konfliktfyllda samägandeförhållanden kan inte heller anses vara motiverat i bolag, utan i dem bör man sträva till att täcka bolagsmännens andelar så att samägandeförhållanden inte uppstår. Man kan anse det vara befogat att sträva till att de egendomsobjekt som getts som insatser i bolaget återlämnas till vederbörande bolagsmän, men bolagsmännen har inte någon absolut rätt att kräva att deras insatser skall hänföras till deras egna skiftesandelar. Det andra fördelningsstadgan-

---

[13] Se *Nial 1983* s. 305—306. Annorlunda *Heikonen 1948* s. 459.

det i ÄB 23:8.1, enligt vilket fordringar hos delägarna skall hänföras till deras skiftesandel, förtjänar att bli tillämpad också vid skifte av ett bolag.

Skiftets tredje skede består av *det reella skiftet* eller överlåtelsen av den åt bolagsmännen tillskiftade egendomen i deras ägo och besittning. Bolagets egendom förblir i likvidatorernas besittning ända tills skiftet har vunnit laga kraft[14], om inte annat avtalas. Efter att parterna i skiftet har nått en överenskommelse om skiftet eller efter att ett skifte som har förrättats av en av domstol förordnad likvidator har vunnit laga kraft, skall skiftet verkställas genom de egendomsöverföringar som behövs. Tidpunkten då skiftet vinner laga kraft innebär samtidigt att skiftet avslutas och att bolaget upplöses.

10.4. Bestämmande av skiftesandelar

10.4.1. Öppna bolag

Utgångspunkten för bestämmandet av de värdemässiga skiftesandelarna är regleringen gällande fördelning av vinst och förlust i öppna bolag. Då det är fråga om fördelningen av bolagets slutliga resultat mellan bolagsmännen, är stadgandena i ÖKL 6:2 om grunderna för skiftet av egendomen dispositiva, varför man kan avvika från dem i bolagsavtalet eller i ett separat avtal som ingåtts med tanke på skifte av bolagets egendom.

Till grund för skiftet ligger bolagsmännens återstående insatser sådana som de finns upptagna i det bokslut som ingår i likvidationens slutredovisning. Om slutredovisning inte har behövt uppgöras, tillämpas de återstående insatserna enligt bolagets sista bokslut[15]. För att ett riktigt resultat skall uppnås vid skiftet skall den *likvidationsvinst* som uppstår genom realiseringen av bolagets dolda reserver fördelas bland bolagsmännen i enlighet med reglerna om fördelning av årsvinsten.

> Om bolagets alla skulder har betalats och all dess egendom har förvandlats till pengar, varvid dolda reserver på grund av reellt sett förtida avskrivningar, reserveringar och nedgång i penningvärdet har realiserats, motsvarar behållningen av bolagets egendom som skall

---

[14] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 56.
[15] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 55.

skiftas summan av bolagsmännens saldon, under förutsättning att skiftet baserar sig på likvidationens slutredovisning och att alla bolagsmän har aktiva saldon[16]. Det dispositiva stadgande i ÖKL som anger skiftesgrunden (ÖKL 6:2) förutsätter dock inte någon "stilren" likvidationsbalansräkning, utan de däri givna stadgandena för skiftet är tillämpliga också på det fallet, att det i balansräkningen kvarstår skulder, passiva återstående insatser eller outdelade vinster eller också andra tillgångar än finansieringstillgångar.

Bolagets nettoegendom skall i första hand användas till att täcka de återstående insatserna. De återstående insatserna återbäres sådana som de är efter skiftet av likvidationsvinsten eller -förlusten eller med andra ord i enlighet med det bokslut som avslutar likvidationen. Den del av likvidationsvinsten, som inte har behövts för att täcka skillnaden mellan en bolagsmans återstående insats enligt det sista årsbokslutet och den överenskomna insatsen, skall således gottgöras bolagsmännen före återbäringen av de återstående insatserna[17].

Om bolagets tillgångar inte räcker till för återbäring av de återstående insatserna enligt slutredovisningen, skall bolagets egendom skiftas i förhållande till de återstående insatserna mellan de bolagsmän, som har en positiv återstående insats. Om det efter återbäringen av insatserna kvarstår egendom att skifta, skall den skiftas enligt de grunder som tillämpas när bolagets vinst delas. Om alla bolagsmän med beaktande av likvidationsvinsten eller -förlusten har en positiv återstående insats i slutredovisningen, skiftas överskottet enligt grunden för delning av vinst, således *in dubio* jämnt mellan bolagsmännen. Om någon av bolagsmännen har en negativ återstående insats i slutredovisningen, förslår inte överskottet till att täcka andelarna för de bolagsmän som har positiva instser, utan man blir tvungen att fördela det bland dem i förhållande till de återstående insatserna enligt slutredovisningen.

Som exempel på skifte av egendomen kan användas det ovan i stycke 5.3.3.4. granskade exempelbolaget. Utgångspunkten är bolagsmännens återstående insatser vid utgången av det *andra* verksamhetsåret. Vid utgången av det andra verksamhetsåret ser bolagets balansräkning i sin helhet ut på följande sätt:

---

16 Se *Nial 1983* s. 306, jfr *LTK 1/1986* s. 107.
17 Se *LTK 1/1986* s. 106.

Exempel 1:

Aktiva		*Passiva*		
finansieringstillgångar		främmande kapital		
	100.000	skulder		390.000
		kapital		
		A:s insats	—46.000	
omsättningstillgångar		B:s insats	54.000	
(lager)	352.000	C:s insats	454.000	
				462.000
anläggningstillgångar				
(maskiner)	400.000			
	852.000			852.000

Likvidationen av bolaget uppvisar följande resultat:

försäljningspriset för maskinerna	600.000
oavskrivna anskaffningsutgifter för maskinerna	—400.000
försäljningspriset för lagret	552.000
lagrets värde	—352.000
likvidationskostnaderna	—100.000
likvidationsvinst	300.000

Likvidationsvinsten skall gottgöras bolagsmännen i enlighet med stadgandena om delning av vinst för att bolagsmännen skall få sin andel av bolagets reserver och egendomens värdestegring. (För enkelhetens skull tillräknas inte B:s och C:s positiva återstående insatser i exemplet räntegottgörelse för den tid likvidationsförfarandet har pågått.)

bolagets tillgångar	
finansieringstillgångar från tidigare	100.000
bokföringsvärden aktiva	752.000
likvidationsvinst aktiva	300.000
betalning av bolagets skulder	—390.000
nettoegendom	762.000

De återstående insatserna enligt det sista årsbokslutet:

A	—46.000
B	54.000
C	454.000
	462.000

Likvidationsvinsten 300.000 mk enligt bolagets likvidationsbokslut fördelas jämnt mellan bolagsmännen à 100.000 mk, men av A:s andel går 46.000 mk till täckning av hans negativa återstående insats och han får i likvidationsvinst lyfta 54.000 mk. B och C får till fullt belopp lyfta sin andel av likvidationsvinsten eller à 100.000 mk.

I bolaget kvarstår 508.000 mk, vilket belopp motsvarar bolagsmännens återstående insatser enligt likvidationens slutredovisning. Efter att andelarna av likvidationsvinsten gottskrivits är de återstående insatserna

A	0
B	54.000
C	454.000
	508.000

I "balansräkningen" enligt likvidationens slutredovisning är nettoegendomen värderad till sitt realvärde och de återstående insatserna har gottskrivits likvidationsvinsten, varvid en uträkning enligt ÖKL 6:2.1 utvisar att nettoegendomen fördelas direkt till de återstående insatserna.

Av bolagets nettoegendom betalas de återstående insatserna eller åt A 0 mk, åt B 54.000 mk och åt C 454.000 mk, sammanlagt 508.000 mk.

Slutresultatet (saldona) av skiftet blir således

A	—46.000 + 100.000 =	54.000
B	54.000 + 100.000 =	154.000
C	454.000 + 100.000 =	554.000
		762.000

Exempel 2:

I det föregående exemplet blev A:s slutliga saldo aktivt på grund av hans andel i likvidationsvinsten, trots att hans återstående insats enligt det sista årsbokslutet var negativ. I det följande exemplet uppstår det ingen likvidationsvinst vid likvidationen av bolaget och A:s slutliga saldo förblir passivt:

Den ingående balansräkningen för likvidationen från årsbokslutet är densamma som i det föregående exemplet eller

Aktiva		*Passiva*		
finansieringstillgångar		främmande kapital		
	100.000	skulder		390.000
		eget kapital		
		A:s insats	—46.000	
omsättningstillgångar		B:s insats	54.000	
(lager)	352.000	C:s insats	454.000	
				462.000
anläggningstillgångar				
(maskiner)	400.000			
	852.000			852.000

Likvidationen av bolaget uppvisar följande resultat:

försäljningspriset för maskinerna	400.000
oavskrivna anskaffningsutgifter för maskinerna	—400.000
försäljningspriset för lagret	352.000
lagrets värde	—352.000
likvidationskostnaderna	— 90.000
likvidationsförlust	— 90.000

Vid likvidationen har bolagets egendom kunnat säljas endast till sådana priser som motsvarar bokföringsvärdena och likvidationen uppvisar en likvidationsförlust.

Bolagets tillgångar blir då följande

finansieringstillgångar från tidigare	100.000
bokföringsvärden aktiva	752.000
likvidationsförlust	— 90.000
betalning av bolagets skulder	—390.000
nettoegendom	372.000

Bolagsmännens andel av likvidationsförlusten är à 30.000 mk eller i likvidationens slutredovisning är bolagsmännens återstående insatser av följande storlek

A	—76.000
B	24.000
C	424.000
	372.000

> Bolagets nettoegendom förslår inte till återbäring av B:s och C:s återstående insatser 24.000 mk och 424.000 mk, varför den skiftas i förhållande till dem:
>
> B:s andel 372.000 × 24/448 = 19.939,20 mk och
> C:s andel 372.000 × 424/448 = 352.060,80 mk.
>
> För B fattas skillnaden mellan hans saldo och hans skiftesandel eller 4060,80 mk och för C 71.939,20 mk eller sammanlagt ett belopp som motsvarar A:s passiva saldo 76.000 mk.

Om bolagets egendom inte förslår till att betala alla dess *skulder,* delas bristen mellan bolagsmännen enligt de principer som tillämpas vid delning av bolagets förlust (ÖKL 6:2.2). Bolagsmännens andel av ett överskuldsatt bolags brist är således *in dubio* lika stor.

En bolagsmans passiva saldo i slutredovisningens skifteskalkyl utgör inte hans skuld till bolaget. I litteraturen har framförts, att de bolagsmän vilkas skiftesandel blir mindre än deras aktiva saldo skulle ha rätt att avkräva bolagsmännen med passiva saldon det belopp som fattas. Också i förarbetena till ÖKL har laggranskningsrådet framfört samma tolkning[18]. Frågan kan dock inte besvaras så entydigt.

> I det ovan angivna exemplet (exempel 2) skulle tolkningen leda till att bolagsmannen A, som deltar i bolaget enbart med sin arbetsinsats, skulle bli tvungen att till bolagsmännen B och C betala sitt passiva saldo, som i exemplet beror på hans andel i likvidationsförlusten och i förlusten för det andra verksamhetsåret, vilken berodde på arbetsarvoden som betalats under bolagets verksamhetstid. I bolaget i exemplet skulle A:s skyldighet till utfyllnad av B:s och C:s saldon innebära att han av sina medel utanför bolaget skulle bli tvungen att betala sammanlagt 76.000 mk till de andra bolagsmännen, för vilka värdeminskningen av kapitalplaceringen då också skull bli 76.000 mk för vardera[19]. Bolagsmannen A, som enligt bolagsavtalet inte var skyldig att placera kapital i bolaget, skulle således i efterhand bli tvungen att i bolaget placera ett lika stort kapital som de som har deltagit med en kapitalinsats förlorar. En sådan lösning skulle innebära, att kapitalplaceringarna i bolaget inte skulle bära någon större risk för resultatet av bolagets verksamhet än bolagsmännens privata förmögenhet. Detta kan knappast anses vara riktigt med beaktande

---

[18] Se *LTK 1/1986* s. 106—107, *Nial 1983* s. 306 och *Heikonen 1948* s. 459.

[19] B skulle för sin ursprungliga insats om 100.000 mk få 19.939,20 mk i skiftesandel ur bolaget och 4060,80 mk i utfyllnad av A och C skulle på motsvarande sätt få 352.060,80 mk i skiftesandel för sin insats om 500.000 mk och 71.932,20 mk i utfyllnad av A.

av att en bolagsman inte har någon insatsskyldighet, om därom inte har skilt avtalats.

En skälig tolkning som bättre motsvarar lagens ordalydelse — enligt ÖKL 6:2.2 skall den brist som uppstår då skuldernas belopp överstiger bolagets tillgångar delas jämnt mellan bolagsmännen — är att ett passivt saldo inte medför utjämningsskyldighet för en bolagsman i förhållande till bolagsmän med aktivt saldo, vilka får företrädesrätt till bolagets positiva nettobehållning, men såsom placeringsrisk blir tvungna att själva stå för det bristande beloppet. Skillnaden mellan en bolagsmans skiftesandel och aktiva saldo realiserar risken för hans kapitalinsats, mot vilken han har fått företrädesrätt till bolagets årsvinst och nettobehållning. Först då likvidationen av bolaget utvisar en nettoförlust eller skulderna är större än tillgångarna, har bolagsmännen rätt att kräva att de andra bolagsmännen skall delta i bristen i förhållande till förlustandelarna, d.v.s., om inte annat har avtalats, skall var och en av sina medel utanför bolaget betala ett lika stort belopp för att betala skulderna. Om någon av bolagsmännen inte förmår göra detta, delas bristen mellan de andra i förhållande till förlustandelarna. Det må ännu för klarhetens skull konstateras, att skiftet av egendomen eller bristen inte har någon inverkan på förhållandet till bolagets borgenärer, vilka kan kräva sin fordran av vem som helst av bolagsmännen till fullt belopp.

Från de passiva saldon som slutredovisningen utvisar bör särskiljas de skulder och fordringar som har bokförts på bolagsmännens privata konton. Om en bolagsman häftar i skuld till bolaget till exempel på grund av kassauttag som överskrider vinstandelarna eller på grund av skadeståndsskulder till bolaget, motsvarar hans skuld till bolaget av en fordran som räknas till bolagets tillgångar och som vid skiftet skall fördelas åt de bolagsmän, som har rätt att få medel ur bolaget, om skulden inte har betalats innan skiftet förrättas. På motsvarande sätt är en bolagsmans fordringar hos bolaget bolagets skulder, vilka skall täckas före skiftet av egendomen. Både fordringar hos bolaget som grundar sig på bolagsförhållandet, såsom outtagna vinstandelar, arvodesfordringar och fordringar som grundar sig på betalning av en utgift för bolaget och sådana på rättshandling baserade fordringar som inte är anknutna till bolagsförhållandet, föregår i skifteskalkylen den andel som skall användas till återbäring av de återstående insatserna, om de inte har betalats redan under likvidationen. Om bolagets tillgångar inte förslår till betalning av dessa bolagsmäns fordringar, fördelas bristen mellan bolagsmännen jämnt på förlustandelarna och bolagsmannen i fråga har rätt att av de andra bolagsmännen kräva deras andel av hans fordringar.

10.4.2. Kommanditbolag

I ett kommanditbolag har de tysta bolagsmännen företrädesrätt till behållningen av bolagets egendom. Då bolagets egendom skiftas skall i första hand återbetalas de tysta bolagsmännens insatser. Om bolagets tillgångar inte förslår till detta, skiftas nettobehållninen mellan de tysta bolagsmännen i förhållande till deras insatser. Den resterande delen av bolagets behållning skiftas mellan de ansvariga bolagsmännen (ÖKL 7:9.1). De tysta bolagsmännen har sålunda ingen andel i värdestegringen för bolagets substans, om därom inte har avtalats, utan deras skiftesandelar begränsar sig till en återbetalning av placeringens nominella värde.

De tysta bolagsmännen deltar å andra sidan inte i ett kommanditbolags nettoförlust. Om bolagets egendom inte förslår till betalning av alla dess skulder, skiftas bristen mellan de ansvariga bolagsmännen medan de tysta bolagsmännens andelar begränsar sig till förlust av de insatser som de placerat i bolaget (ÖKL 7:9.2).

Mellan kommanditbolagets ansvariga bolagsmän delas återstoden, efter återbäringen av kommanditärernas insatser, i enlighet med de regler som gäller öppna bolag. Detsamma gäller delning av nettoförlusten mellan dem. Stadgandena om skifte av egendomen i kommanditbolag är dispositiva (ÖKL 7:2).

10.5. Skiftets form

En av domstol förordnad skiftesman är skyldig att upprätta en skifteshandling över det skifte av bolagets egendom som han har förrättat. Om skiftet har förrättats av bolagsmännen är däremot också ett muntligt skifte giltigt. Varje bolagsman har dock rätt att kräva, att en skriftlig skifteshandling skall upprättas över skiftet (ÖKL 6:3.3). Denna rätt tillkommer en bolagsman både då bolagsmännen själva förrättar skiftet och då skiftet förrättas av en skiftesman som utsetts av bolagsmännen. I det sistnämnda fallet kan skyldigheten att upprätta en skriftlig skifteshandling över skiftet anses följa redan av uppdragets natur.

Om skiftet förrättas av bolagsmännen skall varje part i skiftet underteckna skifteshandlingen, om yrkande på upprättande av skifteshandling har framställts. För en bolagsmans dödsbos del behövs underskrift av varje dödsbo-

delägare, om en boutredningsman inte har företrätt dödsboet vid skiftet. I en skifteshandling som har upprättats av en av bolagsmännen utsedd utomstående skiftesman torde inte behövas underskrifter av parterna i skiftet, om detta inte har avtalats eller förutsatts, utan skiftesförrättarens underteckning är tillräcklig. Till skifteshandlingen skall dock fogas en av alla skiftesdeltagarna undertecknad fullmakt eller en av alla skiftesdeltagarna utfärdad handling över skiftesförrättarens befogenhet, för att skifteshandlingen skall duga som utredning över till exempel övergången av äganderätten till en fastighet som ägts av bolaget. På motsvarande sätt skall till en av domstol förordnad likvidators skifteshandling fogas förordnandet av likvidatorn. Skifteshandlingens giltighet förutsätter inte att vittnen anlitas.

Vid upprättandet av skifteshandlingen behöver inte iakttas det i JB 1:2 stadgade formkravet, även om skiftet också skulle omfatta fast egendom[20].

10.6. Det reella skiftet av egendomen

Efter att skiftet har vunnit laga kraft skall det verkställas genom reell delning av bolagets egendom. Om bolagsmännen har förrättat skiftet, kan man verkställa den reella delningen efter det att parterna har godkänt skiftesöverenskommelsen. Ett skifte som har förrättats av en av bolagsmännen utsedd utomstående skiftesman träder i kraft då skiftesförrättaren har delgett parterna sitt beslut, om det inte har avtalats om att parternas godkännande utgör en förutsättning för giltigheten. Ett skifte som har förrättats av en av domstol förordnad likvidator vinner laga kraft då tiden för väckande av klandertalan går ut (se nedan 10.7), om bolagsmännen inte före det meddelar att de godkänner skiftet.

Det reella skiftet utförs av likvidatorerna, som har bolagets egendom i sin förvaltning tills det reella skiftet har slutförts. Om ett skifte som har förrättats av en av domstol förordnad likvidator har klandrats, kan bolagsmännen avtala om att verkställa det reella skiftet till den del som skiftet inte klandrats. Också en likvidator har rätt att skifta bolagets egendom trots klandertalan mot skiftet till den del som inte ens en framgångsrik klandertalan skulle inverka på skiftets slutresultat. Den omtvistade delen av bolagets

---

[20] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 57.

egendom skall likvidatorn hålla i sin besittning tills avgörandet i ärendet har vunnit laga kraft[21].

Det reella skiftet består i allmänhet av att den penningsumma som utgör en bolagsmans skiftesandel betalas till honom. I fråga om annan lös egendom är det likvidatorernas uppgift att överföra besittningen till egendomen till den ifrågavarande bolagsmannen och att utföra de överlåtelseåtgärder som egendomens art eventuellt förutsätter, såsom överlåtelseanteckningar, meddelanden till bolagets gäldenär eller registreringsanmälningar. Trots att det inte har uppställts någon bestämd form för ett av bolagsmännen förrättat skifte, följer ett faktiskt krav på skriftlig form ofta av ett behov av att kunna visa att äganderätten har övergått till en bolagsman. I fråga om fastigheter övergår äganderätten[22] med skifteshandlingen, varför det reella skiftet begränsar sig till att besittningen av fastigheten överförs till en bolagsman. En bolagsman får lagfart på en honom tillskiftad fastighet antingen med en av bolagsmännen undertecknad skifteshandling eller med en skifteshandling upprättad av en av domstol förordnad likvidator[23, 24]

10.7. Klander av skifte

Ett skifte som har förrättats av en av domstol förordnad likvidator kan klandras inom sex månader från det skifteshandlingen har delgetts bolagsmännen eller någon annan part i skiftet. Om det vid tidpunkten då skiftes-

---

21 Se *Nial 1983* s. 312—313.

22 Såsom ovan har påpekats (se 2.4.4) utgör erhållandet av egendom såsom skiftesandel inte i egentlig mening någon äganderättsövergång från ett subjekt till ett annat utan upplösning av ett odelat samäganderättsförhållande. En lagfart som ges på en fastighet som en bolagsman har fått som skiftesandel är således en anteckningslagfart och enligt nutida praxis uppstår det ingen stämpelskatteskyldighet för bolagsmannen. Skyldigheten att anhålla om lagfart börjar då skiftet har vunnit laga kraft.

23 För att man skall kunna konstatera att ett skifte som har förrättats av en av domstol förordnad likvidator har vunnit laga kraft, bör skifteshandlingen vara försedd antingen med parternas anteckningar om att de godkänt skiftet eller med intyg över att handlingen delgivits. Eftersom klandertiden beträffande slutredovisningen förlänger också klandertiden beträffande skiftet, bör vid ansökan om lagfart bifogas också likvidationens slutredovisning, som har försetts med delgivningsintyg. Vidare behövs också förordnande av likvidator, det enligt handelsregistret gällande bolagsavtalet — forum för en skiftestvist är dispositivt (ÖKL 1:5) — och ett handelsregisterutdrag beträffande bolaget samt de normala utredningarna om bolagsmännen och bolaget.

24 Om en av bolagsmännen utsedd utomstående person har förrättat skiftet, förutsätter beviljande av lagfart antingen en skifteshandling som har undertecknats av alla bolagsmän eller ett skiftesbeslut som har undertecknats av skiftesförrättaren och i anslutning därtill ett av alla bolagsmän undertecknat intyg som utvisar skiftesförrättarens befogenhet.

beslutet delges dock återstår över sex månader av tiden för klander av slutredovisningen, kan också skiftet klandras ända tills klandertiden för slutredovisningen går ut (ÖKL 6:4). Klandertiden är således som längst ett år lång, om skiftesbeslutet och slutredovisningen har delgetts samtidigt[25].

Ett skifte som har förrättats av en av domstol förordnad likvidator kan klandras på materiell grund. En klandertalan på grund av formfel torde i praktiken inte komma i fråga.

> ÖKL 6:3.3 förpliktar i motsats till ÄB 23.9.1. inte en av domstolen förordnad likvidator att underteckna skifteshandlingen. Likvidatorn bör dock anses vara skyldig att underteckna en av honom uppgjord skifteshandling. Åsidosättandet av kravet på skriftlig form innebär att det "skifte" som har förrättats av en av domstol förordnad likvidator är en nullitet, det existerar inte, och denna omständighet kan åberopas oberoende av den stadgade tiden genom enbart en invändning, eftersom begynnelsen av klandertiden i ÖKL 6:4 i klara ordalag binds vid delgivningen av skifteshandlingen. Klandertiden börjar inte löpa, även om likvidatorn skulle ha hållit skiftesförrättningen, om någon skiftesshandling inte har upprättats[26]. Om ett skifte, som har förrättats av en av domstol förordnad likvidator men varöver inte har utfärdats någon skifteshandling, dock verkställs reellt och parterna tar emot sina av likvidatorn fastställda skiftesandelar, kan detta ibland anses innebära en konkludent rättshandling som kan jämställas med ett sämjoskifte.

Ett skifte som har förrättats av en av domstol förordnad likvidator kan klandras på den grunden, att skiftesgrunden enligt lagen eller ett avtal har tillämpats felaktigt[27]. Om likvidatorn har förrättat skiftet i enlighet med ett avtal mellan bolagsmännen, kan en bolagsman som klandergrund åberopa att en ogiltighetsgrund för rättshandlingar belastar skiftesavtalet. Också ett yrkande på jämkning med stöd av 36 § AvtL torde i detta fall komma i fråga, även om det formellt sett är fråga om ett officialskifte.

Klandertalan mot ett skifte som har förrättats av en av domstol förordnad likvidator väcks mot de andra bolagsmännen (eller deras successorer). Envar svarande skall instämmas med en separat stämning, och det föreligger inte

---

25 Fristen för klandertalan är materiell, varför tiden för väckande av klandertalan inte förlängs av att dess sista dag är en lördag eller en helgdag. Se *HD 1974 II 21,* vari en klandertalan mot ett arvskifte förkastades såsom för sent väckt, då tiden för väckande av talan gick ut på en lördag och stämningen delgavs först på måndagen.

26 Tolkningen skulle således i fråga om skifte av bolag vara en annan än vid arvskifte, se *Aarnio — Kangas 1983* s. 306.

27 Se *Reg.prop. 6/1987* s. 57.

nödvändig processgemenskap mellan svarandena, eftersom det inte längre föreligger någon på bolagsförhållandet baserad intressegemenskap mellan svarandena och domen inte har någon rättskraftsverkan i förhållande till bolaget. Sålunda utgör den omständigheten att någon svarande inte har blivit instämd inte något hinder för att talan prövas beträffande de andra svarandena[28]. Den av domstol förordnade likvidatorn skall instämmas för att höras i klanderrättegången.

Ett skifte som har förrättats av bolagsmännen liksom också ett skifte som har förrättats av en av dem utsedd utomstående skiftesman kan klandras endast på avtalsrättslig grund. Förutom ogiltighetsgrunderna i AvtL kan som grund för talan komma i fråga till exempel en omständighet som har framkommit vid efterlikvidationen och som har medfört att förutsättningarna för det tidigare skiftet har upphört. Ett skifte som har förrättats av en utomstående kan vara ogiltigt och kan klandras också på den grunden, att skiftesmannen har tillämpat bolagsmännens skiftesavtal felaktigt i väsentlig utsträckning. Bolagsmännens skiftesavtal kan naturligtvis jämkas med stöd av 36 § AvtL.

I lagen har inte stadgats om någon bestämd tid för åberopande av ett fel i ett av bolagsmännen förrättat skifte. Talan skall således i enlighet med allmänna principer väckas inom "skälig tid"[29]. Eftersom bolagen är avtalsförhållanden som gäller näringsverksamhet, är den "skäliga" tiden enligt huvudregeln relativt kort. Om dock den stadgade tiden för klandertalan mot likvidationens slutredovisning eller för skadeståndstalan mot en bolagsman eller likvidator inte har gått ut då talan väcks, torde talan ha väckts inom "skälig" tid.

En bolagsman förlorar sin rätt att klandra skiftet, om han har godkänt skiftet. Förlust av rätten att klandra ett skifte som har förrättats av en av domstol förordnad likvidator torde på grund av godkännande kunna ske endast om bolagsmannen har avgett en explicit viljeförklaring om godkännandet. I enlighet med allmänna principer kan godkännandet korrigera

---

[28] Ovan har ansetts (5.5.1), att om någon bolagsman vid klandertalan mot bokslutet inte har instämts som svarande, borde detta inte utgöra något hinder för att talan prövas beträffande de andra bolagsmännen. I en rättegång som gäller klander av skifte finns det ännu större orsak till att detsamma skall gälla, eftersom rättegångens slutresultat inte på samma sätt berör alla bolagsmän som den dom som ges i en rättegång som gäller klander av bokslutet, där man ju fastställer bokslutets rätta innehåll i ett fungerande bolag. Jfr beträffande klander av arvskifte, *Aarnio — Kangas 1983* s. 303.

[29] Jfr *Aarnio — Kangas 1983* s. 307.

endast en sådan klandergrund, som skiftesdeltagaren kände till eller som han med iakttagande av normal omsorg borde ha känt till vid den tidpunkt då han godkände eller då han anses ha godkänt skiftet[30]. Rätten att åberopa en ogiltighets- eller jämkningsgrund mot ett sämjoskifte kan gå förlorad på grund av ett explicit eller konkludent godkännande och med tiden på grund av enbart passivitet.

10.8. Registrering

Bolagets upplösning på grund av att dess egendom skiftats eller av annan orsak skall "utan dröjsmål" anmälas till handelsregistret (ÖKL 6:5). Anmälan skall således också göras om utgången av "nådeåret" för ett enmansbolag och om avgivande av slutredovisning i en konkurs där skulderna har överstigit tillgångarna. Anmälningsskyldiga är (de före detta) bolagsmännen och en likvidator som har förordnats av domstol. Om upplösningsgrunden är en konkurs där skulderna har överstigit tillgångarna, görs en anmälan om upplösning av konkursboets förvaltning. Också om endast en av de anmälningsskyldiga har undertecknat anmälan är det tillräckligt[31].

Anmälan om upplösning har inte konstitutiv verkan, utan bolaget har upphört i bolagsmännens inbördes förhållanden redan vid skiftet av egendomen. I förhållande till en tredje man, som inte har känt till upplösningen, blir upplösningen gällande då registreringen kungörs.

---

30 Se *Aarnio — Kangas 1983* s. 308—309.
31 Se *Reg.prop. 6/1987* s. 57.

11. Ändring av bolagsform och fusion av bolag

11.1. De associationsrättsliga verkningarna av företagsombildning

I företagsverksamhet uppkommer tidvis behov av att organisera verksamheten i en ny rättslig form eller att förena eller uppspjälka tidigare företagsorganisationer på ett nytt sätt. Dessa företagsombildningar kan indelas i tre grupper:

a) *Ändring av bolagsform* eller organisering av samma företagsorganisation i en ny rättslig form.
b) *Sammangång eller fusion,* varvid företagsorganisationerna förenas till en helhet.
c) *Diffusion* eller uppspjälkande av företagshelheter och kombinering av dessa delar på ett nytt sätt.

Ur ekonomisk synvinkel hänför sig det centrala problemet med företagsombildningar till skattepåföljderna: leder ombildningen till återförande av avskrivningar och upplösande av reserveringar och därigenom till att den dolda inkomstskatteskulden realiseras och förorsakar en stämpelskattepliktig övergång av egendom från ett subjekt till ett annat? Ur civilrättslig synvinkel följer det centrala problemet i anslutning till företagsombildningar av principen, att byte av gäldenär enligt huvudregeln inte är möjligt utan borgenärernas samtycke. Succession på aktivasidan eller tillgångarnas sida från ett subjekt till ett annat är således civilrättsligt sett enklare än på passivasidan eller förpliktelsesidan. Både i beskattningen och i associationsrätten möter man sålunda frågan om bibehållandet av subjektets rättsliga identitet vid ombildningen. Vid besvarandet av frågan följer civilrätten och skatterätten inte nödvändigtvis samma regler, även om en succession som civilrättsligt sett bibehåller identiteten i allmänhet gör det också skatterättsligt, men inte nödvändigtvis tvärtom[1].

---

[1] Om företagsombildningarnas problematik ur skattepolitisk synvinkel, se *Yritysjärjestelytyöryhmän mietintö, työryhmämuistio 1988:VM 3.* Helsinki 1988 samt *Reg.prop. 109/1988* och *Reg.prop. 110/1988.*

Faktorer som är väsentliga med hänsyn till bibehållandet av den skatterättsliga identiteten är balanskontinuiteten, d.v.s. det att den nya organisationens bokföring härleds ur den gamla organisationens bokföring (*bokföringens kontinuitetsprincip*), samt att företagsegendomen och företagets ägarkrets bibehålls i väsentliga delar oförändrade vid förändringen[2]. Vid bibehållandet av den civilrättsliga identiteten är det fråga om överföring av ett subjekts tillgångar och förpliktelser genom universalsuccession i en situation, där subjektet formellt sett byts till ett annat.

I 8 kap. ÖKL har intagits stadganden om ombildande av ett öppet bolag till ett kommanditbolag och tvärtom, inbördes fusion mellan personbolag samt ombildande av ett öppet bolag och ett kommanditbolag till aktiebolag. Förutom de i lagen reglerade fallen är dessutom ändringar av företagsform mellan enskilda rörelser och öppna bolag och kommanditbolag möjliga.

11.2. Ombildning av en enskild rörelse till ett öppet bolag eller ett kommanditbolag

I praktiken är det vanligt, att ett öppet bolag eller ett kommanditbolag fortsätter en enskild rörelses verksamhet. En enskild näringsidkare sluter då ett bolagsavtal och sätter sin firma som insats i det nya bolaget[3]. Det nya bolaget är antingen ett öppet bolag eller ett kommanditbolag beroende på, om bolaget har också tysta bolagsmän eller inte.

Bolagsrättsligt sett är det i det här fallet fråga om grundande av ett nytt bolag, inte egentligen om ändring av en enskild rörelse till ett bolag, eftersom en enskild firma inte är ett självständigt rättssubjekt. Eftersom det i detta fall associationsrättsligt sett är fråga om grundande av ett nytt bolag,

---

2 Se *Keinonen 1985* s. 387 ff.

3 Om man såsom insats inte ger rörelsen som bokföringsmässig helhet utan endast den egendom som använts i rörelsens verksamhet, är det inte fråga om en fortsättning av en enskild rörelses verksamhet i bolagsform. I detta fall går affärsvärdet förlorat och det råder inte bokföringsmässig kontinuitet mellan rörelsen och bolaget. Den enskilda rörelsens reserveringar upplöses och dess avskrivningar återgår till att bli beskattningsbar inkomst av näring för bolagsmannen i fråga.

finns det inte några stadganden om saken i ÖKL eller HRL[4]. Trots det ovannämnda råder det en tämligen fullständig rättslig kontinuitet mellan den enskilda rörelsen och det öppna bolag eller kommanditbolag, som grundats för att fortsätta rörelsens verksamhet. Då man i bokföringen följer kontinuitetsprincipen och den enskilda näringsidkaren, om det bolag som grundas är ett kommanditbolag, blir ansvarig bolagsman, medför ändringen inte några skattepåföljder. Den enskilda rörelsens egendom har före ändringen tillhört näringsidkaren, och har inte civilrättsligt sett utgjort någon separat egendomsmassa. Näringsidkaren har haft personligt gäldsansvar för de förpliktelser som förorsakats av näringsverksamheten. Efter ändringen övergår äganderätten till rörelsens tillgångar till bolaget, som också blir ansvarigt för näringsidkarens förpliktelser, som härrör från den i bolaget insatta firmans verksamhet. På grund av sitt personliga gäldsansvar svarar också de nya (ansvariga) bolagsmännen för de förpliktelser som överförts på det nya bolaget[5]. Enligt 12.1 § företagsinteckningslagen (634/84) inverkar inte ändring av en enskild näringsidkares firma till bolagsform på företagsinteckningens giltighet och den förmånsrätt den medför[6].

Om en enskild firma insätts som en tyst bolagsmans insats i ett kommanditbolag, svarar den förre näringsidkaren för firmans tidigare förpliktelser på samma sätt som förut, om inte borgenärerna befriar honom från ansvar.

Med iakttagande av ovan beskrivna principer kan också två eller flera enskilda rörelser sammanslås till ett öppet bolag eller ett kommanditbolag, i vilket rörelseidkarna blir bolagsmän, eller så kan ett enskilt företag sammanslås med ett redan verksamt öppet bolag eller kommanditbolag.

11.3. Ändring av bolagsform mellan öppna bolag och kommanditbolag

I ÖKL 8:1—2 har intagits stadganden om sådan ändring av bolagsform mellan öppna bolag och kommanditbolag som bibehåller bolagets identitet. Stad-

---

[4] Av de allmänna principerna för öppna bolag och kommanditbolag följer att det nya bolaget i detta fall kan uppstå också på grundval av ett muntligt eller konkludent avtal och att ett bolag kan existera, fastän det skulle ha registrerats som en enskild rörelse.

[5] Se *Nial 1983* s. 218.

[6] Se *Ojanen — Sutinen 1986* s. 116.

gandena kodifierar det rättsläge som var i kraft redan före ÖKL[7]. Tillämpningen av dem förutsätter ändring av bolagsavtalet med krav på enhällighet, om man inte i bolagsavtalet på förhand har berett sig på en ändring av bolagsformen.

Ett öppet bolag ombildas till ett kommanditbolag, om däri intas en tyst bolagsman eller om någon bolagsmans ansvar genom avtal begränsas till egendomsinsatsens belopp (ÖKL 8:1.1). Om någon av ett öppet bolags bolagsmän blir tyst bolagsman, svarar han såsom förut eller således personligen för bolagets alla sådana förpliktelser, som har uppstått innan avtalet om ansvarsbegränsningen trädde i kraft. Vid denna tidpunkt träder ansvarsbegränsningen i kraft internt inom bolaget och också i förhållande till de borgenärer, som har vetskap om ansvarsbegränsningen. I förhållande till sådana borgenärer, som inte känner till ansvarsbegränsningen, träder ansvarsbegränsningen i kraft först då dess antecknande i handelsregistret har kungjorts (ÖKL 8:1.2).

Ett kommanditbolag ombildas till ett öppet bolag, då dess bolagsavtal ändras så att inga tysta bolagsmän återstår i bolaget (ÖKL 8:2). En sådan här ändring av bolagsavtalet kan vara antingen sådan, att de tidigare tysta bolagsmännen åtar sig personligt ansvar för bolagets förpliktelser eller sådan, att de tysta bolagsmännen utträder ur bolaget. I det förstnämnda fallet svarar den före detta tysta bolagsmannen för alla bolagets förpliktelser, d.v.s. han blir personligen ansvarig också för de bolagsförpliktelser, som har uppstått då han var tyst bolagsman.

En ombildning av ett kommanditbolag till ett öppet bolag med bibehållande av bolagets identitet är möjlig också utan ändring av bolagsavtalet. Detta kommer i fråga då de ansvariga bolagsmännen köper de tysta bolagsmännens bolagsandelar eller då de inlöses till de ansvariga bolagsmännen eller till bolaget självt[8]. Inlösen av en tyst bolagsmans bolagsandel är ett alternativ till upplösning av ett kommanditbolag, då upplösningsgrunden skulle vara tyst bolagsmans död, konkurs eller utmätning av hans bolagsandel (ÖKL 7:8.1). De övriga bolagsmännen kan dessutom besluta om inlösen av tyst bolagsmans bolagsandel (ÖKL 5:6) då den tysta bolagsmannen säger upp bolagsavtalet eller åberopar den avtalade bolagstidens utgång eller då upphörandet av bolagsförhållandets förutsättningar beror på den tysta

---

[7] Se *Hakulinen 1961* s. 287—288.
[8] Se *Reg.prop. 6/1987* s. 61.

bolagsmannen. I bolagsavtalet kan medges inlösningsrätt åt bolaget eller de ansvariga bolagsmännen också i andra fall. Till samma slutresultat leder naturligtvis också det, att den tysta bolagsmannens andel genom arv eller gåva övergår till de ansvariga bolagsmännen eller bolaget självt. Om det kvarstår endast en ansvarig bolagsman, blir ÖKL 5:9 tillämplig.

I teorin är det möjligt, att alla ansvariga bolagsmäns bolagsandelar i ett kommanditbolag övergår till de tysta bolagsmännen. Ett kommanditbolag ägs till exempel av två barnlösa äkta par på så sätt, att männen är ansvariga och hustrurna tysta bolagsmän. Om de ansvariga bolagsmännen då avlider i en bilolycka, övergår deras andelar med stöd av 3 kap. ÄB direkt som arv till de tysta bolagsmännen. Man torde böra anse, att bolaget i detta fall förändras till ett öppet bolag. Om ett kommanditbolags alla andelar samlas hos en tyst bolagsman, torde bolagets rättskapacitet bibehållas under ett år med stöd av ÖKL 5:9. Bolaget torde dock i fråga om gäldsansvaret böra anses vara ett öppet bolag[9].

11.4. Ombildning av ett öppet bolag och ett kommanditbolag till aktiebolag

I ÖKL 8:3—5 stadgas om ombildning av ett öppet bolag och ett kommanditbolag till aktiebolag. Före ÖKL kunde ett öppet bolag inte direkt ombildas till ett aktiebolag, utan det måste först ombildas till ett kommanditbolag och sedan till aktiebolag i den ordning som stadgades i lagen om kommanditbolags ombildande till aktiebolag. Ett aktiebolag kan fortfarande inte ombildas till ett öppet bolag eller ett kommanditbolag. Till aktiebolag kan man med bibehållande av bolagets identitet ombilda endast i handelsregistret antecknade öppna bolag och kommanditbolag. Oregistrerade öppna bolag och kommanditbolag skall således anmälas till handelsregistret innan det är möjligt att ombilda dem till aktiebolag[10]. Detta innebär inte, att man inte skulle få påbörja ändringen av bolagsformen innan grundanmälan till han-

---

9 I Sveriges bolagslag har intagits ett stadgande (SvHBL 3:2), enligt vilket ett kommanditbolags alla bolagsmän inte kan vara tysta bolagsmän, utan bolaget blir i det här fallet ett vanligt handelsbolag.

10 Se *Reg.prop. 6/1987* s. 61.

delsregistret för det bolag som skall ombildas har gjorts. Det är tillräckligt, att en försenad grundanmälan antecknas i handelsregistret senast samtidigt som anmälan om ändring av bolagsformen[11].

Beslutet om ändring av bolagsformen fattas i samma ordning som ändring av bolagsavtalet m.a.o. enhälligt, om inte annat har avtalats (ÖKL 8:3.1). I bolagsavtalet har man också kunnat förbereda sig på en ändring av bolagsformen genom att däri inta bestämmelser om det förfarande som skall iakttas i fråga om ändringsbeslutet. Eftersom då annat inte har avtalats också alla tysta bolagsmäns samtycke krävs för att ändra ett kommanditbolag till aktiebolag (ÖKL 1:4.1), bör man särskilt vid uppgörande av bolagsavtal i ett kommanditbolag bedöma, om det är behov av att inta bestämmelser om ändring av bolaget till aktiebolag.

I samband med beslutet om bolagets ombildande till aktiebolag skall godkännas en bolagsordning som uppgjorts i enlighet med lagen om aktiebolag (ÖKL 8:3.2). Över beslutet om ändring av bolagsformen skall upprättas en handling som omfattar bolagsordningen, och där varje aktieägares namn, medborgarskap, hemort och postadress samt det antal aktier som tillkommer honom skall nämnas. Vid ombildning av ett öppet bolag eller ett kommanditbolag till aktiebolag skall det nya aktiebolagets delägare bestå av enbart före detta bolagsmän, även om man inte kan uppställa det kravet, att alla före detta bolagsmän skall bli delägare[12]. Om man som delägare i aktiebolaget vill ha personer, som inte tidigare har varit bolagsmän, skall de antingen tas till bolagsmän i det bolag som skall ombildas genom att bolagsavtalet ändras i samma sammanhang eller så kan man efter att beslutet om ändring av bolagsform verkställts (ÖKL 8:4) besluta om aktieemission i det nya aktiebolaget.

Om aktiernas fördelning mellan bolagsmännen finns det inte några stadganden i lagen. Bolagsmännen bör således uppnå enighet om saken, om det beträffande fördelningen av aktierna inte finns några bestämmelser i bolagsavtalet. Om man inte uppnår enighet, men man kan fatta ett majoritetsbeslut om själva ändringen av bolagsformen, skall den bolagsmans bolagsandel,

---

[11] Se *LTK 1/1986* s. 129—130. Kravet på registrering av det bolag som är föremål för ändring av bolagsform såsom förutsättning för tillämpningen av ÖKL 8:3 kan anses vara en ren ordningsbestämmelse som är grundad på praktiska behov. Eftersom öppna bolag och kommanditbolag är skyldiga att göra en anmälan till handelsregistret, behöver registermyndigheten inte känna till oregistrerade bolag, t.ex. som föremål för ändringsanmälningar.

[12] Jfr *Sarin 1981* s. 354.

som motsätter sig beslutet, inlösas på det sätt som stadgas i ÖKL 8:7[13]. Den handling, som skall uppgöras om ändringen av bolagsformen, undertecknas i ett öppet bolag av alla bolagsmän och i ett kommanditbolag av de ansvariga bolagsmännen.

Om verkställande av beslut om ombildning till aktiebolag stadgas i ÖKL 8:4. Efter att beslutet om ändring av bolagsformen har undertecknats, skall bolagsmännen verkställa de val som enligt bolagsordningen ankommer på bolagsstämman. I aktiebolaget skall således väljas styrelse eller förvaltningsråd samt revisorer. Bolagsmännen i ett öppet bolag och de ansvariga bolagsmännen i ett kommanditbolag skall tillsammans med den för aktiebolaget valda styrelsen göra en anmälan till handelsregistret om ändringen av bolagsformen. Till anmälan skall fogas utlåtande av en av Centralhandelskammaren eller en handelskammare godkänd revisor, att bolagets tillgångar förslår till att täcka aktiekapitalet och bolagets tidigare skulder. Enligt handelsregisterpraxis räcker det inte som revisorsutlåtande enbart med ett uttalande om, att tillgångarna enligt *balansräkningen* förslår till att täcka aktiekapitalet och skulderna. Revisorerna bör i sitt utlåtande under ansvar försäkra att tillgångarna verkligen är tillräckliga[14].

I fråga om anmälan till handelsregistret om ändringen av bolagsformen skall i tillämpliga delar iakttas stadgandena om anmälan av aktiebolag (se 9 § HRL). Aktiebolaget som anmäls skall uppfylla kraven i ABL beträffande till exempel aktiekapitalets minimibelopp. Också UtlBegrL:s stadganden om utlänningars rätt att äga aktier skall iakttas vid ombildning av ett öppet bolag eller ett kommanditbolag till aktiebolag.

Bolaget ändras till aktiebolag, då ändringen av bolagsformen antecknas i handelsregistret. Registeranteckningen har med andra ord konstitutiv verkan. Det nya aktiebolaget uppkommer och det gamla öppna bolaget eller kommanditbolaget upphör på motsvarande sätt att existera[15]. Det gamla bola-

---

[13] Undantagsvis kan det uppstå den situationen, att alla bolagsmän understöder en ändring av bolagsformen, men inte uppnår enighet om fördelning av aktierna. Härvid torde aktiebolagets aktier böra delas i samma förhållande som egendomen skulle ha delats i bolaget om dess verksamhet skulle ha upphört. Om en sådan situation uppstår i ett kommanditbolag, som har en bestämmelse i bolagsavtalet, enligt vilken lagen om kommanditbolags ombildande till akteibolag skall tillämpas på dess ombildning till aktiebolag, skall denna lags 7 § tillämpas trots att lagen har uphävts utan att motsvarande stadgande har getts i den nya lagen. Enligt sagda stadgande skulle aktiekapitalet fördelas mellan kommanditbolagets bolagsmän i proportion till de skiftesandelar som man avtalat om för det fall att bolaget upplöses eller i proportion till bolagsandelarna enligt senaste bokslut.

[14] Se *Sarin 1981* s. 354.

[15] Se *Sarin 1981* s. 356.

gets egendom övergår till det nya aktiebolaget, som på samma gång blir ansvarigt för det gamla bolagets förpliktelser.

En ombildning av ett öppet bolag eller ett kommanditbolag till aktiebolag befriar inte bolagsmännen från personligt ansvar (ÖKL 8:5.1). Borgenärerna kan dock befria dem från personligt ansvar. Borgenärerna kan begränsa befrielsen att gälla endast en del av sin fordran eller befria endast några av bolagsmännen[16]. De tysta bolagsmännens ansvar ändras däremot i samband med ändringen av bolagsformen också beträffande kommanditbolagets skulder till att bli likadant som ansvaret för delägare i aktiebolag[17].

En borgenär för ett bolag som ombildats till aktiebolag anses ha samtyckt till befrielsen av de personligen ansvariga bolagsmännen från deras gäldsansvar, om han inte inom tre månader efter det han bevisligen fått ett meddelande om ändringen av bolagsformen har underrättat aktiebolaget om att han motsätter sig befrielsen från gäldsansvar (ÖKL 8:5.2). Meddelandet till borgenären kan ges av aktiebolaget, aktieägare eller till exempel en sådan bolagsman, som inte har blivit delägare i det nya aktiebolaget. Meddelandet till borgenären skall ges bevisligen till exempel med rekommenderat brev[18]. Lagen ger inte möjlighet till något kungörelseförfarande utan meddelandet skall tillställas borgenären personligen. I meddelandet skall också finnas ett uttryckligt omnämnande om borgenärens rätt att motsätta sig befrielse från gäldsansvar. Enbart ett meddelande om ändringen av bolagsform är inte tillräckligt för att åstadkomma att bolagsmännen befrias från gäldsansvar till följd av borgenärens passivitet[19].

Borgenärens passivitet leder till befrielse från gäldsansvar endast om meddelandet kommer fram. Enbart avsändande är således inte tillräckligt. Om borgenären inte reagerar inom stadgad tid, anses han ha befriat alla personligen ansvariga bolagsmän. Om borgenären vill begränsa befrielsen från gäldsansvar beträffande person, sak eller belopp, skall han ge ett meddelande åt aktiebolaget och däri nämna villkoren för befrielsen.

---

16 Om någon av det förra bolagets bolagsmän på grundval av sitt personliga ansvar blir tvungen att betala bolagets skulder efter att det har ombildats till ett aktiebolag, har han rätt att uppbära det belopp som han erlagt hos aktiebolaget. Om aktiebolaget visar sig vara betalningsoförmöget har han rätt att kräva att de andra av det förra bolagets bolagsmän erlägger sin andel av bolagets skuld. Vid denna förrättning som kan jämställas med delning av förlust och som har karaktären av efterlikvidation har inte den omständigheten någon betydelse, att borgenären eventuellt har befriat några av bolagsmännen från personligt ansvar.

17 Se *Reg.prop. 6/1987* s. 62.

18 Se *Reg.prop. 6/1987* s. 62.

19 Kravet på, att i anmälan till borgenären skall nämnas rätten att motsätta sig befrielsen från gäldsansvar, fogades till ÖKL 8:5.2 i riksdagen. Se *LaUB 6/1987* s. 5.

11.5. Fusion mellan öppna bolag och kommanditbolag

Ett öppet bolag kan ingå avtal om fusion med ett annat öppet bolag eller ett kommanditbolag och ett kommanditbolag på motsvarande sätt med ett annat kommanditbolag eller ett öppet bolag (ÖKL 8:6). Fusion med ett aktiebolag är däremot inte möjlig med stöd av stadgandet. Med fusion avses, att det överlåtande bolagets tillgångar och skulder utan likvidationsförfarande övergår till det övertagande bolaget. Mellan öppna bolag och kommanditbolag är också en s.k. kombinationsfusion möjlig, då de fusionerande bolagen grundar ett helt nytt öppet bolag eller kommanditbolag, vari de fusionerande bolagens bolagsmän blir bolagsmän. I en kombinationsfusion blir bolagsmännen i de överlåtande bolagen bolagsmän i det övertagande bolaget. I det fallet att bolagen själva blir bolagsmän i det nya öppna bolag eller kommanditbolag som grundas, är det inte fråga om en fusion och då inträffar ingen succession mellan det nya bolaget och dess medlemsbolag. Ett sådant här grundande av ett nytt bolag är ur medlemsbolagens synvinkel en förvaltningsåtgärd, som, om den ligger utanför bolagets syfte, kan förutsätta samtycke av alla bolagsmän[20].

Om fusion skall ingås ett avtal, vari parterna utgörs av de fusionerade bolagens bolagsmän. Fusionsavtalet skall i bolagen godkännas i samma ordning som bolagsavtalen ändras i bolagen, således enligt huvudregeln enhälligt. I fusionsavtalet skall också bestämmas om fusionens inverkan på det övertagande bolagets bolagsavtal. En (ansvarig) bolagsman i det överlåtande bolaget skall anmäla fusionen till handelsregistret. Registeranteckningen har inte rättsskapande verkan, utan tidpunkten då fusionen träder i kraft bestäms enligt fusionsavtalet. Om i fusionsavtalet inte har angetts någon fusionstidpunkt, bör som sådan anses den tidpunkt, då det överlåtande bolagets egendom har övergått till det övertagande bolaget[21].

Fusion kan dock inte genomföras och den får inte antecknas i handelsregistret, om i fusionen ingår flera än ett sådan företag, i vars egendom det har fastställts företagsinteckningar, innan inteckningshavarna har avtalat om reglering av inteckningarna. Ett avtal mellan inteckningshavarna om före-

---

20 Se *Reg.prop. 6/1987* s. 63.
21 Se *Reg.prop. 6/1987* s. 63.

tagsinteckningarnas förmånsrätt är nödvändigt, eftersom föremålen för inteckningarna i fusionen sammansmälter till en helhet.

De fusionerande bolagen sammangår till en juridisk person, vilket innebär att gränserna mellan deras förmögenhetssfärer försvinner både i fråga om tillgångar och skulder. I öppna bolag och kommanditbolag innebär detta, att det övertagande bolaget äger det överlåtande bolagets egendom och är ansvarigt för dess skulder. Eftersom det överlåtande bolagets skulder efter fusionen är också det övertagande bolagets skulder, svarar det övertagande bolagets (ansvariga) bolagsmän för dem personligen, även om de har uppstått före fusionen. På motvarande sätt blir bolagsmännen i det överlåtande bolaget i fusionen bolagsmän i det övertagande bolaget, varför de svarar också för det övertagande bolagets förpliktelser som har uppstått före fusionen.

11.6. Inlösen i samband med ombildning till aktiebolag och fusion

Om ombildande av ett öppet bolag och ett kommanditbolag till aktiebolag liksom också om fusion av dem fattas beslut i den ordning som bolagsavtalet ändras, således enigt huvudregeln enhälligt. Enhällighetsprincipen ger varje bolagsman möjlighet att bevaka sina intressen då beslut fattas. I bolag, där bolagsavtalet kan ändras genom majoritetsbeslut, kan ett sådant här beslut innebära en väsentlig förändring i en bolagsmans ställning utan hans samtycke. På grund härav har en sådan bolagsman, som har motsatt sig ett majoritetsbeslut om ombildning till aktiebolag eller om fusion, rätt att utträda ur bolaget och få lösen för sin bolagsandel (ÖKL 8:7).

Kravet på lösen skall framställas inom tre månader från det att den som vill utträda fick vetskap om beslutet. Lösensumman bestäms enligt ÖKL 5:6.2; den omfattar m.a.o. bolagsmannens andel av bolagets nettoförmögenhet. För en bolagsman som yrkar på det måste också ställas en säkerhet mot ett personligt gäldsansvar som är större än hans lott. Vid fusion skall bolagsandelens värde beräknas enligt situationen före fusionen, men säkerhetens belopp enligt situationen efter fusionen, för att inlösen skall uppfylla sitt syfte.

För lösen svarar aktiebolaget eller det övertagande bolaget. De (ansvariga) bolagsmännen i det bolag som ombildats till aktiebolag är trots ändringen

av bolagsformen personligen ansvariga för lösen. Vid fusion följer det personliga ansvaret för lösensumman av allmänna regler om gäldsansvar.

11.7. Enmansbolag

Enligt ÖKL 5:9.1 anses ett öppet bolag ha upplösts, om antalet bolagsmän har sjunkit till en och inte inom ett år har stigit till minst två. Med hjälp av stadgandet kan ett öppet bolag och ett kommanditbolag ändras till en enskild rörelse. Efter utgången av den stadgade ett års tiden upphör bolagets egen förmögenhetssfär och bolagets tillgångar och förpliktelser sammansmälter med dess enda bolagsmans förmögenhetssfär. Mellan bolaget och den enskilda rörelse som fortsätter dess verksamhet kan också under vissa förutsättningar råda skattemässig identitet. Med motsvarande förfarande kan öppna bolag och kommanditbolag civilrättsligt sett sammansmältas med aktiebolag eller andelslag. Det är däremot inte möjligt att bibehålla den skattemässiga identiteten i detta fall[22].

---

[22] Se *Yritysjärjestelytyöryhmän muistio, 1988: VM 3,* s. 15, *Keinonen 1985* s. 401—402.

12. Utlänning som bolagsman

12.1. Bakgrund

Tidigare har i flera sammanhang hänvisats till de särskilda regler som gäller för öppna bolag och kommanditbolag i vilka man har eller avser att inta en utlänning som bolagsman. Dessa regler beskrivs samlat i detta kapitel. Ett sådant helhetsperspektiv har bedömts vara till gagn för en korrekt förståelse av reglerna.

I många länder strävar man att åtminstone i någon utsträckning behålla landets näringsliv och naturresurser under inhemsk kontroll. Också i Finland har man, som nämnts, en lagstiftning som tjänar de sagda syftena. Den centrala lagen är här UtlBegrL, som stiftades på tröskeln till andra världskriget och fortsättningsvis — efter rätt omfattande ändringar — är i kraft.

UtlBegrL möjliggör inte någon heltäckande kontroll av det utländska inflytandet i det finska näringslivet. Kontrollmekanismen riktar sig mot vissa bestämda typer av inflytande:

— Lagen syftar primärt till en kontroll av det utländska *ägandet av fast egendom* (och längre tids besittning av sådan egendom) i Finland. Utlänning och utländsk juridisk person får förvärva sådan egendom endast med tillstånd av statsrådet (UtlBegrL § 1).

— För att förhindra kringgående av denna lagstiftning gäller stadgandena i fråga också s.k. *farliga finska sammanslutningar,* d.v.s. finska juridiska personer som till någon del befinner sig eller kan befinna sig i utländsk ägo (se närmare UtlBegrL § 2). Då innehav av fastighet(er) ofta är en viktig förutsättning för näringsdrift innebär denna reglering samtidigt en indirekt begränsning av utlänningars möjlighet att förvärva andelar i finska bolag och andra sammanslutningar.

— Slutligen innehåller UtlBegrL stadganden, som möjliggör en *direkt reglering av det utländska ägarinflytandet* i finska bolag. Statsrådet kan nämligen, då allmän fördel det kräver, som villkor för registrering av aktiebolag eller andelslag eller av vissa ändringar av dessas bolagsordningar eller stadgar uppställa att utlänningar eller farliga sammanslutningar inte får äga andelar i bolaget eller att de får äga blott en viss del av dem (se närmare UtlBegrl §§ 3.2 och 3b.2 samt § 12.2). För de öppna bolagens och kommanditbolagens del regleras motsvarande kontroll i en särskild lag, UtlBolagsmL.

— I det följande analyseras först den direkta kontrollen av utlännings möjligheter att inträda som bolagsman i finskt öppet bolag och kommanditbolag enligt UtlBolagsmL, medan därefter i huvuddrag antyds, vilka konsekvenser det har för bolaget att någon av dess bolagsmän är utlänning och bolaget sålunda är att betrakta som en farlig finsk sammanslutning.

12.2. Utlännings rätt att inträda som bolagsman

12.2.1. Tillståndsplikt

För de öppna bolagens och kommanditbolagens del har man i UtlBolagsmL stipulerat en heltäckande tillståndsplikt avseende utländska bolagsmän. En utlänning får inte utan tillstånd av statsrådet (i praktiken handels- och industriministeriet, till vilket statsrådets uppgifter i detta hänseende överförts) ingå avtal om bildande av öppet bolag (i UtlBolagsmL används för denna bolagsform beteckningen handelsbolag) eller kommanditbolag. Han får inte heller utan motsvarande tillstånd avtala om att inträda som bolagsman i ett redan existerande öppet bolag eller kommanditbolag (UtlBolagsmL § 1). Tillståndsplikten gäller såväl då utlänningen önskar fungera som ansvarig bolagsman som då han blott vill bli tyst bolagsman i ett kommanditbolag.[1]

Inte blott utlänningar och utländska sammanslutningar är underkastade den sagda tillståndsplikten. Numera bör även sådana farliga sammanslutningar som avses i UtlBegrL utverka tillstånd för inträde i finskt öppet bolag och kommanditbolag (UtlBolagsmL § 2).[2] De farliga finska sammanslutningarna finns uppräknade i 2 § UtlBegrL:

— finska öppna bolag och kommanditbolag, i vilka som bolagsman ingår utlänning, utländsk sammanslutning eller farlig sammanslutning,
— finsk ekonomisk förening, finskt andelslag och finskt aktiebolag, som inte har intagit s.k. begränsningsklausul i sina stadgar, samt
— vissa finska stiftelser.

---

[1] Tillståndsplikt avseende tysta bolagsmän infördes först då den ursprungliga lagen från år 1939 förnyades genom 1973 års UtlBolagsmL, se betr. motiveringarna *Reg.prop. 199/1972* s. 1 f.

[2] Före 1973 års lag existerade också i detta hänseende en lucka i kontrollsystemet, se *Reg.prop. 199/1972* s. 2 samt *Huttunen* 1961 s. 43.

Enligt 24 § UtlBegrL skall lagens begränsningar avseende förvärv av fast egendom och aktier inte tillämpas på vissa slags bolag, såsom bl.a. finska banker, försäkringsbolag och telefonbolag. Då man i 2 § UtlBolagsmL uppställer tillståndsplikt blott för de farliga sammanslutningar som är underkastade i UtlBegrL stadgade inskränkningar, behöver man då t.ex. ett finskt telefonbolag önskar registreras som bolagsman i ett öppet bolag eller kommanditbolag inte presentera vare sig något tillstånd eller någon utredning angående frågan, huruvida telefonbolaget kunde betraktas som ofarligt i UtlBegrL:s mening.[3]

Då verksamheten i de primitiva bolagsformerna öppet bolag och kommanditbolag i praktiken kan ligga mycket nära den verksamhet som bedrivs av en enskild näringsidkare, har man i lagstiftningen också gjort en viss koppling mellan reglerna om utlännings rätt att verka som bolagsman och hans rätt att idka näring. I 1.1 § UtlBolagsmL stadgas nämligen, att tillstånd att inträda som bolagsman i öppet bolag eller kommanditbolag inte får beviljas sådan utlänning som inte fått rätt att idka näring i Finland. Då sådant näringstillstånd i praktiken i allmänhet blott beviljats åt en utlänning som vistas i Finland, innebär detta, att också tillstånd att inträda som bolagsman i finska öppna bolag och kommanditbolag ofta kommit i fråga blott för i Finland verksamma utlänningar.[4]

Då en utlänning önskar inträda som bolagsman i ett finskt öppet bolag eller kommanditbolag förutsätts m.a.o. en tillståndsprocedur i två steg. Först bör näringstillstånd erhållas, vilket enligt 2 § NäringsL beviljas av länsstyrelse. Härefter kan ansökan om tillstånd att fungera som bolagsman inges till handels- och industriministeriet.

12.2.2. Kontrollen av bolagsavtalets innehåll

Då man vid handels- och industriministeriet prövar, huruvida tillstånd skall beviljas, är det naturligtvis av största vikt att man känner till, hurudan andel i bolaget och hurudant inflytande i bolaget den utländska bolagsmannen avses få. Därtill är det avsedda föremålet för bolagets verksamhet av intresse; med stöd av begränsningslagstiftningen har man ju eftersträvat att hålla vissa näringsgrenar helt i finska händer.[5]

---

[3] Se *LaUB 1/1973* s. 1. — Utgångspunkten för lagutskottets resonemang, att de i 24 § UtlBegrL omnämnda sammanslutningarna helt skulle falla utanför UtlBegrL:s tillämpningsområde, är dock felaktig; i 24 § UtlBegrL befrias de ifrågavarande sammanslutningarna blott från inskränkningarna i rätten att äga och besitta fast egendom och aktier, medan lagens bestämmelser i övrigt avsetts äga tillämpning, se *Reg.prop. 102/1938* s. 11.

[4] Se Ohjeita ulkomaiselle liikkeenperustajalle 1980 s. 8 f.

[5] Se t.ex. *Reg.prop. 82/1982* s. 6.

De sagda uppgifterna har man tänkt sig att skall framgå av bolagsavtalet. Enligt 1.3 § UtlBolagsmL bör nämligen vid tillståndsansökan styrkas, att man angående bildande av bolaget eller inträde däri ingått avtal, som träder i kraft samtidigt som tillståndet beviljas. Bolagsavtalet skall m.a.o. i suspensiv form föreligga redan då tillstånd söks för att tillståndsmyndigheten härur skall erhålla de uppgifter om det tilltänkta bolaget som är nödiga för tillståndsprövningen. — I princip kunde lagens ordalydelse ("styrkas att... ingåtts avtal") sägas innebära, att även ett muntligt bolagsavtal kunde accepteras av tillståndsmyndigheten, om blott dess innehåll på något sätt kan visas.[6] I praktiken är det dock i föreliggande fall naturligt att vid tillståndsprövningen kräva, att bolagsavtalet givits skriftlig form, i all synnerhet som registreringen av bolaget ju, som tidigare framgått, förutsätter ett skriftligt avtal.

Som tidigare utretts föreligger inte några bolagsrättsliga stadganden som skulle förutsätta att alla de uppgifter som vid tillståndsprövningen kan vara erforderliga verkligen intas i bolagsavtalet. Detta utgör dock inte något problem med hänsyn till kontrollen enligt UtlBolagsmL. Då tillståndsmyndigheten har fri prövningsrätt kan man alltid förkasta ansökningen, om inte utredningen om bolagsavtalet anses tillräckligt specificerad. I praktiken kan detta därför innebära ett slags skärpt formkrav för bolagsavtal med utlänningar i den meningen att avtalen bör ha ett visst minimiinnehåll för att tillståndsansökan skall kunna bifallas. Man kan kräva att bolagsavtalen åtminstone innehåller uppgift om de omständigheter, vilkas ändring förutsätter särskilt tillstånd enligt 1.2 § UtlBolagsmL. Krävs inte detta rycks grunden undan för det sistnämnda stadgandet.

Som nyss antytts får bolagsavtalet — efter en lagändring år 1982 (409/82) — inte ändras i vissa avseenden utan statsrådets tillstånd, om utlänning eller därmed jämställbar fungerar som bolagsman. Härigenom har man velat förhindra att bolagsmännen kringgår begränsningslagstiftningen genom att efter att de erhållit tillstånd att inta utlänning som bolagsman ändra avtalet så att utlänningens förmåner eller beslutanderätt i bolaget ökas eller bolaget inleder verksamhet på ett nytt område.[7] I lagen föreskrivs att följande bestämmelser i bolagsavtalet får ändras blott efter tillstånd av statsrådet:

(a) Bestämmelser om bolagsmännen. Om man t.ex. i bolaget intar nya bolagsmän — även om de är inhemska — eller om någon utträder ur bolaget bör tillstånd härtill sökas.

(b) Bestämmelser om bolagsmännens andel eller insats i bolaget.

---

[6] Så (betr. motsvarande uttryck i tidigare lag) *Heikonen* 1948 s. 130 och *Muukkonen* 1958 s. 190.

[7] *Reg.prop. 82/1982* s. 17.

Tillstånd bör sökas såväl då någon bolagsmans insats i bolaget ökas som då den minskas. Gäller ändringen blott den inbördes fördelningen av insatser mellan inhemska bolagsmän kan det dock ifrågasättas, huruvida tillstånd bör sökas, om ändringen inte på något sätt påverkar utlänningens ställning.

(c) Bestämmelser om bolagsmännens andel i bolagets vinst. Här kan hänvisas till det som ovan sagts under p.b.

(d) Bestämmelser om bolagsmännens andel i bolagets förvaltning. Mindre förändringar kan naturligtvis ske utan att man behöver anse detta innebära en ändring av bolagsavtalet i den mening som avses i UtlBolagsmL. Särskilt då den utländska bolagsmannens förvaltningsbefogenheter utökas bör man dock också vid rätt obetydliga förändringar söka tillstånd. Det är givet att avtal genom vilka den utländska bolagsmannen antas som verkställande direktör eller erhåller annan specialuppgift är underkastade tillståndsplikten.

(e) Bestämmelser angående arten av bolagets verksamhet. Ändras avtalet beträffande bolagets verksamhetsområde[8] bör tillstånd sökas, åtminstone då detta verksamhetsområde till någon del utvidgas. — Det är svårt att peka på något offentligt intresse att kontrollera en ren inskränkning av verksamhetsområdet. Till sin ordalydelse omfattar 1.2 § UtlBolagsmL också en sådan ändring av bolagsavtalet.

Skyldigheten att inlämna korrekta uppgifter om bolagsavtalet till tillståndsmyndigheten stöttas upp av ett straffstadgande. Enligt 2 a § UtlBolagsmL — som motsvarar 19 b § UtlBegrL — skall den som i ärende som skall handläggas enligt sagda lag lämnar oriktig eller vilseledande uppgift till myndighet dömas så som i SL 17:8 är stadgat angående ingivande av osant intyg till offentlig myndighet. Detta stadgande kan antas bli tillämpligt t.ex. då man vid sidan av ett skriftligt bolagsavtal som inlämnats till tillståndsmyndigheten träffat ett muntligt avtal (eller ett annat skriftligt avtal), som innebär en ändring av det inlämnade avtalet eller som kompletterar det inlämnade avtalet på ett sådant sätt att detta ensamt för sig ger en vilseledande bild av det tilltänkta bolagsförhållandet.[9] — Straffstadgandet i 2 a § UtlBolagsmL omfattar naturligtvis inte blott uppgifter som rör själva bolagsavtalet, utan det kan åberopas även mot annan felaktig eller vilseledande information.

---

[8] Se beträffande synonymiteten mellan begreppen "bolagsverksamhetens art" och "verksamhetsområde" ovan 7.2.1.

[9] Den omständigheten att de sagda tilläggsavtalen ofta kan betraktas som ogiltiga (se nedan 12.2.3.2.) kan knappast åberopas som ursäktande omständighet. Tilläggsavtalen avspeglar ju — oberoende av deras giltighet — det sätt på vilket bolagsmännen avsett att deras samarbete skulle fungera.

12.2.3. Påföljder av att tillstånd inte söks eller beviljas

12.2.3.1. Utebliven registrering

Ingår en utlänning eller ett med utlänning jämställt rättssubjekt ett avtal om bildande av öppet bolag eller kommanditbolag i Finland utan att erhålla vederbörligt tillstånd till detta kan bolaget inte antecknas i handelsregistret. Motsvarande gäller ifall en utlänning eller därmed jämställd avser att inträda som bolagsman i ett redan existerande öppet bolag eller kommanditbolag: utan tillstånd kan utlänningen inte i handelsregistret antecknas som bolagsman i bolaget.

Dessa konsekvenser av att tillstånd saknas framgår indirekt av 8.2 och 9.2 §§ HRF, enligt vilka stadganden man till öppet bolags respektive kommanditbolags grundanmälan till handelsregistret bör foga utredning över att utlänning eller därmed jämställbar erhållit vederbörande myndighets tillstånd att inträda som bolagsman i bolaget. Kännedom om att någon av de tilltänkta bolagsmännen är utlänning erhåller registermyndigheten åter på grundval av 5 § 3 p. och 6 § 3 p. HRL, där man föreskrivit att alla bolagsmäns medborgarskap bör anges i bolagets grundanmälan.

Också vid en sådan ändring av bolagsavtal som förutsätter tillstånd kan utebliven registrering i vissa fall förekomma som påföljd mot att tillstånd inte sökts eller beviljats. Detta gäller dock blott sådana uppgifter som skall antecknas i handelsregistret, d.v.s. de uppgifter som skall framgå av bolagets grundanmälan enligt 5 respektive 6 § HRL. Ändringar av bolagsavtalet som innebär, att någon inträder i eller utträder ur bolaget (se HRL § 5 p. 3, § 6 p. 3), att någon tyst bolagsman blir ansvarig bolagsman eller omvänt i ett kommanditbolag (arg. HRL § 6 p. 7), att bolagsverksamhetens art förändras (se HRL § 5 p. 4, § 6 p. 4), att det sker ändringar i firmateckningsrätten (se HRL § 5 p. 7, § 6 p. 8), att den utländska bolagsmannen utses till verkställande direktör[10] (se HRL § 5 p. 8, § 6 p. 9) eller att värdet av de tysta bolagsmännens egendomsinsatser i kommanditbolag förändrats (se HRL § 6 p. 7) kan sålunda antecknas i handelsregistret endast efter att utredning ingivits om att vederbörligt tillstånd till ändringen av bolagsavtalet erhållits.

12.2.3.2. Ogiltighet

Den uteblivna registreringen utgör inte någon tillräcklig påföljd för brott mot tillståndsplikten. Då registrering av öppet bolag och kommanditbolag inte har konstitutiv verkan påverkar ju inte den omstän-

---

[10] Detsamma gäller förmodligen också då en finsk verkställande direktör avgår från denna post utan att någon annan utses i stället.

digheten att registrering inte sker inte direkt bolagets bestånd. För sådana ändringar av bolagsavtalet som inte kan antecknas i handelsregistret saknar den ovan beskrivna påföljden helt relevans.

Tillståndsplikten har därför försetts också med en civilrättslig sanktion: så länge tillstånd saknas betraktas det ifrågavarande avtalet som ogiltigt (overksamt). Även om man på denna punkt utformat lagtexten på ett något oklart sätt måste detta anses framgå av slutet på 1.3 § UtlBolagsmL: "skall styrkas att...ingåtts avtal, som träder i kraft samtidigt som tillståndet beviljas". Detta uttryck kunde visserligen lätt läsas som om det blott innehöll ett krav på att avtalet bör innehålla ett suspensivt villkor; det bör likväl uppfattas ge uttryck för tanken att avtalet redan på grundval av lagens bestämmelser inte kan träda i kraft (bli verksamt) innan tillståndet beviljas.[11]

Då uttrycket uppfattas på detta sätt kan det inte heller — trots ordalydelsen — anses utgöra ett hinder för att man i avtalet intar ett suspensivt villkor, enligt vilket avtalet skall "träda i kraft" först någon tid efter att tillstånd beviljats. Det kan vara av väsentlig vikt för bolagsmännen att de kan förbereda sig för den tidpunkt då avtalet blir operativt; det offentliga intresset kräver å andra sidan knappast att avtalet alltid bör bli verksamt (i full omfattning) just vid den tidpunkt då tillstånd beviljas. Ifall bolagsmännen avser att avtalet skall bli vilande under en längre tid kan detta givetvis försvåra bedömningen av tillståndsbeslutets konsekvenser. På denna grund kan tillståndsmyndigheten, som ju har fri prövningsrätt, vid behov förkasta ansökan.

Att avtalet är att betrakta som ogiltigt om tillstånd därtill inte erhållits innebär inte att det nödvändigtvis skulle sakna alla verkningar.[12] Vilken relevans det i princip overksamma avtalet kan ha beror på hur situationen utvecklar sig:

(a) Om man tillsammans med en utlänning ingått ett avtal om att bilda ett öppet bolag eller ett kommanditbolag, men tillstånd inte sökts eller beviljats, uppkommer inget sådant bolag. Ingen av parterna kan hålla fast vid avtalet och kräva att de övriga parterna uppfyller sin andel t.ex. genom att prestera insatsen eller på annat sätt verka i bolaget. Skadeståndskrav som följd av brott mot bolagsavtalet är också uteslutna.[13]

Har parterna trots avtalets ogiltighet fungerat i enlighet med avtalet har de, då ogiltigheten åberopas, i första hand rätt att återfå vad de insatt i bolaget. Har verksamheten lett till vinst är det inte uteslutet att fördelningen av denna i förhållandet mellan de inhemska bolags-

---

[11] Så uppenbarligen även *Heikonen* 1948 s. 121 och *Hyvönen — Caselius* 1972 s. 19.

[12] Se *Muukkonen* 1958 s. 128 ff.

[13] Däremot är det inte uteslutet att skadeståndskrav kan uppkomma på grundval av *culpa in contrahendo* t.ex. då den inhemska parten vilselett utlänningen angående avtalets giltighet; så betr. ogiltighetspåföljden i 13 § UtlBegrL *Reg.prop. 102/1938* s. 10.

männen kan ske med beaktande av bestämmelserna i det ogiltiga bolagsavtalet. Med beaktande av syftet med bestämmelserna i UtlBolagsmL syns detta däremot mindre lämpligt i förhållande till den utländska bolagsmannen. Ett eventuellt krav från hans sida på utdelning utöver insatsen kan därför inte bifallas, om han inte undantagsvis kan grunda det t.ex. på principerna om återbäring av obehörig vinst.

(b) Har man avtalat om att en utlänning skall inträda i ett existerande bolag fortfar detta att juridiskt verka i sin ursprungliga form. I förhållandet mellan utlänningen och bolagsmännen i det existerande bolaget gäller *mutatis mutandis* det som ovan anförts. Utlänningen anses inte ha inträtt i bolaget och han har i regel inte rätt att ur bolaget erhålla mer än han satt in i det.

Har parterna i praktiken inlett samarbete som medför behov av likvidationsåtgärder behöver man på denna grund inte företa en likvidation av det ursprungliga öppna bolaget eller kommanditbolaget, utan blott av förhållandet mellan utlänningen å ena sidan och det öppna eller kommanditbolaget å den andra.

(c) Vid sådana ändringar i bolagsavtal i ett bolag med utländsk bolagsman vilka förutsätter tillstånd är ogiltighetssanktionens innebörd svår att sammanfatta i en enkel formel. Så länge ändringen inte påverkat bolagsmännens handlande kan man i regel utgå från att den är overksam i den meningen att den inte kan åberopas mot en part som trots ändringen vill hålla fast vid bolagsavtalet i dess ursprungliga form. Har man i bolagets verksamhet inrättat sig efter ändringen av bolagsavtalet blir frågan däremot ofta mer komplicerad. Särskilt i fall, där ändringen, även om den formellt omfattas av tillståndsplikten, berör endast de inhemska bolagsmännens inbördes förhållande, kan en lösning i vilken man bortser från den ändring bolagsmännen beslutat om ofta bli oacceptabel. Detsamma gäller ändringar som blott minskar den utländska bolagsmannens andel eller rättigheter i bolaget. Mot ändringar som innebär ett ökat inflytande för den utländska bolagsmannen bör ogiltighetssanktionen däremot tillämpas strängt, med beaktande av syftena med UtlBolagsmL.

En ändring av bestämmelserna om verksamhetens art bör — återigen med beaktande av begränsningslagstiftningens syfte — även den i alla skeden av bolagets verksamhet, också efter att bolaget i praktiken efterlevt ändringen, kunna antastas av en bolagsman som önskar återföra bolaget till dess ursprungliga verksamhetsområde.

12.2.3.3. Förbud mot ändring av verksamhetsområde

Det sistnämnda exemplet belyser de begränsningar som alltid föreligger i effektiviteten hos en civilrättslig ogiltighetssanktion: så länge bolagsmännen är överens hindrar påföljden dem inte från att bedriva bolagets verksamhet på ett annat område än det som framgår av det ur-

sprungliga bolagsavtalet och bolagets grundanmälan till handelsregistret. Då bolagets verksamhetsområde utgör en central omständighet vid tillståndsprövningen har man därför kompletterat sanktionssystemet med en bestämmelse med vars hjälp man kan förhindra att bolagsmännen i strid med det ursprungliga bolagsavtalet förändrar bolagets verksamhetsområde. Då ifrågavarande bestämmelse gäller alla bolagsformer har den intagits i 13 b § UtlBegrL.

Om ett öppet bolag eller ett kommanditbolag, i vilket såsom bolagsman ingår utlänning eller därmed jämställbart rättssubjekt, verkar på ett sätt som avviker från det verksamhetsområde som antecknats i handelsregistret, kan statsrådet vid vite förordna att bolaget inom en viss tid, högst sex månader, skall antingen ändra (det uttryckliga) bolagsavtalet[14] i enlighet med sin nya verksamhet och göra anmälan till registermyndigheten härom eller upphöra med den avvikande verksamheten. Då registrering av ändringen söks bör i normal ordning utredas att tillstånd till ändringen erhållits. Erhåller inte bolaget sådant tillstånd återstår m.a.o. inget annat alternativ än att upphöra med den avvikande verksamheten.

12.3. Verkan av att en bolagsman är utlänning

Den omständigheten att en utlänning, utländsk sammanslutning eller s.k. farlig finsk sammanslutning beviljats tillstånd att fungera som bolagsman i ett finskt öppet bolag eller kommanditbolag medför inte att bolaget i alla hänseenden kan jämställas med ett rent finskt bolag. Bolaget betraktas nämligen trots tillståndet som ett s.k. farligt bolag och är som sådant underkastat de begränsningar som framgår av UtlBegrL.

I ett aktiebolag kan upp till en femtedel (eller, med statsrådets tillstånd, två femtedelar) av bolagets aktier enligt 3 § UtlBegrL göras till s.k. fria aktier, som fritt får överlåtas till utlänningar och därmed jämställda, utan att bolaget klassificeras som farligt. För de öppna bolagens och kommanditbolagens del har man av uppenbara skäl funnit

---

[14] Terminologin i 13 b § UtlBegrL är inte särskilt anpassad efter förhållandena i öppna bolag och kommanditbolag, där redan en i samarbete genomförd ändring av verksamheten ofta kan anses konkludent innebära en ändring av bolagsavtalet. För personbolagens del är det även i övrigt möjligt att bolagsavtalet ändrats utan att detta kommit till registermyndighetens kännedom, då registrering här inte — i motsats till förhållandena i aktiebolag och andelslag — har konstitutiv verkan. Tyngdpunkten i stadgandet i 13 b § UtlBegrL kommer därför för de öppna bolagens och kommanditbolagens del att ligga vid kravet på *registrering* av ändringen av verksamhetsområdet.

det omöjligt att fastslå någon sådan fast undre gräns för det utländska inflytandet, under vilken bolaget skulle godtas som ett ofarligt bolag.[15] Även en mycket liten utländsk andel i ett öppet bolag eller ett kommanditbolag — där också blott en andel som tyst bolagsman är tillräcklig — medför därför att bolaget betraktas som farligt.

Såsom s.k. farlig finsk sammanslutning är ett öppet bolag eller kommanditbolag, i vilket utlänning, utländsk sammanslutning eller annan farlig finsk sammanslutning ingår som bolagsman, underkastat bl.a. följande inskränkningar:

(a) Fastighetsförvärv förutsätter statsrådets tillstånd. Detta gäller även långvariga lego- eller motsvarande avtal (se UtlBegrL § 1).

(b) Förvärv av rörelse förutsätter statsrådets tillstånd (UtlBegrL § 5).

(c) Bolaget får endast förvärva s.k. fria aktier i ett ofarligt finskt aktiebolag (UtlBegrL § 3). I vissa fall kan statsrådet dock ge tillstånd till annat aktieförvärv (UtlBegrL § 13 a). Bolagets möjligheter att inträda som medlem i ofarligt finskt andelslag är också kraftigt beskurna (UtlBegrL § 3 b, se även § 12.2). Redan tidigare har framgått att bolaget kan fungera som bolagsman i ett annat öppet bolag eller kommanditbolag blott på grundval av tillstånd enligt UtlBolagsmL.

(d) Bolaget är underkastat den kontroll av dess faktiska verksamhetsområde som omtalats ovan p. 12.2.3.3.

---

[15] *Reg.prop. 199/1972* s. 2.

Nr 389

Lag
om öppna bolag och kommanditbolag

Given i Helsingfors den 29 april 1988

I enlighet med riksdagens beslut stadgas:

1 kap.

Allmänna stadganden

1 §

Tillämpningsområde

Denna lag tillämpas, om inte annat stadgas i någon annan lag, när två eller flera med stöd av avtal tillsammans utövar näringsverksamhet för att uppnå ett gemensamt ekonomiskt syfte. Parterna i avtalet (*bolagsmännen*) svarar för ett sådant bolags förpliktelser till deras fulla belopp såsom för egen skuld. I avtalet kan dock en eller flera bolagsmäns, men inte samtligas, ansvar för bolagets förpliktelser begränsas till den egendomsinsats som anges i avtalet.

Vad som stadgas om öppna bolag tillämpas när bolagsmännens ansvar inte har begränsats.

Stadgandena om kommanditbolag tillämpas när ansvaret för bolagets förpliktelser har begränsats på det sätt som nämns i 1 mom.

2 §

Hur ett bolag uppkommer och registreras

Ett öppet bolag och ett kommanditbolag uppkommer genom avtal (*bolagsavtal*) mellan bolagsmännen. Om anmälan av bolaget till handelsregistret stadgas i handelsregisterlagen (129/79) och om dess firma i firmalagen (128/79).

3 §

Rättsförmåga

Ett öppet bolag och ett kommanditbolag kan förvärva rättigheter och ingå förbindelser samt uppträda som part inför domstolar och andra myndigheter.

4 §

Ändring av bolagsavtalet

En ändring av bolagsavtalet är giltig endast om alla bolagsmän har omfattat den.

Överlåtelse av en bolagsandel eller en del av den är utan verkan gentemot bolaget, om inte alla bolagsmän samtycker till överlåtelsen.

Denna paragraf tillämpas, om inte annat har avtalats.

5 §

Forum

Om inte annat har överenskommits, skall talan som gäller bolagsförhållandet eller likvidation av bolaget eller skifte av dess egendom föras vid den domstol som enligt lag är behörig att pröva talan mot bolaget. Vid samma domstol kan också föras skadeståndstalan som avses i denna lag. Förordnande av likvidator för bolaget skall alltid sökas hos nämnda domstol.

2 kap.

Förhållandena mellan bolagsmännen i ett öppet bolag

1 §

Möjligheterna att avvika från detta kapitel

Bolagsmännens inbördes rättigheter och skyldigheter bestäms i första hand genom avtal mellan bolagsmännen. I den mån överenskommelse inte har träffats om saken, skall detta kapitel tillämpas.

En bolagsmans rättigheter enligt 15 och 16 §§ kan dock inte begränsas.

2 §

Skötseln av bolagets angelägenheter

Varje bolagsman har rätt att sköta bolagets angelägenheter utan medverkan av någon annan bolagsman. En bolagsman får inte sätta någon annan i sitt ställe i denna uppgift.

En åtgärd som inte hör till bolagets verksamhetsområde eller överensstämmer med dess syfte får inte vidtas utan samtycke av samtliga bolagsmän.

Om samtycke av flera bolagsmän enligt vad som avtalats behövs för en åtgärd, men någon av bolagsmännen till följd av sjukdom eller frånvaro är förhindrad att lämna samtycke, får en bolagsman dock vidta åtgärden såvida den brådskar och är nödvändig för att säkerställa bolagets rätt eller avvärja fara som hotar bolaget.

3 §

Förbudsrätt

Varje bolagsman har rätt att förbjuda en annan bolagsman att vidta en enstaka åtgärd.

En bolagsman har dock inte förbudsrätt, om han enligt bolagsavtalet inte har rätt att sköta bolagets angelägenheter eller om beslut om åtgärden, på det sätt som anges i bolagsavtalet, har fattats vid bolagsmännens möte.

4 §

Verkställande direktör

Bolagsmännen kan avtala om att någon av dem eller någon utomstående skall vara verkställande direktör i bolaget. På verkställande direktören ankommer då att sköta bolagets löpande förvaltning.

Varje bolagsman som har rätt att sköta bolagets angelägenheter kan när som helst befria en utomstående verkställande direktör från uppdraget. Om befriande av en bolagsman från uppdraget som verkställande direktör och om frånträdande av detta uppdrag stadgas i 5 §.

5 §

När ett specialuppdrag upphör

En bolagsman som i bolagsavtalet har anförtrotts skötseln av bolagets samtliga angelägenheter eller vissa av dem kan genom enhälligt beslut av de andra bolagsmännen av vägande skäl befrias från uppdraget.

Har en bolagsman anförtrotts ett i 1 mom. nämnt uppdrag, kan han av vägande skäl frånträda det om inte detta är oskäligt ur de andra bolagsmännens synvinkel.

6 §

Bolagsinsatsen

Varje bolagsman skall till bolaget fullgöra vad som i bolagsavtalet överenskommits om hans bolagsinsats. På en obetald bolagsinsats angiven i pengar skall betalas dröjsmålsränta enligt räntelagen (633/82).

7 §

Ersättning för utgifter

En bolagsman har rätt att hos bolaget uppbära ersättning för utgifter som åsamkats ho-

nom genom skötsel av bolagets angelägenheter eller betalning av bolagets skuld.

Bolagsmannen har rätt att i enlighet med 3 § 2 mom. räntelagen få ränta på en fordran som nämns i 1 mom. från den dag då fordran uppstod till den dag från vilken bolagsmannen enligt räntelagen har rätt till dröjsmålsränta.

8 §

Bolagsmännens rätt till arvode

Varje bolagsman har rätt att få ett skäligt vederlag för det arbete som han utfört för bolaget samt för skötseln av uppgifter som hör till bolagets förvaltning, även om detta inte har avtalats, om det inte framgår av omständigheterna att avsikten har varit att arbetet eller uppgifterna skulle utföras utan vederlag.

En bolagsman som vill föra talan om vederlag som nämns i 1 mom. skall väcka talan inom ett år från utgången av den räkenskapsperiod under vilken arbetet eller uppgiften fullgjordes.

9 §

Delning av vinst och förlust

Av räkenskapsperiodens vinst betalas till varje bolagsman först en andel, som motsvarar räntan enligt 3 § 2 mom. räntelagen, på hans vid räkenskapsperiodens ingång återstående insats. Om vinsten inte förslår till full betalning på andelarna, delas den i förhållande till insatsernas storlek.

Sedan bolagsmännen har fått ut sin andel av vinsten enligt 1 mom., delas återstoden av vinsten jämnt mellan dem. En förlust delas jämnt mellan bolagsmännen. Om en jämn delning är oskälig, kan andelarna jämkas.

Har i bolagsavtalet överenskommits om en viss grund för fördelningen endast av vinsten respektive förlusten, skall denna grund tillämpas på fördelningen av både vinst och förlust.

En bolagsman har efter det bokslutet uppgjorts rätt att lyfta sin vinstandel, i den mån den inte behövs för att fylla en brist i hans avtalade bolagsinsats. Förlustandelar dras av från bolagsinsatsen.

10 §

Anspråk mot andra bolagsmän

En bolagsman har inte rätt att rikta anspråk mot någon annan bolagsman om betalning av en utgift som nämns i 7 §, en fordran som nämns i 8 § eller en vinstandel som avses i 9 §, innan likvidation eller annan uppgörelse verkställts på grund av upplösning av bolaget eller en bolagsmans utträde ur detta.

11 §

Konkurrensförbud

En bolagsman får inte utöva verksamhet som konkurrerar med bolaget, om inte de andra bolagsmännen samtycker därtill.

12 §

Skadeståndsskyldighet

En bolagsman och verkställande direktören är skyldiga att ersätta skada som de i denna ställning uppsåtligen eller av vårdslöshet har åsamkat bolaget.

Om jämkning av skadestånd samt fördelning av skadeståndsansvaret mellan två eller flera skadeståndsskyldiga gäller 2 och 6 kap. skadeståndslagen (412/74).

13 §

Bolagsmännens rätt att väcka skadeståndstalan

Varje bolagsman kan i eget namn på bolagets vägnar mot en bolagsman eller verkställande direktören väcka skadeståndstalan som avser i 12 § nämnd skada. När käromålet handläggs skall de andra bolagsmännen beredas tillfälle att bli hörda.

Den bolagsman som fört talan svarar för sina rättegångskostnader. Han har dock rätt att få ersättning för dem av bolaget i den mån de medel som vunnits till bolaget förslår till detta.

14 §

Preskription av rätten att väcka talan

Talan mot en bolagsman eller verkställande direktören om ersättande av skada som nämns i 12 § skall väckas inom ett år från utgången av den räkenskapsperiod under vilken det beslut fattades eller den åtgärd vidtogs som ligger till grund för talan.

Talan kan utan hinder av 1 mom. väckas också senare, om en bolagsman inte inom den tid som gäller för uppgörande av bokslutet har givits i väsentliga hänseenden riktiga och tillräckliga uppgifter om det beslut eller den

åtgärd som ligger till grund för talan. Talan kan dock inte väckas sedan tre år har förflutit från utgången av nämnda räkenskapsperiod.

Vad som stadgas i denna paragraf gäller inte skadeståndstalan som grundar sig på en straffbar gärning.

15 §

Granskningsrätt

En bolagsman har rätt att granska bolagets bokföring och få upplysningar om dess verksamhet.

En bolagsman får anlita biträden vid granskningen av bokföringen. De andra bolagsmännen kan förbjuda att biträde anlitas, om inte biträdet är en av Centralhandelskammaren eller en handelskammare godkänd revisor. Om biträdenas tystnadsplikt gäller 10 kap. 9 §.

Granskningen får inte oskäligt störa bolagets verksamhet.

16 §

Klander av bokslut

Om en bolagsman vill klandra bokslutet, skall han väcka talan mot de andra bolagsmännen inom ett år från utgången av räkenskapsperioden.

Har bokslutet inte uppgjorts inom stadgad tid, får talan väckas inom ett år från uppgörandet.

Annan begränsning av rätten att företräda bolaget och teckna dess firma än den som nämns ovan kan åberopas endast mot en utomstående som kände till begränsningen.

2 §

Verkställande direktörens rätt att företräda bolaget

En verkställande direktör som inte är bolagsman har rätt att företräda bolaget i de angelägenheter som enligt 2 kap. 4 § 1 mom. hör till hans uppgifter.

3 §

Prokura

Prokura meddelas av alla bolagsmän tillsammans.

Varje bolagsman som ensam eller tillsammans med en annan bolagsman har rätt att sköta bolagets angelägenheter kan, om annat inte har avtalats, ensam återkalla prokuran.

4 §

Delgivningar till bolaget

Stämning och annan delgivning anses ha kommit till bolagets kännedom när den har delgivits en bolagsman, verkställande direktören eller en prokurist.

3 kap.

Företrädande av öppna bolag

1 §

Bolagsmännens rätt att företräda bolaget

Varje bolagsman har rätt att företräda bolaget och teckna dess firma i angelägenheter som hör till bolagets verksamhetsområde.

Rätten att företräda bolaget och teckna dess firma kan genom avtal mellan bolagsmännen begränsas så att rätten frântas en eller flera bolagsmän eller så att rätten tillkommer två eller flera bolagsmän gemensamt. Denna begränsning kan dock, före den dag då dess införande i handelsregistret kungjordes, åberopas endast gentemot en utomstående som kände till begränsningen.

4 kap.

Gäldsansvar för bolagsmännen i öppna bolag

1 §

När gäldsansvaret börjar och upphör

En bolagsman är på det sätt som anges i 1 kap. 1 § ansvarig också för de förpliktelser som bolaget hade när han inträdde i det.

Bolagsmannen är ansvarig för de förpliktelser som uppkommit sedan han utträtt ur bolaget, om borgenären inte kände till att bolagsmannen hade lämnat bolaget innan förpliktelsen uppstod.

Bolagsmannen är dock inte ansvarig för de förpliktelser som har uppstått efter att hans utträde ur bolaget har antecknats i handelsregistret och kungjorts.

2 §

Gäldsansvar vid bolagets konkurs

Om ett öppet bolags egendom överlämnas till konkurs, kan en bolagsman genast krävas på en skuld också om den inte har förfallit till betalning.

3 §

Utdelning vid en bolagsmans konkurs

Ett bolags borgenärer, som i en bolagsmans konkurs bevakat en fordran som hänför sig till bolagets skuld, får utdelning endast till den del fordran inte kan drivas in hos bolaget.

5 kap.

Likvidation av öppna bolag

1 §

Upplösning av bolaget

En bolagsman har rätt att kräva upplösning av bolaget när

1) han har sagt upp bolagsavtalet och uppsägningstiden har gått ut, eller när den avtalade bolagstiden har gått ut,

2) någon annan bolagsman har försatts i konkurs eller hans bolagsandel mätts ut,

3) en annan bolagsman har avlidit och det inte avtalas eller har avtalats att bolagets verksamhet skall fortgå trots detta, eller

4) förutsättningarna för en fortsatt verksamhet inom bolaget har upphört av en orsak som nämns i 5 §.

Utöver vad som stadgas i 1 mom. får konkursboet vid en bolagsmans konkurs, eller den som vid exekutiv auktion köpt en utmätt andel, yrka att bolaget skall upplösas. Efter en bolagsmans död har dödsboet samma rätt, om det inte avtalas att bolagets verksamhet skall fortsätta.

När ett yrkande på upplösning av bolaget har framställts, kan bolagsmännen avtala om hur bolaget skall upplösas. Ett sådant avtal får dock inte i det fall som nämns i 1 mom. 2 punkten ingås utan samtycke av konkursboet, utmätningsborgenären eller den som köpt andelen vid exekutiv auktion, eller i det fall som nämns i 3 punkten utan samtycke av dödsboet.

Om bolagsmännen inte kommer överens om hur bolaget skall upplösas, skall bolaget likvideras på det sätt som stadgas i detta kapitel.

2 §

Uppsägning av bolagsavtalet

Om bolagsavtalet gäller tills vidare, har varje bolagsman rätt att säga upp avtalet när som helst genom att underrätta de andra bolagsmännen därom. Uppsägningstiden är sex månader, om inte annat har avtalats.

Om bolagets verksamhet fortsätts trots att den i bolagsavtalet överenskomna bolagstiden har gått ut, skall avtalet därefter anses gälla tills vidare.

På bolagsavtal som ingåtts för en bolagsmans livstid eller för längre tid än tio år tillämpas 1 mom. när det har förflutit tio år från det bolagsmannen inträdde i bolaget. Ett avtal som begränsar en bolagsmans rätt enligt detta moment att säga upp bolagsavtalet är utan verkan.

3 §

Bolagsmans konkurs. Utmätning av bolagsandel

Har en bolagsman försatts i konkurs eller har hans bolagsandel mätts ut, men är bolaget inte i likvidation, får han endast med samtycke av de övriga bolagsmännen såsom bolagsman sköta bolagets angelägenheter och företräda det. Om bolagsmannen försatts i konkurs, krävs dessutom samtycke av konkursboet.

Om bolaget med anledning av en bolagsmans konkurs är i likvidation, företräder konkursförvaltningen bolagsmannen vid likvidationen av bolaget samt vid skiftet av egendomen.

Har bolagsandelen mätts ut, får gäldenären endast med samtycke av utmätningsborgenären avtala om att hans bolagsandel skall lösas in och om skifte av egendomen. När bolaget är i likvidation, har också utmätningsborgenären rätt att ansöka om förordnande av likvidator samt rätt att genom talan klandra slutredovisningen och skiftet av egendomen.

4 §

Företrädande av en bolagsmans dödsbo

Om dödsboet efter en bolagsman inte har någon boutredningsman, skall det utse en delägare i dödsboet eller någon annan person att företräda boet vid bolagets likvidation. Om dödsboet inte på begäran utser någon sådan företrädare, kan en bolagsman hos domstol som avses i 10 kap. 2 § rättegångsbalken yrka

att en god man skall förordnas för att företräda dödsboet i bolaget.

Dödsboets företrädare har vid bolagets likvidation samma behörighet som bolagsmannen. Annan företrädare för dödsboet än en boutredningsman har dock inte rätt att avtala om skifte av bolagets egendom eller om lösen som skall ges dödsboet.

5 §

När förutsättningarna för bolagsförhållandet upphör

En bolagsman har en i 1 § 1 mom. 4 punkten nämnd rätt att yrka upplösning av bolaget, om någon annan bolagsman väsentligt bryter mot sina skyldigheter enligt bolagsförhållandet eller fortgående utnyttjar sin ställning i bolaget i strid mot bolagets intressen eller om det ur bolagsmannens synvinkel bör anses vara oskäligt att bolagets verksamhet fortsätter, med beaktande av förändringar som inträffat i hans eller någon annan bolagsmans hälsotillstånd, ekonomiska ställning eller någon annan motsvarande omständighet, eller om bolagets övriga verksamhetsbetingelser väsentligt har försämrats.

6 §

Inlösen av bolagsandel

I stället för att bolaget upplöses kan det förfaras så att den bolagsmans bolagsandel löses in, som kan åberopa en upplösningsgrund enligt 1 § 1 mom. Beslutet om inlösen skall fattas enhälligt av de övriga bolagsmännen.

Lösensummans storlek bestäms i enlighet med vad bolagsmannen skulle ha fått om bolagets egendom hade skiftats på det sätt som stadgas i 6 kap. 2 §. Bolagets affärsvärde skall härvid beaktas bland bolagets tillgångar. När så yrkas, skall dessutom säkerhet ställas för den händelse att bolagets förbindelser faller på lösentagarens lott i större omfattning än vad som sannolikt skulle ha skett om bolaget hade skiftats vid tidpunkten för inlösen.

När beslut om inlösen har fattats, skall ett anbud om inlösen, i vilket också skall anges följderna om svar inte avges, bevisligen ges lösentagaren. Om denne inte inom 14 dagar från det han fick anbudet meddelar anbudsgivaren att han avvisar det, skall han anses ha godkänt anbudet. Inom samma tid skall lösentagaren gentemot den som erjudit inlösen framställa yrkande om en sådan säkerhet som avses i 2 mom., vid äventyr att rätten att erhålla säkerhet annars går förlorad. Lösen skall ges och säkerheten lämnas till lösentagaren inom 30 dagar från det anbudet godkändes, vid äventyr att inlösningsrätten annars förfaller.

Vad som stadgas i denna paragraf tillämpas om inte annat har avtalats.

7 §

Inlösningstvister

Har ett inlösningsanbud avvisats, men vill den som erbjudit lösen alltjämt lösa in bolagsandelen, skall han, om inte bolagsmännen har kommit överens om ett annat förfarande, inom 30 dagar från det anbudet avvisades deponera den erbjudna lösensumman hos överexekutor i den ordning som särskilt stadgas därom samt inom 60 dagar från det anbudet avvisades hänskjuta frågan om inlösningsrätten till domstol genom att väcka talan mot den som fått anbudet, vid äventyr att inlösningsrätten annars förfaller. Domstolen skall härvid, om den erbjudna lösen inte är tillräcklig, på yrkande av den som erbjudit lösen fastställa lösensumman och övriga villkor.

8 §

Bolagets konkurs

Har ett öppet bolags egendom överlämnats till konkurs och återstår egendom efter konkursens slut, skall bolaget likvideras på det sätt som stadgas i detta kapitel. Om någon egendom inte återstår efter konkursen, har bolaget upplösts när konkursförvaltningen har avgivit slutredovisning. Konkursförvaltningen skall utan dröjsmål anmäla upplösningen av bolaget för registrering.

9 §

Enmansbolag

Ett bolag anses ha upplösts, om antalet bolagsmän har sjunkit till en och inte inom ett år har stigit till minst två.

Angående anmälan om upplösning till handelsregistret stadgas i 6 kap. 5 §.

10 §

Likvidatorer

Bolagsmännen är likvidatorer för bolaget, om inte annat avtalas efter det yrkande på

upplösning av bolaget har framställts eller annat stadgas nedan. Den som är omyndig eller försatt i konkurs får inte vara likvidator. En bolagsman vars bolagsandel har mätts ut kan vara likvidator endast om de andra bolagsmännen ger sitt samtycke. En bolagsman får anlita ombud vid likvidation av bolaget.

Likvidatorerna sköter bolagets angelägenheter och företräder tillsammans bolaget under likvidationen, om inte bolagsmännen avtalar annat. Vad 2 kap. 2 § 3 mom. stadgar om en bolagsmans rätt att vidta brådskande åtgärder gäller på motsvarande sätt en likvidator. Beträffande fördelning av rätten att företräda bolaget gäller 3 kap. 1 §.

11 §

Av domstol förordnad likvidator

Om ett bolag skall likvideras, skall domstolen på ansökan av en bolagsman förordna en likvidator att verkställa likvidationen. Ansökan får också göras av någon annan som har rätt att kräva att bolaget skall upplösas samt av en utmätningsborgenär.

När det med hänsyn till bolagets art eller omfattning eller av någon annan särskild orsak behövs, kan flera likvidatorer förordnas. Domstolen har rätt att fördela bolagets förvaltning mellan dem, och den skall samtidigt bestämma grunderna för fördelningen av förvaltningen. En bolagsman kan förordnas till likvidator, om inte annat följer av 10 § 1 mom.

Domstolen kan på ansökan återkalla sitt beslut om förordnande av likvidator eller ändra det.

Innan domstolen avgör ett i denna paragraf nämnt ärende skall den bereda dem som haft rätt att göra ansökan, men som inte omfattat den, tillfälle att bli hörda. Ett beslut som domstolen meddelat med stöd av denna paragraf skall genast iakttas trots att ändring har sökts.

12 §

Interimistiskt förordnande

Domstolen, häradshövdingen eller ordföranden i rådstuvurätt kan på ansökan av en bolagsman interimistiskt förordna en likvidator, om sökanden anför sannolika skäl för att en likvidator måste förordnas för att hans rättigheter skall tillgodoses. Det interimistiska förordnandet är i kraft tills domstolen har avgjort ansökningen, eller domstolen eller den som givit förordnandet har återkallat det. I ett interimistiskt förordnande får ändring inte sökas.

13 §

Arvode till likvidator

En av domstol förordnad likvidator har rätt att av bolagets medel få ett arvode, som med hänsyn till bolagets art och omfattning samt det arbete som uppgiften förutsätter är skäligt, samt ersättning för sina kostnader.

Domstolen kan av särskilda skäl förordna att den som har ansökt om förordnande av likvidator eller den bolagsman som upplösningsgrunden hänför sig till slutligt skall svara för arvodet och ersättningen.

14 §

Beslut om fortsatt verksamhet

Bolagsmännen kan fatta beslut om att likvidationen skall avslutas och bolagets verksamhet fortsätta. Om endast en del av bolagsmännen vill fortsätta bolagets verksamhet tillsammans, har de rätt att lösa in de andra bolagsmännens bolagsandelar. På inlösen tillämpas 6 § 2—4 mom. samt 7 §.

Om bolagsmännen inte kommer överens om vem av dem som skall fortsätta bolagets verksamhet, har den grupp bolagsmän rätt att fortsätta verksamheten som är störst. Om grupperna är lika stora eller flera bolagsmän vill fortsätta bolagets näringsverksamhet ensamma, avgörs företrädesrätten genom lottning.

15 §

Likvidationsförfarandet

Likvidatorn skall söka offentlig stämning på bolagets borgenärer.

Vid likvidationen skall man försöka sälja bolagets egendom så att den näringsverksamhet som bolaget utövar kan fortsätta. Om detta inte är möjligt till ett skäligt pris, skall en så stor del av bolagets egendom som behövs för likvidationen så snabbt som möjligt förvandlas i pengar. Bolagets näringsverksamhet får fortsätta endast i den mån en ändamålsenlig likvidation av bolaget och en skälig tid för bolagets arbetstagare att söka nytt arbete förutsätter det.

Bolagets kända skulder skall betalas eller medel reserveras för detta ändamål innan bolagets egendom skiftas.

Denna paragraf skall iakttas om inte bolagsmännen avtalar annat.

16 §

Slutredovisning

Är alla bolagsmän inte likvidatorer, skall likvidatorerna så snart som möjligt sedan de har fullgjort sin uppgift ge slutredovisning för sin förvaltning genom att uppgöra en berättelse över hela likvidationsförfarandet. Till berättelsen skall fogas bokslutshandlingarna för hela likvidationstiden. Berättelsen jämte bilagor skall ges varje bolagsman.

Om likvidatorernas skadeståndsskyldighet gäller på motsvarande sätt 2 kap. 12—14 §§. Vill en bolagsman klandra slutredovisningen, skall han väcka talan mot likvidatorerna inom ett år från det han fick likvidatorernas berättelse.

17 §

Efterlikvidation

Om det efter bolagets upplösning framkommer nya tillgångar eller talan väcks mot bolaget eller det annars behövs likvidationsåtgärder, skall likvidatorn när han fått kännedom därom underrätta bolagsmännen. För efterlikvidationen gäller i tillämpliga delar vad som i denna lag stadgas om likvidation av bolaget.

18 §

Registeranmälan

Likvidatorn skall utan dröjsmål göra anmälan till handelsregistret om att bolaget försatts i likvidation, om att likvidationen avslutats och om efterlikvidation.

6 kap.

Skifte av ett öppet bolags egendom

1 §

Verkställande av skiftet

Sedan den i 5 kap. 16 § nämnda slutredovisningen förelagts bolagsmännen eller likvidationen av bolaget annars har upphört, skall bolagets egendom skiftas om inte annat avtalas.

2 §

Skiftesgrund

Bolagets egendom skall vid skiftet i första hand användas till att återbära bolagsmännens återstående insatser. Om egendomen inte förslår till att återbära insatserna till fullt belopp, skiftas egendomen i förhållande till insatsernas storlek. Om överskott återstår, skiftas det enligt de grunder som skall tillämpas när bolagets vinst delas.

Förslår bolagets egendom inte till betalning av alla dess skulder, delas bristen mellan bolagsmännen enligt de grunder som tillämpas vid delning av bolagets förlust.

Vad som stadgas i denna paragraf tillämpas om inte annat har avtalats.

3 §

Skiftesförrättare och skifteshandling

Bolagets egendom skiftas av bolagsmännen eller av en likvidator, om domstolen har förordnat en sådan för bolagets likvidation. Om bolagsmännen inte kommer överens om skiftet av bolagets egendom och domstolen inte har förordnat någon likvidator, skall domstolen på ansökan förordna en likvidator att verkställa skiftet, varvid i tillämpliga delar skall iakttas vad 5 kap. stadgar om likvidator.

Angående rätten att avtala om skifte av bolagets egendom när en bolagsmans bolagsandel har mätts ut och när en bolagsman har försatts i konkurs eller avlidit stadgas i 5 kap. 3 och 4 §§.

En av domstol förordnad likvidator skall upprätta en skifteshandling över skiftet. Över skifte som verkställts av bolagsmännen skall en skifteshandling upprättas om någon bolagsman kräver det.

4 §

Klander av skifte

En bolagsman som vill klandra skifte som verkställts av en av domstol förordnad likvidator skall väcka talan mot de andra bolagsmännen inom sex månader från det skifteshandlingen delgavs bolagsmannen eller, om det av den tid för klander av slutredovisning som nämns i 5 kap. 16 § 2 mom. återstår mer än sex månader, inom nämnda tid.

5 §

Anmälan om upplösning

Sedan bolagets egendom har skiftats eller bolaget annars skall anses ha blivit upplöst, skall en bolagsman eller av domstol förordnad likvidator utan dröjsmål göra anmälan om upplösningen till handelsregistret.

7 kap.

Kommanditbolag

1 §

Bolagsmännen

I denna lag avses med *tyst bolagsman* en sådan bolagsman i ett kommanditbolag vars ansvar för bolagets förpliktelser är begränsat på det sätt som nämns i 1 kap. 1 §. Med *ansvarig bolagsman* avses varje annan bolagsman i kommanditbolaget.

2 §

De stadganden som skall tillämpas

På ett kommanditbolag och dess bolagsmän tillämpas vad 2—6 kap. stadgar om öppet bolag och dess bolagsmän, om inte annat sägs nedan.

Vad som stadgas i 3, 4, 8 och 9 §§ skall tillämpas om inte annat har avtalats.

3 §

Förvaltningsbehörighet

En tyst bolagsman har inte rätt att sköta bolagets angelägenheter. Han har inte heller förbudsrätt.

En tyst bolagsman som har antagits som verkställande direktör i bolaget har samma förvaltningsbehörighet som en verkställande direktör som inte är bolagsman. En tyst bolagsman kan avgå och han kan skiljas från detta och andra specialuppdrag på samma sätt som en utomstående.

Befriande av en ansvarig bolagsman från uppdraget som verkställande direktör samt från andra specialuppdrag förutsätter inte samtycke av tyst bolagsman.

4 §

Delning av vinst och förlust

Till en tyst bolagsman betalas av bolagets vinst en andel som motsvarar räntan enligt 3 § 2 mom. räntelagen på den vid räkenskapsperiodens början inbetalda insatsen. Härefter delas återstoden av vinsten mellan de ansvariga bolagsmännen. Om vinsten inte förslår till betalning av de tysta bolagmännens vinstandelar till fullt belopp, delas vinsten mellan dem i förhållande till de insatser som är inbetalda vid räkenskapsperiodens ingång.

Förlusten i ett kommanditbolag delas mellan de ansvariga bolagsmännen.

5 §

Företrädande av bolaget

En tyst bolagsman har inte utan särskild fullmakt rätt att företräda bolaget eller behörighet att ta emot stämningar eller andra delgivningar till bolaget.

Meddelande av prokura förutsätter inte samtycke av de tysta bolagsmännen.

6 §

Tysta bolagsmäns gäldsansvar

En tyst bolagsman uppfyller sin i 1 kap. 1 § nämnda gäldsansvarsplikt genom att betala den avtalade bolagsinsatsen oavkortad till bolaget.

Avtal mellan bolagsmännen om minskning av en tyst bolagsmans insats är utan verkan i förhållande till en borgenär som när han företog en rättshandling med bolaget inte kände till att insatsen minskats, om minskningen av insatsen inte hade antecknats i handelsregistret och kungjorts.

7 §

Klander av bokslut

I ett kommanditbolag väcks talan som avses i 2 kap. 16 § endast mot de ansvariga bolagsmännen. Den i paragrafens 2 mom. nämnda tidsfristen beräknas ha börjat för en tyst bolagsman när han fick kännedom om bokslutet.

8 §

Tyst bolagsman och upplösning av bolaget

Upplösning av bolaget kan inte yrkas på grund av en tyst bolagsmans död eller konkurs eller utmätning av hans bolagsandel. De andra bolagsmännen har härvid rätt att lösa in hans andel. Om konkursboet, dödsboet eller utmätningsborgenären kräver det, skall bolagsandelen lösas in. I lösen skall ges det som skulle ha

tillkommit den tysta bolagsmannen om bolagets egendom hade skiftats på det sätt som stadgas i 9 §.

Befinner sig ett kommanditbolag i likvidation, är en tyst bolagsman likvidator endast om bolagsmännen avtalat därom eller han har förordnats till uppdraget.

När 5 kap. 14 § 2 mom. tillämpas, räknas de tysta bolagsmännen med endast då grupperna av ansvariga bolagsmän är lika stora.

9 §

Skiftesgrund

När ett kommanditbolags egendom skiftas skall den i första hand användas till återbäring av de tysta bolagsmännens inbetalda insatser. Återstoden av bolagets egendom delas mellan de ansvariga bolagsmännen. Om egendomen inte förslår till betalning av de tysta bolagsmännens insatser till fullt belopp, skiftas egendomen mellan dem i förhållande till de inbetalda insatsernas storlek.

Om bolagets egendom inte förslår till betalning av alla dess skulder, delas bristen mellan de ansvariga bolagsmännen.

8 kap.

Ändring av bolagsform och fusion av bolag

1 §

Ombildande av öppet bolag till kommanditbolag

Ett öppet bolag ombildas till ett kommanditbolag, om en tyst bolagsman tas med i bolaget eller om någon bolagsmans ansvar genom avtal begränsas till egendomsinsatsens belopp.

Om en ansvarig bolagsman blir tyst bolagsman, svarar han på samma sätt som en ansvarig bolagsman för de av bolagets förpliktelser som har uppstått innan anteckningen av ansvarsbegränsningen i handelsregistret kungjordes. För de förpliktelser som uppstått för bolaget efter ändringen svarar han likväl endast gentemot en borgenär som inte kände till ändringen.

2 §

Ombildande av kommanditbolag till öppet bolag

Ett kommanditbolag ombildas till ett öppet bolag, om bolagsavtalet ändras så att inga tysta bolagsmän återstår i bolaget. Om en tyst bolagsman härvid kvarstår som bolagsman i det öppna bolaget, svarar han för bolagets förpliktelser på det sätt som stadgas i 4 kap. 1 § 1 mom.

3 §

Ombildande till aktiebolag

Ett öppet bolag och ett kommanditbolag kan ombildas till ett aktiebolag. Beslutet skall fattas i den ordning som gäller för ändring av bolagsavtalet.

I samband med beslutet om ändring av bolagsformen skall godkännas en bolagsordning som uppgjorts i enlighet med lagen om aktiebolag (734/78).

Över beslutet om ändring av bolagsformen skall upprättas en handling som omfattar bolagsordningen och där varje aktieägares namn, medborgarskap, hemort och postadress samt det antal aktier som tillkommer honom skall nämnas. I ett öppet bolag skall bolagsmännen och i ett kommanditbolag de ansvariga bolagsmännen underteckna handlingen.

4 §

Verkställande av beslut om ombildande till aktiebolag

När den i 3 § nämnda handlingen har undertecknats, skall bolagsmännen verkställa de val som enligt bolagsordningen ankommer på bolagsstämman.

I ett öppet bolag skall bolagsmännen och i ett kommanditbolag de ansvariga bolagsmännen tillsammans med den för aktiebolaget valda styrelsen göra anmälan till handelsregistret om ändringen av bolagsformen, varvid i tillämpliga delar skall iakttas vad som stadgas om anmälan av aktiebolag till handelsregistret. Till anmälan skall fogas utlåtande av en av Centralhandelskammaren eller en handelskammare godkänd revisor om att bolagets tillgångar förslår till att täcka skulderna och aktiekapitalet.

Bolaget ändras till aktiebolag när ändringen av bolagsformen antecknas i handelsregistret.

Vad som stadgas i lagen om utlänningars samt vissa sammanslutningars rätt att äga och besitta fast egendom och aktier (219/39) skall på motsvarande sätt tillämpas när ett öppet bolag eller kommanditbolag ombildas till ett aktiebolag.

5 §

Verkan av ombildning till aktiebolag på gäldsansvaret

Bolagsmännen i ett öppet bolag och de ansvariga bolagsmännen i ett kommanditbolag befrias inte från sitt ansvar för bolagets tidigare skulder med anledning av att bolaget har ombildats till ett aktiebolag, om inte borgenärerna har samtyckt till detta.

Har en borgenär, som bevisligen fått ett skriftligt meddelande om att bolaget ombildas till ett aktiebolag och om borgenärens rätt att motsätta sig befrielse från gäldsansvar, inte inom tre månader efter det han fick meddelandet underrättat aktiebolaget om att han motsätter sig befrielsen, anses han ha samtyckt därtill.

6 §

Fusion

Ett öppet bolag eller ett kommanditbolag (*överlåtande bolag*) kan ingå avtal om fusion med ett annat öppet bolag eller kommanditbolag (*övertagande bolag*), så att det överlåtande bolagets tillgångar och skulder utan likvidationsförfarande övergår till det övertagande bolaget.

Avtalet skall godkännas av bolagsmännen i de båda bolagen i den ordning som gäller för ändring av bolagsavtalet.

Vad som stadgas i 2 mom. tillämpas också när minst två öppna bolag eller kommanditbolag (*överlåtande bolag*) förenas genom att ett nytt öppet bolag eller kommanditbolag (*övertagande bolag*) bildas, till vilket deras tillgångar och skulder övergår och i vilket bolagsmännen i de överlåtande bolagen blir bolagsmän.

Om företagsinteckning enligt företagsinteckningslagen (634/84) har fastställts i fler än ett av de bolags egendom som är med i fusionen, övergår det överlåtande bolagets tillgångar och skulder inte till det övertagande bolaget och görs inte anteckning om fusionen i handelsregistret, förrän inteckningshavarna har avtalat om reglering av inteckningarna.

Fusionen skall utan dröjsmål anmälas till handelsregistret av en bolagsman i ett överlåtande öppet bolag och av en ansvarig bolagsman i ett överlåtande kommanditbolag.

7 §

Inlösen

Kan beslut om ombildning av ett bolag till aktiebolag eller ett fusionsbeslut fattas i bolaget såsom majoritetsbeslut, har en bolagsman som inte godkänt ändringen av bolagsformen eller fusionen rätt att träda ut ur bolaget och få lösen för sin bolagsandel på det sätt som stadgas i 5 kap. 6 § 2 mom.

Den som kräver lösen skall framställa sitt yrkande inom tre månader från det han fick vetskap om ändringen av bolagsformen eller om beslutet om fusionen.

För lösen svarar aktiebolaget eller det övertagande bolaget. Trots ändringen av bolagsformen är bolagsmännen i ett öppet bolag och de ansvariga bolagsmännen i ett kommanditbolag, vars bolagsform ändrats, personligen ansvariga för lösen.

9 kap.

Bokslut

1 §

Skyldighet att uppgöra bokslut

Bokslut skall uppgöras för varje räkenskapsperiod i ett öppet bolag och ett kommanditbolag. Bokslutet skall omfatta resultaträkning och balansräkning. Bokslutet skall uppgöras i enlighet med bokföringslagen (655/73) och detta kapitel.

2 §

Uppgörande av bokslutet

Bolagsmännen i ett öppet bolag och de ansvariga bolagsmännen i ett kommanditbolag samt verkställande direktören skall datera och underteckna bokslutet. Har någon av dem anmält avvikande åsikt om bokslutet, skall ett uttalande härom fogas till bokslutet på hans yrkande.

Bokslutet skall omfatta resultaträkning och balansräkning för den näst föregående räkenskapsperioden. Om specifikationen för resultaträkningen eller balansräkningen har ändrats under räkenskapsperioden, skall de uppgifter som ingår i det tidigare bokslutet om möjligt sammanställas så att de kan jämföras med det senare bokslutet.

I ett bolag där revision skall verkställas enligt 10 kap. skall resultaträkningen och balansräkningen jämte bilagor ges till revisorn inom fyra månader från räkenskapsperiodens utgång.

3 §

Bokslutets innehåll

Om balansräkningen i ett öppet bolag omfattar fordringar hos bolagsmännen eller i ett kommanditbolag hos de ansvariga bolagsmännen eller skulder till dem, skall deras sammanlagda belopp uppges särskilt i balansräkningen eller i en bilaga till den. Också panter och andra säkerheter som ställts för dem samt ansvarsförbindelsernas sammanlagda belopp skall anges i balansräkningen eller i en bilaga till den.

I balansräkningen eller i en bilaga till den skall anges det sammanlagda beloppet av bolagsmännens överenskomna insatser enligt bolagsavtalet samt det belopp därav som inbetalts till bolaget och det återstående beloppet vid räkenskapsperiodens utgång. Dessutom skall för varje bolagsman i ett öppet bolag och varje ansvarig bolagsman i ett kommanditbolag lämnas motsvarande upplysningar om bolagsinsatserna.

I resultaträkningen eller balansräkningen eller i en bilaga skall uppges det genomsnittliga antalet anställda hos bolaget under räkenskapsperioden och den föregående räkenskapsperioden.

4 §

Offentliggörande av bokslutsuppgifter

Ett i 10 kap. 1 § 1 mom. nämnt bolag som enligt bokföringslagen är skyldigt att offentliggöra sitt bokslut skall till registermyndigheten utöver resultaträkningen och balansräkningen sända kopior av de i 3 § nämnda bilagorna och av revisionsberättelsen.

5 §

Anvisningar och utlåtanden

Bokföringsnämnden kan på det sätt som anges i bokföringslagen ge anvisningar och utlåtanden om tillämpningen av detta kapitel.

10 kap.

Revision

1 §

Tillämpningsområde

Detta kapitel skall tillämpas på öppna bolag och kommanditbolag som under de två senaste räkenskapsperioderna i genomsnitt haft fler än 30 anställda.

Kapitlet skall också tillämpas om revision enligt bolagsavtalet skall verkställas i bolaget.

2 §

Behörighetsvillkor för revisor

Minst en revisor skall vara en i Finland bosatt finsk medborgare eller en i 2 mom. nämnd sammanslutning. Den som är omyndig eller försatt i konkurs får inte vara revisor. Revisorn skall ha en sådan kännedom om bokföring och ekonomiska angelägenheter som med hänsyn till bolagets verksamhet behövs för uppdraget.

Har ett bolag under de två senaste räkenskapsperioderna haft fler än 50 anställda, skall det ha minst en av Centralhandelskammaren eller en handelskammare godkänd revisor. Till revisor kan också väljas en av Centralhandelskammaren eller en handelskammare godkänd revisionssammanslutning. Den sammanslutning som valts till revisor skall meddela en bolagsman i ett öppet bolag och en ansvarig bolagsman i ett kommanditbolag vem som bär huvudansvaret för revisionen. Denna person skall vara en av Centralhandelskammaren eller en handelskammare godkänd revisor. På honom skall 4 § tillämpas.

3 §

Val av revisor och revisorns mandattid

Revisorn väljs i ett öppet bolag av bolagsmännen och i ett kommanditbolag av de ansvariga bolagsmännen genom enhälligt beslut, om inte annat har avtalats.

En revisor skall väljas särskilt för varje räkenskapsperiod, om inte annat har bestämts om revisorns mandattid i bolagsavtalet. Revisorns uppdrag upphör när han har avgivit revisionsberättelse för den sista räkenskapsperiod som ingår i hans mandattid eller, om han har valts tills vidare, när en ny revisor har valts i hans ställe.

En revisor kan avgå från sitt uppdrag genom att underrätta bolaget därom, även om hans mandattid inte har utgått. De bolagsmän som deltar i valet av revisor kan genom enhälligt beslut befria revisorn från hans uppdrag.

Om sysslan som revisor blir ledig under mandattiden eller revisorn mister sin behörighet för uppdraget eller blir jävig, och om det inte finns någon revisorssuppleant, skall en ny revisor väljas för den återstående mandattiden.

4 §

Jäv för revisor

Revisor får inte vara

1) en bolagsman eller verkställande direktören eller den som skall sköta bolagets bokföring eller förvalta dess medel eller övervaka förvaltningen,

2) den som är anställd hos bolaget eller annars i underordnad eller beroende ställning i förhållande till bolaget eller till en i 1 punkten nämnd person,

3) den som är make eller syskon till en i 1 punkten nämnd person eller är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag med honom, eller

4) den som har ett penninglån hos bolaget eller hos en bolagsman eller som har förpliktelser för vilka dessa ställt säkerhet.

5 §

Av länsstyrelsen förordnad revisor

När ett i 1 § 1 mom. eller i 2 § 2 mom. nämnt bolag inte har en ojävig revisor som uppfyller behörighetsvillkoren, skall länsstyrelsen på anmälan förordna en behörig revisor för bolaget.

Innan förordnandet ges skall de bolagsmän som deltar i valet av revisor beredas tillfälle att bli hörda. Förordnandet är i kraft tills bolaget har valt en revisor som uppfyller villkoren. Förordnandet skall genast iakttas trots att ändring har sökts.

6 §

Verkställande av revision

Revisorn skall i den omfattning som god revisionssed förutsätter granska bokslutet och bokföringen samt bolagets förvaltning.

Revisorn skall beredas tillfälle att verkställa granskning i den omfattning som han finner behövlig samt ges de upplysningar och den hjälp som han behöver för sin uppgift.

7 §

Revisionsanteckning

När revisionen är slutförd, skall revisorn göra anteckning därom på bokslutet och i den hänvisa till revisionsberättelsen.

8 §

Revisionsberättelse

Revisorn skall för varje räkenskapsperiod till bolaget avge en revisionsberättelse inom fem månader efter räkenskapsperiodens utgång.

Revisionsberättelsen skall innehålla ett uttalande om huruvida bokslutet har uppgjorts i enlighet med gällande stadganden.

Har inte sådana upplysningar givits i bokslutet som skall lämnas enligt 9 kap., skall revisorn nämna detta och, om det är möjligt, ge dessa upplysningar i sin berättelse.

Om det vid revisionen observeras att en bolagsman eller verkställande direktören har gjort sig skyldig till en handling eller försummelse som kan leda till skadeståndsskyldighet gentemot bolaget, eller annars brutit mot denna lag eller bolagsavtalet, skall anmärkning därom göras i berättelsen. Revisorn har också annars rätt att i sin berättelse lämna de upplysningar som han anser att bolagsmännen bör få.

9 §

Tystnadsplikt

En revisor får inte till utomstående lämna uppgifter om sådana angelägenheter inom bolaget som han fått vetskap om i sitt uppdrag, om detta kan medföra skada för bolaget.

10 §

Skadeståndsskyldighet

Beträffande revisorernas skadeståndsskyldighet gäller på motsvarande sätt 2 kap. 12—14 §§.

Om en revisionssammanslutning är revisor, svarar sammanslutningen samt den som bär huvudansvaret för revisionen för skadan.

11 kap.

Ikraftträdelse- och övergångsstadganden

1 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

Genom den upphävs 15 kap. handelsbalken, förordningen den 24 november 1864 om tysta- eller kommanditbolag samt lagen den 9 maj 1952 om kommanditbolags ombildande till aktiebolag (203/52) jämte senare ändringar.

2 §

Övergångsstadganden

På bolagsavtal som har slutits innan lagen trätt i kraft tillämpas 5 kap. 2 § 3 mom. först sedan tio år har förflutit från det lagen trädde i kraft.

Stadgandena i 2 kap. 14 och 16 §§ tillämpas inte, om talan gäller ett beslut eller en åtgärd som vidtagits under en räkenskapsperiod som börjat innan lagen trätt i kraft, eller ett bokslut för en sådan räkenskapsperiod.

Vad som stadgas i 9 och 10 kap. tillämpas inte på en räkenskapsperiod som börjat innan lagen trätt i kraft eller på bokslut för en sådan period.

Sakregister

actio pro socio 118, 119, 158, 164—165, 170
adekvat kausalitet 159
advokatbolag 41, 126, 196
affärsverksamhet 41
affärsvärde 214, 243, 273
aktsamhetsplikt 148, 159
andelsbolag 26—27
andelslag 31
anmälan om upplösning 217, 219, 220
anmärkning i revisions berättelse 110
ansvarsfrihet 110
arbetsförhållande 36, 125, 157, 229
auktion 274
auktoriserad revisor 100, 104—105, 310
av länsstyrelsen förordnad revisor 102, 103, 106
avgång, revisors 108
avsked av likvidator 265—266
avsked av VD 92—93
avsked av revisor 108
avsked från specialuppdrag 94—96
avtal av blandtyp 37
avtal om konkurrensförbud 155, 197, 252
avtalsvite 147
avvikande åsikt vid bokslut 139, 142

befogenhet 180, 183, 252, 266
behörighet 75, 171, 174, 180, 252, 266, 267
behörighetsvillkor, för likvidatorer 255
beskattning 4—6, 195, 201, 205, 304—305
betald insats 130
betalningsoförmåga 236, 237
bevakning i konkurs 202, 203
bevisbörda 49, 63, 116, 158—159, 161, 178, 225, 245
biträde vid revision 100—101
bokföring 92, 98, 125, 132, 141, 142, 269
bokföringens kontinuitetsprincip 305
bokföringsnämndens anvisningar 132, 138
bolagsavtalspraxis 10—11, 24—25, 98
bolagsbegreppet 26
bolagsförhållande 30
bolagsmännens möte 84, 85, 86, 90
bolagsordning 309
bolagsstämma, se bolagsmännens möte
bolagssyftet 28, 80, 252
boutredningsman 242, 256, 286
broderbolag 34
brådskande åtgärd 86, 267

CGR-revisor, se auktoriserad revisor
chikan 225, 234
civilbolag, se enkelt bolag
communio incidens 30
culpa in contrahendo 321
culpaansvar 159

deklarativ verkan 50
delgivning åt bolaget 185
deliktsansvar 175, 195
dellegoavtal 36
delägarkonsortium 29
deponering av betalning 247—248
diffusion 304
direktiv 269
donation 80
dröjsmålsränta 116—117, 118—119, 123, 133, 147
dödsbo 34, 199, 231—232, 285

efterskänkning av gäld 194, 197
ekonomisk förening 31, 39
enkelt bolag 2, 26, 32, 34, 38, 43, 45, 196
enskild rörelse som bolagsinsats 114—115, 306

faktiskt bolag 30, 38
familj 33—34
farlig sammanslutning 315, 316, 323
fastighet, som insats 115
firmateckningsrätt 176—177, 189—190
formfel i skifte 301

forum 158, 205, 247, 256, 257—258, 261, 279, 300
forumavtal 54
franchising 36
fraterna compagnia, se broderbolag
fullmakt 172
fusion 271
fusionsavtal 312
förarbetena till ÖKL 21
förbolag 39
förbudsrätt 76, 79, 83, 98, 100, 150, 151, 184, 266, 269
förening 31—32
företagsinteckning 81, 306, 312—313
företagsköp 218, 252, 273—274
förfallodag 117
förmynderskap 59, 77, 100, 162, 237, 255
förmånsrätt 127, 198
förmögenhetsskada 159
förordnande av likvidator 259—260, 265
förskottsuttag 132
förvaltningsbefogenhet 74, 76, 84—85, 92, 94, 171, 184

gemensam entreprenad 44
generell fullmakt 172
Gesamthandförhållande, se samhandsförhållande
GmbH-bolag, se andelsbolag
god man 237, 256, 286
god revisionssed 109
godkännande 59, 174, 178, 181, 232, 302—303
goodwill, se affärsvärde
GRM-revisor, se auktoriserad revisor

handels- och industriministeriet 316, 317
handelsbolag 3
handelsregisterutdrag 276, 300
handräckning 262
hyresförhållande 36

ideell förening 31
identitet 194, 196, 251, 280, 304—308
inlösningsanbud 244
insats, se återstående insats, betald insats, överenskommen insats
insatsskyldighet 114
intyg över laga kraft 276, 300

joint venture 44
jordbruksbolag 43
jordlegoavtal 36
jämkning 65—67, 287, 302
jävighet 48, 89

kapitalbolag 26
kartell 29
klander av skifte 286
kollektiv förvaltning, se samförvaltning
kollektiv begränsning 182, 188
kollektivprokura 189
kombinationsfusion 312
kommanditaktiebolag 10—11, 27, 69, 84, 87
kommanditär 39
komplementär 39
koncern 19—20
konkludent beslut om upplösning 220
konkludent bolagsavtal 60—61, 67, 306
konkurrensförbud 155, 197, 252
konkursansökan 216
konkursbo 199, 227—228
konkurshabilitet 49, 282
konsortium 2, 29, 44
konstitutiv verkan 50, 240, 303, 310, 312
korporationer 26
korporationsprincipen 55
kvittning 117, 121, 124
känd skuld 276, 277

laga kraft för skifte 299
lagfart 47, 49, 177, 300
legitimation att göra ansökan 258, 261, 266
likhetsprincipen 70, 82, 151, 181
likvidationsvinst 289, 291
lojalitetsplikt, se trohetsplikt
länsstyrelsen 317
löpande förvaltning 91—92, 187

majoritetsbeslut 70, 86—88, 90
masskuld 199, 227
materiellt fel i skifte 301
minskning av insats 209
muntligt skifte 288
muntligt bolagsavtal 60, 67, 306
möteskallelse 88

negativ publicitetsverkan 183—184, 199, 200—201, 303
negativt eget kapital 131
negotiorum gestio 79, 86, 123, 124
numerus clausus -principen 32
näringsförbud 236
näringstillstånd 317
näringsverksamhet 40—43
nödvändig processgemenskap 54, 141, 205, 302

odelbart samägande 51, 300
offentlig stämning 272, 276
offentlig trovärdighet 63
offentligrättslig förpliktelse 195, 201, 205
officialutredning 257—260
ogiltighet 57, 68, 72, 102, 103, 247, 287, 302
ombud vid likvidation 257
orsakssamband 159

partiära avtal 35, 46
partrederi 26
partsbehörighet 48, 282
passiv representation 175, 185, 188, 190
passiv identifikation 176
passivitet 87, 245, 311
penninginsats 114
personbolag 2, 26
personbolagsrätt 2
pool 2
positiv publicitetsverkan 63, 180, 199—200, 251
preklusion 276
preskription 119, 127—128, 143, 165, 193, 207
principalansvar 195
privat konto 290, 297
privatuttag 132, 290, 297
processbehörighet 48, 282
processuell representation 181, 184—185, 276
prokura 77, 188, 266, 271
prokurist 183, 188
prorogationsavtal, se forumavtal
publicitetsverkan 63, se också positiv och negativ publicitetsverkan

ratihabering, se godkännande
reell skiftesandel 290
reellt skifte 286, 291
registrering av bokslut 139—140
regressrätt 163, 193
ren vinst 130
representationsrätt, se behörighet
retentionsrätt 263
revisionsanteckning 109
revisionsberättelse 109—110
revisionssammanslutning 104, 157
ränta 123
räntegottgörelse 132
rättegångskostnader 165
rättskapacitet 47—48
rättskraft 141, 209
rättsskapande verkan, se konstitutiv verkan

saldo, vid skifte 289—290, 296—297
samboförhållande 33—34, 61
samfund 26
samförvaltning 84, 86, 90
samhandsförhållande 47
samäganderättsförhållande 30, 38, 43, 51, se även odelbart samägande
simulerat bolag 40, 113, 195
situationsfullmakt 186
självkontrahering 181
skifteshandling 287, 298, 300, 301
skiftesyrkande 284
skiljemannaförfarande 215, 249
skyldighet att medverka 253
skälighetsprincipen 65, 69, 214, 246
socialt prestationshinder 96, 233
sociétée crée du fait, se faktiskt bolag
stort bolag 101
straffbar gärning 166
styrelse 84, 86, 90
stämning 185
stämpelskatt 52—53, 300
syftet med likvidationen 268
säkerhet vid inlösen 243—244, 246, 313

testamentes form 232, 247
tiden för väckande av talan 141—142, 247, 279, 301—302, 302
trohetsplikt 82, 89, 148, 181, 227
tvingande regler 64, 98, 102, 140, 173—174, 222, 233

tyst bolag 2, 3, 26, 27, 38—39, 47—48
tystnadsplikt 78, 101, 151—152

underdelägare 73
underlåtenhet 161, 167
undertecknande av bokslut 138—139, 141
uppdelning av förvaltningen 83—84, 89, 183—184, 267
uppgörande av bokslut 137
uppsägningsrätt 223
utdelning i konkurs 202
utmätning av bolagsandel 71, 112
utträde, bolagsmans 179, 185, 199—201, 214—215

val av bolagsform 4—8
verksamhetsområde 29, 62, 79, 80, 179—180, 319
verkställande direktör 85
verkställighetsgrund 205
vetorätt, se förbudsrätt
vållande, hos bolaget 175
värdemässig andel 288—290
värdering av insats 115, 120

yrkesutövning 41, 195

återstående insats 291—292
återvinning 192, 220

ändring av bolagsform 271

ökning av insats 114, 134
överenskommen insats 130
övergång av firma 51, 273
överlåtelse av fastighet 80, 177

Wilhelmsson—Jääskinen
ÖPPET BOLAG OCH KOMMANDITBOLAG

Den nya lagen om öppna bolag och kommanditbolag trädde i kraft 1.1.1989. Ordföranden och sekreteraren för smålagskommissionen, som beredde lagen, har på grundval av den nya lagen uppgjort en systematisk framställning angående den bolagsrättsliga regleringen av de sagda bolagsformerna i Finland. Verket är inte blott en lagkommentar, utan det innehåller också detaljerade ställningstaganden, med beaktande av tidigare rättspraxis och litteratur, till frågor som lämnats öppna i lagen. I boken analyseras bl.a. kännetecknen för öppet bolag och kommanditbolag, bolagsmännens förhållande till andra bolagsmän och till utomstående, olika förvaltningsmodeller för bolagen samt grundande, upplösning, fusion och förändring av bolag. Verket är i första hand avsett att användas som en praktisk handbok, men lämpar sig även för bruk som lärobok.

ISBN 951-640-408-1